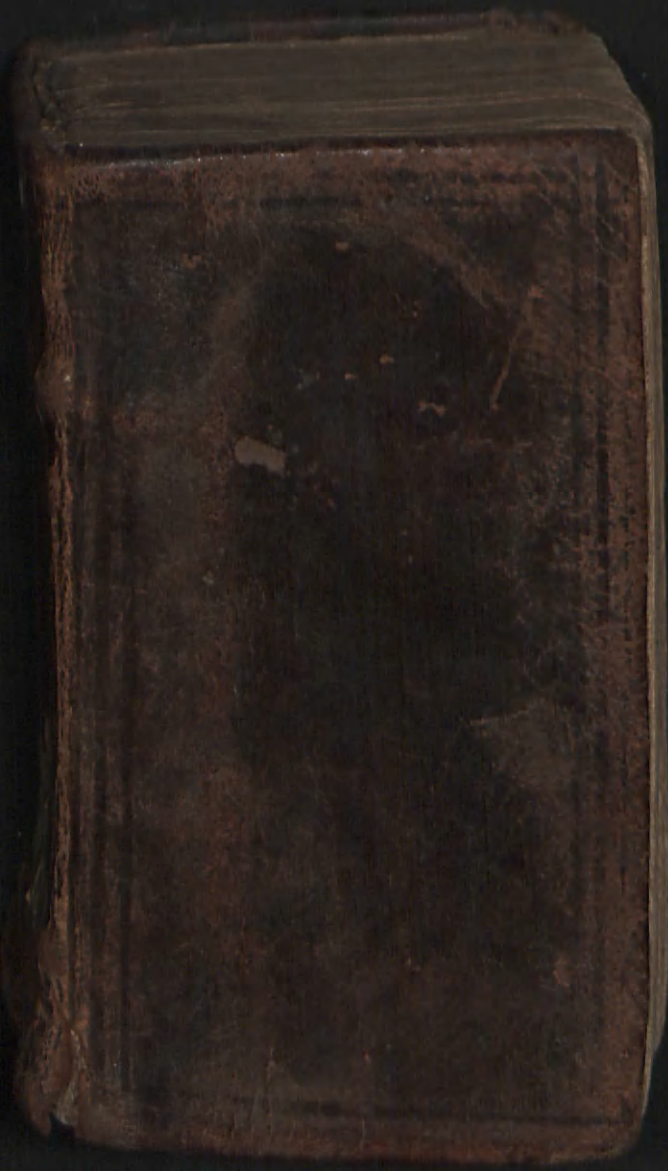

BIBLIOTHECAE
CONVENTUS
GENERALIS
VILNENSIS SANCTI
SPIRITUS ORDINIS
PRAEDICATORUM.

R
23.

Anton:

Kalinowski

INSTITUTIONES
POETICÆ
Et
RHETORICÆ,

AUCTORE
R. P. JOSEPHO

JUVENCIO

Societatis JESU,

Ad usum Gymnasiorum ejusdem
Societatis,

Editio prima in Litvania.

V I L N Æ

Typis S.R.M. Academ. Soc. JESU,

1752.

Ad Lectorem.

INstitutiones Pœticas & Rhetoricas
 R. P. Josephi Juvencii, sæpius mul-
 torum typis seorsim editas, nunc in uno
 volumine exhibemus, ut Eloquentiæ
 Candidati simul præmanibus habere que-
 ant præcepta earum artium, quæ con-
 junctiōe & affinitate quadam inter se
 uniuntur. Institutiones Pœticas ad ex-
 exemplar Venetum, Rhetoricas ad exem-
 plar Posnaniense, (quod auctum & ac-
 curatum 1743. prodiit) retentis omni-
 bus iis, quæ in eo adjecta sunt, confor-
 mavimus; ac præterea in parte septima
 de modo scribendæ Epistolæ, formulas
 varias ex libello Buchleri (qui inscri-
 bitur: *Thesaurus conscribendarum Epi-
 stolarum*) adjicimus.

INSTITUTIO-
NUM
POETICARUM
LIBER PRIMUS.

M. UM in omni re, quæ in
quæstionem venit, debeat
attendi primum quid sit,
deinde quæ sint ejus affectio-
nes; ideo Poëseos definitio proferenda; tum
de materia illius, forma, ornatu, causa effi-
ciente, fine, ac divisione disputandum.

A

CA-

CAPUT PRIMUM.

Definitio Poëseos.

D. Quid est Poësis?

M. Q. 1. Si vocis vim ac potestatem quæras; Poësis nomen habet *ἔπος* & *ποίησις*, quod est facere seu fingere; unde *ποιητική*, ars faciendi seu fingendi, & *ποιητής* Poëta, id est Fictor, seu Effector: quod Fabula, quam textit, ab ejus mente tota esse videatur.

2. Si rei significationem spectes, Poësis modò dicitur Ars Poëtica: modò dicitur opus aliquod ex arte elaboratum. Juxta primam vocis acceptionem Poësis est: *Ars rite conficiendi Poëmatibus*: sive, Collectio præceptorum in unum & eundem finem certo tendentium, nimirum ad unum aliquod opus Poëticum perficiendum. Juxta secundam vocis significationem intelligitur Usus, & Praxis illorum præceptorum; atq; hoc sensu agimus hic de Poësi.

D. Quomodo definitur hoc posteriori sensu accepta Poësis?

M. Definitur Ars imitandi Actiones humanas; seu Imitatio humanarum Actionum cum fictione.

D. Imitaturne reipsa omnis Poësis humanas Actiones?

M. Imitatur utiq; De præcipuis Poëmatibus non potest ambigi, Epico, Tragico, Comico.

mico. Minora quoq; Pœmata ad humanas Actiones suo modo referri primario & per se suis locis patebit inferius.

D. Cur potius humanas Actiones imitatur Pœsis, quàm Mores?

M. Ratio hæc petitur ex Philosopho (a) Cum sit Pœsis omnis Politicæ & Civilis Disciplinæ pars: civilis autem disciplina habeat pro fine Civium felicitatem; hunc certe finem Pœsi præstitutum esse necesse est. Jam verò cum felicitas sit in Actione, juxta Philosophos, non in Moribus, quin ad ipsas Actiones, ut ad finem referuntur; plane sequitur, ut, quemadmodum Civilis Disciplina, sic & Pœsis non tam ad mores referatur, quàm ad Actiones, easq; primario & per se imitetur.

D. Num Pœsi tam necessario addita est Fictio, seu Fabula, ut sine illa non possit esse Pœsis?

M. Plane dicendum est; ita censet Aristoteles, (b) ejusq; Interpretes, qui vim eandem ac dignitatũ in Pœsi tribuunt Fictioni, quã Animæ concedunt in homine. Cum autem sublata animã nullus sit homo; sic nec sublata Fictione potest esse ulla Pœsis. Ita sentiunt probatissimi Authores bene multi, Plato in Phædone, Plutarchus libro de audiendis Pœtæ, &c. Non erit itaq; Pœta dicendus is, qui sine Fictione, sicut qui sine Metro scripserit. Ratio patebit utriusq; c. 3. ubi quid nōine Fictionis seu Fabulæ veniat, exponetur.

(a) Pœt. c. 4. (b) cap. 4.

A2

GA

CAPUT II.

De Materia Pœseos.

D. Quæ est Materia Pœseos?

M. Quid est id omne, de quo tractat Pœsis.

D. Quotnplex est illa Materia?

M. Duplex, una remota, altera proxima.

D. Quanam est Materia remota?

M. Tam longe lateq; diffusam Pœtica quam Oratorix Facultati Materiam assignat Tullius, (a) cui Pœta cum Oratore in hoc idem est, nullis ut terminis uterq; circumscribat, aut definiat jus suum, adeoq; possit uterq; de rebus omnibus disputare.

D. Quanam est Materia proxima Pœseos?

M. Sunt Actiones humanæ, prout potuerunt, vel debuere geri.

D. Numquid debent esse vera, quæ in Pœseos materiam assumuntur à Pœta?

M. Tenetur aliquando Pœta ea dicere, quæ vere contigerint, aliquando non tenetur. Quamvis enim Pœtica, Pœsis, & Pœma actionem faciendi, effectumq; significant, non eo sensu tamen sunt accipiendæ illæ voces, ut suam sibi semper materiam procreare Pœta debeat: immo in Epopœia, Tragedia, atq; etiam in aliis minoribus poematis, qualia sunt Genethliaca, Epicedia, Epinicia, &c. subesse debet quasi fundus Historix, cui magnifice aliquid inædificetur. Pœta autem suam sibi condere materiam

Comœdia

Comœdia, aliisq; pœmatis bene multis, atq;
etiam debet materiæ, quæ, vera sit novam
formam inducere, atq; eatenus falsa referre.
Curandum autem utrobiq; diligenter, ut
quæ proferentur, siue vera, siue falsa, ea sint
omnino verisimilia.

D. Quid vocas Verisimile?

M. Est id, quod naturali quodam rerum
exitu debet, aut certe potest contingere in
his circumstantiis, in quibus dicitur contin-
gere.

D. Itane sunt verisimilia, quæ Virgilius
narrat in descensu Æneæ ad inferos, de muta-
tione navium in Nymphas marinas, aliaq; bu-
jusmodi?

M. Fuere utiq; verisimilia, quod ab He-
roibus, Diisq; & fieri posse, & reipsa fieri
aliquando putarentur.

C A P U T III.

De Forma Pœseos.

D. Quæ est forma Pœseos?

M. **Q**uæ est Fictio, seu Fabula. Cum enim
Pœtica sit ars fingendi, ut vox ipsa
sonat, debet certe Fictio sic naturam Pœse-
os constituere, ut eam ab omni alia re se-
cernat atq; distingvat, quomodo Forma, quæ
vocatur in Physicis, uniuscujusq; rei mate-
riem sic perpolit ac perficit, ut ejus naturã
plane dicatur constituere. Ita censet passim
Aristoteles, qui Fabulam sic Pœsi attribuit,
ut sine illa Pœtam esse nolit.

D. Quid est Fictio. seu Fabula?

M. Non una est, eademq; vocis illius notio.

1. Significat sermonem quemdam mere fictitium, qualia sunt Æsopica colloquia bestiarum, & inania quædam Ethnicorum commenta. 2. Usurpatur à Philosopho pro Actione ipsa & Materia Pœmatis, vel etiam pro toto Pœmate. 3. Sumitur ab eodem Philosopho pro structura quadam Pœmatis, sive, ut loquitur, pro Constitutione rerum, & Compositione in Pœmate.

D. Quo sensu Fabula dicenda est Forma Pœseos?

M. Juxta postremam hanc vocis acceptionem. Nam eodem modo de Pœtica videtur dicendum, ac de aliis Artibus, quæ imitatione perficiuntur: in quibus certa quædam Dispositio & Compositio universe dici debet earum Forma. Sic in statua aurea, aurum est materia, & artificiosa auri dispositio est ultima Statuæ Forma in genere operis artificiosi. Et ut exemplum proferam, quo non semel usus est Aristoteles: Pingatur v. gr. Socrates. 1. Picturæ materies est Socrates, qui pingi debet; is materiam repræsentat Pœseos. 2. Corporis descriptio cum apta membrorum omnium conformatione ac dispositione est Forma: & hæc Fabulæ comparatur. 3. Colorum varietas & contemperatio est ornatus picturæ, & cum Fabulæ ornamentis rite potest conferri. Recte itaq; pro-

pronuntiavit Aristoteles: (a)

λέγω γὰρ τέτον τ' μύθον σύνθεσιν ἢ
πραγμαίων.

Definitio Fabulam esse Compositionem rerum.

D. Qualis debet esse illa Fictio, seu Constitutio & Structura Pœmatis?

M. 1. Exquisitam illam esse jubet universe Horatius; (b) atq; etiam in majoribus Pœmatis magnificam: nec vult Pœtam dici posse illum, qui talem Formam Materia non induxerit.

Neq; enim concludere versum

Dixeris esse satis: neq; si quis scribat, uti nos, Sermoni propiora, putes hunc esse Pœtam.

Ingenium cui sit, cui mens divinior, atq; os Magna sonaturum, des nominis hujus honorẽ.

2. Hæc Structura, ut de illa aliquid magis distincte, singillatimq; statuamus, complectitur varia, quæ à Philosopho appellantur, Fabulæ ornamenta, Peripetias, Agnitiones, Episodia, Machinas, graphicam Morum expressionem, Sententias, accuratam Dictionem, Numerum Pœticum, aliaq; omnia, unde mirabile dicendi genus efflorescat; adeo ut nulla sit Fictio, quæ aut omnibus his destituta sit, aut aliquibus saltem instructa non sit ornamentis.

D. Quæ pœmata aut hæc omnia, aut aliqua saltem sibi vendicant Fabulæ ornamenta?

M. In sublimioribus Pœmatis frequentior,

A4

par-

(a) lib. 6. cap. 4. (b) Sat. 4.

parcius in humilioribus sunt usurpanda. Sic epicum pœma, Tragicumvé eo omni ornatu debet splendere: aliquo nitere debent minora pœmata; vel quæ in genere heroico sunt posita, ut Adhortationes, Laudationes, &c. vel quæ suapte natura simpliciores, minusq; figuratum dicendi habitum requirunt. Verum quæ Fictio cuiq; illorum, qui cultus ornatuq; conveniat, exponetur commodius suis locis, cum de singulis agetur pœmatum generibus.

D. Licetne in Pœsi adhibere Fictionem, quatenus vox illa aliquid mere fictitiū sonat?

M. Sane licet. 1. Nihil opus est in maioribus pœmatis esse usquequaq; vera, quæ in peripetiis, Epifodiis, Machinis, &c. proferuntur.

2. Placent maxime quæ à veteribus sæpe recentioribusq; Pœtis in pœmate Epico, Tragico, Comico, Bucolico etiam, & Satyrico Fictitiæ inducuntur personæ.

3. Non sine dignitate ac venustate rebus inanimis spiritus; mutis vox tribuitur; ut cum Roma, Gallia, Africa loquentes inducuntur, vel cum Scientiæ, Artes, in personas item conformantur.

4. Suus est etiam in sacris argumentis, neq; angustior, quam in profanis, ejusmodi Fictionis locus, ut evicit manifestissime in suo Opere vere aureo de Pœmate Frinzonius, (a) cujus ex animadversione id unum maxime curandum est, ut moderentur pruden-

dentia Fictiones, ne quid vanum, insolens, aut à communi sensu alienum afferatur.

Ex dictis collige, 1. Pœtæ perinde esse, vera ac falsa dicere, modo verisimilia dicat; nisi forte in aliquibus pœmatis, quæ suprà attigimus, in quibus debet esse vera, quæ profertur, materies: quamvis falsi aliquid in eadem ornanda possit aspergi: quod tamen intra verisimilitudinis septa contineri debet.

Collige 2. quam male jubeantur è Parnasso exulare Pœtæ, qui mera commenta in sua carmina non invexerunt, & eo nomine Fabulam non scripsisse dicuntur; quasi verò ipse Virgilius in suo opere absolutissimo Georgicon Pœta non sit appellandus, cum vera dixerit, sed splendide, sed artificiose, sed pœtice, adeoq; non sine Fictione.

Collige 3. Non esse illum proprie dicendū Pœtam, qui tenuiter, ac jejune, servata dumtaxat legitima syllabarum, pedumq; dimensione rem tractavit: eumq; verificatorem appellandum, quod sine Fictione Pœtica scripserit: quæ ut minimum requirit habitum loquendi aliquem figuratum, floremq; eloquentiæ leviter delibatum, versuq; exornatū.

D. Quæ sunt jam ornamenta Fictionis, seu fabulæ.

M. Septem numerantur ab Aristotele, Peripetia, Anagnorisis, Epifodum, Machina, Mores, Sententia, Dictio: de quibus omnibus singillatim agendum est.

CAPUT IV.

De Peripetia.

D. Quid est Peripetia?

M. Peripetia à περίπτεω, incido, nihil aliud est, ut vox indicat, quam rerum in statum contrarium lapsus: quapropter definitur ab Aristotele (a) Eorum, quæ aguntur, Mutatio in contrarium, sive mutatio hæc prospera sit, sive adversa.

D. Da exemplum utriusq; Peripetiae?

M. Exemplum esto prosperæ rerum conversionis. Josephus fratribus suis infelicem suam sortem lugentibus, quis tandem ipse sit, aperit, timoremq; excutit; unde efficiuntur illi verè fortunati.

Adversæ verò mutationis exemplum sit istud. Nuntius Corintho missus Oedipum rogat Thebanorum regem, ut Corinthiorum quoq; regnum communi omnium consensu post mortem Polybi regis ipsi delatum velit capeffere. Corinthum adire abnuvit Oedipus, ne forte, quod oraculum præcinuerat, incesto flagitio matris polluentæ, quam putabat esse Meropem Polybi demortui uxorem, periculum subiret. Dat operam Nuntius, ut hoc eum metu liberet; sed simul ea refert, unde cognoscit Oedipus impletum jam fuisse Oraculum, & matrem Jocastam eò flagitiò pollutam, & patrem Lajum à se fuisse interfectum; atq; hinc tantum concipit mœrorem,

(a) C. 9. Pœt.

rem, ut vagus, & exul effossis sibi oculis, reliquam vitam transigere constituat, in summam proinde prolapsus calamitatem.

D. *Quot sunt conditiones ad perfectam Peripetiae formam requisitæ?*

M. Tres assignantur. Prima est, ut sit magna illa mutatio rerum ferme omnium fortunarumq; , sive ex felici statu ad infelicem, sive contra.

Altera, ut sit illa mutatio subita & inopinata: ut si præter expectationem ea rerum oriatur perturbatio, ut metus repente latitiæ, vel terrori latitia succedat.

Tertia, ut sit verisimilis ejusmodi rerum conversio. Contra quam præceptionem peccant imprimis Romantiorum Auctores: qui nulla habita verisimilitudinis ratione rerum, dumtaxat captant delicias: nec fidem facere curant, modo lectorum animos admirabilitate rei teneant & delectent. Habes eximiâ Peripetiae formam apud Virgilium; (a) ubi Trojanis in Italiam appulsis cum faulste omnia, atq; ex sententia cederent, dimissis à Latino rege cum bonis verbis, atq; amplis muneribus Legatis, pactaq; Æneæ Lavinia, Juno, irarum plena, omnia commutat, perturbatq; , summaq; in rerum tranquillitate summum derepente bellum excitat.

A6

(a) *Æn. lib. 7.*

C A-

CAPUT V.

De Anagnorisi.

D. Quid est Anagnorisis?

M. Anagnorisis, latine *Agnitio*, dicitur ab Aristotele (a) ex ignorantia in cognitionem mutatio: Id est, personarum Agnitio, ex qua amicitia oritur, vel inimicitia inter eos, qui felices esse debent, vel infelices. Unde colliges per hoc Fabulæ ornamentum.

1. Intelligi personarum inter se agnitionem.
2. Amicitiam vel inimicitiam.
3. Felicitatem, vel infelicitatem ex illa agnitione nasci.

D. Da Exemplum Agnitionis.

M. Ore stes Iphigeniæ frater ad aram mactandus præsentem sororem, quam non agnoscebat, ait simili fato perire se, ac sororem, quam Dianæ immolatam fuisse credebat. His illa auditis fratrem agnoscit: inito deinde inter se consilio aufugiunt, & morti se Orestes, & foedo homines immolandi ministerio Iphigenia se subducit.

D. Quotuplex est Agnitio?

M. Duplex; una dicitur simplex, duplex altera: ut si in allato modò exemplo Iphigenia tantum agnoscat Orestem, simplex erit, si Orestes quoq; agnoscat Iphigeniam, duplex erit Agnitio.

D. Ultra præstat alteri?

M.

(a) Cap. 9. Poët.

M. Sane duplex; atq; illa imprimis magni facienda est, quæ admixtam habet Peripetiam. Historia Josephi, de qua in superiori capite, duplicem continet Agnitionem, & mirabilem peripetiam.

Varias Agnitionum species, sive modos late profequitur ex Philosopho Daniel Heinsius libro de Tragediæ constitutione. (a)

C A P U T VI.

De Episodio.

D. *Quid est Episodium?*

M. **Q** 1. Si vocis etymon spectes, est insertum quiddam in Carminis Fabulam: cum idem sonet atq; adjectum aliquid ad cantum.

2. Si Definitionem quæras, est *Actio adjectitia, apta & necessaria quodammodo connectione cum Actione primaria conjuncta.*

D. *Explica quæso singulas voces.*

M. 1. Dicitur Actio; neq; enim Descriptiones, Comparationes, & Narrationes aliquot dici debent Episodia. Sic tempestatis descriptio, in 1. *Æneid.* v. gr. non est Episodium: sed in 2. *Trojæ excidium*, & in 3. *Æneæ peregrinatio* ex omnium sententia sunt Episodia, quia habent suas Actiones.

2. Dicitur Actio adjectitia, qua voce discernitur ab Actione primaria, cujus ne pars quidem esse debet Episodium, sine quo potest esse Actio primaria. Sic potuit *Æneas Italix*

Italiæ applicare, Turnumq; vincere omiffa excidii Trojani narratione, item & præterita errorum fuorum expositione: quæ duo funt Epifodia.

3. Dicitur ejusmodi Actio apte conjuncta cum Actione primaria: ut neq; petita longius, neq; affectata studiosius, neq; contorta violentius esse debere Epifodia significetur.

4. Præcipitur, ut necessitate aliqua cum primaria Actione connectatur: ut indicetur sic esse cū Actione illa cōmittendū Epifodiū ut sine aliqua culpa præteriri non posse videatur. Nunquid debuit v. gr. Virgilius qui arma virumq; canebat; Trojæ qui primus ab oris Italiam fatis profugus, La-vinaq; venit littora, suo operi Trojæ incendium non intexere? num debuit hoc in aula Didonis filere, quod jam per totum orbem fama vulgaverat? qui potuit ipsa Dido de iis suum hospitem non interrogare, quorum pars magna fuerat? qui vero potuit Æneas Regina de se quam optime merita, præsertim roganti, narrationem hanc denegare? Debet itaq; semper subesse causa aliqua Epifodia attexendi, quamquam non ubiq; par esse debeat.

D. Nunquid Philosophus damnat Epifodia, cum ait (a) nihil esse infusius Actionibus Epifodicis?

M. Appellat eo loci Epifodia, quæ neq; verisimiliter, neq; necessario cum Fabula conjuncta sunt: quæ certe eo nomine sunt rejicienda, quantumvis habeant aliunde ad-

(a) Cap. 3. Poët.

mi-

mirabilitatis, quod parum adrem, aut nihil faciant.

C A P U T VII.

De Machina.

D. Quid est Machina?

M. 1. Si vim vocis quæras, Machina dicitur in Poësi quodcumq; auxilium extraordinarie collatum. Nam cum Deos Tragedi tamquam è cælo delapsos producebant, vel homines è theatro offerebant adhibita Machina; auxilium illud aut à Diis præstitum, aut alio quovis modo, sed extraordinario, ut supra humanas vires exhibitum, Machina solebat appellari.

2 Si rei definitionem postulas, Machina dici potest *Actio*, vel *Actionis* modus quidam viribûs humanis superior, qui nodo difficili solvendo adhibeatur.

D. Explica singulas voces.

M. 1. Dicitur *Actio*. Sic apud Homerum irato Achille, miles discessum parabat: retinendus tamen erat: en Minerva, Junonis impulsu in terras delapsa, susceptum redeundi consilium discutit.

2. Dicitur vel *actionis* modus, cum videlicet Deus latet, & occulta quadam efficientia juvat hominis actionem. Sic Juno Turnum, & Venus Æneam passim juvant apud Virgilium.

3. Dicitur *humanis viribûs superior*. Ecquid enim Deus aliquis excitetur, si virtus huma-

humana sufficiat? Recte itaq; monet Horatius: (a)

Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus Inciderit.

Homerum certe reprehendit Aristoteles, quod Minervam è cœlo deduxerit, milites ut moraretur: quod opera, consilioq; viri prudentis effici potuisset.

D. *Quando nã igitur adhibenda est Machina?*

M. Cum opus est sciri aliquid v. gr. aut eorum, quæ præterita sunt, aut futura, quod sine Deorum ope sciri omnino non possit: aut aliquid est agendum, quod suapte natura vires humanas excedat: tunc enim licet ad superiorum auxilium confugere. De Machina recurret mentio in Carmine Epico & Tragico.

C A P U T VIII.

De Moribus.

D. *Quid intelligis per Mores ornandæ Fabulæ servientes?*

M. Quod Græci ἦθος, Latini Mores dixerunt, qua voce non tam mores, quam eorum proprietas, & cujusq; indoles & ingenium designatur. Mores autem diversi esse solent in singulis pro habitu, affectuum, nationum, ætatum, & fortunæ diversitate, v. gr. ex habitibus dicitur aliquis justus, mitis, temperans; ex affectibus, amans, iratus; ex natione, Græcus, Romanus; ex ætate puer, juvenis,

(a) *In Arte Poët.*

nis, vir, senex; ex fortuna victor, vel victus.
Ita morum voce usus est Horatius:

Ætatis cujusq; notandi sunt tibi mores.

Itaq; per mores fabulæ intelligo ejusmodi
morum graphicam expressionem.

D. Quales debent in Pœsi Mores exhiberi?

*M. Exhibendi sunt Boni, Convenientes,
& Æquabilis tenoris.*

D. Quomodo mores Bonos exprimet Pœta?

*M. Si Mores illos effingat, qui virtutis
amorem, ac vitii odium ingenerent: eoq; re-
vocet pravos Mores, si quos exhibere neces-
se sit. (a) Ita fit mentio in Æneide Sinonis,
& Mezentii, quo majori sint odio, execrati-
oneq; eorum mores pessimi. Cum enim sit
ille præstitutus omni Pœsi finis, ut mores
jucunde instituat; sane liquet à suo fine pla-
ne aberrare Pœtam, qui malos mores in
suum opus de industria velit inducere, ac
celebrare. Non debent itaq; mores pessimi
in viro principe accurate depingi, minime
vero omnium in Herodæ.*

*D. Quomodo describit Pœta Mores Con-
venientes?*

*M. Quando virtutem cuiq; tribuit, quæ
ipsi convenit; & sic scæminæ non tribuet for-
titudinem, quæ cungruat Achilli, aut pru-
dentiam, quæ sit propria Nestoris.*

D. Quomodo Mores erunt æquabilis tenoris?

*M. Si sic effingantur, ut non discrepet a-
liquis à seipso. Ajax certe discreparet v. gr.
si mores*

(a) *Arist: I. cap. 2.*

si mores primum Ajacis, ac post paulo Ulyssis referret. Ea de re sic præcipit Horatius:

Si quid inexpertum scenæ committis, & audes

Personam formare novam; servetur ad im-
Qualis ab incepto processerit, & sibi conslet.

C A P U T IX.

De Sententia.

D. *Quid est Sententia?*

M. *Q* Duplex hujus vocis notio est apud Philosophum, (a) cui i. Sententia dicitur *Gnome*, estq; pronuntiatum aliquod de re aliqua universe. Dicitur *Dianœa*, & eo sensu est vis animi, quæ explicat tum naturam rei, tum eas, quæ ipsi congruunt, affectiones; cujus est proinde demonstrare, quæ latent, dissolvere, quæ nexa sunt, motus animo-
rû cingere, augere quæ sunt exigua, & quæ grandia, minuere, Utroq; modo ad Fabulæ ornamentum pertinet Sententia; nihil est tamen, quod de illa juxta secundam hanc vocis acceptionem hic agamus, cum tractentur hæc in Rhetoricis; sed satis fuerit juxta primam acceptionem in Sententiam inquirere.

D. *Quomodo definitur eo sensu accepta sententia?*

M. Est simplex pronuntiatum universe de vita recte informanda. Hinc patet triplicem esse Sententiæ dotem. 1. esse unam. 2. dici universe. 3. esse moratam.

D.

(a) L. 2. Rhet. c. 4. & 19. Poët.

D. *Quomodo erit una simplexq; Sententia?*

M. Si non diffundatur in plura, quæ illam efficiant quodammodo multiplicem. Ita posset hæc Horatii Sententia, *pulvis & umbra sumus*: sic explicari ac dilatari, ut illius causæ afferrentur quamplurimæ, adhiberentur similitudines, comparationesq; unde non tam una aliqua, quam plures existerent Sententia.

D. *Quomodo erit universe dicta?*

M. Si libera sit, ac soluta à loco, tempore, persona, aliisq; adjunctis, quæ res afficiunt singulares. Talis est hæc Horatii, *dulce & decorum est pro patria mori*.

D. *Quomodo erit morata?*

M. Si vitam recte informet. Talis est allata jam Sententia, qua pietas erga patriam sic prædicatur, ut vitæ propriæ dicatur anteponenda.

D. *Quodnam est discrimen Sententiam inter, & acute dictum?*

M. Sententia pugna caret & conflictu; Acute dictum verò totum est in eo conflictu. Exempla subjicio de sententia pura, de acute dicto pure, & de utroq; mixto.

Sententia pura illa est, quæ dicti quidem amplitudinem habet, ac majestatem, sed contentione caret; sic dicitur apud Senecam: (a)

Cogi qui potest, nescit mori.

Acute dictum pure est contentio sine sententia, tale est apud eundem Senecam illud Hecubæ: (b)

Ille

(a) *Her. fur.* (b) *Tro.*

Ille tot regum parens

*Caret sepulchro Priamus, & flamma indiget,
Ardente Troja.*

Sententia mixta est, cui annexa est contentio; tale est illud: *Avaro tam deest quod habet, quam quod non habet.* Seposita enim contentione, viget tamen Sententiæ vis, & dignitas; idemq; est, ac si diceretur, *Avarus nemo dives.*

C A P U T X.

De Dictione.

D. *Quid est Dictio?*

M. *Q* Dictio (a) universe describi potest dicendi ratio, quæ animi sensa declarat, quo demum cumq; modo id fiat. Atq; hac latius patenti notione Dictio omnis, sive Oratoria, sive Poëtica, aut alia quæcumq; attingitur.

D. *Quanam est igitur Dictionis Poëtica?*

M. Est illa dicendi ratio, quæ soli Poësi convenit: ac proinde quæ & communes omni Dictioni, & proprias, sibiq; uni addictas doctes vendicat.

D. *Quæ sunt illæ dotes Dictionis Poëtica?*

M. Tres vulgo assignantur, ad quas ceteræ omnes facile revocantur. 1. Perspicuitas: 2. Majestas. 3. Numerus.

D. *Quomodo Dictionis Poëtica erit perspicua?*

M. Cum Dictio Poëtica, ut quævis alia, ex verbis constet, ac sententiis; ideo & in ver-
bis

(a) *Aristot. c. 4. Poët.*

bis & verborum contextu quærenda est illa perspicuitas.

D. In quo posita est verborum Perspicuitas?

M. In vocabulorum priorum, & rei exprimendæ maxime accommodatorum usurpatione. Itaq; fugienda sunt verba obsoleta, atq; ex antiquitatis rudibus effossa: adhibenda quæ versantur in sermone, & consuetudine quotidiana, atq; imprimis quæ clarissimorum auctorum usu non trita minus, quàm splendida, afferenda quæ ejus rei verba sunt, de qua loquemur.

D. Quomodo in sententiis, siue in verborum contextu perspicuitas elucebit?

M. Si neq; abrupti pendentescq; sensiculi, neq; oblongæ, exitumq; non inuenientes inducantur periodi; si neq;, cum dicitur, vel incisum, vel membratim, vel periodice laboret intricata Dictionis. Nam & Poëtis, ut Oratoribus, sua sunt incisa, sua membra, suæ verborum sententiarumq; comprehensiones & clausulæ, tam aperte, quàm concinne concludentes.

D. Jam vero qui cultus, qui splendor conuenit Poëtice Dictioni?

M. A proprio dicendi genere, vulgariq; recedendum esse Poëtæ statuit Aristoteles (a) cui consentit omnino Horatius: qui ait, (b) non satis esse ad Poëtæ nomen pro dignitate sustinendum puris versum præscribere verbis, & scribere sermoni propiora, si desit os
magna

(a) Cap. 21. (b) Satyra 4.

magna sonaturum. Quamobrem postea posuit:
Idcirco quidam Comœdia, nec ne Poëma
Esset, quæsiwere, quod acer spiritus, & vis
Nec verbis, nec rebus inest: nisi quod pede
certo

Differt sermoni sermo merus.

D. An eadem semper, eaq; sublimis dicendi ratio usurpatur à Poëtis?

M. Cum tria sint apud Poëtas, uti apud Oratores genera dicendi, tenue, grande, medium, miscentur illa sæpe inter se, ac temperantur in pluribus poëmatis; distinguuntur tamen aliquando, ac plane fecernuntur; atq; adeo non sublimem ex æquo dicendi formam omnia requirunt. Quæ tenue, quæ grande, quæ medium dicendi genus postulent, notabitur inferius, cum varias poëmatum attingemus species. Nunc satis fuerit statuere universè haud vulgarem esse debere Poëticam Dictionem, sed sublimem, sed grandem, sed majestate plenam.

D. Unde comparatur hujus Dictionis majestas?

M. Præter ea, quæ diximus, duo insuper ad eam Majestatem conferunt plurimum 1. Si apposita, quæ vocant, nomina, sive Epitheta aliquid eximii præferant. 2. Si quæ occurrunt tritz, ac vulgares loquendi formæ, mutantur in alias exquisitiores, ac reconditiores.

D. Quomodo apposita nomina, sive Epitheta aliquid eximii præferent?

M. Si

M. Si adhibeantur ea, non ut impleatur duntaxat, sed etiam ut ornetur versus; si contra quarantur ea, quæ vim ac dignitatem vocibus, quibus attribuuntur, adjiciant.

D. *Qui numerus Poëticae Dictioni convenit?*

M. Numerum ab Oratorio longe diversum indicit Aristoteles, qui numerus μέτρον Græce, latine *dimensio* appellatur.

D. *Quid requiritur ad illum Numerum?*

M. Duo requiruntur maximè. 1. Ut religiose servetur legitima pedum dimensio. 2. Ut numerus ille rebus ipsis, quæ celebrantur, sit imprimis accommodatus.

D. *Quomodo legitima servabitur pedum dimensio?*

M. Servabitur 1. Si prosodiæ syllabarum, ac pedum ratio habeatur, quæ omnis disciplina traditur à Grammaticis.

2. Si versus solutus non sit, & sine cæsura, qualis est hic Ennianus:

Sparsis hastis longis campus splendet & horret.

3. Si crebriora continenter in versu non subsultent monosyllaba, ut in hoc Ovidiano:

Si quis, qui, quid agam forte requirat, erit.

Vel contra grandiorum vocabulorum continuatio non inducatur: ut enim minutiores voculæ humilitatem, sic grandiora vocabula tumorem in versum inducunt.

D. *Quomodo numerus rebus ipsis accommodabitur?*

M. Si pedes ita coagmententur, ut verba rebus

bus ipsis quasi concinere videantur. Atque ideo observandum est qui numeri ad lætiti-
am & celeritatem, qui ad moram, difficulta-
tem, molem & tristitiam, qui verò faciant
ad lenitatem; & exempla ponenda in versu
omnium spectatissimo, hexametro, loca-
adducenda ex Pœtarum principe Virgilio.

*D. Qui numeri valent maximè ad lætiti-
& celeritatem?*

*M. Valent ad id numeri fluentes ac libe-
ri, cum ipsa Carmina decurrunt expedita
perpetuis, aut frequentibus Dactylis; raris,
aut molliuiculis elisionibus:*

*Inde ubi clara dedit sonitum tuba, finibus
omnes,*

*Haud mora, prosilvere sui; ferit æthera cla-
mor*

*Nauticus, adductis spumant freta versa la-
certis.*

.... Trepidusq; repente refugit.

*Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula
campum.*

*D. Qui pedes ad moram, difficultatem, mo-
lem, tristitiam, & majestatem faciunt?*

*M. Faciunt ad hoc crebri spondæi, eli-
siones, verba longiora:*

Lucantes ventos, tempestateq; sonoras.

*Monstrum horrendum, informe, ingens, cui
lumen ademptum.*

Amisum Anchisen flebant, cunctaq; profundū

Pontum aspeclabant flentes.

Illi inter sese magna vi brachia tollunt

In

In numerum, versantq; tenaci forcipe massā.

Item excurrit aliquando hypermetrum carmen, & rerum granditatem ipsa syllabarum redundantia demonstrat:

Et magnos membrorum artus, magna ossa lacertosq;

Exiit

Famq; iter emensi, turres ac tecta Latinorū
Ardua cernebant Juvenes.

Exit quoq; versus in monosyllabam cum energia in sequentibus exemplis. Procumbit humi bos. Mole sua stat. Tota nituntur opum vi. Subsedit aquæ mons.

D. Qui pedes faciunt ad lenitatē carminis?

M. Lenissime fluit alternorum dactylorum & spondæorum contemperatione.

Flectite quos, curruq; volans dat lora secundo;

Sidoniam pīsto eblamydem circumdata limbo.

Neq; pedum tantum, sed literarum etiam ratio habenda est: cum aliæ suavitatem concilient; asperitatem inducant aliæ, quædam granditati serviant & amplitudini. Primum elementum A. nescio qua mollitie carmen exhilarat; quare à sapientissimo Poëta libentissime frequentatur.

Mollia luteola pingit vaccinia caltha.

Vel, mista rubent ubi lilia multa

Alba rosa.

Potuisset luteolis calthis scribere, & multis rosis. E. & I. sonum habent exilem. V. vastitatem sonat: Vastos volvunt ad littora

B

fluctus

fluctus. Vorat æquore vortex. Litera O. omnium lenissima, maximeq; sonora est. R carmini affert asperitatem, ideoq; dicitur littera canina; hanc sæpius usurpavit Virgilius agens de Cane inferorum:

*Cerberus hæc ingens latratu Regna trifuca
Personat, adverso recubans immanis i
antro.*

Quam apte dicitur! ergo ægre rastris ter ram rimantur. Sed hæc sufficiant, ex quibus capi possit conjectura cæterorum: est enim eadem ratio pedum in aliis carminum generibus, ubi metrum rebus aptari debet, ut in versu heroico.

C A P U T XI.

De causa efficiente Pœseos.

D. Quæ est causa efficiens Pœseos?

M. **Q**uens Pœtæ certis imbuta præceptis & arte instructa omnem efficit Pœsionem.

D. Igitur Pœtica appellanda est Ars?

M. Sane appellanda est. Quia Pœtica est facultas animi, quæ certis quibusdam, & non errantibus præceptis ad finem suum tendit, & usq; perficit: quæ est Artis notio.

D. Num Furor aliquis Pœticus, quod ad junct; requiritur ad efficiendam Pœsionem?

M. Requiritur utiq; si modo bene intelligatur, quid veniat furoris illius nomine.

D. Quid est ille Furor?

M. Est quidam impetus vehementior, quo cum impellitur animus, furere dicitur: oriturq;

turq; ille impetus à variis animi perturbationibus, quæ undecim numerantur, Amor, Desiderium, Gaudium, Odium, Fuga, Dolor, Ira, Spes, Desperatio, Audacia, Timor. Neq; existimandum est afflari divinitus, ut fabulantur Pœtæ, hujusmodi Furorem; verû cum vehementius solito his agitur, quos appellavi, motibus, qui Pœtice scribit, & in rei cuiuspiam maxima contentione fertur contemplationem, calorem concipit, vi cujus sic loquitur, ut à sensibus alienatus esse videatur.

D. Quandonam opus est illo Furore?

M. Nihil opus est illo Furore, cum Pœta Fabulam instruit suis partibus; nihil, cum aliquid sedate ac considerate imprimis canendum est: sed in aliquibus orationibus, narrationibus, descriptionibus, objurgationibus, querelis, &c. commodè aliquando accidit ille Furor.

D. Ultra plus confert ad Pœsin, Ars, an Natura?

M. Parum certe sine Arte Natura, parum Ars sine Natura conferet. Ars enim sine Natura tristis est & exsucca; Natura sine arte vasta est & inculta. Ita sentit Horatius, cum ait:

*Natura fieret laudabile Carmen, an Arte,
Quæsitum est. Ego nec studium sine divite vena,
Nec rude quid prosit video ingenium: alterius sic*

Altera pascit opem res, & conjurat amice.

*Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit, fecitq; puer, sudavit, & alsit &c.*

Quare quod vulgo dici solet, nasci Pœtas, sic intelligendum est, ut multæ dotes à natura requirantur ad Pœsin, quæ tamen arte debent perfici.

D. Qui fuere Pœseos Inventores?

M. De hoc certi nihil asserri potest. Orpheus certe, Linus, Musæus, aut Homerus Inventores Pœseos dicendi non sunt, sed illustratores, ante quos constat floruisse Pœtas.

C A P U T XII.

De fine Pœseos.

D. Quid est finis Pœseos?

M. **Q**uest jucunda morum Institutio. Nam eo tendit Pœta, ut doceat delectando, juxta illud Horatii: (a)

*Aut prodesse volunt, aut delectare Pœta,
Aut simul & jucunda, & idonea dicere vita.
Et paucis interjectis versibus:*

*Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci
Lectorem delectando, pariterq; monendo.*

D. Explica quæso singulas responsionis voces.

M. I. Cum Finis sit id, cujus gratia aliquid fit; sitq; alius Arti, alius Artificis propositus, non agitur hic de fine Artificis qui est multiplex: cum possit Pœta scribere vel ut famam aucupetur, vel ut aliquem delectare mereatur, vel ut gratiam alteri reponat, vel ut opes comparet. Verum agitur de fine Artificis,

(a) cap. I.

tis, propter quem est illa instituta: ac proinde ad quem suapte natura collineat.

2. Dicitur ille Finis esse *morum institutio*: quia Civilis Facultas cum ad perfectum Civitatis statum, Civiumq; facultatem tota tollimet, & Ars Poëtica ad Civilem illam Facultatem, ut pars illius eximia, pertineat; plane sequitur Poësim omnem ad ejusmodi felicitatem refferri. Cum autem ejusmodi felicitas per optimam morum informationem comparetur, ad eum finem instituta est Poësis, ut hoc modo mores informet; atq; etiam cum id commodè obtineatur, actiones humanas celebrando, in quibus sita est felicitas, ut superius tradidimus; hinc factum est, ut actiones celebrando, mores instituat.

3. *Fucunda* appellatur *morum informatio*, propter naturam Poëseos, cujus ornatus omnis miras habet delicias. Et sane debuit in hoc Poësis, ut in multis aliis, à Philosophia, quæ ad mores pertinet, discrepare: ut austere & jejune Philosophia, jucunde verò, ac plane magnifice mores Poësis instituat.

D. Nonne *Fines* sibi *propositos* *peculiares*, ac *diversos* habent *singula Poëseos genera*? quomodo igitur Poësis habere dicitur pro fine *jucundam morum institutionem*?

M. Habent utiq; suos *diversos fines*, ut dicetur inferius, sed huic primo Fini subiectos sic, ut singuli omnes ad eum demum referantur: v. gr. Epica Poësis ex fine suo ad id instituta est, ut *Viros Principes* *admirabi-*

bili dictione ad virtutes comparandas incitet; Tragica, ut quasdam animi perturbationes componat, ac perpurget, sed isthac ad ineundam quoq; morum institutionem referuntur. Neq; etiam alio tendunt Comoediae sales ac joci, quam ut derisa palam vitia, ludibrioq; in scenis habita, evitentur diligentius; sicq; suo modo ad hanc morum informationem alia Pœseos genera revocantur, ut patebit clarius ex dicendis inferius.

C A P U T XIII.

De Divisione Pœseos.

D. Quomodo dividitur Pœsis?

M. Q Cum Pœsis omnis, ut initio diximus, aut fere omnis in imitatione posita sit: optima erit illa Pœseos divisio, quæ à diverso genere imitationis petetur.

D. Quotuplex est imitandi genus?

M. Triplex vulgo assignatur. Nam in pœmatis vel Pœta per se ipse narrat aliquid, & sermonem alterius refert sine ullis personarum inter se colloquiis; vel non ipse narrat, sed alios tantum loquentes, & quasi negotiantes inducit; vel & ipse narrat aliquid, & alios inducit loquentes agentesvè. Atq; ex tribus his Imitationis generibus, totidem petuntur genera Pœseos.

D. Qui vocas primum genus?

M. Narrativum, vel Enunciativum hoc genere continetur: v. g. tres primi libri Georgicon, & prima pars quarti; ubi semper

per ipse narrat Virgilius.

D. Quì vocas secundum genus?

M. Dramaticum, sive Activum, quo genere comprehenduntur Tragicæ & Comicæ Fabulæ; item Eclogæ, ubi inducuntur agentes intet se Pastores.

D. Quì vocas tertium?

M. Mixtum appellatur, in quo Pœta ipse narrat, atq; etiam personas inducit agentes. Ad hoc genus pertinent Ilias & Odyssea Homeri, Æneis Virgilii, & alia id genus Pœmata. Ad hæc tria genera facile revocantur, ut patet, omnes elegiæ, odæ, satyræ, aliæq; pœmata.

D. Nonne alia est divisio Pœseos?

M. Alia est maxime vulgaris in pœmata multum aliunde inter se discrepantia. Celebrantur imprimis Epopœia, Tragœdia, Comoedia, Satyra, Elegia, Ode, Epigramma, &c. Unde Pœtæ Epici, Tragici, Comici, Satyrici, Elegiaci, Lirici, Epigrammaticarii appellati: de quibus singulis, aliisq; momenti alicujus pœmatis deinceps agendum erit.

INSTITUTIONUM
POETICARUM

LIBER II.

De Epopœia.

M. **C**Um principem inter Pœmata locum obtineat Epopœia; de illa nobis modo agendum est. Illius naturam ac varias affectiones ut exponamus, definitio primum illius proferenda est, deinde examinanda Materia, quam statuemus esse Actionem, cujus dotes singulas prosequemur: tum Forma explicanda, & apta partium tradenda Dispositio, ubi de propositione, Inventionem, Narratione, & Epilogo pœmatis Epici, quantum satis erit, disputabitur.

CAPUT PRIMUM.

Definitio Epopœiæ.

D. **Q**uæ est vis, & potestas hujus vocis, Epopœiæ?

M. Ut locutio omnis oratio est, antonomastice tamen Oratio appellatur ornatissima, qua utuntur Eloquentes; sic *Epos*, quod generatim Verbum significat, addictum est speciatim Pœsi; atq; ab illa communi significatione contractum est ad Pœma, quod vocatur Heroicum. Item ποιῆν Græce idem est ac latine *facere*, vel *ingere*. Hinc fit, ut Epopœia secundum vim vocis sit quasi fictio, seu scriptio pœmatis Epici, quod Heroicum dicitur.

D. Quo-

D. Quomodo definitur Epopœia?

M. Definitur Imitatio Actionis unius, totius; veræ, verisimilis, illustris, felicitis, & à nobili persona profectæ, narratione dramatica, & versu hexametro, quæ Viros Principes ad primarias virtutes excitat, atq; adhortatur.

D. Explica, quæso, singulas voces.

M. I. Dicitur Imitatio, quia Poësis omnis, aut quæ saltem spectatissima est, ut Epica, in imitatione posita est.

2. Dicitur Actionis imitatio, quia Actiones humanæ sunt materia Poëseos, ut suprà docuimus (a)

3. Dicitur Actionis unius; totius, veræ, verisimilis, illustris, felicitis, & à nobili persona profectæ; quibus verbis designatur materia Poëmatis epici: ratione cujus partim convenit cum aliis poëmatis, partim ab iisdem discrepat, puta à Comœdia, cujus materia est Actio vulgaris, & plerumq; obscura.

4. Dicitur Imitatio Actionis narratione dramatica insignis, eo sensu, ut nec Poëta semper ipse narret, sed personas loquentes, agentesve sæpe etiam inducat; quod jucundius multo vitæ rite instituendæ hoc pacto præcepta tradat.

5. Dicitur hæc imitatio versu hexametro exornata: quod necessario illud requiratur ad Epicum Carmen; juxta illud Horatii:

Res gestæ Regumq; ducumq; & tristia bella,
Quo scribi possent numero, monstravit Ho-

merus.

B5

6. Di-

(a) lib: I. cap: 2.

6. Dicitur *imitatio Actionis*, quæ *Viros Principes ad primarias virtutes incitet*: quibus verbis attingitur *Epopœiæ finis*. Ad id enim illa instituta est, ut omnium animos, sed Principum præsertim ad præclara facta accendat, ad eaq; quasi viam sternat, ponendo ob oculos illustrem quandam actionem, de qua in capite proxime consequenti.

C A P U T II.

De Materia Epopœiæ.

D. *Quæ est materia Epopœiæ?*

M. *Q*uest *Actio personæ nobilis, una, tota, vera, verisimilis, illustris, ac felix.*

D. *Quare debet esse Actio personæ nobilis?*

M. Quia cum finis ille sit *Epopœiæ propositus*, ut *Viros Principes ad præclara facta accendat*: debet certe proponi personæ actio, quam imitari sit gloriosum. Certum est autem sibi laudi vertere Principes, non plebejas, aut obscuras personas, sed nobiles, atq; illustres imitari. Sit itaq; illa Actio insignis alicuius v.g. *Herois*, qui Principum animos laudis studio incensos ad sui admirationem, imitationemq; rapiat.

D. *Quem vocas Heroem?*

M. Antiqui fabulantur *Heroes* esse quoddam genus Deos inter, & homines; natos illos vel ex Dea aliqua, & mortali viro, ut *Achillem*, & *Æneam*; vel ex Deo, & muliere mortali, ut *Herculem*. Jam vero *Heros* virum extraordinarium sonat: in quem tria

hæc

hæc maxime dicuntur confluere. 1. Corporis habitudo firma, ac laborum patiens. 2. Animus præsens, erectus, & robustus quodammodo, cui ab optima corporis temperatione accedat magnitudo. 3. Divina quædam vis, & efficientia: qua, qui afflatur, supra hominem & sapere & posse videatur.

**§. I. Actio Fœminæ in materia
Epopœiæ.**

D. *Tanc Actio Epopœiæ debet esse Herois, ut non possit esse Fœminæ, quæ dicatur Heroina.*

M. Actionem Fœminæ esse posse materiam Epopœiæ affirmant aliqui, negant alii. Utriusq; partis rationes subjicio.

Qui affirmant, ajunt, 1. Non obesse Fœminæ animum, qui virili similis est, ejusdemq; naturæ; huic posse esse armorum usum; atq; etiam Fœminas aliquando cor-
poris firmitate, & laborum patientia viris præcellere. 2. Fœminæ actionem esse sæpe materiam Tragœdiæ, quidni & Epopœiæ? 3. Fœminæ actione ad præclara facta accendi posse Viros Principes, quibus, turpe sit ea non posse agere, quæ fœmina gesserit. 4. Fœminas à præstantissimis Pœtis inductas esse in Epopœias, & maximis celebratas laudibus propter fortitudinem bellicam, puta Chlorindam à Tasso, à Virgilio Camillam. 5. Excitari à Deo posse Heroinam quamdam, cui belli alicujus summa committatur; quæ

habeat omnes Herois dotes, nullos habeat sexûs defectus.

Qui verò negant Actionem fœminæ esse posse materiam Epopœiæ, respondent, 1. Animorum quidem sexum esse nullum: at fœmineum corpus esse imbellius, cujus contagione langvet animus: neq; rebus bellicis perfecte tractandis idoneas esse fœminas: quibus Aristoteles curam rei domesticæ attribuit: arma verò, & ea, quæ non modo extra civitatem, sed etiam extra privatos parietes fieri necesse est, viris concedit.

Reponunt 2. Actionem fœminæ convenire Tragoediæ, non item Epopœiæ: quia finis hic est Tragoediæ, ut excitentur, purgenturq; quidam animi affectus; qui finis tam facile obtinetur, sive viri, sive fœminæ celebretur Actio; at Epopœiæ cum sit ille finis, ut ad ardua quæq;, & præclara facta accendant Viros Principes, huic rem imparem esse fœminæ Actionem; unde

Negant 3. Actionem fœminæ talem esse posse, quam velint Viri Principes imitari. Esto possit illa fœminæ Actio incitare Viros Principes ad arduum aliquid suscipiendum: sed actione illi fœminea movebuntur tanquam argumento, quod vocant: à *minori ad majus*: quod turpe sit viro, maximè principi, illud non aggredi, quod fœmina fortiter gesserit: at enim non erit hæc Actio exemplaris loco, quod sibi proponant Viri Principes imitandum.

Obfer-

Observant 4. Nullam unquam fœminæ Actionem à præstantissimis Pœtis in materiam Epopœiæ fuisse assumptam; celebratas quidem à Tasso, & Virgilio fœminas; sed in Episodia quasi contrusas illas fuisse; atq; etiam in pœnam temeritatis obscura morte fuisse mulctatas: ne fuso imbelli, indignoq; sanguine virum aliquem fortem contaminarent. Sic Chlorinda, de nocte, & ab imprudenti Tancredo perimitur apud Tassum; ab ignobili viro occiditur Camilla apud Virgilium. Atq; etiam fictitiæ illæ Heroinæ non stant, ab Heroe Epopœiæ; immo ipsi adversantur, ut Chlorinda, quæ Mahometanis, & Camilla, quæ turno militabat: Adde quod unam Camillam uno in libro pugnantem adducit Virgilius, quæ Venatorem, & Sacerdotem interimat, Heroem nullum.

Notant 5. Actionem fœminæ à Deo excitatæ, quæ nullos habeat sexûs defectus, non esse aptam Epopœiæ: quod solvatur hoc pacto Actio primaria per machinam, quod vitiosum imprimis esse contendunt. Verum ne quid modo dicam de solutione per machinam, de qua postea in Forma Epopœiæ; belle reponant hujus secundæ sententiæ patroni de Actione Heroinæ ordinariæ, at non extraordinariæ, & per miraculum à Deo excitatæ, procedere quæstionem. Atq; hæc sunt utriusq; partis rationes, quæ suum utrimq; pondus, suamq;, quamvis forte non ex æquo, videntur habere probabilitatem.

§. II. Actio Epopœiæ quomodo Una.

D. Quo sensu Actio Epopœiæ debet esse Una?

M. Quo sensu ut sit illa Actio per se simplex, nec dividi possit in plures Actiones primarias. Sic Virgilius Trojæ ruinam, & multiplicia sui Herois facta contextuit in Æneide, quæ sunt quidem varix per se Actiones; sed habet tamen unam, simplicemq; Actionem, eamq; primariam, quæ est in Italia Religionis, Regniq; per victoriam de Turno constitutio: unde pendet. Herois felicitas, ad quam cæteras omnes retulit tamquam Actiones secundarias.

D. Quare una debet esse Actio Epopœiæ?

M. Hanc affert rationem Aristoteles, quod omnes artes, quæ imitatione aliquid perficiunt, ad unum quid imprimis absolvendum allaborent, cujus gratia alia esse videantur: talis v.gr. Pictura, quæ unum aliquid in unaquaq; tabella sic perpolit, ut cætera ad id referri omnia satis intelligantur.

D. Qui Pœtæ contra Epopœiæ peccant unitatem?

M. I. Qui multas Actiones unius, ejusdemq; Herois primarias uno pœmate complectuntur. Reprehendit certe Aristoteles eos, qui ab Hercule, vel Theseo res omnes præclare gestas uno eodemq; opere definiri posse putaverunt. Vitio vertitur Statio, quod in Achilleide Herois sui vitam persequi velit integram; canit enim initio pœmatis: *Ma-*

Magnanimum Eacidem, formidatamq; Tonanti
Progeniem, & patrio vetitam succedere Cœlo
Diva, refer. Quamquam acta viri multum in-
clyta cantu

Mæonio, sed plura vacant. Nos ire per omne
Sic amor est, Heroa velis, Scyroq; latentem
Dulichia proferre tubæ, nec in Heclore tracto
Sistere, sed tota juvenem deducere Troja.

2. Qui duas diversas Actiones primarias,
quod uno eodemq; tempore contigerint, una
Epopœia velit celebrare, esto id concedatur
Historiæ, at Epopœiæ non licet.

3. Qui plures Heroas inducunt; quibus
eandem ex æquo gloriam tribuant. Plures
adsint, esto, uno in pœmate Heroes: modo
unus cæteris videtur præcellere, cujus sit
Actio primaria. Sic Pallas & Tarchon
Ænex nihil efficiunt gloriæ: quamvis for-
titer pugnet uterq; atq; unus multum
conferat ad victoriam de Turno reportan-
dam.

S. III. Actio Epopœiæ quomodo Tota.

D. Quo sensu Actio Epopœiæ debet esse
Tota?

M. Eo sensu vult esse Totam Aristote-
les; ut sit in illa Initium, Medium, & Finis.

D. Quid intelligis per initium, Medium, &
Finem Actionis?

M. Per Initium intelligo causas, & con-
silia Actionis suscipiendæ; per medium, cau-
sarum

illarum illarum effectus omnes accipio, & effectuum difficultates ad felicem exitum perducendorum: per Finem vero illarum omnium difficultatum solutionem interpretor.

D. Rem pone in exemplo.

M. Exemplum esto in *Æneide*. (a) *Æneas* incensa Troja in eam regionem, unde majores sui venerant, vocantibus fatis, collecta Trojanorum manu conferre se constituit: Ecce initium. Post multos terrâ mariq; exantlatos labores, Junone totam Trojanorum gentem dirissimis odiis ubiq; prosequente, in Italiam tandem appellit. Amice à Latino rege accipitur, atq; etiam in generum asciscitur. *Ægre* admodum id ferens *Turnus*, Dauni Rutulorum regis filius, qui jamdudum *Lavinia* Latini filia nuptias ambiebat, grave bellum movet contra *Æneam*, quocum saepe pugnat, & atrociter: *en Medium*. Sed victor tandem *Æneas* *Turno* occiso, & *Laviniam* & regnum obtinet: *en Finis*. Reliqua sunt in Episodiis.

D. Quid itaq; *Mapheus Végius* librum adjecit *Æneidi*, in quo dolorem Rutulorum, Dauni fletum de morte filii, nuptias *Lavinia*, & *Æneæ Aptheosin* prosecutus est?

M. Vitiose nimirum, & inepte egit: cum id satis intelligatur consecutum, & multa circa duo postrema insinuet *Virgilius* in suo opere absolutissimo.

D. An ideo perfecta dicenda est, quod *Tota sit Actio Epopœiæ*?

(a) Cap: 5.

M.

M. Cum tota sit illa actio, cui nulla pars deest; perfecta ut sit, requiritur præterea, ut partes inter se apte cohæreant, accedatq; rerum omnium perfectio, & absolutio. Quare præcipit Philosophus, ut Poëta, qui Fabulam recte velit constituere, non tantum eam non incipiat temere, aut finiat, sed etiam formis traditis insistat. Verum & hæc, & quæ ab eodem traduntur de magnitudine Actionis, commodius, cum agetur de Forma Epopœiæ, tractabuntur.

§. IV. Actio Epopœiæ qui Vera, & Verisimilis.

D. *Quo sensu debet esse Vera Actio Epopœiæ?*
M. *Q*uo sensu, ut Poëta teneatur proferre Actionem, quæ vere contigerit; quæ tamen sic ornabit, ut ornamentis studeat magis verisimilitudini, quàm veritati.

D. *Quare Actio Epopœiæ debet esse Vera?*

M. Quia nemo ad præclare aliquid gerendum incitabitur proposito aliquo consimili facto, quod certe tamen cognoverit esse falsum; ac proinde sine suo excideret Epopœia, si falsa induceretur Actio primaria. Idem plane de Tragœdia dicendum est, cujus Actio illustris sic vera debet esse, ut moveat.

D. *Quo sensu debet esse Verisimilis Actio Epopœiæ?*

M. Eo sensu, ut, quod narratur, credi facile possit contigisse. Nihil præcipit studiosius Philosophus, quam ut verisimilitudinis habeatur ratio.

D. *Qua-*

D. *Quare debet esse illa Actio verisimilis?*

M. Quia non satis est aliquid esse verum, nisi & illud idem verisimile sit, ut ad imitationem excitet. Nam qui fieri potest, ut, si Actio proponatur, quæ quidem vera sit, sed vires tamen humanas longe superet, hominem illa ad simile quid suscipiendum, aut gerendum impellat?

§. V. Actio Epopœiæ quomodo Illustris, & Felix.

D. *Quo sensu debet esse Illustris Actio Epopœiæ?*

M. Debet esse Illustris vel ratione sui, vel ratione personarum. Illustris est ratione sui Actio Æneidos, ubi inter alia agitur de fundatione Imperii, & constitutione Religionis, juxta illud:

Dum conderet urbem

*Inferretq; Deos Latio: genus unde Latinum,
Albaniq; Patres, atq; alta mœnia Romæ.*

Illustris est ratione personarum Actio Odysseæ, quæ Viris non admodum illustribus potest convenire; illa enim sic habet. Ulysses classe amissa, occisis sociis, multiplices iniquissimi maris tempestates expertus, multos annos domo absuit; rem illius domesticam interea proci decoquebant, ejus uxoris nuptias ambiebant, Telemachum filium insidiis petebant; reversus ille procos ex insidiis occupat, atq; interficit. Quid hic illustre præter personas.

D. *Qua-*

D. Quare illa Actio debet esse Illustris?

M. Quia cum Epopœia Viros Principes ad præclara facta debeat incitare, proponi debet illustris Actio, quam illi imitentur.

D. Quo sensu debet esse Felix illa Actio?

M. Eo sensu, ut felici semper terminetur exitu. Nam præterquam quod sæpe Actio tota non erit, quæ infelici claudetur exitu; si præterea Heros misere pereat, aut grandi aliqua calamitate sub finem excipiatur; concitabit illa indignationem, ac dolorem: verum ad imitationem sui minimè commovebit: & sic Epopœiæ finis non comparabitur. Debet itaq; Actio primaria, felicem fortiri exitum: quamvis nihil opus sit Heroas inducere usquequaq; & in omnibus adjectitiis actionibus fortunatos.

C A P U T III.

De Forma Epopœiæ.

D. Quid est Forma Epopœiæ?

M. Cum Forma Poëseos universe sit fictio, seu constitutio, & compositio rerum, quæ tractantur in Poësi; sic Epopœiæ Forma erit earum rerum Compositio, quæ soli conveniat Epopœiæ; posita illa in quodam cultu, ornatuq; Actionis, qualem in superiori capite descripsimus; adeo ut illa Forma nihil aliud sit, quàm Actio suò modò composita, culta, ornata.

D. Quid requiritur ad illam Formam, sive Actionis compositionem?

M.

M. Requiritur, ut Forma illa, Fabula, Compositio (eodem enim recidunt hæc vocabula) sit una, magna, splendida, in suas partes rite distributa, & certo quodam ordine disposita: quibus verbis attinguntur, 1. Fabulæ epicæ dotes. 2. Partes. 3. Dispositio: de quibus omnibus breviter disputandum est.

§. I. Fabulæ Epicæ Dotes.

D. *Uæ sunt dotes Epicæ Fabulæ?*

M. **Q** Tres imprimis memorantur, Unitas, Magnitudo, Majestas.

D. *Quomodo erit Una illa Fabula, quæ res adeo dispares, diversasq; complectitur?*

M. Erit illa Una, si tanta sit illarum rerum omnium inter se connexio, ut in unum aliquid videantur coalescere; si, cum loco movetur aliquid, aut refecatur, non bene sibi constet Fabula. Laudat Homerum Philosophus, (a) quod sive natura duce, sive arte in Odysseam non conclusit ea Ulyssis facta, quæ alia ex aliis non satis penderent. Ea certe laude florere dicenda est Æneis; cui si v. gr. Trojani excidii, vel Æneæ per septem annos peregrinationis narrationem detrahas, à Didone tam apposite expetitam, ut quis, ac quantus vir tenderet in Italiam, plane liqueret; vel si ludorum celebritatem, qui ad posteros transmitti deberent, subducas; vel si descensum ad inferos, ubi tam multa de Romano, quod fundaturus erat,

Impe-

(a) Cap: 5.

Imperio didicit Æneas, silentio prætermittas; aliquid certe in ea Fabula desiderari sentias.

D. Quomodo Magna erit Fabula Epica?

M. Philosophus (a) Epopœiam comparat cum animali, quod quamvis elegans, si pusillum est, bellum vocari potest, non pulchrum: si præter modum excreverit, monstrum fiet; debet videlicet naturali florere magnitudine. Ita se habet Pœma, quod nec brevius, nec longius esse oportet: sed ita temperatum, ut oculos magnitudine impleat, non fugiat.

Quæ cum universe dicta sint, proprie magis ac definite aliquid de iusta Epopœiæ magnitudine statuendum est: monendumq; imprimis aliam esse Actionis, aliam Fabulæ magnitudinem: de prima non ago hoc loco, quæ in eo sita est, ut habeat Actio Initium, Medium, & Finem, ut supra docuimus (b) sed de altera institutam esse quæstionem, ac proinde videndum, quæ sit illa magnitudo Fabulæ. Duplicem igitur illam facit Philosophus: unam Actionis, quam vocat, non nudæ, aut suo carentis ornatu, sed compositæ: alteram quantitatis.

D. Quenā est magnitudo Actionis compositæ?

M. In eo posita est, ut uno circiter anno gesta fuerit, quæ est Actio primaria; sic Iliadi annum dedit Homerus ex animadversione Mambruni, (c) Odysseæ tantum quin-

(a) Cap: 5. (b) Cap: 2. §. 3.

qua-

(c) Dissert. perip: q. 7. n. 7.

quaginta dies idem attribuit, *Æneidi* quatuor menses supra unum annum concessit Virgilius. Sed *Episodia*, aliaq; adjectitia ornamenta nullis definiuntur temporis limitibus: cum *Ilias* novem annis, *Odyssea* undeviginti res gestas comprehendat, & *Æneis* quidquid interfuit ab heroicis *Æneæ* temporibus ad ætatem Augusti Imperatoris.

D. Quænam est magnitudo quantitatis?

M. Posita est hæc in numero versuum, qui ad dena fere millia excurrit in *Æneide*, duodena excedit in *Odyssea*: octo, vel novem *Tragedias* vulgo dicitur æquare versuum numero *Epopœia*. Sed de hoc argumento redibit sermo inferius, cum de magnitudine dramatis disputabitur.

D. Unde arcessetur majestas Epicæ Fabulæ?

M. Ex triplici potissimum capite. 1. ex mirabili peripetiarum, agnitionum, episodiorum, machinarumq; contextu. 2. ex narratione dramatica, cum personas loquentes, agentesve adducet Pœta. 3. ex dictione illustri ac splendida, de qua diximus superius (a)

§. II. Fabulæ Epicæ Partes.

D. Quæ sunt partes Fabulæ Epicæ?

M. Quæ assignantur, Nexus nimirum, & solutio.

D. Quid est Nexus Fabulæ?

M. Est ea pars, quæ ab initio Fabulæ ad eam usq; partem excurrit, qua transit Pœta

(a) I. l. c. 10. §. 3.

ab

ab infelicitate ad felicitatem in Epopœia,
vel contra à felicitate ad infelicitatem in
Tragoedia.

D. Quid est solutio?

M. Est altera pars Fabulæ, quæ ab illo
transitu usq; ad finem pertinet, v.gr. quid-
quid in Homeri Illiade certamen antecedit,
quo decertavit cum Hectore Achilles, in
Nexu ponitur: ipsum vero certamen est in
Solutione; item in Æneide, quæcumq; Ænex
& Turni monomachia præmittuntur, sunt
in Nexu, ipsa monomachia in Solutione est.

*D. Quid potissimum observandum est circa
Nexum Fabulæ?*

M. Ne varia sic texantur episodica, quæ
in Nexum cadunt potissimum, ut animum
auditoris delectando longius aberrerent ab Ac-
tione primaria, aut à fine pœmatis sint
prorsus aliena.

*D. Quid observandum est circa Solutionem
Fabulæ?*

M. Primum, ut si qua sint in Solutione
episodica, ne longius petantur illa, sed spon-
te quasi oblata, & è re nata esse videantur;
alterum, ut ea sint brevia imprimis: quan-
doquidem in Solutione ad finem anhelat au-
ditoris animus, quem proinde longioribus
episodiis morari minime convenit.

*D. Licetne adhibere Machinam in Solutio-
ne Fabulæ?*

M. Alii negant, affirmant alii. Qui negant
suam I. ex eo capite tuentur sententiam,
quod

quod solutio facta per machinam Epopœiæ fini maxime officiat. Nam qui poterit actionis imitationem Vir Princeps impelli cui se sentiat plane imparem: cum intelligat auxilio se plusquam humano ad simile aliquid suscipiendum indigere? 2. authoritatem obtendunt Aristotelis, qui vult fieri solutionem non per machinam, sed ex verisimili, id est, ratione naturali, qua res exiri solet.

Qui vero affirmant, ajunt nihil obstar quominus per machinam solvatur Epopœiæ Fabula. 1. ad imitationem actionis possunt impelli Viros Principes, in qua externo quidem numinis alicujus auxilio adjuvatur Heros, dum otiosus ille Heros non remaneat sed prætet per se plurimum, unde felicitate cedat præclare factum. 2. Sic clausisse Epopœias præstantissimos Poëtas; esse v. gr. machinam in Odyssæ clausula, quæ Minervæ ope solvitur; esse in Æneide, ubi Turni ex Jovis ductu & auspicio, atq; etiam Furæ ministerio conficitur. 3. Aristotelis præceptionem maxime locum habere in Tragœdia, in Epopœia non item: ratio est, quia in Epopœia cum lateat magis machina, quia in Tragœdia, ubi machina Dei è cœlo delapsa in theatrum producebatur, magis certe animos feriebat subjecta oculis ea machina in Tragœdia, quam suscepta auribus in Epopœia; ac proinde minus erat ferenda in Tragœdia, quam in Epopœia. Vide Frizonium,

nium, qui tam fufe, quàm docte eo de argumento agit in Pœtica in dissertatione de narratione (a)

S. III. Fabulæ Epicæ Dispositio.

D. *Quenam est Fabulæ Epicæ Dispositio?*

M. *Q* Duplex est illa Dispositio, una rerum, partium altera.

D. *Quenam est Dispositio rerum?*

M. Intelligitur illa Dispositio è celeberrima inter magni nominis in re Pœtica aucthores orta dudum contentione: quorum alii volunt rerum, prout contingere, fervari ordinem naturalem; alii contendunt eundem debere perturbari: unde quæstio extitit, an Pœta, ut Historicus, hunc fervare debeat narrandi ordinem, ut quodcumq; primum contigerit, narret primum, & in ultimum locum conjiciat quæ postremo facta sunt: vel contra, an debeat relicto naturali ordine pro arbitrato suo à mediis, aut etiam postremis auspiciari.

D. *Quid statuis ea de re sentiendum?*

M. Eodem puto utramq; recidere sententiam, ac proinde non tam de re hic, quam de voce disputari; nimirum quo nomine appellanda sit ejusmodi narratio, ambigitur; cum in id omnes consentiant optime fuisse institutum narrandi ordinem ab Homero, Virgilioq; usurpatum, rerumq; permixtionem perbelle cadere: verum alii contendunt

non ideo perturbari ordinem dicendi naturalem, alii perturbari volunt. Quæ ut concilientur inter se, dicendum videtur, non perturbate narrari, si spectetur sejuncta a epifodiis Actio primaria: perturbate vero narrari, si omnia simul accipiantur, neq; primaria Actione secernantur Epifodia.

D. *Fam vero quis ordo Partium servandus est in Fabula Epica?*

M. Posteaquam Pœta Actionem, qualem descripsimus, animo informavit, personarum mores, & officia excogitavit, epifodia, peripetias, agnitiones, & machinas commentus est, & suum cuiq; locum destinavit: ac opus tandem aggreditur. 1. proponendo quid cavendum suscipiat. 2. invocando numen a quo, cujus afflatu arduum opus perficiat. 3. rem totam narratione prosequendo. Denique epilogum aliquando, sive perorationem addendo. Unde 4. Epopœiæ partes existunt Propositio, Invocatio, Narratio, & aliquando Peroratio, de quibus omnibus modò nobis agendum est.

C A P U T IV.

De Propositione Epopœiæ.

D. *Quid est Propositio Epopœiæ?*

M. **Q**uod est prima pars Pœmatis Epici, qua Pœta breviter proponit, & summatim, quid in reliquo pœmate sit dicturus.

D. *Quæ sunt dotes illius Propositionis?*

M. Quod Rhetores in Orationis Exordio

per-

recipiunt, ut apposite, ut breviter, ut vecunde contextatur; idem omnino de Propositione Epopœiæ, quæ est ejus Exordium, dicendum est.

D. *Quomodo apposite præmittetur Propositio?*

M. Si non vage, sed proprie, congruenterq; argumento prætexatur, id est, si rei caput designetur primis versibus; talis est Propositio *Æneidos*:

*Arma, virumq; cano, Trojæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus, Laviniaq; venit
Littora.*

D. *Quomodo brevis erit Propositio?*

M. Si non excurrat latius in iis; quæ parum ad rem faciunt: ea enim tantum adhibenda sunt, quæ valeant ad docilitatem, & attentionem comparandam cum aliqua, si opus est, benevolentia. In legem brevitatis peccat Jovianus Pontanus in principio *Urania*:

*Qui cælo radient ignes, quæ sidera mundo
Labantur tacito, stellis quibus emicet ingens
Signifer, &c.*

Ubi vides crebram ejusdem rei expressionem, ignes, sidera, stellas, cælo, mundo tacito &c. quæ omnia eodem recidunt. Quanto aptius est initium *Georgicon* Virgilii!

*Quid faciat lætas segetes, quo sidere terrā
Vertere, Mæcenas, ulmisq; adjungere vites
Conveniat: quæ cura boum, qui cultus habendo*

*Sit pecori, atq; apibus quanta experientia
parcis,*

Hinc canere incipiam.

Hic nihil redundat, sed libri Georgico
singuli singulis fere numeris, aut incisus de
signantur.

Verum alia est prorsus ratio Panegyrico-
rum, ubi exordimur aliquando à descriptio-
ne; vel, proposita quæstione, latius excurr-
mus: ut videre est apud Claudianum in pa-
negyricis.

*D. Quomodo verecunde & modeste fiet Pro-
positio?*

M. Si absit omnis ingenii, doctrinæq; in-
ctatio, omnis granditas, ac tumor, & exqu-
sitior ornatus. Cyclicum Pœtam, seu ci-
cumforaneum, qui Carmen in Coronam
gloriam aucupandam recitabat, acriter repr-
hendit Horatius, quod sic exorsus fuisset

Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum
adjungit mox:

*Quid dignū tanto feret hic promissor biat-
Parturient montes, nascetur ridiculus mullus*

Deinde prædicat Homerum, qui modestus
us Odysseam incipit, & paulatim assurgit
magnificentius.

Quanto rectius hic, qui nil molitur ineptum

Dic mihi, musa, virum capta post tempora Trojæ,

Qui mores hominum multorum vidit, & urbes.

*Antiphatem, Scyllamq; & cum Cyclo-
Charybdim.*

Initi-

Initium Pharsaliæ affectatius videtur & imidius:

*Bella per Æmatbios plusquā civilia campos,
Fusq; datum sceleri canimus, populumq; po-*
entem

*In sua victrici conversum viscera dextra
Cognatasq; acies & rupto fœdere regni
Certatum totis concussi viribus orbis
In commune nefas, infestisq; obvia signis
Signa, pares aquilas, & pila minantia pi-*

*Quæ carmina, ut nihil dicam de voce
Iusquam initio pœmatis usurpata, tam va-*
lunt, sonantia, tumida, ut fateatur Sca-
ger se videri sibi audire Lucanum, non
canentem, quam latrantem. Nihilo fuit
recundior Statius in principio Achilleidos:
Magnanimū Æacidē, formidatamq; Tonanti
Progeniem, & patrio vetitā succedere cœlo,
Divæ, refer.

Ubi versu primo sexies literam a. repeti-
am habes, tres continuas voces tetrasylla-
bas, quæ negotium facessant pronuntianti.

C A P U T V.

De Invocatione Epopœiæ.

*Q**uid est invocatio in Pœmate Epico?*
Est ea pars Pœmatis Epici, in qua
numen aliquod invocatur, cujus affla-
u Carmen, quod per se arduum est, & hu-
mano ingenio majus habetur, tandem perfici-
tur. Quæ Invocatio attentionem & admi-
ratio.

rationem commovet; atq; etiam summam operi conciliat auctoritatem, ut quasi divinitus, quæ canuntur, postmodum efferantur.

D. Estne semper adhibenda Invocatio?

M. Cum grave aliquod scribitur pœma illa adhibetur; in minoribus vero pœmatis maxime in panegyricis frequenter omittitur.

D. Sejungiturne Invocatio à Propositione?

M. Sejungitur aliquando, aliquando cum illa involvitur. Latini Epici ut plurimum sejungunt; sic apud Virgilium post hæc propositionem, *Arma, Virumq; cano, &c.* sequitur Invocatio, *Musa mihi causas memor* &c. Græci vulgo Invocationi Propositione implicant; sic Homerus orditur *Iliadem Iram cane. Dea Pelidæ Achillis, &c.* *Odyssæam, Virum mihi dic musa, &c.* Atque etiam apud Latinos Lucretius, Statius, Valerius, & Virgilius ipse in ecclogis Invocationem cum Propositione permiscet. Id autem fit opportune, cum opera principibus inscribuntur viris, quos honorifice statim appellamus.

D. Repetitur invocatio in decursu Pœmatis?

M. Repetitur, cum res gravior dicenda occurrit: ac cum comparatur attentio, cum significatur tanti rem esse, ut opus sit digno quodam afflatu ad eam pro dignitate proponendam.

D. Qui sunt invocandi in pœmate?

M. Ethnico Pœtæ profana, & commentum

tia numina liceat invocare; at Christiano Divinus Spiritus, Christus Servator, Virgo Deipara, Angelus Tutelaris, aut is, cujus res gestæ canuntur, Vir Sanctus implorandus est. Item si res præclare gestas Ducis alicujus, aut Principis scribimus, aut si illi opus dicamus, commode ille potest invocari, uti exemplo suo docuit Virgilius in I. Georg. his luculentis carminibus:

*Tuq; adeo, quem mox quæ sint habitura De-
orum*

*Concilia, incertum, Urbesne invisere Cæsar,
Terrarumq; velis curam, &c.*

Sic Lucanus Neronem in Pharsalia, Valerius Flaccus initio Argonauticon, & Statius initio Thebaidos Domitianum invocant. Atq; hic observandum est, licere Pœtæ Christiano in Sacro pœmate Musas usurpare pro Pœtica facultate, pro sacro impetu, atq; enthusiasmo, Jovem pro cœlo, Neptunum pro mari, pro bello Martem; adeoq; hæc aliaq; his similia hoc sensu accepta posse pœmatis de Christianis mysteriis scriptis inferi.

C A P U T VI.

De Narratione Epopœiæ.

D. *Quid est Narratio Epopœiæ?*

M. *Q* Est pars, seu potius corpus pœmatis, cui Propositio & Invocatio quasi faciem præferunt, parantq; attentionem, & docilitatem. Cum autem non tam Verum, quam

quam Verisimile Pœtæ sit propositum; sic non tam rei gestæ, quàm velut gestæ expositio dici debet hæc Narratio.

D. Quid est spectandum maxime in illa Narratione?

M. Cum tam late pateat, ut totum pœma exhaustiat; cadunt in illam quæ hæctenus omnia de Epopœia, atq; etiam de pœsi universè sumpta diximus. Quare addenda sunt aliqua dumtaxat circa proprias, quæ vulgo assignantur illius dotes.

D. Quæ sunt illæ dotes?

M. Tot Epicæ, quot Oratoriæ Narrationi dotes tribuuntur: Brevitas, Perspicuitas, Probabilitas, & Svavitas.

D. Quo sensu narratio Epica debet esse brevis?

M. Eo sensu, ut crebriores, prolixioresq; digressiones ne adhibeantur, maxime si ad rē parum faciunt. Arguitur Catullus, quod dimidiū Pœmatis de nuptiis Pelei, & Tethidos in descriptione vestis, Ariadnæq; fabula consumpserit. Fabulæ epicæ, qualem descripsim⁹, fervetur magnitudo, quæ longior non erit, si nihil adducatur inane, quod recidi possit. Nā ut acute Martialis:

Non sunt longa, quibus nihil est, quod demere possis;

Sed tu, Coschoni, disticha longa facis.

D. Quomodo debet esse perspicua Narratio?

M. Si alludatur quidem ad fabulas, & historias, si usurpentur hellenismi, seu formæ loquen-

loquendi à Græcis desumptæ: sed ita tamen, ut à quovis non imperito facile intelligantur: si vocabula obsoleta, & ex altissimis antiquitatis ruderibus effossa, ac proinde obscura vitentur. Sane ut quisq; disertissimus est, ita loquitur apertissime; sed sat multa eo de argumento tradidimus supra in Dictione Pœtica.

D. Quomodo debet esse Probabilis illa Narratio?

M. Eo sensu, ut sit verisimilis: nihil debet magis curare Pœta, ut jam sæpe docuimus. Itaq; quod recte monet Horatius:

*Ficta voluptatis causa sint proxima veris,
Nec quodcumq; volet, poscat sibi fabula credi.*

In locis, temporibusq; notandis, maxime vero in effingendis personis, hujus verisimilitudinis habenda est ratio.

Ætatis cujusq; notandi sunt tibi mores,

Mobilibusq; decor naturis dandus, & annis:
inquit idem Horatius, qui varios hominum mores luculenter ibidem describit. Ubi tamen velim advertas, non tam arctis circumdari terminis probabile, ut locus non sit Admirabili, quod in pœmate spectatur imprimis.

D. Quomodo suavis erit Narratio Epica?

M. Si elegantia, & jucunditate verborum sonantium, leniumq; floreat, quod de oratione monet Tullius: si neq; asperos habeat concursus, neq; disjunctos atq; hiantes: si sit circumscripta non longo antractu, sed ad

spiritum vocis apto: si eodem semper tenore non decurrant carmina. Item si vavis erit, si intexantur hypotyposes, suspensiones. metaphoræ, exclamationes, & admirationes: si interponantur motus animorum, mores & colloquia personarum, obliquæ orationes, exitus inopinati, dolores, lætitiæ, metus, cupiditates, iracundiæ pro rerum varietate. Sed nihil ad si vavitatem accommodatius est, quam idonea rebusq; ipsis consentanea modulatio numerorum, de qua egimus in Dictione Poëtica.

C A P U T VII.

De Epilogo Epopœiæ.

D. **A**pponitur Epilogus, & quasi peroratio Epopœiæ.

M. Apponitur, non semper quidem, sed aliquando tamen & Epopœiæ, & aliis Poëmatibus: atq; etiam interdum in ipso decursu operis post aliquod nobile factum. Ita Virgilius in 9. Æneid, narrata Nisi, & Euryali celeberrimi paris amicorum cæde, rem hoc Epilogo sive epiphonemate concludit:

*Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt,
Nulla dies unquam memori vos eximet ævo,*

*Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumq; pater Romanus habebit.*

In fine sæpius suorum operum Epilogum usurpant Poëtæ variis modis. Nam aliquando

do indicant ea, quæ cecinerunt, & temporis, loci, ætatis, occupationum suarum aliquam mentionem attexunt; ita Virgilius in fine Georgic.

Hæc super arborum cultu, pecorumq; cane-
bam,

Et super arboribus: Cæsar dum magnus ad
altum

Fulminat Euphratem bello, victorq; volantes
Per populos dat jura, viamq; affectat Olym-
po.

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis otii,
Carmina qui lusi pastorum, audaxq; juven-
ta;

Tityre, te patulæ cecini sub tegmine fagi.
Aliquando gratulantur, & immortalitatis
spe sibi blandiuntur, sic Ovidius in fine Me-
tamorphoseon canit:

Famq; opus exegi, quod nec Fovis ira, nec
ignes,

Nec poterit ferrum, nec edax abolere ve-
rustas.

Cum volet illa dies, quæ nihil nisi corpo-
ris hujus

Fus habet, incerti spatium mihi finiat ævi;
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar, nomenq; erit indelebile nostrum.
In eundem sensum librum tertium carmi-
num claudit Horatius:

Exegi monumentum ære perennius,
Regaliq; situ Pyramidum altius:

*Quod nec imber edax, aut Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, & fuga temporum.
Non omnis moriar, &c.*

Modestius suam Thebaida affatur Statius
in fine:

*Durabisne procul, dominoq; legere Superstes,
O mihi bisseos multum vigilata per annos
Thebai? jam coepta praesens tibi fama beni-
gnum*

*Stravit iter, cepitq; novam monstrare fu-
turis.*

*Fam te magnanimus dignatur noscere Cae-
sar,*

*Itala jam studio discit, memoratq; juvent9.
Vive precor; nec tu divinam Æneida ten-
ta,*

*Sed longe sequere, & vestigia semper a-
dora.*

*Mox tibi si quis adhuc praetendit nubila li-
vor,*

*Occidit, & meriti post me referentur hono-
res.*

Epilogum Epopœiæ minimè necessarium
esse demonstrant Ilias, Odyssæa & Æneis,
quæ ipsa narrationis absolute conclusionem
concluduntur.

INSTITUTIONUM

POETICARUM

LIBER III.

De Dramate.

M. E Picam Pœsim excipit proxime Dramatica; de qua sic disputabimus, ut in Pœma Dramaticum universe primum, deinde in singulas ejus species inquiremus, ac pro instituto dicendi ordine, definitionem, materiam, formam, partes, finem, aliasque; quæ ipsū tum generatim, tum singulatim afficiunt, proprietates breviter exponamus.

CAPUT PRIMUM.

Definitio Pœmatis Dramatici.

D. Quid est Pœma Dramaticum?

M. I. Si vocis etymon spectes, à voce græca latina agere, dicitur Pœma Dramaticum, quod totum sit in actione: unde Actores vocantur ii, qui eo in Pœmate colloquuntur.

2. Si rei definitionem quæras, est Imitatio Actionis, unius, totius, justæ magnitudinis, veræ, vel falsæ, verisimilis, insignis, vel vulgaris, felicitis, vel infelicitis; quæ metro & harmonia, non narrando, sed agendo, vel quosdā animi affectus excitat, & per purgat, vel vitæ privatæ exemplum proponit.

D. Explica, quæso, singulas voces.

M. I. Dicitur Imitatio Actionis, quia cum Pœsis

Pœsis in imitatione actionum humanarum sit posita, ut initio docuimus: species quoq; illius singulæ ejusmodi actiones imitantur.

2. Dicitur *Actiois unius, totius, justæ magnitudinis; veræ, vel falsæ, verisimilis, insignis, vel vulgaris, felicitis, vel infelicitis*: quibus verbis partim Dramatica Pœsis cum Epica convenit, cujus Actio est una, tota, magna, vera, verisimilis, illustris, ac felix: partim ab eadem discrepat: cum Actio Dramatica possit esse falsa & vulgaris, si scribatur Comœdia; infelix, si Tragoedia.

3. Dicitur *Pœma Dramaticum imitari metro & harmonia*: quia inducuntur personæ colloquentes inter se, non soluta, sed vincla oratione: cui cantus in certis quibusdā locis adjicitur.

4. Dicitur *non narrando, sed agendo imitari*: quia nihil ipse Pœta exponit, aut commemorat, ut in Epopœia: productis in scenam personis sermonem tribuit, easq; inter se agentes, negotiantesq; exhibet.

5. Dicitur *vel excitare ac purgare affectus, vel privatæ vitæ exemplum proponere*: quibus verbis, tum officium, tum finis pœmatis illius attingitur. Excitat enim, ac purgat affectus Tragoedia; vitæ privatæ proponit exemplum Comœdia; mores utraq; ut omnis Pœsis, recte instituit.

C A P U T II.

De Materia Pœmaris Dramaticæ.

D. *Quænam est materia Pœmatis Dramaticæ?*
 M. *Est Actio una, tota, magna, vera, vel falsa, verisimilis, insignis, vel vulgaris, felix, vel infelix.*

D. *Quo sensu debet esse una, & tota illa Actio?*

M. *Eo sensu, ut nec in plures actiones primarias dividatur, nec suo initio, medio, ac fine careat, ut supra docuimus.*

D. *Quo sensu debet esse Magna?*

M. *Eo sensu, ut eo usq; crescere possit ac debeat, donec tandem pro rerum natura, quæ aguntur, necessario, vel commode mutatio inferatur in Fabula implexa; & in simplici iuxta naturalem rerum exitum finis imponatur, qui supremus est Actionis terminus; qualis sit ille, patebit ex dicendis inferius.*

D. *Quomodo erit Vera, vel Falsa?*

M. *Si vere contigerit, aut non contigerit; quando autem, & quatenus veritas, vel falsitas Actioni Dramaticæ conveniat, dicetur postea, cum agetur de Tragoedia, & Comœdia. (a)*

D. *Quo sensu debet esse Verisimilis?*

M. *Eo sensu, ut nihil afferatur, quod sit præter naturalem rerum ordinem, spectatis circumstantiis, in quibus dicitur illa actio contigisse.*

D.

(a) c. 8. & 12.

D. *Quomodo Actio illa insignis erit, vel Vulgaris?*

M. Talis erit vel ratione sui, vel ratione agentium personarum. Quid conveniat Tragœdiæ, quid Comoediæ, explicabitur inferius. (a)

D. *Quomodo erit Felix, vel infelix illa Actio?*

M. Ratione exitûs felicitis, vel infelicitis solet hic appellari felix, vel infelix Actio; adeoq; felix est, quæ licet multas contineat turbas, fortunato tamen exitu concluditur; & contra infelix illa est, quæ quamvis prospere admodum in decursu succedat, luctuoso tamen fine terminatur. Quatenus autem Actioni Tragicæ, vel Comicæ congruat felicitas, aut infelicitas, suis locis exponetur.

C A P U T III.

De Forma Poëmatûs Dramatici.

D. *Quæ est Forma Poëmatûs Dramatici?*

M. **Q**uest Fabula, sive Compositio Actionis: in qua, ut in Epica, considerandæ sunt Dotes, Partes, & Dispositio.

D. *Quæ sunt Dotes Fabulæ Dramaticæ?*

M. Prima est Unitas, altera Simplicitas, tertia Magnitudo.

§. I. Unitas & Simplicitas Fabulæ Dramaticæ.

D. **I**n quo posita est Unitas Fabulæ Dramaticæ?

M. In

(a) c. 9.

M. In tanta partium omnium, rerumq; diversarum inter se connexione, ut in unum aliquid videantur coalescere.

D. *Quomodo simplex esse debet Fabula Dramatica?*

M. Geminam tribuit huic voci notionem Philosophus, (a) qui Fabulam simplicem modo duplici, modo opponit implexæ. Fabula simplex, quæ duplici opponitur, est ea, in qua oritur unus status eorum, de quibus est Fabula: qui è felicibus infelices, aut contra ex infelicibus felices existunt. Duplex verò ea est, in qua alii felices, infelices alii evadunt, uti fit in *Odyssea*, ubi felix *Ulysses*, Proci infelices, & in *Æneide* felix *Æneas*, Turnus infelix efficitur. Atq; hoc sensu simplicem Fabulam esse vult *Aristoteles* (b) in *Dramate*; aut saltem longe anteponit duplici; quod multo magis valeat ad affectuum commotionem. Commoventur enim illi vehementius, cum grandi omnes, nullo excepto, excipiuntur calamitate in *Tragœdia*; in *Comœdia* vero placet magis, quin latus est omnibus Actoribus, ac fortunatus exitus.

Fabula simplex, quatenus opponitur implexæ, ea est, quæ est una continua sic, ut sine peripetia, id est, sine manifesta in contrarium mutatione, aut agnitione ad finem deducatur. Fabula verò implexa ea est, quæ cum peripetia sive mutatione, aut agnitione, aut utraq; simul ad finem usq; procedit.

D. Da

(a) c. 9. *Poët.* 1. (b) cap: 1.

D. Da exemplum utriusq; Fabulæ, simplicis, & implexæ.

M. Habes simplicem Fabulam in Ajace Sophoclis, & Hercule furente Senecæ, & alibi passim multis in locis. Ibi enim nihil accidit præter expectationem; v. gr. Ajax plenus animi, & contemptus impatiens furit; posteaquam vero ad se rediit, præ pudore sibi mortem consciscit: eodem fere modo Hercules se gerit, nisi quod supersit.

Fabulæ implexæ eximium habes exemplū apud Senecam in Oedipo: ubi cum Oedipum missus Corintho senex adiisset, ut significaret, Regem ipsum à Corinthiis pronuntiātū esse, atq; hac ratione gratissimum illi nuncium afferre se existimaret, contrarium effecit. Paulatim enim intellexit ille, se & parricidam, & incestis Jocastæ matris implicatum nuptiis; atq; hinc subito, & præter omnium expectationem factus est infelicitissimus. Ubi vides mirabilem peripetiam, simul, & agnitionem. Atq; hæc Fabula, quæ implexa dicitur, longe præstat simplici, juxta mentem Philosophi, qui præcipit Fabulam Dramaticam esse simplicem, quatenus videlicet illa duplici, non vero quatenus implexæ opponitur.

§. II. Magnitudo Fabulæ Dramaticæ.

D. Quænam est justa Magnitudo Fabulæ Dramaticæ?

M. Quod oculis evenire solet, cū corpus

pus videmus, idem plane accidit memoriæ, cum dramaticam Fabulam excipimus. (a) Ut enim, quæ vastiora sunt, oculorum conspectum, sic memoriæ captum, quæ sunt longiora, facile excedunt: utriusq; vero facultatis vim, quæ sunt minutiora, fugiunt. Atq; hinc factum est, ut quemadmodum in omni corpore, sic qualibet in Fabula Dramatica justa quædam debeat esse magnitudo, quam uno quasi intuitu complecti possit auditor; ne distracto in plura, aut obruto rerum multitudine animo remittant, ac frigeant, qui concitabuntur affectus. Quæ lex pro Tragicis posita, valet etiam pro comicis: ubi per affectuum commotionem privatæ vitæ rite instituendæ ratio quæritur.

D. Quænam est igitur illa Magnitudo?

M. Præter assignatam superius magnitudinem Actionis, quæ materiæ locum tenet, duplicem insuper facit illam Philosophus: unam Actionis compositæ, quæ Forma est, seu Fabula; alteram, quam vocat quantitatis.

D. Quænam est magnitudo Actionis compositæ?

M. In eo posita est, quæ dicitur Actio primaria, ut uno Solis ambitu contineatur, (b) id est, ut unum diem naturalem, vel nullo modo, vel parum certe excedat, atq; etiam ut breviori temporis spatio, puta duabus, vel tribus horis possit definiri; imò eo perfectior, & convenientior erit illa Actio, quo
magis

(a) *Arist: cap: 5.* (b) *Arist: cap: 2.*

magis accedet ad tempus, quo solet in scena exhiberi. Sed latius multo possunt excurrere, quæ adhibentur Epifodia: quamvis & rariora, & breviora esse oportebit, quam quæ adjiciuntur in Epopœia, ne rerum multitudine, ac varietate animus distrahatur, atq; obruatur: sic in dramate, ut ad primariam actionem non satis attendat, minusq; concipiat, qui debent hinc oriri potissimum affectus. Atq; eo sensu accipienda sunt Philosophi verba, cum Tragœdiam inter, & Epopœiam id quoq; assignat discriminis; ut certo, quodam tempore Tragœdia, nullo definiatur Epopœia.

D. Quanam est magnitudo Quantitatis?

*M. Quantitas illa posita est in numero versuum: ad ducentos, trecentosvè supra mille, atq; etiam apud Recentiores ad duo millia recensentur; hæc autem lex optima fuerit, ut inter ternas & senas horas exhibeatur Drama: adeo ut nec brevius sit, nec longius: non brevius quidem, ne forte locus non detur concitandis, ut par est, affectibus; non etiam longius, ne possit usurpari illud Plautinum: *Lumbi sedendo, & oculi spectando dolent*. Jam verò quæ sint partes Fabulæ Dramaticæ, aut quæ illarum dispositio, patebit ex dicendis capite proxime consequenti, & ex capite II.*

C A P U T IV.

De Partibus Pœmatis Dramatici.

D. *Uæ sunt partes Pœmatis Dramatici?*

M. *Q* Cum Pœma Dramaticum ex materia constet, quæ est Actio, quam descripsimus, & forma, quæ est eadem Actio composita, excultaq; de qua modo egimus; hinc factum est, ut modo materiæ, modo formæ, modo utriusq; simul habita ratione, in suas partes varie soleant Auctores illud pœma distribuere. Sex omnino Dramatis in suas partes reperio divisiones.

D. *Affer, quæso, & explica illas omnes divisiones.*

M. Prima divisio est in *Diverbium & Choricum*, quæ omnium maxime generalis est; nam quidquid est in Dramate, ad hæc duo genera revocatur, ut geratur, aut canatur. *Diverbium* itaq; est ea pars Dramatis, in qua colloquuntur, aguntvè inter se, qui dicuntur Actores. *Choricum* vero dicitur illa pars, in qua iidem Actores, vel alii concinunt aliquid cum Dramate connexum, de quo postea.

Altera divisio in *Nexum & Solutionem* tã late patet, quam prima: quamvis alio modo Drama partiatur. *Nexus* in Dramate, ut habet Aristoteles, (a) est totũ id, quod à principio ad ultimam usq; pertinet partem, ex qua fit mutatio fortunæ: hac autem mutati-

(a) *Cap: 16. Pœt:*

one felicitati infelicitas in Tragicædia, & felicitas infelicitati succedit in Comædia. Solutio vero à mutationis principio ad finem usq; protenditur. Sic in Oedipo Senecæ quidquid antecedit illum locum, ubi se tandem & patris interfectorem, & matris maritum agnoscit Oedipus, unde summa oritur infelicitas, est in Nexu, reliqua sunt in Solutione. Sed de Nexu & Solutione, quantum satis est, dictum superius (a) in Fabula epica.

Tertia divisio (b) fit in Prologum, Episodium, Exodum, & Choricum. Prologus præcedit primum cantum; diciturq; ea pars continere quasi semina omnium, quæ dicenda sunt in reliquo dramate: adeo ut Actorum nemo producat in Scenam, qui non sit cognitus in Prologo, vel de vultu, vel de nomine, vel alio quovis modo. Quod tamen de illis debet intelligi, quorum res hic agitur præcipue; potest enim è domesticis, amicisve de novo aliquis induci.

Episodium hoc loco; juxta Aristotelem, continet tres Actus intermedios, adeoq; tam primariam Actionem, quam secundarias, sive adjunctitias comprehendit. Ubi notari velim, & Actionem illam primariam, & secundarias etiam esse Actoris primarii: quamvis hæ quoq; actiones adjunctiæ possint esse illorum, qui sunt post primarium Actorem nobiliores, qui vocantur ideo Actores Episodici.

(a) Lib: 2. cap: 3. §. 2. (b) Arist: cap: 1. 10.

dici. Exodus est quintus Actus, ubi Catastrophe, de qua mox, sicuti & de Choro capite proxime consequenti.

Quarta divisio fit in *Protasin*, *Epitasin*, *Catastasin*, & *Catastrophem*.

Protasis, quæ significat præstitionem, & præordinationem, est Dramatis initium, in quo proponitur summa rei sine exitus declaratione, ut animus auditoris suspensus teneatur; nam si præsciretur Fabulæ exitus, non sic placerent, quæ postea dicerentur.

Epitasis, quæ rei constitutionem significat, vel, ut alii interpretantur, exaggerationem; est ea pars, quæ *Protasin* proxime consequitur, & in qua turbæ excitantur, totaq; rei negotiatio magis ac magis involvitur, diciturq; Latinis nodus erroris.

Catastasis est ea pars, in qua continuatur rerum perturbatio: ostenditur tamen quomodo possint illæ postea explicari, unde à multis *Catastasis* confunditur cum *Epitasi*.

Catastrophe, quæ subversionem sonat, est ea pars, in qua totum negotium dissolvitur; cum Actor primarius à felicitate transit ad infelicitatem, vel contra. Ad extremum drama, si ita fieri possit, illa est rejicienda, quo magis auditoris animus suspendatur, ac delectetur.

Quinta divisio fit in quinque Actus; qui sic appellantur ab actione, cujus sunt partes; quare tot sunt illi Actus, quot habet Actio diversas partes, & præcipuas; quinque recensentur.

sentur. Primus argumentum exponit, at non rei exitum; secundus rem proprie deducit in actum; tertius turbas ciet; quartus viam ostendit, qua res implicitæ dissolvantur, quintus impedita artificiosè expedit. Quare nec plures, nec pauciores esse jubet Horatius:

Neve minor, neu sit quinto productior actu

Fabula, quæ posci vult, & spectata reponi.

D. *Estne semper eadem Actuum magnitudo?*

M. Augetur illa, vel minuitur pro ratione rerum, quæ tractantur, quæ possunt esse magis minusve graves, populoq; jucundæ. Jam vero Actus in varias Scenas distribuuntur.

D. *Quid vocas Scenam in Actu?*

M. Scena dicitur pars Actûs, in qua una, vel plures personæ colloquuntur: designatur autem personarum vel adventu, vel interuentu, vel abitu.

D. *Quot sunt Scenæ in uno Actu?*

M. Plures sunt pro ratione rerum, quæ possunt esse graviores, vel jucundiores: pauciores olim adhibebantur, jam ad tredecim, & amplius numerantur.

D. *Quot sunt Actores in Dramate?*

M. Plures esse quàm quatuordecim, vetant Artis Magistri: qui, si prodeant simul in Scenam, tres tantum, aut quatuor ad summum loqui permittuntur. Ita præcipit Horatius:

Nec quarta loqui persona laboret.

Sexta divisio (a) fit in Fabulam, *Moret, Sen-*
(a) *Arist: cap: 4.*

Sententiam, Dictionem, Melodiam, & Apparatum.
Fabula, quam diximus esse constitutionem rerum, & actionum compositam, instar animæ obtinet in dramate: & continet actiones, mores, affectus, peripetias, agnitiones, ac reliqua, quæ vocantur, Fabulæ ornamenta: quare non tam pars Dramatis, quam ipsum Drama debet appellari.

D. Quomodo itaq; Mores, Sententia, & Dictio cum Fabula dicuntur Drama ex æquo partiri?

M. Quia inter Fabulæ partes sic eminent, ut Drama partiri cum ipsa dicantur ab Aristotele.

D. Quid hic intelligis per Mores, Sententiam & Dictionem?

M. Morum nomine docuimus intelligi indolem, & ingenium cujusq; diximusq; requiri bonos, convenientes, & æquabilis tenoris. Sententia significat sensus, qui genuini Morū partus esse solent, ac proinde debent esse illis imprimis accommodati. Dictio est dicendi ratio, quæ Dramati conveniat: de qua in Tragoedia & Comœdia.

D. Quo sensu Melodia, & Apparatus dicuntur esse partes Dramatis?

M. Quia quamvis extra Drama esse censeantur, ad ejus tamen splendorem cum conferant plurimum (sicut ad commotionem affectuum) dux quoq; Dramatis partes vocantur à Philosopho (a)

D

ege-

egerimus superius, de his quoq; modò agendum est.

C A P U T V.

De Choro in Dramate.

D. *Quid est Chorus in Dramate?*

M. *Q*uod est pars Fabulæ, quæ sequitur, vel etiam præcedit Actum cum concentu. Dicitur 1. pars Fabulæ eo sensu, quo dictum est jam in fine proxime superioris capituli. 2. Sequi Actum, aut etiam præcedere; quod Actui soleat postponi, raro præponi. 3. Cum concentu, quod, qui chorum agunt, concinere soleant, atq; etiam aliquando loquantur.

D. *Quid canitur à Choro?*

M. Non canitur quidlibet, sed aliquid cum Fabula conjunctum, & affine argumento, quod tractatur. Nam vel ferebant judicium de iis, quæ agerentur in Fabula, vel favebant bonis, & lugentibus, vel monebant iram esse frenandam, insanosq; motus còercendos, vel lugebant cum miseris, vel superos deprecabantur. Chori officia expressit Horatius his versibus:

*Actoris partes Chorus, officiumq; virile
Defendat: non quid medios intercinat Actus,
Quod non proposito conducat, & hæreat a
pte.*

*Ille bonis fauceatq;, & consilietur amicis,
Et regat iratos, & amet peccare timentes.
Ille dapes laudet mensæ brevis, ille salubrem
Fusti-*

*Fustitiam, legeſq; & apertis otia portis.
Ille tegat commiſſa, Deoſq; precetur & oret,
Ut redeat miſeris, abeat fortuna ſuperbis.*

C A P U T VI.

De Scenico Apparatu.

Quid eſt Apparatus Dramatis?
In Fabulæ partibus reponitur à Philoſopho Apparatus ille, qui recte dici poſteſt ornatus ille omnis, quo & Scenæ & Perſonæ inſtruuntur ad exhibendam ex arte Fabulam.

Qualis debet eſſe Scenæ ornatus?

Per Scenam hic intelligitur locus, ubi exhibentur Dramata: de quo difficile eſt aliquid præcipere, ob multiplicem Dramatum varietatem. Agebantur ludi ſcenici in theatro, quod in modum hemicycli erat: in eo tria ſpectabantur maxime, Scena, Orcheſtra, Proſcænium. Scena eſt frons theatriſ ab uno cornu ad alterum cum coopertura. Orcheſtra locus eſt, in quo ſpectatores Drama inſtuebantur. Proſcænium item locus ante Scenam porrectus, in quem Actores dicturi prodibant. Scena itaq; altior erat pulpito, pulpitiſ proſcænio, proſcænium orcheſtra.

Qualis debet eſſe Perſonarum ornatus?

A diverſo veſtium genere diverſas quoq; fortiebantur appellationes Dramata, ſive Fabulæ: palliatæ vocabantur Græcorum Fabulæ, quod pallio Græci Actores uterentur; Latinorum rogatæ, quod togas illi adhibe-

hiberent; dicebantur item apud eosdem Latinos prætextæ Fabulæ, quæ Regum, Principum, & Virorum illustrium actiones imitabantur, quod personarum istiusmodi effe prætextæ, togatæ tantum vocabantur, quæ actiones privatorum hominum exhibebant, quia toga erat vestis popularis, juxta illud Horatii, *vel qui prætextas, vel qui docuere togatas*. De vestium forma, ornatuq; in Dramate nihil certi jam potest afferri, quod varientur vestes pro diversitate regionum, personarum, quæ in Scenam inducuntur.

Postquam ea protulimus, quæ ad Dramæ spectant univèrse, nunc de Tragœdia Comœdia, quæ sunt ejus partes, videamus.

C A P U T VII.

Definitio Tragœdiæ.

D. *Quid est Tragœdia?*

M. *Q*ui. Secundum vim vocis Tragœdia est cantus ob hircū: deducitur enim à vocabulis τραγὸς Hircus, & ὠδή cantus, quod Tragœdia prius fieret cantando in honorem Bacchi, cui hircus vinearum hostia mactabatur, sive quod hircus præmium esset certantibus, juxta illud Horatii;

Carminè qui tragico vilem certavit ob hircum.

Deducitur etiam Tragœdiæ vox, juxta alios, à nomine τρῦξ Fax: quia ora facibus perlinebant Actores ante usum personarum

narum

narum ab Æschilo repertum, juxta hæc Horatii carmina:

Ignotum Tragicæ genus invenisse camœnæ
Dicitur, & plausuris vexisse Pœmata The-
dis,
Quæ canerent, agerentve peruncti facibus
ora,

2. Definitor (a) Tragœdia: Imitatio A-
ctionis unius, totius, veræ, verisimilis, &
insignis, quæ metro, & harmonia, non narran-
do, sed agendo, misericordiam ciēt, ac terro-
rem, ut affectuum expiationem, seu purgationem
inducat.

D. Explica, quæso, singulas definitionis par-
tes.

M. 1. Dicitur Imitatio Actionis, quia Pœ-
sis, maxime Dramatica, actiones humanas
imitatur, ut diximus superius.

2. Dicitur Actionis unius, totius, veræ, ve-
risimilis, insignis: quibus verbis notatur ma-
teria Tragœdiæ, qua partim convenit cum
Epopœia, & Comœdia, partim ab iisdem
discrepat. Nam materia Epopœiæ est Actio,
quæ habet quidem omnes illas dotes, sed
debet insuper felici exitu terminari: quod in
Tragœdiam non cadit, quæ sæpius infelicem,
rarò admodum felicem habet exitum. Comœdiæ
verò Actio vulgaris est, & obscura.

3. Dicitur Metro, & harmonia perfici Tra-
gœdia quod sermonem non qualemcumq̃;
sed metro adstrictum, ut alia pœseos gene-
ra,

D3

(a) Arist: Cap: 3.

ra, requirat; item & harmoniam, seu cantum, qui ad affectuum commotionem faciat imprimis.

4. Dicitur non narrando, sed agendo exhiberi Tragœdia: quia, cum sit pœma dramaticum, tota debet esse in Actione: quo pacto ab Epopœia discrepat, quæ partim rerum narratione, partim in actione sita est. Poëta modo narrante per se, modo alios narrantes, agentesve inducente.

5. Dicitur excitare misericordiam, & terrorem, ut affectuum expiationem purgationemque inducat; quibus verbis Tragœdiæ finis attingitur: de quo postea pluribus.

C A P U T VIII.

De Materia Tragœdiæ.

D. *Uæ est Materia Tragœdiæ?*

M. *Q*uest Actio una, tota, vera, verisimilis, insignis, & infelix. (a)

D. *Quo sensu Actio Tragœdiæ debet esse una?*

M. *E*o sensu 1. ut sit quædam Actio primaria, quæ in plures alias dividi non possit. 2. ut omnia, quæ sunt illius Actionis primariæ, in uno eodemque loco facta esse videantur, in eodem cubiculo v. gr. in eadem domo, in eadem urbe, in iisdem castris: unde Tragœdiæ apponi solet; Scena est Romæ, vel Corinthi, vel Athenis, vel alibi, ubi res gesta est. Sed quomodo Actio debeat esse una & tota; diximus aliàs. (b)

(a) *Arist: cap: 5. (b) Lib: 2. c. 2. §. 2. & 3.*

D. Quomodo debet esse Vera & Verisimilis Actio Tragœdiæ?

M. Eo sensu, ut vere contigerit Actio primaria: alioqui non multum moveret Tragœdia, si falsa esse crederentur, quæ referrentur in scena: crederentur autem esse falsa, si talia essent, quia sunt Actionis insignis, quæ non solet ignorari. Non ita dicendum de Episodiis, quæ, cum sint actiones adjunctivæ, per se sæpe non adeo spectabiles, nihil opus est esse vera.

D. Possuntne esse falsa Actionis primariæ, quæ dicuntur Adjuncta?

M. Duplex genus est hujusmodi Adjunctorum. Primum est eorum, quæ sunt per se spectatissima, atq; illa tam vera esse debent, quam ipsa Actio, cujus Adjuncta sunt; non licet v. gr. fingere à patre filium, vel à filio matrem fuisse interfectam, nisi fide historię id constet; pro falso enim habetur, quod istiusmodi est, nisi consignetur Historię monumentis, quæ non debuit illud omittere. Alterum genus est eorum, quæ sunt minus spectabilia, adeoq; non solent, aut certe non debent necessario in Historia notari: quæ si verosimilia sint, facile vera esse credentur. Peccabit itaq; contra hanc præceptionem, qui Cæsarem naturali morte, non violenta extinctum induxerit; non peccabit qui eundem singulos interfectores alloquentem exhibuerit; quod primum, non item alterum Historia notare debuerit. Qua ratione debeat esse

Verisimilis Actio Tragœdiæ, satis indicatum est superiùs cap. 3. in materia Dramatis universè spectata.

D. Quo sensu Insignis erit illa Actio?

M. Insignis erit non ratione tantum personarum, quæ inducuntur; sed etiam, & quidem præcipue, ratione sui. Nimirum id requirit propositus Tragœdiæ finis: cum melius multo cieantur affectus, purgenturq; quando illustriores inducuntur personæ, quæ à summa felicitate ad infelicitatē maximam deveniunt, ut inferiùs (a) docebitur. Insignem certe, notamq; vult esse Horatius hanc Actionem:

*Rectius Ilia cum Carmen deducis in Aëtur,
Quam si proferres ignota, indictaq; primus.*

Quamquam & suus sit in Tragœdia, ut in Epopœia, locus personis ignobilioribus, seu iis, quæ Actores Epifodici appellantur.

D. Quo sensu debet esse Actio Tragœdiæ infelix?

M. Eo sensu 1. ut sit Actio illa plena luctus, & terroris. 2. Ut infelici plerumq; terminetur exitu: quia misericordiam & terrorem debet concitare, ut animi affectus ex fine suo purget.

D. Quomodo delectabit, quæ plena luctus erit Tragœdia?

M. Non quidem res ipsæ tragicæ voluptatem afferent, ut notavit Aristoteles (b) sed excellens illarum delectabit imitatio.

Nam

(a) Cap: 10. (b) Poët: c. 2.

Nam eorum, quæ vel fugimus, vel detestamur, imagines, ut ferarum formas, & cadaverum affabre factas non sine lætitia intuemur: quod insitum sit à natura hominibus imitari, ut idem observavit Philosophus. Adde quod tantæ calamitatis expertes nos esse, ac doceri, quæ cavere oporteat, non mediocriter gaudeamus.

D. Numquid licet aliquando felici exitu claudere Tragœdiam?

M. Quamvis satius sit exitum Tragœdiæ esse terribilem, & inexpectata felici fortunæ in luctuosam mutatione stupendum; volunt aliqui tamen licere ab ea lege deflectere in gratiam auditorum, qui domum redire malint læti, quàm tristes; adeoq; indignius non habitum v.gr. primum Actorem expedire se posse è magna, quam incurreret, calamitate, atq; id unum inquiri contendunt, ut luctuosa sit tota Tragœdiæ facies, ad illius finem obtinendum.

C A P U T IX.

De Forma Tragœdiæ

D. Quænam est Forma Tragœdiæ?

M. Q. Est Fabula, sive compositio Actionis Tragicæ.

D. Qualis debet esse illa Fabula, sive Compositio?

M. Debet esse una, simplex, justæ cujusdam magnitudinis, in suas partes rite distributa, & variis Fabulæ ornamentis conspicua:

quæ dotes explicatæ sunt superius, cùm egimus universè de Forma Dramatis.

D. *Quid speciatim præcipitur circa Fabulæ Tragicam?*

M. Ut Fabula illa sit implexa, id est, ut annexam habeat peripetiam, vel agnitionem, vel utramq; simul; atq; etiam vult talem esse Philosophus, (a) ut ex peripetia & agnitione oriatur maxima affectuum perturbatio; unde tres Fabulæ illius partes designavit, peripetiam, agnitionem, & perturbationem.

D. *Qualia debent esse ornamenta Fabulæ Tragicæ?*

M. 1. Peripetia, & Agnitiones, ut diximus, sunt adhibendæ, concitandis affectibus cum primis idoneæ. 2. Inferenda Episodia pauciora, & breviora, ut supra monuimus. 3. Machinæ usurpandæ, modo non in solutione Fabulæ, sed in nexu, ut docuimus. 4. Circa Mores præcipitur non tantum ut boni sint, convenientes, & æquabilis tenoris, sed etiam graviores, severioresq; pro rerum, quæ inducuntur, natura. Unde matronæ gravi confertur Tragœdia apud Horatium:

*Effutire leves indigna Tragœdia versus,
Ut festis matrona moveri iussa diebus,
Interevit satyris paulum pudibunda protervis.*

De eadem sic habet Ovidius: (b)

Omne genus scripti gravitate Tragœdia vincit.

(a) Arist: c. II. (b) 2. Trist: lib: I. c. 9.

5. Aspergenda Sententia, quæ graves personas deceant: qua cautione, superius tradidimus. 6. Dictio tam gravis esse debet, quam res ipsa, quæ tractantur; versus jambicus trimeter usurpandus, quem vocat post Aristotelem Horatius *alternis aptum sermonibus*: quod ille numerus familiaris sit, & in omnem facile sermonem incurrat. Demittit tamen se decenter Tragœdia, uti se attollit Comœdia, ut idem observavit Horatius:

*Interdum tamen & vocem Comœdia tollit,
Iratuſq; Chremes tumido delitigat ore;
Et Tragicus plerumq; dolet sermone pedeſtri.*

C A P U T X.

De Fine Tragœdiæ.

D. *Quis est Finis Tragœdiæ?*

M. *Q* Finis Tragœdiæ est concitare quosdã animi affectus ad reliquos omnes purgandos. Hanc affectuum expiationem, purificationemq; , quam vocat, Tragœdia, ut finem, indicit Aristoteles: cui consentiunt alii, qui ea de re scripsere Authores. Atq; hic finis tam accurate, quam dilucide breviterq; discutendus est: cum exquisitus ab eo tum argumentorum, tum personarum, qui solet hic præcipi, delectus, atq; adeo optima pendeat Fabulæ Tragicæ constitutio. Quare disquirendum, 1. Qui affectus in Tragœdia. 2. A quibus: 3. Quomodo debent concitari.

§. I. Qui affectus concitentur in Tragœdia.

D. *Uli affectus concitantur in Tragœdia?*

M. *Misericordia & Terror, quorum opera purgantur omnes alii Affectus: unde Scena appellata est quædam quasi palastra humanorum affectuum, ubi præparantur illi, & perficiuntur.*

D. *Quomodo purgant alios Affectus Misericordia, & Terror?*

M. Misericordia tangimur, cum videmus aliquem grandi aliqua calamitate pressum, præsertim immerentem: timemusq; ne quid simile nobis contingat, quod alteri nobis quodammodo æquali accidit; & sic misericordia parit timorem, cautumq; præstat, quem afficit, ne gerat aliquid, unde tanta sibi miseria proveniat. Item ad objectam gravis infortunii speciem terror incussus, ejusmodi vitandi mali desiderium injicit: quo desiderio efficitur, ut affectibus moderemur, qui sunt veræ omnium germanæq; causæ nostrarum calamitatum.

§. II. A quibus concitentur affectus in Tragœdia.

D. *Quinam debent concitare Misericordiam, & Terrorem in Tragœdia?*

M. Multo melius Actores, qui neq; improbi, neq; admodum probi sunt, sed inter illos mediæ, & qui cum amicis rem habebunt,
aut

aut consanguineis, illos affectus commovebunt.

D. Quare minus commovebunt, qui sunt improbi?

M. Quia ut improborum felicitas indignationem parit; sic non parit infelicitas misericordiam, aut terrorem; non misericordiam, quia dignum existimat quisq; improbum calamitate, qua premitur; non terrorem, quia nemo sibi eventurum putat, quod improbi culpa factum esse videt, terreatur esto, qui scelestum affligi scelestus aspicit: sed vulgo non sunt aut censentur improbi, qui adsunt spectatores, adeoq; non est existimandū, improbi calamitate illos esse perterrendos.

D. Non poterunt igitur improbi in scenam produci?

M. Poterunt utiq; ut jam pramonuimus, sed ea adhibita cautione, ut, si minus misericordiam, terrorem saltem vel Probis spectatoribus incutiant: quod sane fiet, si non tam ex culpa, quàm ex errore humano lapsi videantur.

D. Quare minus apti sunt movendæ commiserationi, incutiendoq; terrori, qui sunt maxime probi?

M. Quia qui probus est imprimis, cum sit infelix, non parit misericordiam, cum solam pariat indignationem, eamq; maximam, si abominando facinore tollatur è vivis; non terrorem, quia, ut tradit Aristoteles, nemo sibi propter probitatem idem eventurum esse putat, cujus præmium est felicitas. *D.*

D. Non licebit ergo probos in Scenam producere?

M. Constat Christianos Martyres datos esse aliquando feliciter in theatrum, uti & viros alios probos, qui semel aut amore ducti impotentius, aut ira abrepti vehementius cœco quodam impetu mortem aliis intulerunt. Quare lex illa, quæ improbos, probosvé arcet à theatro, pro optima Tragœdiæ forma posita est: nec quidquam aliud voluit Philosophus, cum sic præcepit, quam quid sit ea in re præstantissimum: indicare.

D. Quem facis Actorem medium Probum inter & improbum?

M. Is est, juxta eundem Philosophum, qui nec virtute, nec vitio admodum excellit, qualem Oedipum fuisse accipimus: cujus neq; magnæ virtutes, neq; summa vitia commemorantur, quæ abripere in contrarium affectus auditoris solent.

2. Qui peccat imprudens, ac proinde nec viri boni nomen meretur, quia illius officium est transgressus: nec contra improbi, quia inconsulto peccat. Sic idem Oedipus, cum parricidium summum esse crimen non ignoraret, Lajum tamen miser per ignorantiam peremit. Debet etiam summa ille dignitate præcellere: ut hac ratione major calamitas terrorem simul, & commiserationem augeat.

D. Quare amicos inter, & consanguineos res geri debet in Tragœdia?

M. Quia I. si inimicus inimicum occidat,

dat, nulla excitabitur commiseratio; nisi quatenus factum ipsum communi humanitatis recordatione commovet; atq; etiam facile ferent homines in alio, quod essent ipsi quoq; facturi. 2. Si nec amicus, nec inimicus alteri mortem inferat, sed ignotus ignoto; cum hoc agat sine affectu, nec ipse movebit affectus. 3. Si nec affinitate, aut sanguine conjunctus occidat, non adeo commovebit. Quare præstat, ut inter amicos, & cognatos res geratur; ut si frater fratrem, parens filium, filius parentem aut occidat, aut invadat. Ab amici enim ista cum fient, movebunt commiserationem: à consanguineis, atrociora etiam videbuntur, ut cum Clytemnestram Orestes, Eriphylem tollit Alcæon.

S. III. Quomodo concitentur affectus in Tragœdia.

D. Quomodo concitantur Affectus in Tragœdia?

M. In hoc variant Tragœdi: (a) apud quos vel committit Actor facinus, vel non committit; iterum vel committit ignarus rei, vel conscius; item sic committit, ut factum vel post, vel ante agnoscat. Item ante agnoscit, ut animum mutet, priusquam id conficiat, aut poenitentiam agat.

Atq; ex his variis modis concitandorum affectuum ortæ sunt variae species Tragœdiarum; quatuor celebrantur imprimis. I. est

quando

(a) *Arist. c. 12.*

quando agnoscitur qui occiditur, ut cum Medea liberos occidit. 2. quando agnoscitur post mortem, qui occisus est: ut cum Oedipus Lajum sua manu peremptum audit. 3. quando agnoscitur eo tantum momento, quo perire debet, & periculo eripuit; ut cum Iphigenia agnitum Orestem morti subducit. 4. quando agnoscitur, qui periturus est, & ad mortem quæritur; nihil tamen conficitur: ut cum Æmon apud Sophoclem stricto ense parentem insequitur, neq; tamen quidquam agit.

D. *Licetne oculis obijcere atrociora spectacula, quibus sanguis effunditur, & horror animis incutitur?*

M. Non licet: neq; enim debent induci in theatrum aut incredibilia quædam, ut sunt metamorphoses: aut fœda aspectu, aut visu atrocia juxta illud Horatii:

*Nec pueros coram populo Medea trucidet,
Aut humana palam coquat exta nefarius A-*

*treus,
Aut in avem Progne mutetur, Cadmus in*
angvem.

Quodcumq; ostendis mihi sic, incredulus odi.
D. *Qui referri poterunt quæ oculis non licebit subjicere?*

M. 1. Prænunciabuntur gerenda vel ab eo, qui facinus patraturus est, vel ab aliquo alio. 2. postquam gesta fuerint, narrabuntur, quod Nunciorum munus esse solet: sic præceperat Horatius:

..... Non tamen intus

Di-

Digna geri, promes in Scenā, multaq; tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.

D. An non licebit aliquid ob oculos ponere,
quod speciem aliquam habeat crudelitatis?

M. Licebit vincula, ipsumq; demortui
Principis cadaver deferre in medium, ad com-
movendum auditorem; item verbera, aliaq;
scævitæ instrumenta licebit coram exhibere,
at non percutere, aut perimere, nisi post
Scenam id fieri simuletur.

C A P U T XI.

Præceptorū usus in scribenda Tragœdia.

D. **T**Raditas hætenus de Tragœdia præce-
ptiones, quæso te, ad usum ut revoces,
& scribendæ Tragœdiæ unum aliquod
Paradigma proponas.

M. Si velis ex arte Tragœdiam scribere,
nudam primū ac sine ullo ornamento de-
lineabis Actionem, quæ est materia Tragœ-
diæ; deinde ad Fabulam, quam voles indu-
cere, attendes, videbisq; sitne simplex, an
implexa; si implexa, an peripetiam simul, &
agnitionē, & qualem utramq; admittat, & cū
superioribus an bene cohæreat; an terror ex
rebus oriatur, ac commiseratio, aut quomodo
possint aliunde commoveri; cū personas con-
quires, earum ipse habitus, affectusq; animo
indues: Epifodia postmodum excogitabis.
Postquam sic fuerit constituta Fabula, quid
in Nexu, quid in Solutione inducere neces-
se sit, examinabis; nam in Nexu, non in
solu-

soluzione debent esse episodica, neq; etiam proluxa illa, aut otiosa, sed brevia, & cum Actione primaria rite connexa. Si simplex fuerit Fabula, curabis artificiose ut desinatur sin implexa, agnitionem ut habeat, & peripetiam elegantem, & quæ tragicos affectus, seu perturbationes ipsa per se excitare possit.

D. Profer, quæso, exemplum tum simplicis, tum implexæ Fabulæ.

M. Fabulæ simplicis exemplum sit Troadum Tragoedia apud Senecam, quæ sic habet. Græci, expugnata Troja, Calchantem consulunt, quo pacto salvi domum pervenire, ac faventes sibi Deos redituri habere possint. Calchas Polyxenam, & Astyanactem necandos esse pronuntiat, atq; id conficitur. Reliqua sunt episodica, apte illi Fabulæ inserta; sic Episodium est Agamemnonis cum Pyrrho colloquium, quod ex Calchantis de mactanda Polyxena consilio nascitur; item episodium est tota illa scena, in qua ab Ulyssæ quæritur Astyanax, ac tandem invenitur; quod pariter è consilio de precipitando Astyanacte oritur.

Fabulæ implexæ exemplum esto Oedipi Tragoedia apud eundem Senecam. Oedipus discuirens qui sit Laji interfector, se & illius filium, & interfectorem, atq; etiam Jocastæ matris suæ maritum esse agnoscit, quare effossis sibi præ pudore, & ira oculis abicit in exilium, & Jocasta se gladio confodit. Hæc est Actio primaria; ad quam non spectat necesse.

necessariò Oedipi in Prologo de pestilentia sermo, quamvis cum eadem apte cohæreat. Item ejusdem Oedipi cum Creonte, & Tiresia colloquium, tum proluxa illa inferorum descriptio, umbrarumq; evocatio sunt Episodia, nisi forte cum nominatim de Lajj cæde agitur; Oedipi autem, & Senis, & Phor-bantis ex parte colloquium ad mutationem paulatim deducunt; ad Nexum tamen referri possunt: reliqua sunt in solutione, ubi est peripetia, & agnitio mirabilis.

C A P U T XII.

De Comœdia.

D. *Quid est Comœdia?*

M. *Q* Comœdia secundum vim vocis est paganus cantus: *κῶμῳ* enim græce significat pagum, latine, & *ᾠδὴν* cantum; sic appellata, quòd in pagis habuerit originem; vel, ut alii volunt, à Como hilaritatis, ac temulentia Deo dicta est Comœdia, quasi *κωμωδεῖν* sit, canere Como digna.

D. *Quomodo definitur Comœdia?*

M. *Definitur Imitatio Dramatica Actionis unius, totius, civilis, aut privatae, & vulgaris, stylo populari exhibita, & læto semper exitu terminata, ad proponendum vitæ privatae exemplum. Atq; hæc definitio, Comœdiæ materiam, formam, & finem attingit; de quibus breviter admodum agendum est: cum satis ea sint exposita in Materia, Forma, & Fine*

Fine pœmatis dramatici, universe spectati,
& alibi passim pluribus in locis.

D. Quid habes circa materiam Comœdiæ?

M. Est actio, cujus jam recensitæ sunt in definitione, & superius explicatæ in materia dramatis variaz affectiones. Veritatem, vel falsitatem admittit illa, quia privati hominis est actio, obscura per se, & ignota; neq; imitatur res illustres, & terribiles, aut admirabiles, sed civiles, & privatas; ut avaritiam senum, fraudes servorum, & similes: quæ alios sollicitudine, lætitia alios impleant: quare debet esse insuper jocularis, ut delectet, & ea vitia exagitare, quæ risum potius, quàm misericordiam moveant.

D. Quid præcipis circa Formam Comœdiæ?

M. Præter ea, quæ dicta sunt in Forma pœmatis dramatici, curandum est, ut intexantur, 1. quædam peripetiz, non quæ magnos, ac vehementes, sed remissiores, lenioresq; cieant animorum motus. 2. Agnitiones, non ex, unde oriantur maximæ perturbationes, sed quæ levioribus de causis ortæ, non admodum moveant: ut in Plautinis Comœdiis, quæ sit è crepundiis, nonnunquam cistulis, aut annulis. Agnitio. 3. Episodia brevia, & apta. 4. Mores solutiores, & jocis, salibusq; conditi: in quibus magno opus est delectu: videndumq; ne sint frigidi, multo minus obscœni: quod jure in Plauto reprehendit Horatius:

At nostri proavi Plautinos & numeros, &
Laus-

*Laudasvère sales, nimium patienter utrumq;
Ne dicam stulte mirati; si modo ego, & vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto.*

5. Sententiæ rariores: ac vix aliæ, quam pertinentes ad vitam quotidianam, & in frequentiori usu positæ, ut sunt trita, ac vulgaria proverbialia. 6. Dictio apta rebus, adeoq; non grandis, ut in Tragedia: sed contra humilis, suaviter, & mediocri ornatu contenta: quamvis possit aliquando altius assurgere, cum graviores affectus sunt exprimendi, ut ait Horatius:

*Interdum tamen & vocem Comœdia tollit,
Iratuq; Chremes tumido delitigat ore.*

Adeoq; metrum optimum erit, quod proxime accedit ad solutam orationem.

D. Quid statuis circa Finem Comœdiæ?

M. Vult Philosophus, Comœdiæ esse, ex inimicis amicos efficere; quod universe dictum esse oportet, ut cum pater filio reconciliatur, aut cum fraude aliqua, vel casu ex ipsa Actionis natura exorto à se invicem disjuncti duo homines mutuo in gratiam redeunt. Sed istud est officium Comœdiæ potius, quam Finis: qui in eo positus est, ut vitæ privatae exemplum proponatur, ut inde mores quisq; suos corrigat.

Ex dictis colliges, à Tragedia potissimum differre Comœdiam, 1. Materia; Tragedia res grandiores, Comœdia tractat humiliores. 2. Personis; in Tragedia nobiles sunt, in Comœdia humiles, & obscuræ. 3. Dictione;

ctione; grandior est in Tragoedia, vulgaris in Comœdia. 4. Exitu; funestus esse solet in Tragoedia, in Comœdia felix est atq; hilaris.

N. Quid si personæ illustres inducantur in Scenam, quæ Fabulam Comicam peragant?

M. Non erit hæc Tragoedia, aut Comœdia, sed tertium Dramatis genus ortum ex utraq; quod appellabitur Tragicocomœdia, cujus finis est semper latus; personæ partim illustres, partim vulgares; res modo ludicræ, modo tristes. Amphitruonem vocat Tragicocomœdiam Plautus, ubi sic loquitur in Prologo Mercurius:

Faciam ut commixta sit Tragicocomœdia.

Nam me perpetuo facere, ut sit Comœdia, Reges quo veniant, & Dii, non par arbitror.

Quid igitur? quoniam hic servus quoq; partes habet,

Faciam proinde, ut dixi, Tragicocomœdiam.

94

X(+)(X

INSTITUTIONUM

POETICARUM

LIBER IV.

De Reliquis Pœmatis.

Post Epicam, & Dramaticam pœsin celebrantur multa minora pœmata; quorum alia sic à se invicem differunt, ut singula singulas, easq; maxime diversas constituent species, ut Elegia, Epigramma, Satyra, Ode, &c. alia verò cum sint ut plurimum in genere heroico, majorem habent inter se conjunctionem, ac velut affinitatem. Quamquam ad Oden quoq; referri possint, cum commode canantur ad lyram; sunt hæc, Epithalamia, Genethliaca, Epicedia, Epinicia, Soterica, Propemptica, Parænitica, &c. de quibus omnibus breviter modo, pro dicendi instituto disputabimus.

CAPUT PRIMUM

De Elegia.

D. Quid est Elegia?
M. Elegia proprie est funebris cantus, à flebili lugentium sono sic dicta, qui crebro, *ἔῃ λέγουσιν* he! he! ingeminant.

D. Quæ est materia Elegiæ?
M. Est proprie res funebris, & tristis, unde Ovidius in mortem Tibulli canit:
Flebilis indigno, Elegieia solve capillos:
Ab! nimis ex vero nunc tibi nomen erit:
Et 5. Tristium: *Fle-*

Flebilis ut noster status est, ita flebile carmen.

Factum est tamen deinde, ut non tantum res funebres, ac tristes, sed res quoq; lætae amores, vota, preces, gratulationes, & con- vitia elegiaco carmine scriberentur, ut videri est apud ipsum Ovidium. De materia primisq; Elegiæ Authoribus, sic statuit Horatius:

Versibus impariter junctis querimonia primum,

Post etiam inclusa est voti sententia compos

Quis tamen exiguos Elegos emisit Author,

Grammatici certant, & adhuc sub judice lis est.

D. Quæ est Forma Elegiæ?

M. Forma Elegiæ, est ipsius constitutio & compositio, seu quædam eorum, quæ con- nuntur elegiace, dispositio; de qua sic præci- pi potest, ut pœma illud tersum sit, leni- peripicuum, dictio mollis, & æquabilis, mor- ta, tenera, affectibus plena, & delicata quæ- dam suavitate condita. Quamquam pro ratio- ne rerum, quæ celebrantur, magnifice etiam procedat Elegia: ut quæ apud Propertium scripta est in Actiacam victoriam, & alibi passim apud Authores probatissimos.

C A P U T II.

De Epigrammate.

D. *Quid est Epigramma?*

M. *Q* Si vocis etymon attendas, est inscriptio quævis: ἐπιγραφεῖν enim græce est, *inscribere* latine. Si definitionem quæras, dicitur breve pœma cum simplici cuiuspiam rei, vel personæ, vel facti indicatione, aut aliquid ex propositis deducens.

D. *Quotuplicis generis est Epigramma?*

M. Duplicis, ut indicat definitio; aliud enim simplex est, quod simplici rei, personæ, aut facti indicatione continetur, ut sunt inscriptiones denariorum, & statuarum, ut istæ clypei:

Aneas hæc de Danais victoribus arma.

Alterum compositum dicitur, quod in ratione ducenda, colligendaq; & quasi in argumentatione positum est.

D. *Quæ est materia Epigrammatis?*

M. Sunt res universæ, personæ, facta, quæ exornari, reprehendi, fieri, probari vel possunt.

D. *Quæ est ejus Forma?*

M. Est ipsa ratio tractandi Epigrammatis, quod solet scribi carmine vel hexametro, vel elegiaco, vel phaleucio, vel jambico.

D. *Quis est Finis?*

M. Est communis omni Poësi, delectare docendo, seu laudet, seu vituperet Poëta, qui ab hoc fine non debet recedere.

E

D.

D. Quot sunt Epigrammatis dotes?

M. Tres numerantur præcipue, Brevitas, Perspicuitas, & Acumen.

C A P U T III.

De Satyra.

D. Quid est Satyra?

M. Satyra videtur nomen ducere à Satyris, Diis petulcis, lascivis, & dicitur cibis: qui inter Actus Tagœdiarum, ac postea Comoediarum inducti in theatrum, non tantum sermone parum verecundo, libero aculeato, vultu, ac corpore risum movebant, verum etiam cives improbos nominatim carpebant, unde Satyra ab aliquibus ad pœma dramaticum revocatur. Videtur etiam dicta Satyra, quasi Saturata, quod varium complectatur argumenti genus. Quare definitur Satyra: Pœma jocosum, liberum, aculeatum, ad reprehendendos, corrigendos, mores corruptos.

D. Quæ est materia Satyræ?

M. Dicitur potest turpitudine risu digna, vel odio; exagitant enim Satyrici Pœtæ, Inertes, Parasitos, Deformes, Loquaces, Ingratos, Ambitiosos, Prodigos, Avaros, &c. Materiam Satyræ his duobus versibus definit Juvenalis:

*Quidquid agunt homines, votum, timor, iræ,
voluptas,*

Gaudia, discursus, nostri farrago libelli.

D. Quæ est Forma Satyræ?

M. Est

M. Est ipsius constitutio, & compositio, in qua illinendæ sunt quibusdam svavitatibus objurgationes, ut æquiore animo excipiantur; adeoq; versutum, sagax, callidum, disertum, acutum ingenium requiritur. Amat Satyra crebras sententias, acutas & acres, puritatem, & elegantiam in verbis, remissos, mollioresq; numeros, dictionem submissam, quotidianæ locutioni similem: unde Horatius, qui in Odis usq; adeo numero studuit, ut idcirco numerosus vocetur ab Ovidio; idem tamen in Satyris numerum illum neglexit, non quia aliter non posset, sed quia hunc neglectum Satyris putaret convenire. Nullæ certæ partes in hoc Pœmate assignantur; aliquando insinuatio, sæpius abruptum- & incitatum principium adhibetur.

D. *Quis est Finis Satyræ?*

M. Est objurgando, & irridendo absterre-re homines à vitiis, & ad virtutem incitare. Videndum tamen, ut joci, ac sales satyrici careant obscœnitate: ne, dū animos vult purgare Pœta, ad morum turpitudinem invitet.

C A P U T IV.

De Pœmate Lyrico.

D. *Quid est Pœma Lyricum?*

M. Q. Dictum est Pœma Lyricum à Lyra, quæ inter organa musica celebris est, adhibeturq; ad hujusmodi carmen concinendum. Quare vocatur etiam illud pœma Ode,

& Melos, id est cantus, unde Poëta Lyrici,
& Melici.

D. Quæ est materia pœmatis Lyrici?

M. Longe, lateq; patet hæc materia: continet enim laudes Deorum, & hominum, vota, preces, exhortationes ad virtutem capefendam, ad vitia fugienda, deplorationes calamitatum, desideria, conquestiones, fontium, montium, villarum aliorumq; locorum amœniorum laudes, & descriptiones; deliberationes item; & invitationes; aliaq; innumera, quæ brevi pœmate concludi possunt, comprehendit. Nam, ut docet Horatius:

*Musa dedit fidibus Divos, puerosq; Deorū,
Et pugilem victorem, & equum certamine
primum,*

Et juvenum curas, & libera vina referre.

D. Quæ est forma pœmatis Lyrici?

M. Est ipsa compositio, seu ratio scribendi illius pœmatis: ubi notandum est, quod est Epopœiæ gravitas, Tragœdiæ vehementior affectus, Comœdiæ jocus, Elegiæ molities, Satyræ acerbitas, Epigrammati acumen, idem esse pœmati Lyrico sŕavitatem. Quare debent adhiberi verba florida, polita, non sine majestate induci sententiæ, vitari litterarum collisiones duriores, aliaq; observari, quæ diximus facere ad sŕavitatem Narrationis Epicæ, & ad dotes dictionis Poëticæ.

D. Quot sunt Versuum genera in Odis?

M. Sunt sane quamplurima: quæ suas ducunt

cunt appellationes vel ab Authoribus, ut Alcaici ab Alcæo, Sapphici à Sappho, Asclepiadei ab Asclepiade, &c. vel à metris, quibus constant, ut Trochaici à Trochæo, Dactyli à Dactylo, Anapæstici ab Anapæsto, &c. Sed illorum metrorum leges à Grammaticis petendæ sunt.

D. *Quid est Strophe, Antistrophe, & Epodus?*

M. Ode dividebatur in Strophem, Antistrophem, & Epodum. Strophe erat pars illa Odæ, quam Chorus in lustranda ara in Deorum laudem modulabatur, progrediendo ab oriente in occidentem. Antistrophe vocabatur, cum Chorus revertebatur canendo ab occidente in orientem. Epodus fiebat, cum in medio consistebat Chorus, & quod supererat carminis, persolvebat. Verum jam nomine Epodi intelligitur illud genus carminis, in quo singulis versibus singulæ clausulæ subjiciuntur, & veluti accinuntur, idq; fere alio genere carminis, & plerumq; breviori: cujusmodi sunt pleraq; apud Horatiū in libro Epodon, jambico dimetro post heroicum, aut trimetrum jambicum statim succedente.

D. *Quid est Ode distrophos, tristrophos, & tetrastraphos?*

M. Ode dicitur distrophos, quæ plures habet strophas, seu clausulas: quarum singulæ continent duo carmina: quæ clausulæ strophæ dicuntur, quod post duos versus ad duos

duos alios reverti oporteat, ut in hac Oda Horatii; v.g.

Sic te Diwa potens Cypri,

Sic fratres Helenæ, lucida sidera.

Post hæc duo carmina, eodẽ modo duo alia succedunt:

Ventorumq; regat pater,

Obstrictis aliis, præter Fapyga;

& sic deinceps ad finem Ode. Ita dicitur illa Ode tristrophos, quæ continet plures strophas, sive conversiones, quarum singulæ habent tria carmina; & tetrastrophos, cujus singulæ strophæ quatuor includunt versus.

D. Quid est Ode monocolos, dicolos, & tricolos?

M. Ode dicitur monocolos, seu uniformis, quæ unius ejusdemq; generis habet carmina: talis est prima Ode Horatii:

Mecænas atavis edite Regibus,

O & præsidium, & dulce decus meum, &c. cujus omnia carmina sunt asclepiadica. Dicitur Dicolos, quæ habet strophas, quarum carmina sunt duplicis generis, tricolos, cujus strophæ continent carmina triplicis generis.

C A P U T V.

De Hymno, Parodia, & Carmine
Intercalari.

D. Quid est Hymnus?

M. Quid est Ode ad Dei laudes, virorumq; illustriũ celebrãdas instituta; *ὕμνῳ* enim

enim græce est, *Celebrare latine.*

D. Quid est Parodia?

M. Est imitatio versuum, ubi sententia tamen ad contrarium sensum detorquetur. Istud genus carminis frequentavit imprimis Joannes Baptista Masculus, profanos sensus ad religiosa fere argumenta convertens. Sabinus item Odas Horatii aliquot improbas ad pietatem traduxit per parodiam.

D. Quid est Carmen Intercalare?

M. Intercalare carmen, quod & Regium dicitur, est illud, in quo post aliquod versuum intervallum, idem semper recurrit, ut apud Virgilium in Eclogis ille versus sæpius usurpatur:

*Incipe Mœnarios mecum, mea tibia, versus,
& ille deinde:*

*Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite
Daphnim.*

C A P U T VI.

De Eclogis, Silvis & Diris.

D. Quid est Ecloga?

M. Ecloga, quæ & Bucolicum Carmen à Bubulco, & Pastorium à Pastore dicitur, est imitatio rusticarum actionum stylo mediocri, & fravi, vel per meram enunciationem, vel per dramaticam personarum effictionem. Eclogæ vocantur à delectu, & concinnitate sermonis; ἐκλέγειν enim græce est, *eligere latine.* Cum autem Bucolicum

Carmen initio inconditum esset, ut plurimum puriora quædam, elegantioraq; seligebantur: unde huic generi carminum indita est appellatio.

D. Quæ sunt leges hujus Pœmatis?

M. Tractantur in eo vota, gratulationes, altercationes, pollicitationes, conquestiones, gaudia: sed videndum, ut omnia agrum redoleant. Dicendi character debet esse humilis, frequentes adhibendæ comparationes ex agris deductæ, jucundæ item descriptiones inferendæ. Hexametrum carmen adhibendū, modo ne adsit granditas, neve longiore ambitu circumducatur. Ducem habes in hoc genere Pœseos, ut in heroico, Virgilium, qui quanto sublimior videtur in Æneide, tanto se submissius de industria deprimat in Bucolicis.

D. Quid vocas Silvas?

M. Sunt Carmina subito calore effusa, neq; anxia cura castigata. Silvæ dicuntur, quod oblatam quasi temere materiem ex tempore, & stylo veloci percurrat, & tractet Pœta, dum calor menti infidet. Statius certe initio suarum silvarum libellos, qui subito calore, & quadam festinandi voluptate sibi fluxerunt, silvas vocat, additq; illa pœmata solum habere gratiam celeritatis.

D. Quid intelligis per Diras?

M. Diræ sunt quoddam Carminis genus, quo quidquid furoris, imprecationū, querelarum, convitiolorum in mentem venit, effundit.

dit Poëta. Sic Dido Æneam apud Virgiliū, Medea Jasonem apud Senecam diris prosequuntur.

Expeditis, de quibus libri hujus initio, variis carminum generibus, illud unum superest, ut de Poëmatibus, quæ ad heroicam Poësin commode revocantur, quamvis ad lyram quoq; venuste cani possint, breviter differamus: sunt hæc Epithalamia, Genethliaca, Epicedia, &c.

C A P U T VII.

De Epithalamio, Genethliaco, Epicedio.

D. *Quid est Epithalamium?*

M. *Q* Est Poëma pro nuptiali pompa conscriptum, sic dictum à vocibus Græcis ἐπι ad, & θαλαμος, nuptiale cubiculum.

D. *Quomodo conficiendum est illud poëma?*

M. Laudes conjugum celebranda, faustū augurium capiendum, fructus illarum nuptiarum prædicandus, vota concipienda pro connubii felicitate, & futura prole. Consule Poëtas, qui scripsere Epithalamia, Catullū, Statium, Claudianum, &c.

D. *Quid est Genethliacum?*

M. Est Carmen, quod nascentibus accinitur, γενέθλη enim græce est, natiuitas latine, unde Genethliacon natale carmen,

D. *Quomodo scribendum est hujusmodi Carmen?*

M. Parentum virtutes celebrantur, spes de puero excitantur, varia loci, ac temporis notantur circumstantia.

D. Quid est Epicedium?

M. Est Carmen funebre, quæ Nania Romanis, Græcis Epicedium dicitur ab ἐπι & κνδο's, cura, quæ mortuis præcipue debet impendi.

D. Quæ sunt leges Epicedii?

M. Narrantur demortui laudes, pompa funebris describitur, conditur Epitaphium, Pœta deniq; apprecatur æternitatem.

C A P U T VIII.

De Epinicio, Eucharistico, Propemptico.

D. Quid est Epinicion?

M. Est Carmen pro reportata victoria conscriptum, sic dictum ab ἐπι &

νίκη, victoria. A variis circumstantiis loci, temporis, hostium multitudinis &c. celebranda est victoria; observanda tradita posteris imperatoria prudentia, & fortitudinis monumenta; exponendum qui fructus ex victoria consequantur, vota precelq; pro patria, Victorisq; incolumitate fundenda. Habes passim apud Authores exempla, quæ in hoc genere Carminis imiteris.

D. Quid est Eucharisticum?

M. Est pœma, quo gratias alicui agimus ob præstitum beneficium, sic dictum ab ἑχα-ριστέω, gratias agere: debet eo in carmine

ne prædicari acceptum beneficium, dantis humanitas, & beneficentia extolli, accipientis necessitas non debet omitti, item miscenda vota in gratiam dantis.

Hujus Carminis passim exempla suppetunt apud Authores.

D. Quid est Propempticum Carmen?

M. Propempticum à προπέμπω, deduco, est Carmen in gratiam aliquo abeuntium scriptum: in quo vota concipiuntur eorum causa, vel ad avertendum malum aliquod, vel ad bonum aliquod, ac præcipue fortunatum iter apprecandum. Talis est Ode Horatii (a) in gratiam Virgilii Athenas navigaturi, quæ sic habet:

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumq; regat pater,
Obstrictis aliis, præter Fapyga;
Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et servas animæ dimidium meæ.

Egregia habet Vallius (b) hujus generis poemata, quibus Amicos, atq; unum imprimis sub Amyntæ persona in indiam proficiscentem prosequitur, quæ tu consule.

E6

(a) Lib: 1. Od: 3. (b) Heroi. lib: 3.

C A-

C A P U T IX.

De Carmine Soterico, Protreptico, & Parænetico.

D. Quid est Sotericum Carmen?

M. Quid est carmen pro salute recepta, & vitato gravi aliquo periculo; dicitur

Sotericum, quod σωτηρία græce, salutem sonet latine; in eo debet expendi periculi magnitudo, in eo subeundo fortitudo, in vitando solertia, vel felicitas, bona ex vitato exorta celebrari. Habes absolutissima hujus Carminis exempla apud Frizonium in quatuor Odis, quæ ad Franciam, ad Christianissimum Regem, Augustissimam Reginam Matrem, post recuperatam Regis sanitatem inscripsit, quarum prima sic incipit:

Pæne evantes junge lyrae modos,

Et Martiales, Francia, laureas:

Defuncta fatali periclo,

Magnifici rea surge voti, &c.

D. Quid est Carmen Protrepticum?

M. Idem est atq; Adhortatorium Carmen à verbo προτρέπω adhortor, cum scilicet alios ad aliquid suscipiendum impellimus. Nihil est usitatius ejusmodi Carmine apud Poëtas. Formam habet illius exquisitam Frizonius in Sacra Expeditione ad Principes Christianos:

*Surgite magnanimi Proceres, quos æthere
ab alto*

Incre-

Increpuere sacrum spirantia classica Martem, &c.

Quæ Carmina, si qua alia, vim habent ad promovendos animos, ducitur enim adhortatio ab Ottomanici hostis ferocitate, & successu funeste felici, ab amplitudine regionum ab eo devastatarum, ab Solymææ urbis sanctitate, ab eo tam foeda servitute oppressa: à futura victoriæ certis conjecturis, &c.

D. Quid est Carmen Paræneticum?

M. Est Monitorium Carmen, à παραίνεω, admoneo, sic dictum, in quo præcepta sapientiæ continentur. Sic Pœta pro suo officio alios monet, v. gr. ne se periculis remere objiciant, ne majora viribus suscipiant, ne quid aliud aggrediantur, cujus ipsos postea poenitere possit. Habes ejusmodi Carmina passim apud Pœtas tum veteres, tum recentiores, ac proinde nihil est opus, festinanti præsertim, exempla proferre.

INSTITUTIONUM POETICARUM LIBER V.

*Exempla varia, & Observationes ad
Artē Pœticam spectantes, complectens.*

CAPUT PRIMUM.

Pœtarum Latinorum Præstantiorum
nomina, ætas, stylus.

CUM Pœsis lectione summorum Pœtarū,
& imitatione potissimū comparetur, ju-
vat cognoscere, quinam Pœtæ frequen-
tius & accuratius legendi, quinam obiter &
strictim volvendi, aut etiam omnino præ-
tereundi sint. Id ex Indice, quem subjicio,
patebit.

MARCUS ACCIUS PLAUTUS, natione
Umbër, patria Sarsinas, obiit anno Urbis con-
ditæ quingentesimo septuagesimo, qui fuit
mundi termilesimus octingentesimus septu-
agesimus. Non temere legendus est, propter
nequitias, & impuros amores, atq; adeo pro-
pter sales invenustos, quibus scatent ejus
Comœdiæ.

P. TERENCEIUS, author est Latinitatis
tersissimæ: non legatur tamen, nisi repurga-
tus. Ortus est Carthagine, in Africa, anno
U. C. 560. In pingendis hominum moribus,
& arte

& arte coagmentandæ fabulæ, cæteros vincit Comicos.

TITUS LUCRETIUS CARUS insignis est ob Latinum sermonem, & sententiarum gravitatem: versus habet paulo horridiores, interdum obscenos, & impios. Scripsit Physica. Romæ natus est, anno ejusdem Urbis 658.

CAJUS VALERIUS CATULLUS, Veronensis, novem post Lucretium annis ortus, scripsit Odas, Elegias, Epigrammata, &c. Sermo bene Latinus est, versus aliquando duriores, sæpe obsceni.

P. VIRGILIUM annus U. C. 684. edit, futurum olim principem Latinæ Poëseos; patria tanti viri, Andes vicus prope Mantuam.

Q. HORATIUS FLACCUS quinque post Virgilium annis editus Venusii, in Apulia; omnia ingeniosè, splendidè, luculenter scripsit, non pauca tamen habet lutulenta, & inquinandis moribus, nisi delectus habeatur, opportuna.

ALBIUS TIBULLUS, & SEXTUS AURELIUS PROPERTIUS, nati sunt circa annum U. C. 710. hic in Umbria, ille Roma, uterq; Poëta melior quam castior, atq; idcirco ablegandus à puerorum Scholis, nisi qui forte locus bene repurgatus excerpatur.

P. OVIDIUS NASO patriam habuit Sulmonem, urbem Pelignorum in Italia anno U. C. 711. amœnus vates, copiosus, ingeniosus, & illaborata facilitate gratus, utinam æque

æque castus & modestus; quamobrem periculose legitur non solum in iis libris, ubi nequitiam aperte profitetur, sed in Metamorphosis, epistolis, &c. Tristia & libri de Ponto minus habent periculi.

MANILIUS, incertum quo anno natus, recte in extrema Augusti tempora rejicitur, cui suum opus videtur dedicare. Scripsit Astronomica, versatus satis concinne, ac facilliter in argumento per se horrido, & intentato.

PHÆDRUS, origine THRAX, libertus Augusti, floruit sub Tiberio. Lucet in eo nativus quidam latini sermonis lepos, atreque Augusti sæculo dignissimus. Vide quæ de illo & aliis nonnullis Pœtis scripsit P. Franc. Vavassor Soc: JESU, in suo de Ludicra dissertatione libro. Multa quoq; de Pœtis disserit erudite Possevinus noster in suæ Bibliothecæ parte 2. lib. 7. Addi solent ad Phædri calicem Avieni fabulæ. Is Theodosio Seniore imperante vixit, hoc est, annis post Phædrum circiter 350. Ejus latinitas immane quantum à Phædri nitore discrepat.

SENECA, patria Cordubensis, Lucii Annæi Senecæ Philosophi, ut multis placet, filius, vixit Neronis ævo. Artem tragicam ignorat. Ampullata sunt ejus Carmina, plerumq; tamen plena spiritus & ardoris: latinitas non ignobilis: in sententiis & orationibus, quas actoribus suis & heroibus affingit, modum vix tenet; multo præstantior futurus

si temperare ingenio suo, quam indulgere maluisset.

MARCUS ANNÆUS LUCANUS, Senecæ Philosophi fratris filius, patria item Cordubensis, Historiam civilis belli Cæsarem inter & Pompejum versu scripsit, elato, & sæpe turgido, nonnunquam acri & ingenioso. Cur illi pœtæ nomen abrogent eruditi, & oratoribus, vel historicis annumerandum censeant, intelligitur ex iis, quæ de pœsi diximus. Non enim pœmatis sui materiam quasi facit, & rerum variarum inventionem, ac mutationem illustrat, sed acceptam ab Historia orate persequitur. Multos fallit ambitiosus ille sententiarum tumor, & argutiarum fucus, ad pompam potius & fastum, quam ad veritatem comparatus.

PETRONIUS ARBITER, civis Romanus prædives, Neronis familiaris, ejus flagitia descripsit, versibus impurissimis & argumento convenientibus, uterque dignus oblivione & execratione.

A. PERSIUS FLACCUS, Volaterranus, eodem Neronis tempore Satyras scripsit, sed multo conditas sale: tuto legi, pauca si demas, possunt.

SILIUS ITALICUS, ab Italica, Bæticæ Hispaniæ urbe, sic appellatus, ultimo Neronis anno consulatum gessit, iterumque sub Domitiano Pœma composuit de secundo Bello Punico. Virgiliū, cujus cultor insignis erat, imitari studuit ac sequi; multū abest, quin assequatur.

P. PAPINIUS STATIUS, Neapoli, ut verius creditur, oriundus, sub Nerone & Domitiano scripsit *Silvas*, *Thebaidem*, & *Achilleidem*; stylo sæpe confragoso, & obscuro. Ejus *Silvæ* sunt amœniores, & cultiores.

C. VALERIUS FLACCUS, Setinus, edidit libros octo *Argonauticon*, quos Vespasiano dedicavit. Statio purior & melior est.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS, Bilbilitanus, Romæ annis quinque, & triginta vixit, usque ad Trajani tempora, cum in Hispaniam suam rediit: mores & ingenium perpolire potest ejus lectio, si obscœna deleat epigrammata.

DECIUS JUNIUS JUVENALIS, Aquinas, Pœta doctus, & eloquens, majestatem, & aculeos, interdum declamatorios, habet: minus Horatio politus ac pressus, Persio uberior est. Cave illum, nisi expurgatum legas.

CLAUDIANUS fuisse Alexandrinus fertur, sub Theodosio magno, ejusque liberi claruit, à quibus ei statua in Romano Foro posita. Pœticos spiritus ingentes & meliores sæculo dignos habet, ac, si tumoris non nihildetrahas, vix ulli Pœtarum latinorum, præsertim in iis, quæ postremo loco scripsit, secundus est.

AURELIUS PRUDENTIUS, sub eodem Theodosio, in rebus Christianam fere pietatē & religionē spectantibus operā posuit, barbaro sæpe, licet ingenioso & erudito carmine.

Quintiliani judicium de Pœtis latinis habes libro ejus institutionū X.

CAPUT II.

De Stylo Poëtico.

Stylus vocatur propria quædã dicendi, seu scribendi forma. Sunt enim qui breviter & strictim loquuntur & scribunt; sunt qui fundunt latius orationem solutam perinde, ac vinctam: alii magnifice & splendide, alii nitide ac parce amant scribere. In quo suam quisque indolẽ fere sequitur. Hinc styli tanta varietas, præsertim in pœtis qui genio pluculum indulgere solent. Oritur etiam illa è variis carminum generibus. Alius enim stylus convenit Epopœiæ, & versui Heroico: alius tragico, & Comico, alius Lyrico: suus est Epigrammati, suus Elegiæ, suus Dithyrambo, &c. Quis autem singulorum istorum sit proprius, aliunde cognosci melius nequit, quam pœtis ipsis legendis, Caput est legere optimos in unoquoq; genere: exempli causa Virgilium in Heroico pœmate, quem recentiores quidam egregie sunt imitati, ut Sannazarius, Bembus, Heinsius, & alii, quorum carmina extant collecta in libello, cujus titulus est, *Deliciæ Heroicæ Poëscos*, item Jacobus Vallius, Carolus Ruxus: & in Elegiaco, Ovidius, Sidronius Hofchius; & in Comico Terentius; in Tragico, Seneca, Petavius, Malapertinus, &c. In Lyrico Horatius, Sarbievius, Jonius, &c. In Epigrammate, Martialis, in sylvis Statius, &c. Consule Quintilianum libro præsertim 12. c. 10. ubi de stylo, ejusque diver-

diversis formis agit: & P. Nicolaum Caumontum in suis divinæ & humanæ eloquentiæ Parallelis Lib. XI. sed præcepta haud multum juvant. Optimum stylum consequeris, si multum & attente legeris & diligenter scripseris.

C A P U T III.

De Variis Versuum generibus.

PRæter usitatos versus, Hexametrum, Pentametrum, & Jambicum, qui nihil, aut parum difficultatis habent, alii quidam sunt reconditiores, partim à Comicis, partim à Lyricis variis usurpati: de utriusque pauca observabimus.

§. I. De Versibus Comicis.

CUM Pœsis ad delectationem maxime comparata sit, uti versibus debet, quæ est ratio omnium suavissima. Tragici utuntur Jambicis perfectis, iis nempe, qui pedibus paribus Jambos habent, nempe 2. 4. & 6. in imparibus verò spondæos, Anapæstos, Dactylos, aut Jambos, quia omnes isti pedes plus habent gravitatis & dignitatis. Comici utuntur Jambicis imperfectis, idque satis habent, si in fine sit pes Jambicus in aliis locis adhibent promiscue Jambos, Spondæos, Dactylos, Tribrachos, Anapæstos, qui locum habent in Jambicis perfectis. Præterea utuntur Amphimacro, seu Cretico, qui constat duabus extremis syllabis longis, media brevi, ut *Pamphilum*, ambiunt. Interdum

um Proceleusmatico, sive duobus Pyrrichis, hoc est quatuor brevibus, quia quatuor breves respondent duabus longis, è quibus constat Spondæus, cui locus est in Jambico versu. Exemplum Proceleusmatici habes in Andria A. I. Sc. I. sub finem:

Mala mens-malus ani-mus quem-quidem ego sen sero.

In hac enim scena sunt omnes Senarii, sive Trimetri. Itaq; in secundo pede est Proceleusmaticus.

Item in eadem Andria Act. 3. Sc. 3. in primo pede:

Tibi generum firmum, & filia invenies virum.

Utuntur etiam Comici versibus Jambicis dimetris, id est, qui quatuor tantum pedes habeant, nam antiqui vocabant duos pedes, unam mensuram: interdum Tetrametris, id est, qui habeant quatuor mensuras, sive qui consistant octo pedibus: unde octonarii, & quadrati appellantur.

Interdum totis quatuor, aut sex, aut octo pedibus non constat illorum versus, sed deest aliquando una syllaba in principio, aut in fine; & ii versus vocantur Catalecti, sive desinentes, penduli & semimutili: ut *Muse fovem-cane-bant*, est dimeter catalectus, deest enim ultima syllaba: item, *Non-ebur*, deest enim prima syllaba. Observandum hic tantum est, eum pedem, qui proximus est syllabæ relictæ, & pendenti, Jambum esse oportere. Ali-

Aliquando deest unus pes, iiq; versus v
cantur Branchycatalecti, sive mutili, ut

Musæ-Fovis-nat-æ,
est dimeter Branchycatalectus, deest quip
pes quartus. Hoc idem in Tetrametris co
tingit: v. gr. in illo;

Vos precor-vul-gus-silen-tum vos-quæ-se-r-
les-Deos:

deest prima syllaba. Quod si metiaris alite
at velis deesse syllabam in fine potius quã
in principio, facies Trochaicum vertur
qui nempe Trochaum pedem pro Jamb
iisdem locis atque Jambicus, ponit:

Vos pre-cor vul-gus si-lentum-vosque-fer-
les Deos.

Sic in Adelphis, act. 3. Sc. 2.

Cæte-ros rue-rem,agerem,-raperem,-tunde-
&-prosterne-rem.

Dividi etiam aliter potest prior versus, si p
natur amphimacer in principio:

Vos precor-vul-gus-silen-tum, &c.
Et tunc deerit ultimus pes, eritq; Tetre
meter Branchycatalectus. Quemadmodum i
versus Andrix, Act. 4. Sc. 1. qui Muretun
Scaligerum, Erasmus, & cæteram erudit
rum familiam adeo torserunt, dici commod
possunt Trimetri Branchycatalecti. Sic e
metire:

Hoccine-credibi-le est aut-memora-bile.
Tanta ve-cordia in-nata cui quam ut, -fiet
Faceffant enim ii, qui ut suum quemdam
quem sibi fingunt ipsi, numerum inveniant
rol-

tollunt, mutant, vellicant miseros versus,
irato Terentio, & veteribus libris reclamantibus.

In quibusdam sive Dimetris, sive Tetrametris abundat syllaba una, vel pes unus, vocanturq; Hypercatalecti, sive Hypermetri, qui nempe habent aliquid supra communem mensuram. Ita longior est iste una syllaba:

Mus & sorores sunt Mineræ.
Ad inveniendum quoq; numerum Comico-
rum versuum, juvabit observare quæ sequuntur.

1. Sapissime litteram S, elidi, ita ut legendum sit magi, pro magis; fati, pro fatis, &c. Sexcenta sunt exempla, immo interdum ex trito S, vocalis præcedens eliditur. Sic in Andriæ: —

Bonum ingenium narras adolescentis, optimum.

ita ut *scntis op*, Spondæus sit *scnt' op*; nisi malis Amphimacrum ponere. In eadem Andriæ:

Semper enim dicta est ejus atq; habita est

Quo in versu voces, est ej' at, sunt tres longæ; Item;

Sed quid opus est verbis?

Sed quid op' est verbis?

2. Voces quasdam dissyllabas in unam syllabam concrefcere, v. gr. *fuit, fiet, puer, rei, eho, meus, tuus, suus, suo, deus, &c.* Sic metire versum Andriæ, Scena I. Act. I.

Liberi-us vi-vendi, fuit-potes-tas, nã an-tea
Non-

Nonnulli volunt esse Amphimacrum i
voce, *liberius*, in quo dux mediæ syllabæ co
ant in unam, quasi si esset Librius: alii Da
ctylum, si expungatur S, *Libriu*. Sic illu
ejusdem Comœdiæ, qui est in Act. 4. Sc.

Ut malis gaudeat a-lienis, atq; ex-incon
modis:

in gaudeat, dux ultimæ syllabæ in unā bre
vẽ coalescunt, quasi gaudet legeretur; in ali
enis dux mediæ concrecunt in unā longam
Sic verba *quiesci, melius, potius*, pro dissy
labis ponuntur; *grandiujcula* pro trisyllabo
ita Virgilius vocem *stetlio* dissyllabam posu
it. Horatius *pituita* trisyllabam. Contra ve
rò voces quædam monosyllabæ in duas sylla
bas porriguntur: ut *jam* quasi esset *j-am*.

3. Sæpe vocales non elidi, cum in sequen
ti voce occurrunt aliis, neq; litteram M.

4. Voces *illum, illam, eccum, eccam*, &c
aliquando primam habere brevẽ, quia olim
unica litera L, & C, scribebantur, *ilum, e cum*.

5. M & R in media dictione interdum
elidi. Sic in *Andria*, Act. 1. Sc. 3.

Enim vero, Dave, nihil loci est segnitie, &c
Primus pes anapæstus est. Littera verò M. i
fine interdum eliditur ante consonantem
Andria, A. 3. Sc. 2.

Certe eni-m scio non-satis me-pernosti, &c
ubi primus pes dactylus, Cert^e eni.

6. Vocales quædam corripì, quæ non
eliduntur, v. gr. in *Andria*, Act. 4. Sc. 4.

Reliquit me homo-atqu^e ab-it.

ubi

ubi me breve est, quia non eliditur more
Græco. Et Sc. 6.

Quæ se in-bones-te opta vit, &c.
voces illæ, quæ se in Dactylū efficiunt,
Nonnulli ut hiatū hunc effugiant, addi vo-
lunt, Plautino more, litteram D. Reliquit
med homo.

7. Nota, *eho, hem*, & alias quasdam id
genus interjectiones, extra metrum aliquan-
do censendas, neq; cum metiri voles versū,
annumerandas aliis vocibus.

§. II. De versibus Lyricis.

LYRICORUM vatum pœmata vocantur Odx,
quæ vox Græca significat cantilenam, quia
Odx ad Lyram, sive citharam vulgo ca-
nebantur. Odx istæ propriū quoddā carminis
genus habent, immo constant aliquando è tri-
bus plane diversis. Ab inventoribus vulgo
nomen fortiuntur. Sic Ode Alcaica dicitur,
cujus auctor Alcæus, Pœta Græcus; Sapphi-
ca, quā invenit Sappho: & singula Odarū, &
versū, è quibus componuntur, genera bre-
viter percurro.

Primum genus Odarum est earū, in qui-
bus sunt omnes versus Choriambici Ascle-
piadei Tetrametri: qualis est apud Horatiū
Od. Lib. I. *Mecænas atavis, &c.* Vocantur
Choriambici, quia in illis præcipuum locū
obtinet pes Choriambus, qui componitur ex
Choræo, sive Trochæo, & Jambo, id est, lon-
ga, & brevi, & brevi, & longa. Asclepiadei
vocantur ab auctore: inventus enim fertur
F iste

iste versus à quodam Asclepiade. Tetrametri deniq; quia pedes 4. habent, quorum 1. est Spondæus, 2. & 3. Choriambus, 4. Pyrrichius, constans è 2. brevibus:

Mecæ-nas ata-vis-edite Re-gibus.

Potest etiam aliter idem versus dividi, nempe interponatur cæsuræ in medio:

Mecæ-nas ata-vis-edite-Regibus.

Porro cum Ode unius generis versibus ita constat, vocatur Monocolos: quæ vox Græca significat, esse partes omnes unius formæ ac speciei. Quando duplicis generis sunt versus in Ode, vocatur illa Dicolos: quando triplicis, Tricolos: quadruplicis, Tetracolos, &c.

Rursum, quando versus iidem & ejusdem generis recurrunt, si alternis id fiat, id est, post alterum quemq; versum; vocatur Ode Distrophos, quæ vox Græca id significat; si post tertium quemq; versum, Tristrophos: si post quartum, Terrastrophos: quia ille ordo versuum, qui identidem revertitur, Græcis est *Strophe*.

Deniq; si pes nullus, nulla syllaba desit, aut abundet, versus vocatur Acatalectus: si desit una syllaba, vocatur Catalectus: si pes totus desit, Brachycatalectus: si abundet unus pes, Hypercatalectus, vel Hypermeter.

II. Genus Odarum est earum, in quibus primi quinque tres versus sunt Hendecasyllabi (hoc est undecim syllabarum) Sapphici (Sappho inventi) Acatalecti, sive quibus nihil deest; Pentametri, sive quinque pedibus con-

constantes, quorum 1. est Trochæus, 2. Spon-
dæus, 3. Dactylus, 4. & 5. Trochæi. Quar-
tus autē quisq; versus est Adonius (ab Ado-
ne inventus) Dimeter, hoc est, 2. constans
pedibus, nempè Dactylo, & spondæo. Talis
est Ode 2 lib. 1. apud eundem Horatium:

Fam sa-tis ter ris ni-vis-atque-diræ:

Similes sunt duo sequentes; quartus:

Terruit-urbem.

Tota Ode est Dicolos Tetraastrophos.

III. Genus, Ode Dicolos Distrophos, in qua
primus quisq; versus est Choriambicus Gly-
conius (ab Glycone inventore) Acatalectus,
Trimeter, id est, pedes ternos habens: quo-
rū primus est Spondæus, 2. Choriambus, 3.
Pyrrichius. Secundus verò quisq; versus est
Asclepiadeus, de quo dictum est in primo
genere Odarum. Talis est Ode 3. Lib. 1.

Sic te Di-va-potens-Cypri,

Sic fra-tres Hele-næ-lucida-sidera.

IV. Ode Dicolos Distrophos; in qua primus
quisq; versus est Dactylicus, Archilochius, He-
ptameter. Dactylicus dicitur, quia in eo ma-
xime regnat pes Dactylus. Archilochius, quia
inventus, & usurpatus ab Archilochio Pœta
Græco Lyrico: Heptameter, quia 7. constat
pedibus, quorum 4. primi sunt Dactyli, mix-
tis tamen ad arbitrium, ut in versu Hero-
ico fit, Spondæis, tres postremi semper sunt
Trochæi. Secundus verò quisq; versus, Jam-
bicus, Hexameter, Catalectus constans sex
pedibus, dempta una syllaba. Primus est

Spondæus, vel Jambus, 2. Jambus, 3. Spondæus, 4. 5. & 6. Jambi. Talis est ode 4. Lib 1.

Solvitur-acris hi ems gra-ta vice-veris- & Fa-voni,

Trabunt-que sic-cas ma chinæ-cari-nas.
Secundus versus aliter explicari potest, nempe interposita in medio versu cæsurâ; & sic tres pedes ultimi erunt Trochæi:

Trabunt que sic-cas machinæ ca-rinas.

V. Ode Tricolos Tetraastrophos: in qua Primi quique duo versus sunt Asclepiadei, qualis est in primo genere explicatus Tertius autem quique, Pherecratius, authore Pherecrate sic dictus: Heroicus, quia videtur esse pars versus Heroici, seu Hexametri Trimeter; quia tres pedes habet, Spondæum, Dactylum, Spondæum. Quartus quique est Glyconius: de quo dictum in 3. genere. Talis est Ode 12. lib 1.

O na-vis refe-rent-iu mare te novi.

Fluctus: o quid a gis? -fortiter-occupa

Portum: nonne vi-des, ut

Nudum-remigi-o latus.

VI. Ode Dicolos Tetraastrophos. Primi quique tres versus sunt Asclepiadei, quartus Glyconius. Talis est Ode 5. libri 1.

Scriberis Vario, &c.

VII Dicolos Distrophos. Primus versus est Hexameter; secundus est Dactylicus Alcmanius, Tetrameter. Dicitur Dactylicus, quia frequentiores in eo sunt Dactyli; Alcmanius, quia inventus ab Alcmane, Græco Pœta;

Pœta; Tetrameter, quia 4. habet pedes, nempè similes 4. ultimis versibus Heroicis Hexametri. Talis est Ode 6. lib. 1.

3. *Lauda-bunt ali-i cla-ram Rhodon-aut Mi-ty-leuem,*

Aut Ephe-sum, bima-risve Co rintbi, &c.

VIII. Ode Dicolos Distrophos. Primus quisq; versus est Aristophanius, Dimeter, constans è duobus pedibus, nempè Choriambo, & Bacchio. Pes autè Bacchius ita dicitur, quia in hymnis Bacchi sæpe adhibebatur: constat ex una brevi, & 2. longis. Talis est versus Ode 7. lib. 1.

Lydia dic per omnes.

Aristophanius appellatur, ab authore illius Aristophane, Pœta Comico, apud Græcos celeberrimo. Secundus quisq; versus est Alcaicus, (ab Alcæo inventus) Tetrameter, quia 4. pedes habet. Primus est Epitritus, 2. & 3 Choriambus. 4. Bacchius.

Te Deos o-ro, Sibarim-cur properes am-ādo.
Porro pes Epitritus ita vocatur, quia supra 3. syllabas, unam habet. Quadruplex est: 1. ex Jambo, & Spondeo compositus, ut *voluptates*. 2. ex Trochæo, & Spondeo, ut *concitatas*. 3. è Spondeo, & Jambo, ut *communicant*. 4. è Spondeo, & Trochæo, ut *expectare*. Potest hujus Ode primus versus aliter dividi, nempè:

Lydia dic per-omnes.

IX. Ode Alcaica Tricolos Tetraastrophos. Dicitur Alcaica, quia inventa fuit ab Alcæo, Lyrico Pœta clarissimo. Primi quisq; duo ver-

sus sunt Jambici Senarii Brachycatalecti, qui appellari quoq; possunt Dactylici Pentametri Catalecti. Constant illi ex Jambo, vel Spondæo, deinde Jambo, postea Spondæo, tum Anapæsto, deniq; Jambo. Si aliter metiaris, ac esse Dactylicos velis; constabunt ex Jambo, vel Spondæo, tum Jambo, cæsurâ, & duobus Dactylis. Talis est Od. 3. lib. 1.

Vides-ut al-ta stet nive candidum.

Vides-ut al-ta-stet nive-candidum.

Tertius quisq; versus est Jambicus dimeter, sive 4. pedibus constans: (nam in versibus Jambicis, una mensura duos pedes completitur) hypercatalectus, sive abundans una syllaba, post 4. pedes.

Silvæ laborantes gelu-que.

Quartus quisq; versus est Dactylicus Alcaicus constans pedibus quatuor, duobus Dactylis, & duobus Trochæis.

Flumina-constite-rint a-cuto.

X. Ode Monocolos, in qua sunt omnes versus Choriambici Alcaici, Pentametri; qui constant è spondæo, tribus Choriambis, & Pyrrichio. Talis est Ode 10. lib. 1.

Tu ne quæseris-scire nefas-quem mihi,quem tibi.

Potest etiam dividi versus iste aliter, cæsuris interpositis:

Tu ne quæsie-ris scire ne-fas-quem mihi-quem tibi.

XI. Ode Dicolos Distrophos: in qua primus quisq; versus est Jambicus dimeter Catalectus.

talectus: constat enim 4. pedibus; sed una
syllaba deest, nempè prima. Talis est Ode 15.
lib. 2.

Non-ebur-nequ' au-reum.

Si velis pendulam, & abundantiem syllabam
in finem versûs rejicere, facies ex Jambico
Trochaicum, & sic metieris:

Non e bur nequ-aure um.

Secundus versus est Jambicus Trimeter Cata-
lectus, constans 6. pedibus, dempta una syllaba.

Mea reni-det in domo lacu nar.

XII. Ode Dicolos Distrophos: in qua pri-
mus quisq; versus est Heroicus Hexameter;
secundus quisq; est Dactylicus Dimeter
Hypercatalectus, constans 2. Dactylis & syl-
laba. Talis est Ode 6. lib. 4.

*Diffu-gere ni-ves, rede-unt jã-gramina cãpis
Arbori-busq; co mæ.*

XIII. Ode Dicolos Distrophos: in qua pri-
mus versus est Jambicus Trimeter, sive sex
pedibus constans; secundus Jambicus dime-
ter, duabus constans menturis, sive pedibus
4. Ejus generis est Ode 1. Epodon:

*Ibis-Libur nis in ter al-ta-na-vium,
ami-ce, pro-pu-gnacula.*

Aliud quoddam genus est huic simile, in quo,
pro versu primo Jambico, ponitur Heroicus
Hexameter:

*Mollis i-nertia cur tan-tam dif-fuderit imis
obli-vio-nem sen sibus.*

XIV. Ode Dicolos Distrophos; in qua pri-
mus quisq; versus est Heroicus Hexameter;

secundus verò Archilochius Hexameter Hypercatalectus, constans 4. Jambis, 2. Dactylis, & una syllaba. Talis est Ode 10. Ep.

Horrida tempestas Cœlum contraxit, & imbres:

Nives-que deducunt jovem:

Nunc mare-nunc silvæ.

Quidam hanc Oden faciunt Tricolon Trochæon, & secundum versū in duos secant; quorum primus est Jambicus Dimeter:

Nives-que deducunt jovem.

Alter est Dactylicus, Archilochius, de quo dictum in duodecimo genere.

Nunc mare nunc silvæ,

Huic affine est generi aliud, in quo Dactylicus Archilochius præponitur Jambico Dimetro: & in primo loco, pro Heroico Hexametro, ponitur jambicus Trimeter.

Petti, nihil-me si-cut ant-ea, juvat-scribere-versicu los,

amo-re per-culsum gravi.

In quo genere, quidam duos illos versus in unum conflant hoc modo:

Scribere-versicu-los amo-re per-culsum-gravi.

XV. Ode Dicolos Distrophos, cujus primus quisq; versus est Heroicus; secundus verò Jambicus. Talis est Od. 11. lib. Epod.

Altera-jam teri-tur bel-lis ci-vilibus ætas;

Suis-et ip-sa Ro-ma vi-ribus-ruit.

Ultimum genus est earum, in quibus sunt omnes versus Jambici Trimetri. Talis est Ode 17. lib. Epod. *Fam jam efficaci,* &c.

§. III.

§. III. De aliis quibusdā usitatorū
versuum generibꝫ. Ex lib. IV. Proso-
diæ Bononiensis P. Jo. Bap: Ricciolii.

A Napæsticum Archilochium carmen est con-
stans quatuor pedibus, quorum quilibet
potest esse Anapæstus, aut spondæus: pri-
mus verò & tertius etiam dactylus. Sit exē-
plum ex Seneca in Herc. fur. ch. 1.

*Turbine magno spes sollicitæ
Urbibus errant, trepidiꝫ metus,
Ille superbos aditus Regum
Duraꝫ fores expers somni
Colit, ac nullo fine beatus
Componit opes, gazis inhians,
Et congesto pauper in auro est.*

Qui quidem Seneca admisit secundo loco, sed
raro, tribrachum & dactylum, & in illo Me-
dex versu 311. in fine dactylum sic:

Non erat usus. Nondum Plejadas

Idem in choro ejusdem Medex separatim
Adonium subjecit.

De Glyconio dictū est supra. Constat spon-
dæo & dactylis duobus. At Seneca choro 4.
Oedipi tricies ponit choreum primo loco:
quod & sæpe fecit Catullus: rarus verò Ho-
ratus, ut in illo: *Ignis Iliacas domos*. Imò
Seneca aliquando 2. loco posuit spondæum.

Anacreonticum constat tribus jambis &
syllaba: recipit tamen primo loco spondæum
ac anapæstū, & raro tribrachum. Utitur hoc
Theocritus Idyll. 27. Anacreon verò sapi-
fime,

sime, ex quo illud latinitate donatū accipe:

*O ter, quaterq; felix,
Cicada, quæ supremis
In arborum viretis,
Roris parum ut bibisti,
Cantare dulce gaudes.*

Jambicum Archilochium dimetrum acatale-
ctū constat quatuor jambis: recepit tamen
primo & tertio loco spondum; raro autem
anapæstum, aut tribrachum. Habes exempla
passim in Horatio lib. epod. ubi jambis tri-
metris subjicit dimetros sic:

*Beatus ille, qui procul negotiis,
Ult prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis
Solutus omni fœnore, &c.*

Utitur hoc Ecclesia in Hymnis. Tale est il-
lud Sabbati ante Domin. Passionis ad Vesperas:

*Vexilla Regis prodeunt,
Fulget Crucis mysterium,
Quo vita mortem pertulit,
Et morte vitam protulit.*

Jambicum Hiponacticum constat quinq; pedi-
bus dissyllabis, & una in fine syllaba: quorū
secundus, quartus, & quintus sunt jambi:
primus verò & tertius vel jambi, vel spon-
dxi. Tale est illud elegantissimum:

*Ternos vetusti congios falerni.
Uno die convivis peractis,
Hausit potentum Romuli nepotum
Regnator audax, arbiterq; regum.
Exinde plebs Quiritium vocavit
Non Claudium Tiberium Neronem,*

Sed

Sed Caldiū Biberiū Meronem.

Jambicum senarium, seu archilochium acatalecticū, si purum est, constat solis jambis; si mixtum, requirit locis paribus, id est, secundo, quarto, & sexto, jambum, imparibus verò, præter jambum, excipit anapaestum, tribrachum, spondæū & dactylum; imo secundo & quarto non recusat tribrachū. Tragicū verò, ut sit gravius, non debet, nisi rarissime, constare ex puris jambis: Comicū autem, modo in fine retineatur fere semper jambus, reliquis quinq; locis recipit jambū, spondæū, anapaestū, tribrachum, dactylum. Exempla sint jambici puri ex Catullo:

Phaesus ille, quem videtis, hospites,

Ait fuisse navium celerrimus

Tragici verò jambici ex Seneca Herc. fur. act. 2.

O magne Olympi rector, & mundi arbiter,

Fam statue pande gravibus ærumnis modum.

Comici deniq; jambici exemplum sit ex Terentio in Andria:

Qui utramvis recte norit, ambas noverit.

Accusant, quos hic noster auctores habet.

Perduxere illuc secum, ut una esset mecum.

Nihil ista opus est arte ad hanc rem, quā paro.

Et in Eunuchi prologo:

Si qui quam est, qui placere se studeat bonis

Quamplurimis, & minime multos ledere,

In his Pœta hic nomen profiteri vult suum.

Phaleucium hendecasyllabū est, & constat spondeo, dactylo, & tribus choreis. Mart. l. 1.

Hic est, quā legis, ille quē requiris,

Toto notus in orbe Martialis,
 Cui, lector studiose, quod dedisti
 Viventi decus atq; sentienti,
 Rari post cineres habent Pœtæ.

Admittit tamen aliquando prima in sede
 jambum, ut apud Catullum pene tricies;
 apud Martialem fortasse non nisi semel in
 illo libri 3. epigr. 21.

Veterno resinaq; pigriores.

Apud eundem Catullum primo loco videbis cho-
 reum, & quidem duodecies: & ibidem dactylum
 bis, anapaestum semel. Apud Senecam vero in
 Oedipi 2. Choro anapaestum secundo loco.

De Sapphico item dictum est paragrapho su-
 periore. Hic addam nonnulla. Solis sapphicus
 Catullus, Seneca, Statius usi sunt, Adonio non
 interjecto. Secunda sede, pro spondaeo, Sappho
 inventrix, & Catullus non semel, & Seneca
 choreum adhibere. Sit exemplum ex Catullo:

*Otium, Catulle, tibi molestum est,
 Seu Sacas sagittiferosq; Parthos.*

Quid? quod Sappho quarto loco spondaem,
 raro tamen, posuit, ut docet Gretserus, &
 secundo loco dactylum? quod fecit Seneca in
 choro actus 3. Medæ, & in choro actus 3.
 Troadis sic:

*Sumere innumeras solitum figuras,
 An ferax varii Lapidis Carissos.*

Imo idem Seneca, teste Martino Delrio, pri-
 mo loco admisit spondaem, dactylum, & a-
 napaestum; secundo jambum.

Scæzon, seu Choliambicum carmen est jam-
 bicum

bicum senarium, sed claudicans, quia loco ultimi jambi habet spondæum, ita tamen ut penultimo loco sit jambus. In cæteris servat leges jambici Senarii: atq; adeo in secunda & quarta sede habet jambum vel tribrachū; in prima & tertia jambū, aut spondæum, aut etiam anapaestum, & daçtylū, quia tempore sunt compares spondæo, quū duæ breves uni longæ æquivalent; & tribrachum, quia compar est jambo. Pro exemplo sit illud Persii:

Nec labra fonte prolui caballino,

Nec in bicipiti somniasse Parnosso

Memini, ut repente sic Pœta prodirem.

... Quod si dolosi spes refulserit nummi

Corvos Pœtas & Pœtridas Picas

Cantare credas Pegaseium melos.

Hoc melos torquet Grammaticos: est enim jambus in ultima sede contra leges Scæzontis. Manutius, Emmanuel, & Gretserus putant imitatione Græcorum productā primam in μέλος, sicut ab Homero producta fuit in hymnis. Politianus legendum censet *ne-
star*. Alii alia.

Trochaicum Alemanium dimetrum est & acatalectū, constatq; quatuor trocheis, recipit tamen secundo & quarto loco spondeum & primo loco pyrrichiū. Tale illud Ecclesiæ:
Pange lingua gloriosi. Tale & illud Catulli.
Age, cuncta nuptiali.

Trochaicum Hipponacticum est tetrametrum acatalecticū, & constat octo pedibus, quorū impares sunt trochei; reliqui aut trochei,
aut

aut spondei: apud Cœicos verò, omnibus locis recipit compares spondeo, nempe anapæstum & dactylum: & compares trocheo, nempe jambum & tribrachum, excepto ultimo. Sit exemplum purioris:

Pelle tonsis terga Ponti, vela tende, jam pergamus.

Trochaicum Galliambicum, tetrametrum est, constatq; vel trocheis, vel partim trocheis, partim Pyrrichiis, & raro admittit pedes his compares. Exemplum esto illud Catulli:

Super alta vēstus Atys celeri rate maria.

Alia versuū genera, quæ sunt innumerabilia, si velis cognoscere, adito Serviū, & Terentianū in Centimetro: Nebrissensem lib. 8. c. 8. Despauteriū lib. 5. Scaligerū in Pœtica, lib. 2. &c. pauca modo de Dithyrābo subnectā.

§. IV De Dithyrambo.

Dithyrambus canebatur in honorē Bacchi, à quo nomen est sortitus. Bacchus enim ab antiquis dictus est Dithyrambus, quasi duabus januis in lucem emissus. Fabulas confule. Bacchum igitur, India perdomita, redeuntē in Graciā Satyri cū Manadib9 cōitati sunt. Hi vino graves, & mente ac voce parum constantes, carmina sine modo ac numero victori Baccho decantabant. Illos imitati Pœtæ, & entheo furore correpti, carmina quadā audaci, tumido, vario stylo, scripsere, quo canere modo ebriosi solent, permixtis in unum versibus omnis generis & metri. Hæc origo

origo Dithyramborū, & forma. Exemplum
habet in seneca Tragœdo, post secundū A-
ctum Tragœdiæ, cui nomen facit *Oedipus*:
Chorus, qui actum illum sequitur, merus est
Dithyrambus: *Effusam redimite comam.*

Vates recentior partam de Turcis victo-
riam annō 1716. hoc genere carminis ce-
lebravit: Quos enim effert lætitia, ii men-
tis & vocis ægre sunt compotes.

Surge, Phœbe, pone curas,
Sume plectra, funde latum
Ore carmen, usitatis
Parce modis agitare cantus:
Clio docta cur moratur?
Cur Thalia lenta cessat?
Otiosa cur sororum
Turba monte torpet alto?
Huc adeste, convolate,
Queis Apollo labra sacro
Fonte tingit, huc adeste,
Turca mari fugit atq; terra.
Huc proterva turba, Fauni,
Huc, amœna turba, Nymphæ:
Ferte ferta, fertæ flores,
Turca mari jacet, atq; terra.
Ferte sinistra, barbitosq;,
Fistulasq; tibiafq;,
Et canendo, lusingando,
Saltitando prædicate:
Turca mari fugit atq; terra.
Audiat Æther,
Gaudeat Æther;

Te

Te Duce, Clemens,
 Roma triumphet;
 Turca mari jacet atq; terra.
 Itala festis
 Æra resultent
 Undiq; templis:
 Turca mari fugit atq; terra.
 Audiat Ister,
 Littora multo
 Flore coronet.
 Plaudat Iberus,
 Et Tagus almam
 Vertice flavo,
 Nectat olivam:
 Tum sua Nereo
 Latus uterq;
 Gaudia portet.
 Turca mari fugit atq; terra.
 Curre, fama, clange, clama.
 Gaudiaq; extremū, & plausq;, & carmina lon-
 Differ in orbem (ge

§. V. De Symbolo Heroico.

Symbolum Heroicum, Italis vulgo *Impre-
 sa*, Gallis, *une Devise*, definitur picta me-
 taphora, sive imago quadā picta, signifi-
 cans rem aliam non pictam, propter utriusq;
 similitudinē, addita voce seu sententia, quæ
 utriusq; connexionē ostendat. Exempli cau-
 sâ Sol pictus cum hac epigraphe, *Sufficit Or-
 bi*: recte designat imperatorem aliquē Roma-
 num, v. gr. Cæsarem Augustum: sicut enim
 sol

sol satis habet lucis ad Orbem totum collustrandum, & caloris ad fovendum; sic Augustus satis habuit sapientiæ ad gubernandū orbem, & potentiæ ad continendū. Figura picta, corpus symboli appellatur: Verba seu sententia, dicitur anima; ut enim homo constat ex anima & corpore, ita symbolū heroicū componitur ex figura & verbis. Ubi nulla intercedit similitudo inter figuram pictam & rem illā significatam, nullū est symbolum proprie ac vere dictum. Itaq; illud Caroli V. *Plus ultra*, sententia est, non symbolū. Inter figuras, è quibus symboli corpus constat, negant periti locū esse humano corpori vivo: Statuam, quæ corpus repræsentet, adhiberi posse non negant: v.gr. si statuam ponas, quam sculptor crebris ictibus format, politq; & addas: *Perficitur dum cæditur*: Recte sic exprimas virum probum, qui rebus adversis ad virtutem proficit.

Figuræ sumuntur è rebus naturalibus, iisq; vulgo notis non fabulosis, aut peregrinis.

Voces, quæ figuræ adduntur, & ejus similitudinem cum re significata indicant, non solū Latino Græcoq; sermone, sed etiā vulgari & vernaculo scribi possunt. Placent in primis hemistichia, sive partes primæ, aut ultimæ alicujus versūs, v.gr. Hexametri. Videntur, ut voces illæ sint paucae, clæræ, & accommodatæ rei, quæ significantur. Interdū optativo efferuntur modo: nonnunquā infinito: fere indicativo.

Res significata exprimi non debet in ipsis, quæ Lemma, sive Epigraphen componunt, verbis; sed generali quodā efferri modo, qui conveniat figuræ significanti, & rei significatæ. Sic, pone lucernā, adde, *Lucet, & ardet*: significabis S. Joannem Baptistam, aut quemvis Apostolicū virū; quod enim proprie convenit lucernæ, ut ardeat & luceat, hoc per metaphoram congruit viro Apostolico. Aliquando figura ipsa loquens inducitur. Sic idem vir Apostolicus virtutum fama & prodigiorum peccatores blande trahens significabitur, si magnetem pingas cum hoc lemmate, seu inscriptione: *Ad me dura traho.*

Placet milites laudare, quos Regis præsentis exemplū accendit ad rem bene gerendam? Pingo pullos aquilæ, solē adversum intuentes, cum hoc lemmate: *Crescunt Vires antiq̃ videndo.* Vir dives & probus insigni aliqua dignitate auctus, notabitur flumine majori alveo decurrente: *Utilior, quo major.* Princeps foemina ad foliū evecta signabitur picta luna & plena: *In publica cōmoda crevit.*

Victoriam de Turcis annō 1716. felicissime reportatā, CLEMENTIS XI. Pontificis Maximi auspiciis, precibus, & consiliis, ita describit Romanus vates: Exhibet regē apū, qui aculeo carere dicitur, fucos alveari abigentē: Subjicit hæc verba: *Vincit inermis.*

D. In quo Emblemata discrepat à symbolo Heroico, cui videtur esse simillimum?

M. In hoc maxime discrepat, quod Emblemate

mate significantur quæcumq; ad virtutē, pietatē, & mores pertinent: neq; tam religiose observantur in eo leges Symbolis heroicis præscriptæ. De voce si quæris, Emblemata, Græca vox, significat elegans opus, arte, & manu elaboratum, quod mensæ, pavimento, vasis, & parietibus inseritur & immittitur; quales sunt figuræ Hieroglyphicæ, tessellatæ imaginēs, & alia id genus.

C A P U T V.

**Acrostichis, Anagramma
Griphus. &c.**

§. I. De Acrostichide.

D. Quid est Acrostichis, & quomodo fit?
M. Acrostichis Græca vox est, & significat breve pœma, in quo primæ cujusq; versus litteræ nomen aliquod, sive sententiā exhibent. Exempli causa, si S. Carolū laudare velis, primi carminis prima Littera erit C. secundi A. tertii R. quarti O. quinti L. sexti U. septimi S. Ita primæ cujusq; Versus litteræ, seorsim sumptæ, dabunt vocē CAROLUS. Sic nomē Sacrum JESUS offeret Acrostichis;
Ille, sacrum cujus legis hoc in carmine nomē,
& Virginis castæ sinu
Servator mundi, nostrum productus in orbē,
Ut omnibus vitam daret,
Se moriens totum indulgit mortalibus agris.
Sic

Sic in omniū Sanctorū laudē vates recentior hanc sententiā Acrostichide explicuit:

*Vivite felices, quibus est fortuna peracta
 Jam sua; nos alia ex aliis in bella vocamur.*
*Civite felices, quibus est fortuna peracta
 Jam sua, securam cœlestes ducite vitam.*
*Calles Elysiæ læti, saltusq; beatos
 Incolite; æternis eja indulgete choreis,
 Mellure optata tandem, portuq; potiti;
 Erepti ex undis pelagi, ridete furentes
 Fluctus, & ventos, tempestatesq; sonoras,
 Est quidquid sævū Neptūia mōstra minantur.
 Tatantes Scyllā effugisse, truceq; Charybdi;
 Trāsque undisoni horrēdas, rabiēmque tridentis.
 Cantibus ætheriā mulcete perennibus aulā,
 Est Præana simul canite, æternumque triumphū,
 Succis ambrosiæ saturati, & nectaris haustu,
 &c.*

Interdum geminatur Acrostichis, ita ut extrema cujusque versus littera sit eadem ac prima: ut, si dicas:

Ille, sacrū cujus nomen tibi carmine pinx
 E missus alto ex æther E, &c.

Totum hoc carminis genus laboriosum est, & exigua frugis.

§. II. De Anagrammate.

D. Quid vocas Anagramma?

M. Q Anagramma fit, cum ex alicujus nomine eruitur aliqua sententia in ejus laudē, aut vituperationem, servatis nominis litteris, sed vatis arbitrio transpositis. Licet.

et unā, alteram vè addere, aut mutare litterā. Exemplā subijcio. *Logica, Caligo; Urfula, Laurus; Calvinus; Lucianus; Corpus, Porcus; Sacramentū Eucharistiæ, Chara ceres in fE-S!* *M mutata* Ignatius de Lojola, *O ignis à Deo illatus.* Sic ludit vates in Galenū. Galenus: *Angelus.*

Angelus es: bonus annē malus, Galene? salutis Humanæ custos: Angelus ergo bonus.

Humanā tamen heu! quoties, Galene, salutē Arte mala turbas! Angelus ergo malus.

Gregorius decimus quartus.

Murus custodiaq; gregis.

Ni Dominus alto cinxerit muro domum,

Cingentis est vanus labor:

Nisi sit ovilis tutor & custos Deus,

Frustra excubat pastor vigil.

Gaudere fas est missus è cœlo gregi.

Est Murus & custodia.

Vir pie ingeniosus, & ingeniose pius,

centum anagrammata pura in laudem Im-

maculatæ Conceptionis Deiparæ ante ali-

quot annos deprompsit ex illis verbis *Ave*

Maria gratiā plena. Pura vocantur anagram-

mata, in quibus nulla mutatur littera; nul-

la additur, vel dimitur.

S. III. De Gripho, Logogripho, &

Inscriptione.

Rescire cupio quid sibi velint istæ voces,
quibus nostræ vulgo scholæ personant,
Griphus, Logogriphus, &c.

M. Griphus aliud nihil est, quam ænigma scripto adumbratum, sed obscurius tam men & intricatius, adeo ut negotium facilius homini, etiam acuto, possit. Nomen invenit à voce Græca γριφος, Latine re te, quia explicantes implicat, irretitq; sic appellatur etiam qualibet obscura propositio, præsertim jocosa & ludicra. Suppeditabit exempla P. Laurentius Le Bruns in sua eloquentia Poëtica.

Logogriphus non versatur in rebus ipsis, erudito vocationum, aut colorum velo tegendis, sed in ipsis vocibus celandis, earum syllabas aut litteras refecando, trajiciendo, & variè commutando. Sic in voce, *Ovis*, si demas primum elementum, restabit *vis*, unde natus versiculus:

Imbellis tota est, caput exime, vis erit illi.

Sic à verbo *navem* si tollas primam, & ultimam litterulam, habebis *Ave*: unde aliquis ad amicum scribens agebat: *Mitto tibi navem prora puppiq; carentem.*

In vocabulo *Aper* invenies *pera, aer, per*. Hujus obscuritatis acumen quia in meris vocibus consistit, logogriphus appellatur quasi dicas, vocis ambages & lusus.

Griphus vocantur figura, voces, litteræ quæ sua dispositione, numero, actione, colore, verbum, sensum, paræmiā, aut aliud quidpiam exprimunt, non sine aliquo sale.

fale. Ita Cupidinem aliquis pinxit, qui
Orbem terrarum ligat, cum hoc lemmate,
Omnia vincit amor. Hoc genus facile in
pueriles ineptias excidit.

D. Libenter aliquid audirem de Inscripti-
one, quam à te prætermiffam esse miror.

M. Non est illa tantum opus Pœtarum,
sed etiâ Oratorum, et li verum non respuat.
Duplex illius dos; Breuitas & Perspicuitas.
Optima est quæ necessaria personæ, loci, tem-
poris, & modi adjuncta paucis complectitur,
Parco exempla congerere, quæ totis collecta
voluminibus leguntur.

INDEX.

LIBER I.

CAP. I. Definitio Pòeseos,	-	-	1.
CAP. II. De Materia Pòeseos,	-	-	3.
CAP. III. De Forma Pòeseos,	-	-	4.
CAP. IV. De Peripetia,	-	-	9.
CAP. V. De Anagnorisi,	-	-	11.
CAP. VI. De Episodio,	-	-	12.
CAP. VII. De Machina,	-	-	14.
CAP. VIII. De Moribus,	-	-	15.
CAP. IX. De Sententia,	-	-	17.
CAP. X. De Dictione,	-	-	19.
CAP. XI. De causa efficiente Pòeseos,	-	-	25.
CAP. XII. De fine Pòeseos,	-	-	27.
CAP. XIII. De Divisione Pòeseos,	-	-	29.

LIBER II.

CAP. I. Definitio Epopœiæ,	-	-	31.
CAP. II. De Materia Epopœiæ,	-	-	33.
§. I. Actio Fœminæ an materia Epopœiæ,	-	-	34.
§. II.	-	-	

§. II. Actio Epopœiæ quomodo Una,	37.
§. III. Actio Epopœiæ quomodo To- ta,	38.
§. IV. Actio Epopœiæ qui Vera, & Verisimilis,	40.
§. V. Actio Epopœiæ quomodo Illust: & Felix,	41.
CAP. III. De forma Epopœiæ,	42.
§. I. Fabulæ Epicæ Dotes,	43.
§. II. Fabulæ Epicæ Partes,	45.
§. III. Fabulæ Epicæ Dispositio,	48.
CAP. IV. De Propositione Epopœiæ,	49.
CAP. V. De Invocatione Epopœiæ,	52.
CAP. VI. De Narratione Epopœiæ,	54.
CAP. VII. De Epilogo Epopœiæ,	57.

L I B E R III.

CAP. I. Definitio Pœmatis Dramatici,	60.
CAP. II. De Materia Pœmatis Dra- matici,	62.
CAP. III. De forma Pœmatis Drama- tici.	63.
§. I. Unitas & Simplicitas Fabulæ Dramaticæ,	Ibid.
§. II. Magnitudo Fabulæ Dramaticæ,	65.
CAP. IV. De Partibus Pœmatis Dra- matici,	68.
CAP. V. De Choro in Dramate,	73.
CAP. VI. De Scenico Apparatu,	74.
CAP. VII. Definitio Tragœdiæ,	75.
CAP. VIII. De Materia Tragœdiæ,	77.
CAP.	

CAP. IX. De forma Tragœdiæ,	-	80
CAP. X. De Fine Tragœdiæ,	-	82
§. I. Qui affectus concitentur in Tra-	-	83
gœdia,	-	-
§. II. A quibus concitentur Affectus	-	Ibid.
in Tragœdia,	-	-
§. III. Quomodo concitentur Affectus	-	86
in Tragœdia,	-	-
CAP. XI. Præceptorum usus in scriben-	-	88
da Tragœdia,	-	-
CAP. XII. De Comoedia,	-	90

L I B E R IV.

CAP. I. De Elegia,	-	94
CAP. II. De Epigrammate,	-	96
CAP. III. De Satyra,	-	97
CAP. IV. De Pœmate Lyrico,	-	98
CAP. V. De Hymno, Parodia, & Carmi-	-	101
ne Intercalari,	-	-
CAP. VI. De Eclogis, Silvis, & Diris,	-	102
CAP. VII. De Epithalamio, Genethlia-	-	104
co, Epicedio,	-	-
CAP. VIII. De Epinicio, Eucharistico,	-	105
Propemptico,	-	-
CAP. IX. De Carmine Soterico, Protrep-	-	107
ptico, & Parænetico,	-	-

L I B E R V.

CAP. I. Pœtarum Latinorum præstan-	-	109
tiorum nomina, ætas, stylus,	-	114
CAP. II. De Stylo Pœtico,	-	-

CAP.

CAP. III. De variis Versuum generibus,	- - -	115.
§. I. De Versibus Comicis,	- - -	Ibid.
§. II. De versibus Lyricis,	- - -	120.
§. III. De aliis quibusdam usitatorum versuum generibus. Ex lib. IV. Prosodia Bononiensis P. Joann. Baptistæ Riccioli,	- - -	128.
§. IV. De Dithyrambo,	- - -	133.
§. V. De Symbolo Heroico,	- - -	135.
CAP. IV. Acrostichis, Anagramma, Griphus,	- - -	138.
§. I. De Acrostichide,	- - -	Ibid.
§. II. De Anagrammate,	- - -	139.
§. III. De Gripho, Logogripho, & inscriptione,	- - -	140.

INSTITU-
TIONUM
RHETORI-
CARUM

PARS I.

PARS PRIMA,
 Complectens Elementa
RHETORICÆ,
 Ad primam Eloquentiæ partem, sive ad
 Oratoriam inventionem spectantia.
CAPUT PRIMUM.
Definitio Rhetoricæ.

Quid est Rhetorica?
 Resp. Est ars bene dicendi, sic appel-
 lata à verbo græco: Rheo; dico, loquor: ex
 quo: græcum: Rhitor; Rhetor, Orator, Cau-
 tidicus. & Rhitorhici; seu: Ars Oratoria.

Quid est Ars? Resp. Est Facultas, quæ
 certis præceptis continetur, quæ, si optimè
 cognita, penitusque perspecta fuerint, nun-
 quam fallunt.

Quid est bene dicere? Resp. Est optimis
 A len-

De inventione
sententiis, verbisque lectissimis dicere.

Quis est finis Oratoris? *Resp.* Est persuadere dicendo.

Quod est officium Oratoris? *Resp.* Est dicere appositè ad persuadendum.

Qui non re ipsa persuadet, potestne perfectus Orator dici? *Resp.* Potest; modò ea proferat, quæ ad persuadendū idonea sunt.

Dices: Non videtur ille perfectus artifex, qui finem suum non assequitur: atqui Orator ille, qui non persuadet, finem non assequitur: qui igitur perfectus esse potest, etsi appositè dicat ad persuadendum? *Resp.* In aliis artibus verum id quidem est: at in arte Rhetoricæ non item. Discrimen est, quòd finis aliarū artium sit opus quoddam externum, ab artificis voluntate pendens. Sic pendet à sola voluntate Pictoris, ut imago fiat; & ab Architecti arbitrio, ut domus exstruatur, & ita de aliis. At verò finis Oratoris non pendet solùm à voluntate dicentis, sed etiam à voluntate audientis, cui persuaderi aliquid debet, & cui nulla unquam ratione persuaderi poterit, nisi

si ipse velit; quia naturâ liber est.

CAPUT II.

De Rhetoricæ materia.

Quæ est materia cujusque artis?

Resp. Ea est, circa quam versatur Ars
 g. Medicinæ materia, sunt morbi: Pi-
 turæ materia, sunt colores; & sic de a-
 lis: quia circa ea versantur, & occupan-
 tur artes illæ.

Materia verò Rhetoricæ quænam est?

Resp. Res illæ sunt, quæ in disputationem,
 & quæstionem cadere possunt.

Quot duplex quæstio fieri potest de una-
 que re? *Resp.* Duplex: altera infinita,
 quæ *Thesis* Græcè, & *Propositum* Latinè
 dicitur: altera finita, quæ Græcè *Hypothese-*
 s, Latinè *Causa*, & *Controversia* nomi-
 natur.

Quid vocas quæstionem infinitam, seu
 thesim? *Resp.* Quæ nullis finita, & ad-
 iuncta est adjunctis, seu circumstantiis:
 tales sunt: persona, locus, tempus, &c.

Quid vocas quæstionem finitam, seu

De inventione

Hypothesim? Resp. Quæ aliquâ circumstantiâ definitur, ac terminatur.

Da utriusque exemplum? Resp. Si quaeratur: *sitne addiscenda Rhetorica Ars* quæstio illa infinita est; quia generatim quæritur, nullius mentione factâ personæ vel loci, vel temporis. At si quaeram: *sitne foeminis addiscenda Rhetorica?* vel *sitne addiscenda ante, an post Philosophiam* vel *sitne addiscenda in Academiis, vel in privatis edibus?* Tales quæstiones finitæ sunt; quia Adjuncta hujusmodi infinita illam, & generalem quæstionem circumscribunt, & Thesim revocant ad Hypothesim, hoc est; quod generale est, contrahunt ad id, quod est particulare.

Quomodo Hypothesis revocatur ad Thesim? Resp. Sumendo id, quod generale est v.g. Si laudaturus diligentiam, excurras in laudem virtutis, quæ diligentiae generis est: Si vituperaturus ebrietatem; de vitæ foeditate disputem.

Quæstiones omnes suntne ejusdem rationis? Resp. Nequaquam. Alia enim dicitur

Oratoria.

3

citur actionis, cujus finis est agere: Ut
sitne bellum hæreticis indicendum? Alia
cognitionis, cujus finis est scire tantum,
& cognoscere aliquid: Ut, *cujusnam mense
se die, luna deficiet hōc anno.*

C A P U T III.

De triplici causarum genere.

Quot sunt causarum genera, in quibus
versari Orator potest? *Resp.* Trias
Judiciale, Deliberativum, & Exornativū,
Græcè Epideicticum.

In quas partes dividitur *Judiciale* ge-
nus? *Resp.* In duas: Accusationem scili-
cet, ac Defensionem.

Quas habet partes *Deliberativū*? *Resp.*
Duas: Svasionem, & Dissvasionem.

Quæ sunt partes *Demonstrativū* gene-
ris? *Resp.* Duæ: Laus, & Vituperatio.

Quale tempus respicit *Judiciale* genus?
Resp. Præteritum tempus: nemo enim ac-
cusari, vel defendi potest, nisi ob rem,
quæ jam gesta sit.

Quale tempus spectat *deliberativum*?
Resp. Futurum; neque enim deliberamus,
nisi de futuris.

Quale verò Demonstrativum? *Resp.* Non præsens modò, sed præteritum. Laudari siquidem, aut vituperari quis potest, vel ob ea, quæ gessit jam, vel quæ gerit.

CAPUT IV.

De Partibus Eloquentiæ.

Quæ sunt Eloquentiæ partes, seu (quod idem est) quæ sunt munera Oratoris propria? *Resp.* Sunt quinque: Inventio, Dispositio, Elocutio, Memoria, Pronunciatio.

Quid est Inventio? *Resp.* Est excogitatio rerum verarum, aut verisimilium, quibus probabile reddatur, quod probare contendit Orator.

Quid est Dispositio? *Resp.* Est rerum inventarum in ordinem distributio.

Quid est Elocutio? *Resp.* Est idoneorum verborum ad res inventas accommodatio.

Quid est Memoria? *Resp.* Est rerum inventarum; ac verborum firma recordatio.

Quid est Pronunciatio? *Resp.* Est corporis, & vocis ea moderatio, quam res inventæ, & verba postulant.

Quibus rebûs comparantur quinque illæ

Oratoria.

7

lae partes Eloquentiæ? *Resp.* Naturâ, Arte, Exercitatione, Imitatione.

Quid exigit Natura ad Eloquentiâ? *Resp.* Multa, tam ex parte animi, quàm corporis.

Quid requirit ex parte animi? *Resp.* Certas mentis, & ingenii dotes, ad invenendum, exornandum, & recordandum, aptas.

Quid ex parte corporis postulat? *Resp.* Latera firma, canoram vocem, solutam linguam, oris, & totius corporis honestam conformationem.

Quid Ars ad Eloquentiam confert? *Resp.* Perficit ea, quæ data sunt à Natura.

Quid efficit Exercitatio? *Resp.* Et perficit, quæ dedit Natura, & quæ ars expolivit.

Quis Exercitationis modus est? *Resp.* Iste. Primò sumi debet causa tractanda, similis earum, quæ ad Oratorem deferuntur. Secundò, non dicatur ex tempore, sed sumatur spatium ad cogitandum, ut accuratiùs dicatur. Tertiò, sæpè, ac diligenter scribatur.

Quæ Imitationis utilitas, & ratio est? *Resp.* Utilitas est maxima; quia finè ea

nemo satis proficere potest. Ratio verò imitandi hæc est. Proponatur aliquis summus Orator imitandus, quem tota mente intueamur: deinde, quæ in eo summa erunt, diligenter conemur exprimere.

CAPUT V.

Modus optimus Authores imitandi.

Oportet locum aliquem Ciceronis, v. g. convertere in sermonem vernaculum: deinde illum, interpositio spatii, convertere in Latinum sermonem: Postremò, quod à te scriptum fuerit, conferre, & comparare cum ipso loco Tulliano. Sic facillimè styli tui à Ciceroniano discrimen apparebit, & quod in tuo vitiosum est, emendabitur. Si locum aliquem Ciceronis oratorium velis imitari, sume Orationem ejus aliquam, vel partem orationis illustriorem; ejus analysim, seu compendium confice; rationes, & argumenta eò modò collige, quò solet scribendi argumentum Rhetoribus dari. Hanc materiam postea tractabis tuo Marte, & osscam quasi compagem sua carne vesties. Denique tuum opus cum Cicerone-

Ceroniano comparabis, & quantum ab eo
 recedas, intelliges. Sumi potest etiam lo-
 cus aliquis egregius ejusdem Tullii, ac
 transferri ad aliud argumentum simile, vel
 contrarium, utendo figuris iisdem, perio-
 dis, commissuris, transitionibus, totò deni-
 que ductu orationis, ac filo, Ciceronem
 quasi vestigiis persequendo, mutatis tan-
 tum verbis, & sententiis. Ille, v.g. (pro
 domo sua, num. 39.) describit, quis sit
 populus Romanus: negat, multitudinem
 hominum seditione concitatam, populum
 Romanum appellandum esse. Similiter o-
 stendes, quis Christianus dicendus sit, quis
 nobilis, quis eruditus. Invehitur (Philip-
 picà I. num. 12.) in Antonium, cui Ci-
 ceronis ipsius Consulatus non placeret, qui
 tamen summis viris placuerat. *Non placet
 Antonio Consulatus meus? at placuit Ser-
 vilio, &c.* Imitare hunc locum in eos, qui-
 bus non placent studia litterarum, quæ viris
 omnium ætatum, & ordinum sapientissi-
 mis placuerunt. Atque hunc in modum,
 ut hoc obiter moneam, conformanda sunt

argumenta scribendi, quæ Rhetoricæ discipulis præstituuntur: hoc enim cum facile magistro, tum adolescentibus perutile est.

CAPUT VI.

De Locis Oratoriis.

Quis est locus Oratorius? *Resp.* Est locus, in quo inveniuntur argumenta, seu probationes, & unde sumuntur. Clariùs dixeris: Loci Oratorii sunt argumenta quædam, rebus omnibus communia, è quibus, tanquam è scriniis, & loculis, depromuntur propriæ cujusque rei probationes.

Quid est argumentum? *Resp.* Est ratio probabilis, & idonea ad faciendam fidem.

Quid est fides? *Resp.* Est firma animi, iis, quæ dicuntur, credentis assensio.

Quid est opinio? *Resp.* Est imbecillis assensio. Tam fides autem, quàm opinio, argumentatione gignitur.

Quid est argumentatio? *Resp.* Est explicatio, & dilatatio argumenti.

Quotuplicis generis argumenta sunt? *Resp.* Duplicis: alia insita, seu intrinseca; alia remota, seu extrinseca, quæ etiam assumpta

sumpta dicuntur, & finè arte; non quòd finè arte tractentur, sed quòd finè arte multa inveniantur, & quasi foris, ultròque afferantur.

Quid vocas argumenta intrinseca? *Resp.* Ea, quæ petuntur ab loco Oratorio intrinseco, sive, qui est in ipsa re.

Quænam sunt extrinseca, seu remota argumenta? *Resp.* Ea, quæ petuntur ab loco, qui est extra rem, qui idcirco extrinsecus appellatur.

Quot sunt loci intrinseci? *Resp.* Sexdecim: Definitio, Enumeratio partium, Notatio, Conjugata, Genus, Forma, Similitudo, Dissimilitudo, Contraria, Adjuncta, Antecedentia, Consequentia, Repugnantia, Causæ, Effecta, Comparatio.

Quot sunt loci extrinseci? *Resp.* Sex: Præjudicia, Fama, Tabulæ, Jusjurandum, Tormenta, & Testes.

CAPUT VII.

De Locis Intrinsecis.

DEFINITIO.

Quid est Definitio? *Resp.* Est Oratio, quæ

quæ naturam illius rei, quæ definitur, explicat.

Quot partes habet Definitio? *Resp.* Duae: Genus, & Differentiam. Genus: est aliquid commune ipsi rei, quæ definitur, cum multis aliis. Differentia: est aliquid particulare, quod soli rei, quæ definitur, convenit.

Da exemplum. *Resp.* Rhetorica est: Ars bene dicendi. *Rhetorica* res est, quæ definitur: *Ars*, est illius definitionis Genus; quia non tantum Rhetoricæ, sed etiam Grammaticæ, Picturæ, aliisque artibus convenit. *Bene dicendi*, est differentia; quia bene dicere, proprium est solius Rhetoricæ.

Proba à definitione, Rhetoricam esse artium præclarissimam. *Resp.* Ars bene dicendi est artium præstantissima: atqui Rhetorica est Ars bene dicendi: est igitur omnium præstantissima.

Enumeratio Partium.

Quid est Enumeratio partium? *Resp.* Est alicujus totius in suas partes distributio.

Cedò exemplum. *Resp.* Ab hoc loco
Pli-

Plinius in Panegyrico Trajani ostendit, Romam omnem lætaram esse Trajani in urbem adventū. Non ætas quemquam, non valetudo, non sexus retardavit, quominus oculos insolitō spectaculō impleret. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes, Ægroti quoque, &c.

Notatio, & Conjugata.

Quid est Notatio? Resp. Notatio, seu Etymologia, locus est, qui verborum originem, & significationem inquirat.

Proba ex hoc loco, Ciceronem verum fuisse Consulem. Resp. Ille verus est Consul, qui salutē Patriæ consulit: atqui Cicero consuluit salutē Patriæ; igitur verus fuit Consul.

Quid sunt Conjugata? Resp. Ea, quæ ab uno orta vocabulo, varie commutantur: sic à Pudicitia, pudor, pudicus, pudicè, pudere: oriuntur.

Fac argumentum à Conjugatis. Resp. Christi vitam non imitatis; non igitur es Christianus. Cæterum hi duo loci sunt omnium maximè steriles, & jejuni.

Genus,

*De inventione
Genus, & Forma.*

Quid est Genus? *Resp.* Est quoddam totum, plures continens partes, communione quadam inter se similes, specie tamen differentes. Ut virtus genus est; quia complectitur Prudentiam, Justitiam, Fortitudinem, Temperantiam, quæ sunt ejus partes, inter se quidem similes, quòd earum quælibet virtus sit: differentes tamen; quia earum natura diversa est.

Fac argumentum à Genere. *Resp.* Virtutem colit; ergo & temperantiam. Virtutis est inimicus; ergo non est prudens. Amat homines; ergo & inimicos.

Quid est Forma, seu Species? *Resp.* Est pars Generi subjecta. Argumentū ita ducitur ab eo loco: Inest in hoc adolescente castitas; ergo & virtus: atque ita de aliis.

Similitudo, & Dissimilitudo.

Quid est Similitudo? *Resp.* Est argumentum petatum à re quapiam tali, qualis est ea, quæ tractatur.

Cedò exemplum. *Resp.* Improbi virtutis inaviratem non sentiunt; ut ægroti ciborum

borum gustum nullum habent. Item: Beneficia similia sunt floribus; non placent fermè, nisi recentia.

Quid est Dissimilitudo? *Resp.* Est argumentum sumptum à re quapiam diversa, & dissimili ejus rei, quæ probanda sumitur. Sic Tullius probat, absolvendum esse à Judicibus Murænam; quia condemnasset illum Catilina (num. 23.) non decet enim id sentire viros optimos, & sapientissimos, quod sentiret homo sceleratissimus, & demotissimus.

Contraria, seu Opposita.

Quot sunt Contrariorum, seu Oppositorum genera? *Resp.* Quinque. I. Adversa, quæ inter se maximè distant; ut virtus, & vitium. II. Privantia, quæ sunt habitus, & ejus privatio; ut vita, & mors. III. Relata, quæ mutuò sic sibi respondent, seque invicem ita respiciunt, ut unum finè altero cognosci non possit. Tales sunt: discipulus, & Magister; Pater, & filius. IV. Negantia, quorum unum negat aliud; ut pius, & impius. V. Repugnantia, quæ
inter

inter se non congruunt; ut odisse aliquem,
& laudare.

Quomodo argumenta sunt à singulis?
Resp. Hôc modô: I. Ab adversis. Virium
est foedissimum; igitur virtus est pulcher-
rima. II. A privantibus. Mortem timet;
ergo amat vitam. III. A relatis. Magister
in studia litterarum incumbit; debet in ea-
dem incumbere & discipulus. IV. A ne-
gantibus. Modestus est; cur illum ergo
dicis immodestum? V. A repugnantibus.
Amat illum; igitur non ei nocuit; non est
infectatus conviciis. Repugnat enim, ut,
qui amat aliquem, illi noceat, cum con-
viciis infectetur.

Adjuncta, seu rei Circumstantiæ.

Quid sunt Adjuncta? *Resp.* Ea, quæ
cum re conjuncta sunt, sive rei cujushbet
circumstantiæ.

Quot sunt ejusmodi Adjuncta, sive re-
rum circumstantiæ? *Resp.* Illas hôc versi-
culô comprehendi: *Quis, Quid, Ubi, Qui-
bûs auxiliis, Cur, Quomodo, Quando.*
Quis, personam indicat, à qua res gesta est.
Quid,

Quid, ipsam rem. Ubi, locum, in quo gesta. Quibus auxiliis, arma, instrumenta, adjuutores rei gerendæ. Cur; causas, consilia rei gestæ, Quomodo, modum exprimit, quò est facta. Quando, tempus notat.

Fac argumentum ab Adjunctis. Resp. Vesperis visus est cum gladio, in loco, ubi cædes facta est; ergo cædem fecisse meritò creditur, &c. Est incredibili virtute præditus; non ergo foedus violavit.

Quid sunt Antecedentia? Resp. Sunt ea, quæ necessariò cohærent cum consequentibus; in quo differunt ab Adjunctis, quæ cum illis non sunt necessariò conjuncta.

Affer argumentum. Resp. Ortus est Sol; ergo dies est: Sol enim necessariò diem antecedit.

Quid sunt Consequentia? Resp. Ea, quæ rem necessariò consequuntur.

Da argumentum. Resp. Cicatricem habet; ergo olim accepit plagam: cicatrix enim necessariò consequitur plagam.

Cause, & Effecta.

Quid est Causa? Resp. Est quæ suâ vi efficit

efficit id, cujus est causa; ut vulnus causa est mortis; quia vi suâ mortem parit. Ignis causa caloris est; quia vi suâ generat calorem.

Quot sunt causarum genera? *Resp.* Quatuor: Finis, Efficiens, Forma, Materia.

Quid est Finis, seu Causa finalis? *Resp.* Ea est, cujus gratiâ fit aliquid; ut finis hominis est beata vita.

Fac argumentum. *Resp.* Homo natus ad æternam beatitudinem consequendam; non debet igitur voluptates, & caduca bona consecrari.

Quid est Efficiens? *Resp.* Est id, à quo aliquid est: ut Sol est causa diei; quia illum efficit luce toto cœlo diffusâ.

Fac argumentum à causa efficiente. *Resp.* Mundus à Deo creatus est; ergo opus est numeris omnibûs absolutum.

Quid est Forma? *Resp.* Est id, quò res aliqua in suo statu constituitur, & à rebus aliis distinguitur: Sic anima est hominis forma: est enim causa, cur homo sit, eumque à rebus aliis distinguit.

Duc ab illa argumentum. *Resp.* Animus homi-

hominis est immortalis, debet igitur ad immortalitatem, æternitatemq; vitæ aspirare.

Quid est Materia? *Resp.* Est ex qua, & in qua res sunt. Sic marmor, statuæ; corpus hominis, materia est.

Fac argumentum. *Resp.* Corpus hominis mortale est; ab ejus igitur societate, & contagione immortalis animus avocandus est.

Quid sunt Effecta? *Resp.* Ea, quæ orta sunt de causis; ut dies est effectus Solis.

Quot sunt Effectorum genera? *Resp.* Totidem, quot Causarum: singulis enim causis sua respondent Effecta.

Sume ab Effectis argumentum. *Resp.* Virtus parit laudem; igitur sequenda est. Voluptas infamiam gignit; ergo fugienda.

Comparatio.

Quid est Comparatio? *Resp.* Est locus, in quo duo, vel plura, quæ habent aliquid commune, inter se comparantur: sive: est argumentum, quod ducitur ab alia re magis, aut minus, aut æquè certa, vel probabili, ac verisimili. Hinc triplicem comparatio-

rationem distinguunt Rhetores; unam vocant *Majorum*, sive à majori ad minus; alteram *Minorum*, sive à minori ad majus; tertiam *Parium*, sive à paribus. In prima colligitur, & probatur minus verisimile ex alio magis verisimili, & certo: in secunda probatur magis certum ex minus certo: in tertio æquè certum ac probabile, ex æquè certo. Ad hunc locum revocatur Exemplum: quod est Comparationis quoddam genus, & argumentum efficax ad persuadendum.

Quomodo ducitur argumentum à *Majori*? *Resp.* Quando adhibetur in comparatione hæc particula (*multò minus:*) ut, si quinque legiones hostilem exercitum vincere non potuerunt; multò minus duæ potuerunt: major quippe difficultas est quinque, quàm duas legiones vincere.

Quomodo argumentum fit à *Minori*? *Resp.* Quoties adjungitur hæc particula (*multò magis:*) ut, verbera patienter tulit; multò magis verba, & convicia perferet: minus enim est verba ferre, quàm verbera.

Quo-

Quomodo sumitur à *Pari*? *Resp.* Cum hæc particula (*pariter*) exprimitur in comparatione, vel suppressa intelligitur: ut, Sancti æternam sibi gloriam tolerantiam pepererunt; iisdem nos pariter ad tantum honoris fastigiū gradibūs oportet conscendere.

CAPUT VIII.

De Locis extrinsecis.

Quid est Præjudicium? *Resp.* Est iudicium aliquod antea factum, & sententia prius lata in causa quapiam simili, unde sumi potest exemplum, & modus iudicii in præsentī causa ferendi.

Quomodo fit argumentum à Præjudiciis? *Resp.* Si ostendat Orator id, quod contendit, fieri debere; vel quia in similibus causis, aut rebus, ad eandem causam pertinentibus, similia iudicia jam lata sunt; vel quia illud ipsum iudicium, quod jam ferendum est, fuit ab iisdem, aut ab aliis Iudicibus pronunciatum.

Quomodo fit argumentum à Fama? *Resp.* Ostendendo id, quod in quæstionem vocatur, ex communi hominum sermone verum esse.

Quo-

Quomodo à Tabulis? *Resp.* Si demonstretur id, de quo agitur, in publicas tabulas relatum esse, adeoque pro indubitato habendum.

Quomodo à Jurejurando? *Resp.* Si ostenderit, illud idem cujuspiam viri gravis, & probi juramento esse confirmatum.

Quomodo à Tormentis? *Resp.* Demonstrando, vî tormentorum, vel à consiliis illius rei, quæ probanda est, expressam esse confessionem, vel à reo.

Quomodo à Testibus? *Resp.* Si idipsum cujuspiam gravi testimoniò confirmari docuerimus.

C A P U T IX.

Exempla Locorum Intrinsecorum.

Eloquentia usu potius, & eximii cujuspiam Oratoris imitatione, quam præceptis comparatur. Itaque, post allata breviter locorum Rhetoricorum præcepta, subjicimus exempla, quæ imitari quisque possit, & in quibus etiam deprehendet, quò tractare modò, quibûs figuris ornare unumquemque locum debeat.

ARTICULUS I.

Exempla loci à Definitione, & Notatione nominis.

Philippicâ I. num. 29. in peroratione; hortatur Tullius Dolabellam ad pacem, & concordiam in republica tuendam, propositâ rectè factorum gloriâ, cujus definitionem affert. *Est ea, inquit, laus rectè factorum, &c.* Seneca Epist. 76. Hortatur hominem ad vitam è rationis norma dirigendam, & quid sit ratio, describit, docetque; proprium hominis esse bonum, cætera illi cum plerisque belluis communia, per inductionem, & subjectionem. *Valet homo viribûs? & leones: velox est? & equi: corpus habet? & arbores: &c. Quid in homine proprium? Ratio. Hæc. &c.* Rhetores non semper definitionem explicant per genus ac differentiam, ut mos Philosophis: sed interdum per causas, effecta, adjuncta, similitudines, & alia id genus, quæ sic rei naturam describunt, ut ampliorem ornatui, & amplificationi campum aperiant.

Tul-

Tullius definit Senatum Romanum multis similibus conglobatis. *Templum*, inquit, *sanctitatis est, caput urbis, ara sociorum, portus omnium gentium, &c.* Sic adolescentem aetati nimium, & valetudini fidentem compellares. *Adolescens! aetati nimium, & valetudini ne crede. Flos est, citò marcescit; umbra est, momentò vaneſcit: lætum ver, & amœnum; sed minime diuturnum: somnium inane, quod incautis, ac dormientibus illudit: ros matutinus, quem Sol oriens exſiccet: pulvis aridus, quem levis aura diſſipat.*

Eundem sic à voluptate conſectanda deterreres. *Ah! quid agis, infelix, dum voluptatem avidè conſectaris! Laqueum tibi nectis, qui te præfocet: hauris toxicum, quò extingvaris: aſpidem ſinu foves, quæ te complexû crudeli enecabit, &c.*

Alia definitio, ſive deſcriptio rei petitur ab ejus cauſis. Definies hominem à DEO conditum, ratione præditum, factum ad conſequendam beatitudinem; & ipſius Dei ſummi boni poſſeſſionem, conſlatum è mortali

mortali corpore, & anima immortalis, &c.

Alia ducitur ab adjunctis. Ea ratione describit Tullius Pisonem, & Gabiniū orat: pro Sextio, *num. 17.* eorumque vultum, mores, incessum ipsum, & vestitum graphicè depingit: *sed fuit profectò, &c.*

Alia petitur ab effectis. Bellū quid est? Immane monstrum, cujus comites vulgò sunt injustitia, vis, furor. Quacumque incubuit, stragem campis, perniciem urbibus, vastitatem provinciis affert. Sanguine miserorum pascitur, gaudet lacrymis, in caede, atque exitio triumphat, &c.

Omnium elegantissima ratio tractandæ definitionis ea est, in qua primū adhibetur negatio, diciturque id, quod res non est: deindè negationi subjicitur affirmatio, exponendo id, quod res est. *An tu populū Romanum esse illum putas?* (inquit Cicero Orat. pro domo sua *num. 89.*) qui constat ē conductis mercede sicariis, &c. Pergit ironicè: *O! speciem, dignitatēque populi Romani, quam nationes exterae, quam gentes ultima pertimescant!* Denique per

affirmationem concludit: *Illā, illa fuit pulchritudo populi Romani, illa forma, quam in campo vidisti, cū, &c. Ille populus, dominus Regum, num. 90.*

Sic in *Pisonem num. 43.* negat, viros probos ullo affici posse verō supplicio: & improbos affirmat, etiam si fideles videantur, miserē tamen cruciari.

Sic pro *Sextio num. 97.* Quinam dicendi sint optimates, exponit. Secundā in *Rullum, sive Agraria, num. 10.* quinam sint populares; & pro *Rabirio perduellionis reo à num. 11. ad 14.*

Ad eundem modum tractari poterit locus à notatione nominis, in quo scilicet loco ducitur argumentum à rei nomine, quæ prima rei, & præcipua videlicet nota, & indicium est. Ita Cicero *Pisonem* negat esse Consulem; quia *Reipublicæ* non consuluit. *Quid? Tu in lictoribus, in toga, & prætexta Consulem esse putas? &c. Animò Consulem esse oporteret, consiliò, fide, gravitate, &c. Ego Consulem esse putem, qui Senatum in Republica esse non putavit? qui, &c.* Ita

Ita negabis, aliquem esse amicum, qui verbis tantum, non item factis amari à se amicum probat. Quid est esse amicum? an arridere blando vultu? polliceri operam? laudibus amicum prosequi? O! præclaram amicitiae speciem; quam, &c. Ille, ille amicus est, qui amicum in adversis æquè rebus, atque in prosperis diligit, qui juvat consiliò, qui, &c. Ita Christianum verè dices esse, qui Christum imitetur, non qui solo nomine Christiani gloriatur. Tunc Christianum esse putas? qui, cum in sacro baptismatis fonte primigeniæ noxæ labem purgaverit, ac nomen Christo dederit, vitam omnem turpi Baccho, Veneriq; consecrat? qui, &c. Egregiam verò Christiani hominis dignitatem, pro qua hominibus impertienda Deus ille orbis Conditor, ac rector, è coelo in terras dejicere se, Majestatem Divinam naturæ mortalis humilitate obscurare, solium immensæ gloriæ infami patibulo mutare voluerit! ille, ille, si nescis, Christianus est, qui solemni Sacramentò Christo mancipatus, Christi vexilla

sequitur; qui cupiditates còercet; qui, &c.

Aliquando in ipso nomine quaeritur tantum acumen quoddam, & jocus. Ita Cicero pro Roscio Amerino, Chrysogonum vocat in suspicionem avaritiæ ab ejus nomine, quod Græcè aureum, sive aurogenitum significat. Verrem (4. Verr.) ait implere suum nomen: quia provinciam convertit, id est, spoliavit.

ARTICULUS II.

*Exempla Loci à Partium Enumeratione,
& Loci à Conjugatis.*

Philippica XIV. num. 34. Cognatos eorum, qui pro Republica ceciderunt in acie, consolatur: primò quidem parentes, deindè liberos, tum fratres, &c.

Pro Plancio num. 80. probat, gratitudinem virtutum reliquarum esse matrem. *Quid est pietas?* inquit, *nisi voluntas grata in parentes; Qui sunt boni cives? nisi qui patriæ beneficia meminerunt; Qui sancti? &c.* Ita probares, superbiam esse matrem omnium vitiorum. *Quid est impietas? nisi animi ferocis, & elati vitium,*
qui

qui se Deo ipsi recusat subdicere, & debitum illi cultum exhibere negat? Qui sunt avari? nisi qui còacervandis opibus, aliis eminare, & imperitare quodammodo gestiunt, ut nullius indigentes rei, nulli sint obnoxii? Qui ambitiosi? nisi qui--- Assuefcit Eloquentiæ Candidatus exempla Tulliana sic imitari; nulla certior, & faciliior ad Eloquentiam via est.

Post reditum ad Quirites *num. 2.* ostendit omnia vitæ commoda, & ornamenta sibi fuisse chariora, quando fuerunt restituta, quàm si nunquam fuissent amissa. *Quid dulcius hominum generi, &c.* Antonium esse Consulem nemo putat (*Phil. 4. num. 9.*) Negat hoc Brutus Imperator, negat Gallia, negat cuncta Italia, &c.

Philippicâ 2. *num. 2.* docet, Antonium id spectasse, ut, Ciceronem insectando, probaret se hostem esse patriæ. Hoc autem docet, removendo alias, quæ Antonium movere potuissent, causas, ut in Tullium declamaret. *Quid putem? contemptumne me? &c.* An in Senatu facillimè de me
B3 detra-

detrahi posse credidit? &c. Illud profecto est: non existimavit, &c.

Ita probares, furtum pecuniæ ab aliquo esse factum. Necesse est, ut fateatur unum ex istis, aut penes ipsum hanc prius fuisse pecuniam, aut mutuam aliundè accepisse, aut labore comparasse, aut invenisse casu, aut subripuisse. Primum non dicer profecto; nōrunt omnes egestatem; non secundum; quis enim nepoti perditissimo, & decoctori mutuam daret pecuniam? Labore comparatam otiosus ganeo non affirmabit. Inventam si dixerit, quæremus, quō locō, tempore, modō. Restat igitur, ut fateatur, &c. *Martialis lib. 5. Epig. 41.* ut in editione novissima, & repurgata numeratur, probat, opes omnes variis amitti modis posse, præter illas, quæ liberaliter erogantur. Initium Epigrammatis est: *Callidus effractus, &c.* Sic vates bonus adolescentem virtute præditum commendat.

Excubat in placido tibi pulchra modestia vultu,

Et niveus roseo regnat in ore pudor.

*Simplicitas oculos, linguam prudentia
frenat,*

*Pura verecundus pectora candor habet.
Pro foribus famuli, video, famulaeque
morantur,* (mi?)

*Virtutem Dominam quis neget esse do-
Divinatione in Verrem num. 38. negat,
omnia Verris flagitia posse commodè ab
adversario explicari, & ea singillatim enu-
merat: Putasne, te posse, &c. De Provinciis
Consularibus num. 20. negat, Cæsarem
velle in Provincia remanere, nisi ut Rei-
publicæ consulat: non ob locorum amœ-
nitatem, aut humanitatem incolarum, &c.*

*Inductione per omnes ordines factâ pro-
bat, pacem esse non posse cum Antonio,
Philippicâ 7. num. 21. Philippicâ 2. num.
12. Probat suum Consulatum placuisse
summis omnibus viris, quos enumerat per
repetitionem. In Pisonem num. 67. pro-
bat, illum esse omnibus odio, Senatui, E-
quitibus Romanis, toti demum Italiae. Var-
rios aquæ effectus, & modos ita describeres
incisim. Aquæ in imbres decidunt, rige-*

scunt in grandinem, labuntur in fluvios,
in maria funduntur, in vapores attenuan-
tur, &c.

Locus à Conjugatis jejunos, & exilis
est. Ab eo loco probat, Cæsarem esse in-
victum Cicero, qui victoriam ipsam vicit,
num. 12. pro Marcello. Philippicâ 2. dicit,
eos cives meritò à se ornari, qui sunt or-
namenta Patriæ. Eòdem pertinet illud
Virgilianum 7. *Æneidos: Non capti po-*
tuere capi --- Item Martialis: Marce,
ut ameris, ama.

ARTICULUS III.

Exempla Loci à Genere, & Specie.

Cicero pro Archia Pòeta, Pòetisim, ac
Pòetas universè laudat, in eaque thesi,
seu communi Pòetis omnibus laude, ma-
gnâ orationis bellissimæ partem consumit.

In oratione pro Cœlio, cujus adolescen-
tiam deteriore, nec falsâ omnino famâ la-
borantem defendebat, excusat adolescen-
tium vitia, & cupiditates, si contineant
se intrâ modum. *Num. 28. 29. &c.*

Cato Stoicus erat, & asperis moribûs,
ac

ac doctrinā: Cicero Stoicos omnes, & eorum disciplinam severiorem festivè instatur. Pro Muræna, num. 2. ad 61.

Huc referuntur loci communes, qui dicuntur, exempli causā, in falsos testes (Orat. pro Sylla.) In parricidas (pro Roscio Amer.) In proditores, & perduelles (in Oratione contra Catilinam.) Cavendum porro diligenter, ne Orator longius evagetur in istis communibus locis, qui facile refelluntur, id quod Tullius egregiè præstat pro Cœlio. num. 29. *Sed tu mihi videbāre ex communi infamia juventutis aliquam invidiam Cœlio velle conflare. Facile est accusare luxuriam; dies me deficiet, si, &c.* Ita meritò reprehenduntur concionatores, qui laudare Martyrem quempiam aggressi, cujus dies festus agitur, illō omisso, martyrium laudant, & multa de Martyribus præclare congerunt. Convenit in eos lepidum illud Martialis acumen: *Jam dic, Posthume, de tribus capellis.* Lib. 6. Epig. 16. cujus primæ voces: *Non de vi, neque &c.*

A specie ducitur argumentum, quando à thesi ad hypothesim Oratio revocatur. Qui Pòetas laudaverat Tullius, delabitur ad laudes Archiæ Pòetæ, & ejus Pòëmata commendat, num. 18. *Quoties ego hunc Archiam vidi, Judices, &c.*

ARTICULUS IV.

Exempla Loci à Similitudine, & Dissimilitudine.

Philippicâ IV. num. 4. *Faciam, inquit Tullius, ut Imperatores instructâ acie solent, &c.* Pro Roscio Amer. comparat accusatores cum anseribus, num. 56. *Vatinium (num. 4.) cum angve: Repentè, inquit, te tanquam serpens è latibulis, oculis eminentibûs, inflatò collò, tumidis cervicibûs, intulisti.* Rempublicam, Catilinaria conjuratione, cum homine ægro tante, (1. Catilin. num. 31.) *Lucium Syllam cum Jove: pro Roscio Amer. num. 131. Etenim, si Jupiter, &c.* Aëtores causarum cum aëtoribus fabularum, *Divinat. in Verrem, num. 48. Ut in Aëtoribus Græcis, &c.* Ipsum Verrem cum prædoni-

donibus, Orat. 6. num. 21. *Fecisti, uti prædones solent, &c.* Belli civilis causam in Antonium conjicit, Philippicâ II. *Ut in seminibus est causa arborum, & stirpi-um; sic, &c.* Vide etiam pro Sextio num. 24. *Sed ita est, ut si gladium parvo pu-ero dederis ---* Pro Rabirio Comædo, societatis & hæreditatis pulcherrimam in-stituit comparisonem, num. 55.

Educationis honestæ quanta sit utilitas, hœc simili demonstrabis: Vidistis aliquan-do indomitum; ac ferocientem equum, qui nec habenas audiat, nec stimulos, & calcaria patiatur: sternacem, calcitronem, malè meticulosum, & resitantem: qui e-quitem duriter succutiat, nec rarò excu-tiat. Adhibere peritum domitorem, & e-quitandi magistrum, qui reddat illum pa-tientem fræni, qui durum os, & contumax paulatim comprimat, ac molliat, qui gres-sum ad numeros ex arte componat, &c. Brevis docilem equum habebit, qui omnem in partem flectatur ad sessoris nutum, sive opus sit le iorî gradû v. am carpere, sive

pleniori, five laxis habenis ferri, five ad-
ductis sistere, &c. Sic ferox adolescentia
liberali educatione domabitur, & in ratio-
nis, ac modestiæ gyrum magistri sapien-
tis institutione ducetur.

Ad hunc locum revocari solet exemplū,
id est: aliquod simile alterius factum. Si
factum sit; appellatur vulgò Parabola: si
fabulosum; Apologus dicitur.

Cōacervatio multorum similium, aut
exemplorum vocatur Inductio. Tullius pro
Cornelio Balbo factum Pompeji, qui Bal-
bum civitate donaverat, laudat conglobatis
pluribus exemplis, num. 51. *Fecit, quod
Cajum Marium fecisse audierat; fecit,
quod P. Crassum, quod L. Syllam, &c.*

Inductionis exemplum habes egregium
in Martiale lib. 1. Epig. 46. ut recenset
editio novissima, & purgata.

Merito laudatur Inductio, quā D. Au-
gustinus invehitur in hominem improbum.
Terra malam non vis; bonam arborem
vis, equum bonum, servum bonum, ami-
cum bonum, filium bonū, vestem bonam:
solam

solam animam vis habere malam. Quid te offendisti, aut quid tantum de te malè meruisti? non vis esse malum, nisi te solum.

Interdum similitudo ficta rei veræ accommodatur. *Si mihi*, ait Cicero pro Sextio num. 45. *in aliqua nave cum amicis meis naviganti hoc accidisset, ut, &c. Catilin. 4. num. 12. Etenim quero: si quis paterfamilias, &c.*

Patientiæ fructum inductione ostendes cum D. Gregorio Homilia 15. in Evangelia. Sic uva calcibûs tunditur, & in vini saporem liquatur. Sic oliva trapetis confusa suam deserit amurcam, & pingvem olei liquorem fundit. Sic arca terendo glebas, paleam à tritico secernit. Sic ignis rubiginem ferri decoquit. Quisquis igitur appetit plenè vitia vincere, non repugnet rebus adversis purgari, ut ad supremum Judicium tantò securior veniat, quantò purgatorem ab omni macula criminis animum attulerit.

Quæ ratio sit tractandæ dissimilitudinis, facile apparet ex iis, quæ de similitudine dicta

dicta sunt. Cicero Philipp. X. num. 20. cæteras civitates ait servitutem pati posse, non item Romam, quam illis in eo dissimilem probat.

Quid discriminis intersit inter iudicium, & arbitrium docet pro Roscio Comædo, num. 10. In quo discrepet suus reditus Romam, à reditu summorum quorundam virorum, explicat in Orat: post reditum ad Quirites, num. 6. Non enim pro meo reditu, ut pro Popilio, &c. non, ut pro Metello, &c. Hoc ipsum argumentum tractat pro Sextio n. 27. Quid enim simile fuit in Q. Metello. &c. Jurisconsultum cum belli Duce comparat pro Mursæna; n. 22. & hunc illi dissimilem, ac multò superiorem esse contendit per incisa, antitheses, &c. *Vigilas tu de nocte, ut tuis Consultoribus respondeas: ille, ut, &c. Tu actionem instituis; ille aciem instruit, &c.* Verrinâ 6. num. 27. Verris latrocinia, & sacrilegia opponit pietati, ac munificentiae ejus antecessorum. *Videte, quanta religione fuerit, &c.* In Pisonem eleganter, & ma-

& magnificè prosequitur, quàm dissimilis fuerit suus reditus ejus reditui.

Hunc, & alios summi Oratoris locos expende, & in similibus, aut dissimilibus argumentis imitare. Exempli causâ doce, quàm dispar, dissimilisq; sit hominis probi felicitas felicitati hominis improbi, licèt humanis commodis, voluptatibusque circumfluentis. Easdem adhibe figuras, & lumina, quibûs Tullium videbis uti. Bonas artes ad eundem modum aliis artibus oppone, ac superiores illis esse proba, Ciceronem secutus, tibi in Orat. pro Muræna præeuntem.

ARTICULUS V.

Exempla Loci ab Oppositis, Relatis, &c.

Philip. II. num. 51. laudaverat Antonius percussores Cæsaris, tanquam Reipublicæ defensores, & libertatis. Ciceronem, qui partes illorū amplectebatur, sicarium, & parricidam appellabat. Hæc inter se non conveniunt: si enim sunt parricidæ, laudandi non erant, ut patriæ defensores: si laudandi sunt; non est accusandus Cice-

ro, qui illis favet. Acer hic locus est, vehementer. Tu, homo sapiens, & considera te, quid dicis?

Verrinâ V. initiô profitetur, se virtutes colere contrarias vitiis Verris, atque adeo jure illum à se accusari. Catilin. 2. num. 25. quàm contrariæ sunt Catilinæ copiae, quàm opposita causa copiis, & causæ Republicæ, docet egregiâ antithesi: *Pugnat illinc petulantia, hinc fides, &c.*

Roscium Amer. longè à parricidii crimine abesse probat eò maximè argumentô, quòd vitam rusticam duceret, quæ à flagitiis gravioribus solet esse remotior, quàm urbana, num. 75. *Ut non omnem frugem, neque arborem in omni agro reperire possis, sic non omne facinus in omni vita nascitur. In urbe luxuries creatur, è luxuria existat avaritia, necesse est, &c. Vita autem rustica, &c.* Eadem ratione parricidii crimen cadere potius in Titum Roscium, quàm in Sextum Roscium, ostendit ab oppositis utriusque moribus, num. 88. *Restat, ut hoc dubitemus, uter-*

uter --- an is, ad quem. -- an is. -- &c.

Cœlium negat, num. 47. libidini deditum esse, quod repugnet tantam eloquentiam, quanta in eo elucet, cum lenociniis, & otio voluptatum consistere. Pergit n. 48. *An hic, si se isti vitæ dedisset, in hac forensi acie quotidie versaretur, subiret periculum capitis, &c.*

Rabirium Posthumum excusat à patre, qui, si cum externis Principibus egit sine ullo probitatis, aut famæ periculo, non est, cur filius, eam ipsam ob rem condemnatur, num. 2. Pro lege Manil. num. 10. hortatur Romanos ad bellum Asiaticum suscipiendum à majorum exemplo, ut ne tanquam posteri degeneres meritò arguantur. *Pro vestri Imperii gloria, videte, &c.*

ARTICULUS VI.

Exempla Loci ab Adjunctis, ab Antecedentibus, & Consequentibus.

AB Adjunctis Tullius probat, Syllam non conjurasse in patriam, num. 52. *Num quis est igitur. -- quia nunquam versatus est cum conjuratis. Negat Sextū Ro-*

Roscium patrem interfecisse; quia interfectus fuit in urbe, cum ruri esset Roscius. Negat Milonem insidias Clodio struxisse; quia cum eo depugnavit in loco ad insidias periniquo, & ubi Clodius poterat facile insidiari Miloni, *num. 54.* In eadem Orat. *num. 91.* gravem invidiam constat Clodio, quod Curiam incenderit.

Philippicâ II. *num. 104.* exaggerat Antonii comestiones à circumstantia loci, domûs videlicet M. Varronis, hominis optimi, & temperantissimi. A circumstantia personæ ducit argumentum, cum ait: à Roscio non fuisse occisum parentem, a adolescente nimirum modesto, & ab urbanis flagitiis remotissimo. *num. 29.* Dejotarum in convivio non saltasse senem probat, qui singulari sit frugalitate, ac temperantiâ, *num. 16.* Cheræam Roscii Comædi accusatorem ab ipso vultu, & oris totius conformatione fraudulentum esse conjicit. *Num. 20.* Nonne ipsum caput, & supercilia illa abrasa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur? nonne
ab

ab imis unguibus ad verticem summum, &c. Catilinæ describit socios Orat. i. n. 10. Nihil cogitant, nisi cades, nisi incēdia, &c.

Supervacaneum videtur, hujus loci exempla conjungere, quorum in omnibus Tullii orationibus copia ingens in promptu est, præsertim in narrationibus, quarum veritas circumstantiis rei gestæ expositis, ut par est, potissimum nititur.

Ab Antecedentibus ostendit Orator, in Muraenam non cadere saltatoris nomen, & notam; quoniam in illo reprehendi non possunt, quæ saltationem necessario antecedunt, ut turpia convivias, libidines, sumptus, &c. Num. 19. *Nemo ferè saltat sobrius, &c.*

A Consequentibus ostendit, quanta periculis immineat, si nihil auxilii sit in ea voce, *Civis Romanus sum, Verr. 7. num. 167. Deterret Judices, ne Flaccum civem optimum condemnent à consequentibus malis, num. 99. Totâ Philippicâ 7. enumerat, quot impendeant civitati exitia, si Antonius in eam admittatur. Contrà verò, utili-*

utilitates è Clodii nece orituræ exponit,
pro Mil. 78. Lege pro Plancio, num. 14.
ubi recenset absurda, quæ consequentur,
si rationes adversariorum audiantur. Si,
quotiescunque, &c.

ARTICULUS VII.

*Exempla Loci à Causis, Effectis, &
Comparisonem.*

Candelabrum, & pocula Cicero com-
mendat à materia, Actione 7. in Ver-
rem num. 62. 64. Ovidius regiam solis;
& currum prolixè laudat lib. 2. Meta-
morph. Tullius Dianæ statuam à causa
formali eleganter exornat Verrinâ 6. n. 62.
Fuit apud Segestanos, &c. Vitæ tranquil-
litas, quibûs efficiatur causis, pulchrè de-
scribit Martial. lib. 10. Epig. 43. *Vitam,
quæ faciunt beatiorum, &c.* Idem lib. 9.
Epig. 18. Cur opes optet, explicat, nempe
ut largiatur: *Credis ob hoc, &c.* Cicero,
quæ causa Clodium impulerit ad struendas
Miloni insidias, docet numer. 21. nempe
magna utilitas, tum spes impunitatis.

Effecta Eloquentiæ, dignitatem ejus, &
necess-

necessitatem, egregiis & veris effort laudibus lib. 1. de Oratore, num. 30. Ostendit Reip. hostem esse Antonium, non minus, quam ipsum Annibalem. Philip. V. n. 2.

Horatius ab eodem fonte haurit luculenta carmina, quibus ebrietatem vituperat. *Quid non ebrietas designat? operta recludit, spes jubet esse ratas* &c. lib. 1. Epist. 5. Sic auri diram famem exagitares: Quid sceleris non suscipit? quid non svadet auri sacra fames? leges, & jura proculcat, nihil non habet venale, quemlibet religiosum, ac sanctum; altaria ipsa invadit, &c.

Locus à Comparatione spectat quandam quantitatem quâ res una major est, aut minor alterâ, aut ipsi æqualis: locus verò à similitudine qualitatem rerum, & proportionem tantum attendit. Plurima sunt apud Ciceronem comparationis exempla.

Pro Roscio Amerino excusat Syllam, si omnia non potuerit advertere; cum ne ipse quidem Jupiter possit, num. 131. Ex hoc loco disputat contra Cæcilium n. 40. pro Milone contra Clodium num. 4. item num.

17. Non est habita questio de morte complurium virorum clarissimorum; ergo multò minùs habenda fuit de morte Clo. III.

Pro lege Manil. num. 11. Majores vestri --- Vos --- &c. Pro Cœlio num. 54. An ille vir -- quod facinus in alterum hominem illatum severè acciperet, id omnisisset curare in hospite, &c. Pro Cœcilio num. 45. Pro Plancio num. 26. & 70. Verrinà IV. num. 57. Phil. III. 9. pro Sylla num. 4. Multi viri boni defendunt Syllam, nec idcirco reprehenduntur: ergo nec sum ipse reprehendendus, qui hunc defendam.

C A P U T X.

Exempla Locorum Extrinsecorum.

A R T I C U L U S I.

Locus à præjudiciis, Fama, & Tabulis.

Praejudicia sunt anteriora quædam judicia, quæ ad rei, & causæ præsentis iudicium, ac decisionem momenti aliquid afferre possunt. Superioribus enim judiciis, si rectè instituta sunt, debent posteriora conformari. Archiam in civitate retinendum,

dum, imò eâ donandum, si antea in illam non esset adscriptus, probat Cicero; quia illum & Tarentini, & Rhegini, & Neapolitani civitate donârunt: Catilinâ contrâ ejiciendum civitate docet; quia multi cives nequâ olim è civitate sunt exterminati. *An verò vir amplissimus, &c.* 1. Cat. num. 3.

Contendebant accusatores Milonis, cum à Senatu jam fuisse condemnatum, & à Pompejo. Utrumq; hoc præjudiciû, quod vehementer nocere causæ poterat, statim refellit num. 12. & 15. Id verò in omni oratione diligenter videndum est, ut revelatur ex animis auditorum præjudicata opinio, si qua sit, ac præsumpta, quæ illorum attentionem benevolentiam, aut docilitatem impediat.

Tullius præjudiciis utitur in rem suam, Orat. pro Cluentio num. 55. 60. 97. 207.

Quàm parùm famæ credendum sit, idem docet pro Cœlio num. 38. *At fuit fama. Quotusquisque illam effugere potest in tam maledica civitate, &c.* Judices obtestatur, ne famam audiant, pro Plancio n. 56. *Ni-*

hil est tam volucre, quàm maledictū, &c.

Archiam civem Romanum esse probat ē
 Tabulis num. 8. Iisdem tabulis, & literis
 publicis civitatum sæpè utitur contra Ver-
 rem, Actione VI. num. 140. VII. 101. &
 aliis. Revocantur leges ad tabulas. Legum
 necessitatem, dignitatemquē multis com-
 mendat Cicero pro Cluentio n. 146. eas
 impugnat pro Rabirio num. 23. Tu mihi
 etiam legis Porciæ, &c. Pro domo sua
 num. 53. 47. 43. Pro Mil. 10.

ARTICULUS II.

*Exempla Locorum à Jurejurando, Quæ-
 stionibus, & Testibus.*

Quanta debeat esse jurisjurandi fides, ac
 religio, præclarè ostendit Orator lib.
 III. de officiis, num. 111. Nullū vinculum
 ad adstringendam fidem jurejurandō Ma-
 jores arētius esse voluerunt, &c. Elevat
 jurati testis fidem pro Rabirio Posthumō,
 num. 16. Ubi semel quis pejeraverit, ei
 credi postea, etiamsi per plures Deos ju-
 ret, non oportet.

Idem argumentum urget pro Roscio
 Co-

Comædo, n. 46. *Qui mentiri solet, &c.*
 De toto genere quæstionum præcepta Ci-
 cero tradit in Partitionibus, num. 50. Ea
 revocat in usum, & exsequitur Orat. pro
 Sylla num. 74. *Quæstiones nobis servorū
 ac tormenta, accusator minitatur, in qui-
 bus, &c.* Pro Milone, num. 78. 59. Sed
 quæstiones urgent Milonem, &c. Pro Ro-
 scio Am. num. 119. Dixi jam antea sæ-
 penumero, &c.

Testium auctoritatem commendat Ver-
 rinā I. num. 13. *Sunt testes vestri claris-
 simi, &c.* Verr. VII. num. 146. Verr. V.
 numer. 166. Pro Roscio Com. num. 44.
*Manilio negas esse credendum? Est tuæ
 contumaciæ, &c.* Pro Archia num. 27.
*Quid horum infirmari potest? Adest vir
 summa auctoritate, qui se non opinari,
 sed scire; non audivisse, sed vidisse; non
 interfuisse, sed egisse dicit. Adsunt, &c.*

Infirmat testimoniū pro Comædo num.
 9. & 42. Pro Quintio num. 17. & 25.
 Pro Flacco tractat fusè hunc locum num.
 9. 90. 25. &c. Pro Cælio n. 22. 63. Le-
 nius,

nius, ac longiori circuitione Catonis testimonium infringit, ac debilitat, pro Mutinum. 58. In quo ego accusatore primum illud deprecabor, &c.

Magnam vim ad persuadendum habent testimonia, dicta, & scripta eruditorum, & sapientum, præsertim Veterum. Itaque paulò sunt ornatius, & ambitiosius proferranda. Ut, si dicas: An excidit animo celebris illa vox Platonis, quæ monet, &c. Venit mihi in mentem Xenophontis, qui, cum ex eo quæreretur, &c. respondit - Deus immortalis! quàm multos & virtutis, & doctrinæ laude clarissimos homines instructor, qui cum viderent, &c. Audio non invitum illud, quod Seneca Lucilio suo pluribus commendavit, &c. Non sine singulari voluptate mihi revoco in memoriam illud effatum M. Tullii - - cui potius, quàm mihi fidem te habiturum certò scio. Lætor, me posse virum insignem producere, qui te auctoritate sua melius, quàm ego verbis meis, refellat: Augustinum dico, &c. Me quidem consolatur illa vox homi-

hominis prudentissimi, &c. Non subtilius dixit, quàm verius, vir egregius. Id quàm sit improbè factum, docet Philosophorum Princeps --- Illud crebrò meministi, quod legitur apud --- Præclarè mihi videtur dixisse Socrates, & ---

ARTICULUS III.

De familiari Locorum Oratoriorum usu.

Quomodo petenda sint ex omnibus locis argumenta? nulla ratione melius, quàm aliquot exemplis declarari potest.

Sit igitur laudanda Eloquentia: duces argumentum primò à definitione. Est ars persuadendi, seu ars tractandæ, & movendæ voluntatis: Quid nobilius? quid hominum generi utiliùs?

2. A partium enumeratione. Ingenia puerorum firmat, juvenum cupiditates còercet, consilia senum regit.

3. A notatione nominis. Vocem illam explicabis, *Eloquentia*.

4. A genere. Quantum artes liberales mechanicis antecellunt, tantum ipsis liberalibus anteit Eloquentia.

5. A specie. Quid præclariùs, quàm tenere dicendo hominum cœtus? quàm in foro dominari, in sacris concionibus vitia profligare, &c.

6. A simili. Finge tibi peritum belli ducem, qui aciem prudenter instruat, fortiter sustineat hostem, instet cedenti, victum, abjectumque proterat: talem putare esse præstantem Oratorem. Vide, ut explicat arma victricis facundiæ, ut, &c.

7. A dissimili. Quid mirabiliùs infante puero, qui necdum formare voces per ætatem possit? quid homine cæco, &c.

8. A causis. DEUS auctor Eloquentiæ: finis ejusdem, privata felicitas, & publica: materia, quidquid est, de quo dici commodè, eleganterque possit: forma; sermo politus, actio concinna, &c.

9. Ab effectis. Negotiorum maximorum tractatio, patrocinium innocentie, sceleratorum licentia compressa, Eloquentiæ sunt effectus.

10. Ab adjunctis. Vide hunc Oratorem, cum de superiore loco verba facit: pendunt omnes

omnes à dicentis ore, furentes inhibet, mœstos consolatur, inimicos conciliat, &c.

11. A contrario. Intuere contrà plebeculam seditione aliqua concitatam: si nemo impetū insanæ multitudinis dicendo regit, quò non prorumpet impotens furor? &c.

12. Ab antecedentibus. Quàm tetra, quàm deformis erat orbis terrarum facies, antequam è sylvis in oppida mortales Eloquentiâ convocaret, &c.

13. A consequentibus. Tolle hunc solem è medio; quid reliquum erit, præter noctem, plusquam Cimmeriam?

14. A comparatione. Si negligendas tibi artes bonas non arbitraris, quantò minus eloquentiam cæterarum reginam negligere debes?

15. Testimonia sapientum plurima sunt in promptu.

Laudare sobrietatem placet? dices esse adolescentiæ decus, tutelam castitatis, prudentiæ nutricula, &c. Juventutis effrenatos còercet motus, virorum consilia regit, honori senibus, & ornamento est. So-

bria mens arci permunitæ similis est, ad quam nullus hosti aditus patet. Quid homine intemperante turpius? Describes illum ab adjunctis, cum è popina, vel intemperantissima perpotatione prodit. Effusa sobrietatis: Vitia comprimit, mentem illustrat, virtutes omnes conservat, ac tuetur. Exempla tot Sanctorum proferes, quibus nihil fuit eâ virtute antiquius. Eadem confirmabis, & ornabis comparatione à veteribus athletis ductâ. Si athletæ voluptatibus abstinebant, quæ debilitare corporis vires possint, quanto magis homo Christianus ea fugere debet, quibus infringitur animæ robur, & salus amittitur.

PARS SECUNDA

De secunda Parte Eloquentiæ, sive Dispositione Oratoria.

C A P U T I.

De Exordio Orationis.

Quot sunt partes Orationis? *Resp.* Quatuor. Exordium, Narratio, Confirmatio, & Peroratio. Additur aliquando quinta

ta pars, Confutatio: Sed hæc ad Confirmationem spectat, & cum illa semper conjuncta est.

Quid est Exordium? *Resp.* Est pars orationis animum auditoris comparans ad reliquam Orationem.

Quomodo comparatur animus auditoris? *Resp.* Tribus modis: si nimirum reddatur benevolus, attentus, & docilis.

Quomodo reddi poterit benevolus? *Resp.* Reddetur benevolus. 1. Si virtutes ipsius commemorentur. 2. Si Orator de se demissè, ac modestè loquatur. 3. Si adversariis confitemur invidiam.

Quomodo redditur attentus? *Resp.* Si nos dicturos promitemus de rebus magnis, necessariis, & utilibus.

Quomodo fit docilis? *Resp.* Si ostendamus, quæ de re simus dicturi, & eam rectè dividamus.

Qualia esse debent Exordia: *Resp.* 1. Accurata, & acuta. 2. Instructa sententiis, & apta verbis. 3. Ipsi rei, de qua agitur, convenientia. Itaque in gravi mo-

tu possunt esse vehementiora, & abrupta.

Quæ sunt vitiosa Exordia? *Resp.* Istæ:

1. Vulgare, quod in plures causas potest accommodari. 2. Commune, quod in contrariam partem causæ potest convenire. 3. Longum, quod pluribus verbis, ultra, quàm satis est, producit. 4. Separatum, quod, tanquam membrum avulsum à capite, ipsi causæ non est connexum.

C A P U T II.

De Confirmatione.

Quid est Confirmatio? *Resp.* Est pars Orationis, in qua firmamenta causæ afferuntur.

Quot habet partes? *Resp.* Duas. Prima est, quæ propriè confirmatio dicitur, in qua ea, quæ pro nobis sunt, firmamus, ac stabilimus. Secunda est: quæ, confutatio, seu reprehensio vocatur, in qua ea, quæ contra nos sunt, refellimus, ac confutamus.

Quid est status Orationis? *Resp.* Est quæstio, quæ ex causarum conflictione nascitur.

Da exemplum. *Resp.* Si accusator dicat: Milo infidias fecit: defensor contrà; Milo infi-

insidias non fecit: ex illa conflictione oritur hæc quæstio: An Milo insidias fecerit? Atque hæc quæstio dicitur status; quia in eo tota causa stat, & sistit: dicitur etiam judicatio; quia in iudicium venit.

Quod discrimen est inter statum, & iudicationem? *Resp.* Quòd status sit quæstio illa jam dicta; nudè spectata, sinè ratione, & firmamento. Judicatio verò sit eadem quæstio, quando cum ratione, & firmamento conjuncta est: propriè de statu judicamus, cùm ejus rationem, & firmamentum adivimus.

Quid est ratio? *Resp.* Quæ affertur à defensore ad depellendum crimen, quod in reum confertur.

Quid est firmamentum? *Resp.* Quod affertur ab accusatore ad probandum crimen.

Quotduplex est status? *Resp.* Triplex. Primus, an res sit. Ut an Catilina conjuraverit. 2. Quid sit res. Ut, an Cæsar Tyrannus fuerit, vel Rex. 3. Qualis sit. Ut, an Clodii caedes & justa, & gloriosa fuerit.

Per quid argumenta in oratione collocantur?

cantur? *Resp.* Per argumentationem.

Quid est argumentatio? *Resp.* Est fusior argumenti, & artificiosa explicatio.

Quot sunt argumentationis species? *Resp.* Quatuor: Ratiocinatio, Enthymema, Sorites, & Dilemma.

Unde sumitur quadruplicis hujusmodi argumentationis materia? *Resp.* Ex locis Rhetoricis, sumendo res certas, aut probabiles, quæ valeant ad conficiendam aliquam argumentationem.

Quænam res habentur pro certis? *Resp.*
 1. Quæ corporis sensibus percipiuntur. 2. Quæ communi omnium opinione probantur. 3. Quæ legibus cautæ, & moribus receptæ sunt. 4. Quæ jam probatæ sunt, & adversariis concessæ.

Quænam res habentur probabiles? *Resp.* Eæ, quæ ferè semper accidunt; ut, liberos à parentibus amari. Et quæ speciem aliquam veritatis habent.

C A P U T III.

De Argumentationis Speciebus.

RATIOCINATIO.

Quid

Quid est Ratiocinatio? *Resp.* Est argumentatio perfectissima, suis omnibus constans partibus, certoque inter se ordine connexis. Syllogismus, alio nomine vocatur.

Quaenam sunt ejus partes? *Resp.* Tres praecipue: *Propositio, Assumptio, Complexio.* Da exemplum.

Omne vitium est fugiendum. *Propositio.*

Atqui pigrizia est vitium. *Assumptio.*

Igitur pigrizia est fugienda. *Complexio.*

Quòd si propositioni subjiciatur sua probatio, & sua item assumptioni adjungatur confirmatio, erunt quinque partes, & ex tripartita, fiet Ratiocinatio quinquepartita.

Da exemplum. *Resp.* Omne vitium est fugiendum. En *Propositio*. Quia turpe, & perniciosum est. En *Propositionis probatio*. Sed pigrizia vitium est. En *Assumptio*. Quia rationi adversatur, & innumera damna creat. En *Assumptionis probatio*. Igitur pigrizia fugienda est. En *Complexio*.

Estne semper servandus ordo ille propositionum? *Resp.* Non; sed cum ad vitandam satietatem multis modis variare oportet;

modò ab Assumptione, modò à completionem, &c. ducendo initium.

Enthymema.

Quid est Enthymema? *Resp.* Est pars rationationis, seu ratio imperfecta.

Quomodo fit? *Resp.* Tollendo unam ex primis propositionibus, nimirum, vel propositionem, vel assumptionem: ut, Pigritia est vitium; igitur est fugienda. Vel hòc modò: Omne vitium fugiendum est; igitur pigritia fugienda est.

Inductio, species quædam enthymematis est, quæ scilicet è multis rebus unam aliquam colligit. Còacervatio illa multarum rerum obtinet antecedentis locum; consequentis verò id, quod colligitur. De Inductione mentionem fecimus capite 9. Partis I. artic. 4.

Quot modis fit? *Resp.* Duobus. I. Enumeratione omnium partium, sub aliquo genere contentarum: Exempli gratiâ. Prudentia laudanda est, iustitia laudanda est, itemque fortitudo, & temperantia: ergo omnis virtus laudanda est.

Quò-

Quoniam aliō fit modō? *Resp.* Multis comparationibus ad rem idoneis simul collectis: ut si dicas: Quis optimus arborum fructus, nisi qui suavissimus? quod astrorum primum, nisi quod clarissimum? quis equus maximē insignis, nisi qui velocissimus? Ita hominū nobilissimus is erit, non qui generis claritate, sed, qui virtute maximē præstat.

Quid in inductione hac observandum? *Resp.* Duo diligenter cavenda sunt. 1. Ut, quæ sumuntur, certissima sint. 2. Ut id, cujus confirmandi causā fit inductio, sit iis, quæ sumuntur, simile.

Quid est exemplum? *Resp.* Est inductio imperfecta, ex qua ab uno simili factō, argumentamur ad aliud; ut: Horatius non fuit condemnatus, quod sororem necaverit; Ergo nec Milo condemnandus, quod hominem occiderit. Vide, quæ superius dicta sunt de exemplo cap. 9. art. 4. Revocatur exemplum ad secundam speciem argumentationis, sive ad Enthymema: item Epicherema.

Quid est Epicherema? *Resp.* Est brevis ratio-

rationatio, cujus omnes partes in unam conferuntur; ut: Sinè causa servus Dominum accusat? Quæ argumentatio, addendo alias partes; quæ subintelliguntur, ad rationationem reducetur. Partes autem subintellectæ, in exemplo allato istæ sunt. Non debet servus sinè causa Dominum accusare: iste hominis hujus servus est; ergo, &c.

Sorites, & Dilemma.

Quid est Sorites? *Resp.* Est argumentatio quædam generalis, multas particulares acervatim convolvens, & amplectens: unde latinè dictus est acervalis: ut: Quod est bonum, est expetendum; quod expetendum, approbandum; quod approbandum, laudabile.

Quid est Dilemma? *Resp.* Est rationatio imperfecta, constans duabûs partibûs contrariis, quarum utramlibet concedat adversarius, reprehenditur. Antonium urget Cicero Dilemmate, Phil. II. num. 31. *Cesaris percussores, aut fuerunt parvicide, aut patriæ defensores: si parvicide; cur eos laudavisti? si patriæ defensores;*

res; cur eorum patronos ascusas, & me insectaris? Catilinam hortatur, ut Româ discedat. Discede, atq; hunc mihi timorem eripe: si verus; ne opprimas: si falsus; ut tandem aliquando timere desinam.

CAPUT IV.

De Peroratione.

Quid est Peroratio? *Resp.* Est orationis postrema pars, in qua Orator id, quod totâ oratione contendebat, majori vehementiâ evincere, & obtinere nititur.

Quot præcipuas habet partes? *Resp.* Duas: Amplificationem, & Enumerationem, sive Anacephalæosim.

Quomodo benè fit Amplificatio in Peroratione? *Resp.* Primò, si moveatur prius ipse Orator, quàm alios moveat. 2. Si ea ritè observentur, quæ de amplificatione infra dicemus.

Quomodo fit Enumeratio, seu Synopsis rerum dictarum in tota oratione? *Resp.* Si, quæ fusè dicta sunt, eorum breviter repetitio fiat. Exempla lege in Tullio.

CA-

CAPUT V.

*Quaedam observanda in singulis partibus
Orationis.*

ARTICULUS I.

De Propositione Orationis.

Post exordium orationis proximè sequi
debet ejus propositio, & divisio. In
propositione observandum, ut sit una &
non multiplex; quia ex ejus unitate pen-
det unitas orationis. Est autem una pro-
positio, quæ simpliciter sententiâ constat:
verbi gratiâ: *Bellum est gerendum. Plu-
rimum affert urbibus ornamenti tracta-
tio literarum. Talis est civitas, qualis
est juventutis institutio. Profani auctores
quomodo in Scholis Christianis prælegen-
di. Paucos præstat libros legere, quàm
multos, & alia id genus. Hinc intelliges
problema, sive quæstionem, quæ disputa-
tur in utramque partem, uni orationi mi-
nùs aptum esse; efficit enim geminam pro-
positionem: exempli causâ: *Utrum arma
togæ cedant, an armis toga. Si primum de
toga, tum de armis dicas, erit duplex or-
atio.**

Pro-

Propositio debet habere aliquid gratiæ, novitatis, utilitatis, contentionis, & controversiæ. Nam si argumentis, ut probetur, non eget, sed nudâ expositione, aut exornatione rerum, vix differet ab historica narratione; nec habet ille propriè orationem, qui proficitur id se suscipere, v. g. ut mores aulicorum, ut avaritiæ sordes describat; aut aliquid ejusmodi, quod sit explicationis alicujus, nullius contentionis. Id patet ex orationis definitione, quæ aliud nihil est, quàm opus Oratoris. Orator autem is est, qui persuadere aliquid dicendo nititur. Conveniat etiam, oportet, propositio ætati, conditioni, moribus Oratoris; eadem auditoribus, tempori, & loco accommodata esse debet.

Propositio certas in partes plerumq; dividenda est: tum quia partitio lucem affert orationi, & ordinem; tum quia memoriam dicentis pariter, & audientis adjuvat. Sunt autem hæ divisionis leges: ut fiat in partes, quæ totum, quod dividitur, omnino complectantur, & adæquent: ut illæ
non

non sint nimis multæ; tres vulgò, ad summum quatuor: ut eædem sint invicem distinctæ, & oppositæ, nec una includat alteram: ut claræ sint, & obviæ, non petitæ longiùs, aut reconditæ; non contortæ, & ad ostentationem ingenii potius, quàm ad distinctionem argumenti comparatæ: ut singulæ demum partes eòdem ordine tractentur, quò sunt propositæ.

ARTICULUS II.

De Divisione Orationis.

Divisio repeti potest à multis capitibus.
 I. A casu, & fortuito quarundam rerum in eandem causam concursu. Ita Cicero dicturus pro M. Marcello, laudat primò Cæsaris clementiam; deinde suspiciones ejusdem Cæsaris Marcello infestas evellere conatur: Hæc enim duo admodum erant, quæ illa causa postulabat, ita, ut alterum, demptò alterò, mancum foret. Similiter in secunda Philippica profitetur, pauca pro se dicturum, multa contra Antonium: ac priori parte diluit nonnulla, quæ Antonius in se reprehenderat; posteriori

riori vitam Antonii, à pueritia exorsus, describit. Sic Demosthenes primâ Philippicâ ostendit, bellum strenue suscipiendû, deindè quomodo geri cōmodè possit, docet.

II. Ducitur divisio interdum ab oratione ipsius adversarii. Ita Cicero pro Muræna: *Intelligo, Judices, tres totius accusationis fuisse partes: & earum unam in reprehensione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitûs esse versatam.*

III. A partitione rei propositæ, quæ, ut genus in species, vel tanquam totum in suas partes, distribuitur. Probat Cicero, præditum esse bellicâ virtute Pompejum, atque adeò unum in primis aptum bello Mithridatico absolvendo, quia inest in eo scientia rei militaris, fortitudo, auctoritas, felicitas.

IV. A variis argumenti dotibus, & adjunctis. Si v.g. Ciceronem deterrere velis, ne vitam ab Antonio petat, dices: id esse inutile, ac turpe Ciceroni.

V. A circumstantiis temporis, præterito,

to, præfenti, futuro. Sic ages pro mercatore, à quo pecunia injustè repetitur. Pecuniam bonis artibûs quæfivit, tum jure illam retinet. Laudabis hominem à pueritia benè acta, & ab ætate consequenti.

VI. A variis ejusdem rei respectibus. Ita vituperabis Catonem, quòd sibi necem consciverit, quia fecit injuriam auctori naturæ, cujus jura violavit, & patriæ, cui civem optimum eripuit, & sibi metipsi, dum rectè agendi, & fortiter patiendi locum perdidit.

VII. A causis rei. Sic ostendes, indignam esse homine Christiano vitam voluptati deditam, quæ neq; DEUM habere auctorem, & approbatorem possit, neque ad eum, ut finem, referri.

VIII. Ab effectuum divisione. Vitanda est gula, quæ corpori, & animæ exitialis est.

IX. Ex ipsius primarii syllogismi propositionibus, & præcipua ratione, ac firmamento causæ. Lubet commendare crebram precationem? hoc utêris argumento: quia sinè precatione perseverare in gratia divina

divina nemo potest, ac mortem opportunam consequi.

Hoc argumentū deduces in tres propositiones, quæ totidem partes orationis efficiunt. Prima hæc erit: Illud est crebrò, ac diligenter usurpandum, sinè quo nullus idoneum, ut perseveret in divina gratia, auxilium obtinere potest. Altera: atqui nemo sinè precatione, &c. Tertia: ergo precationi sedulò incumbendum.

X. Ab adjunctis personarum, loci, &c.

ARTICULUS III.

De Argumentorum delectu.

Post orationis propositionem, ac divisionem, sequitur Confirmatio, in qua probatur prima pars divisionis; tum altera, & tertia, si totidem sist. Videndum, ut singulæ proponantur dilucidè, ut aliæ ab aliis distinguantur, & ab una gradus fiat ad alteram per idoneam transitionem.

Probationes, ut jam diximus, vel sunt in ipsa re quasi positæ; ut illæ, quæ ducuntur à definitione, ab enumeratione partium, genere, specie, &c. vel sunt extrarem;

rem; ut, quæ petuatur ab antecedentibus, consequentibus, similitudine, comparatione, & auctoritate. Auctoritas porro si sit incerta, & à rumore sumpta, dicitur *Fama*; si jam olim examinata, *Præjudicium*; si petita ex legibus, decretis, &c. *Tribulæ*; si sacramentò sancita, *Jusjurandum*; si extorta suppliciis, *Tormentum*; si hominis probi voce, vel scriptò nixa, *Testimoniū*.

Præter hæc argumenta communia, sunt alia quædam propria trium dicendi generum, *Demonstrativi*, *Judicialis*, *Deliberativi*: Exempli causâ, in genere deliberativo, & judiciali rationes ducendæ sunt ab *justo*, *legitimo*, *utili*, *honesto*, *facili*, *possibili*, *necessario*: nullum enim erit in *persuadendo negotium*, si ostendas, rem fieri posse; & quidem facilè: nil esse in ea, quod cum officio pugnet: multū ab eadem *commodi*, & *voluptatis colligendum*: denique, *summa instare*, nisi fiat, *pericula*, & *exitia*. In genere laudativo, quod *Rhetores* *Epidicticum*, seu *Demonstrativum* appellant, laudatur homo à parentibus, à patria, *virtute*,

tute, rebus gestis, &c. Urbes, à conditoribus, civibus, ædificiis, &c. Artes, ab utilitate, dignitate, necessitate, &c.

Hic obiter illud monebo: quidquid scribitur, ad unum ex illis tribus dicendi generibus esse revocandum. Ita fiet, nulla ut sit sententia, quæ sex orationibus argumentum non subministret: aut enim suadebis aliquid, aut dissuadebis: laudabis, aut vituperabis: acculandi demum, vel defendendi partes suscipies. Quæ copia mirificas utilitates habet, præsertim cum dicitur ex tempore. Singulis autem argumentis in unoq; genere suppellectilem rationum idoneam adungere operosum non erit, si quis locos oratorios benè cognitos habuerit.

In eligendis probationibus earum habenda ratio præsertim est, quæ auditorem tangunt, quæ illius opinioni, animo, conditioni, ætati sunt accommodatæ. Trahimur omnes boni specie, vel falsâ, vel verâ: sed aliud aliis bonum est; his utile, illis jucundum, nonnullis honestum: alia alio tempore juvant, ac placent. Quia porro ducun-

ducuntur homines rationibûs, prout affecti sunt, præter probationes, quibûs intellectus illustratur, excitandi sunt etiam, si argumentum id ferat, affectus, & voluntas promovenda, idque proprium munus amplificationis est. Quamobrem perutile fuerit, mores hominum, & naturam perturbationum animi apprimè nôsse.

Affectus varii pro diverso causarum genere concitantur: v. g. in iuvatione: spes, audacia, desiderium; in dissuasionem: timor, fuga, desperatio; in laudatione: amor, admiratio, æmulatio, siue imitandi studium; in vituperatione: odium, & sævitia; in defensione: amor, & clementia.

ARTICULUS IV.

De Compositione, & Structura orationis.

Sequitur, ut inventas, ac dispositas rationes tractemus. Tractantur illæ per ratiocinationem, vel enthymema, vel alias, quæ jam sunt explicatæ, argumentationes. Quamlibet igitur rationem informabis in modum enthymematis, vel syllogismi, & primas ejus quasi lineas adûmbrabis. E
tribus

tribus syllogismi propositionibus videbis, quænam indigeat probatione, quænam omitti possit, quænam fusiùs, quænam brevius tractari debeat: sunt enim aliquæ tam perspicuæ, ut eas, qui probare velit, actum agat. Easdem propositiones, quibûs figuris illustrare deceat, prospice; quis inducendus tabellæ rudi color verborum, & sententiarum.

Ubi omnia constituta, & suis digesta locis fuerint, accinges te ad scribendum, & ossæam illam veluti còâgmentationem explebis, ac sua carne vesties: nec monendum rursus puto, ut ordinem illarum propositionum consultò perturbes, nunc initium ducendo à complexione, sive conclusionē; nunc ab assumptione (sic minorem propositionem Rhetores appellant) nunc à probatione, sive exornatione majoris propositionis, quod in Tullio, quemadmodum fiat, observare licet. Illud verò hortor etiam, atque etiam, ac moneo, ut auditoribus sæpè revoces in memoriam (quod finē fastidio tamen fiat) quid agatur, quid probandum

bandum susceperis. Ita Cicero, cum pro Milone agit, centies illud, at mira varietate repetit. Igitur Milo insidias Clodio non struxit. In eoque Oratores multi peccant, quos, si paululum modò dormitet auditor, ut aberret, si filum orationis amiserit, consequi deinde non potest, & ubi sint, quam orationis partem tractent, nusquam, aut serò deprehendit.

Isdem argumentis vulgò moventur affectus, quæ ad fidem faciendam usurpantur; sed tractandi modus dispar. Ad probandum quippe adhibentur argumenta subtilius, & pressius; ad movendum, copiosius ac vehementius. Illic explicantur, distendunturque; hic urgentur, ingeruntur, & inculcantur. Hinc existit illa, in qua dicendi facultas triumphat, amplificatio, quæ labantibus animis, tanquam aries muro nutanti, validius incutitur. Quinam loci potissimum serviant amplificationi, dicetur fusiùs Parte quarta.

ARTICULUS V.

Locus duplex Refutationis.

Conc

Confirmationi adjungenda est Refutatio, si fuerit opus, quam plerique vitiosè omittunt. Ejus munus est diluere, quæ nocere possunt causæ, nobisq; non temerè objici. Sunt autem ea duplicis generis: quædam enim ita causæ nocent, ut iis occupatus, & præpeditus auditor, judexve, amicus, & attentas aures accommodare nequeat: Talia sunt nonnulla præjudicia, & opiniones infitæ, quæ nisi evellantur, surdis auribus orationis fragor alliditur. Hæc præjudicia statim sunt amovenda, quò artificii usus in Miloniana Tullius est.

Alia quædam nascuntur ex oratione ipsa: cum aliquid in mentem viri prudentis venire potest, quod allatæ probationi opponat. Hunc illi scrupulum, nisi eximis, ægrè assentietur, tecumque pugnabit, usque dum telum, quod tacitus conjicit, retundas. Quamobrem rectè, ac prudenter faciunt, qui, dum prima lineamenta orationis adumbrant; & illos, de quibus dicebam modò, syllogismos informant, simul attexunt, more philosophico, quid objicere

jicere cuilibet propositioni non rudis, neq;
 hebes adversarius posset, idq; sedulò solve-
 re, ac refutare conantur: sed arte adhibita;
 alia enim elevantur jocò; alia deprecatione
 ne molliuntur, eluduntur prætermessione,
 contentione perrumpuntur. Plenæ sunt
 exemplorum Orationes Ciceronianæ.

ARTICULUS VI.

*Quid in Oratione scribenda peccari
 vulgò soleat.*

IN oratione scribenda peccari hæc solent.
 Alii cœcò velut impetù aggrediuntur ad
 scribendum: quodcumque congruit argu-
 mento proposito, arripiunt, in eoque desun-
 dant sæpè frustra. Facerent multò com-
 modius, si materiam scribendi probè co-
 gnitam digererent in suas partes, probatio-
 nibùs instruerent, quemadmodù docuimus;
 ac totius ædificii descriptionem, primis
 adumbratam lineamentis, antè adornarent,
 quàm aggredierentur ad ædificandum.

Alii verbis abundant; rebus, ac senten-
 tiis carent. Niti vulgò debent probationes
 aliquâ sententiâ, & effatò, unde vis tota
 ratio-

ratiocinationis ducitur. Illud autem aptè inferere, ac sæpè dissimulanter, artis, & consilii est. Alii contrà, toti sunt in ejusmodi sententiis gravibus, quæ à Rhetoribus Theses appellantur; ad hypothefim, ut eorundem Rhetorū verbo utar, & causam ipsam vix unquam delabuntur: quoniam nihil est mendosius, præsertim in Oratoribus sacris, quos interdū videas de moribus, & Christianâ disciplinâ universè differere, nec ineleganter; & captare sic plausum ab auditore non invito, quippe qui suas aures mulceri, non pectus concuti, non carpi vitia, non se privatim premi sentit.

Alii siccè, angustè, & exiliter scribunt. Audendum aliquando, nec semper legendum litus, procellæ metu. Succus, vigor, dignitas orationi concilianda, tum rerum copiâ, & erudita supellectile, quæ colligi undecumq; debet, tum varietate figurarū, & splendore. Ciceronem vide, ut rem eandem multis versat modis, atque illustrat; nunc interrogando urget, nunc quasi ad-versario interroganti respondet: aliàs addu-

bitat, quid è multis unum, aut quò pacto dicat; sæpè cum iis, qui audiunt, sæpè cum adversariis, aliquando secum ipse deliberat: Hominum sermones, consilia, mores, ora, pingit, inducit personas fictas, exclamat, jocatur, irascitur, deprecatur, &c.

Quidam agunt omnia duriter, & acerbè, seque tùm pulchros, ac beatos putant, cùm adversarium malè verbis acceperunt. Næ illi longè errant. Minis, vociferatione, jactatione ista, parùm proficitur. Veritate, benevolentia, & amore ducendi sunt homines: ac; si quid increpas, minaris, objurgas, id prudenter admodum, & cautè faciendum, imò etiam leniter, & amicè. Denique videre est, qui vastè, & rusticè, infacetè pronuntient. Dapes vel optimæ, si squallida in mensa, & patinis olentibus apponantur, sordent. Illos emendare Declamatio, five ars benè pronuntiandi, de qua subjiciam pauca, debet. Hæc ultima è quinq; Eloquentiæ partibus vulgò numeratur.

ARTICULUS VII.

De

*De Pronuntiatione, sive: Ars vocis,
& gestûs.*

HUjus artis duplex labor: in voce, & gestu. Vox ne sic demittatur, ut ad aures etiam longiusculè disjunctas nequeat aspirare. Absit ab eadem unus quidam tenor, & semper æqualis intentio: modò attollatur, modò deprimatur, modò concitior sit, modò sedatior. Imitanda natura, quæ aliam vocem tribuit irato homini, aliam supplicanti, aliam narranti: mæsto, hilari, juveni pariter, ac seni, aliam. Cavendum, ne vocem abruptas ibi, ubi non decet: ne continenti spiritu pronunties nimis multa, sed clausulas, & interpuncta sermonis accuratè serves, quæ tanquam repagula orationi objiciuntur, ut cursum paulisper inhibeat. Mendosè illud fit à nonnullis, dum carmina Hexametra recitant, ut totidem versibûs impetum vocis modumque definiant; aut in recitandis Pentametris hæreant, consistentque paulisper ante dissyllabam dictionem, quâ vulgò ejusmodi versiculi clauduntur. Lex ea te-

neri debet, ut eò ulque vox procurrat, dum sententia sit absoluta, nisi fortè protrahatur verborum complexio tam longa, ut uno spiritu volvi non possit: tunc enim modicè licebit in medio consistere. Cautio imprimis adhibenda, & sollicitudo, ut extremæ vocum particulæ distinctè efferantur; solent enim interciderè cum gravi sententiæ detrimento. Nam quòd nasò quidam plùs loquantur, quàm ore, quòd blæso trunca, & hiulca verba supplantent palato; cùm naturæ vitia plerumque sint, emendari utcumque possunt, tolli omnino vix possunt.

Jam, qui ad recitandum quidpiam, ac declamandum exercebuntur, juvabit illis voce demissa, quasi familiariter; explicare, quod recitaturi sint: prima quippe cura in eo ponenda, ut probè intelligant, quodcumque sunt dicturi: eàmque ob rem utile fuerit jubere, ut in patrium sermonem illud ipsi convertant, imò ut vernaculè paulisper declament, quasi agerent cum socio, vel cum persona nota: sic enim facile

cilè percipiunt, quò tonò vocis utendum, quò gestû. Ubi sententiam vocibus subjectam habuerint exploratam, & actionem quasi primis informatam lineis, licebit, vocem attollant, & majores induant, si res poscat, spiritus. Advocandi etiam erunt amici, aut affines, qui privatim dicentes antè audiant, quàm in suggestum producantur: præsertim si sunt in declamando rudes: sic enim confirmantur, & alieni, aut ignoti cujuscumque voce, monitisque plùs interdum moventur, quàm præceptoris, cui assveverunt.

Ut in voce, sic in gestu formando, certæ sunt leges, certi fines. Habitus corporis, ac status firmus, stabilis, & rectus esse debet. Caput ne obstipum sit, vel in alterutrum humerum nimis deflexum: ne temerè jactetur, aut subrigatur. Manus modicè à pectore projiciantur; ne vulgò attollantur ita, ut humeros excedant; nè hinc inde veluti mancæ pendeant; nè an-
fatis ambæ lateribus arcuatim innitantur; ne in pugnum facile colligantur; ne pro-

tendantur rigidiùs; ne sæpiùs, aut finè gravi causa collidantur, complodanturquè. Digitus, quem indicem vocant, sublatus, & vibratus identidem, reliquìs intrà manum pressis, vix dignitatem habet; annularis, & medius decenter conjunguntur, aliis paulùm diductis. Vola plana vulgò sit: tota manus circa carpum, ut cubitus circa latera, honestè circumagantur. Turpè est ingredi liberiùs, aut pedes motare, cùm aliquem alloqueris, nisi id fiat significandi causâ. Ne sint nimis disjuncti pedes, ne valgorum ritu, aut varorum, intorti, ne spatiò semper æquali inter se distent; ne demum crebrò, ac temerè supplodantur.

Docebunt hæc pueros magistri saltandi, quos in arte sua consuli, & audiri par est: aspectus ipse hominis non impoliti, nec inexperti, si quid mendosum sit, facilè animadvertet. In gravioribus animi perturbationibus exprimendis, abire paulisper ab his regulis nefas non est; modò tamen decorum ubique teneatur.

PARS

PARS TERTIA

De Oratoria Elocutione.

Egimus hætenus de duabus primis Eloquentiæ partibus, Inventione, & Dispositione: restat tertia difficillima, de Elocutione. Hæc nihil aliud est, quàm scribendi ratio numerosa, & ornata. Numerosam efficiunt Periodi, ornata figuræ.

C A P U T I.

Definitio, Partes, & Usus Periodi.

A R T I C U L U S I.

Quid est Periodus? *Resp.* Vox ista Periodus, Græca est, significatq; circuitum, ambitum, & comprehensionem quandam verborum ab initio ad finem, ut ait Aristoteles, breviter deductam. Definiri Periodus rectè potest: *Sententia, sive oratio brevis, certis partibus, à se invicem suspensis, numerosè comprehensa.* Hinc vides ad Periodum requiri tria. Primum, ut sit oratio brevis, nempe, quæ faciliè conspici, pronuntiari, memoriâ teneri possit. Alterum, ut ejus partes sint aliæ ex

aliis aptæ, cohærentes, & suspensæ. Tertium, ut numerosa sit. In quo numerus iste consistat, dicitur Articulo 2.

Quænam sunt partes Periodi? *Resp.* Majores dicuntur membra, Græcis *cola*: Minores incisa, Græcè *commata*.

Quid est membrum Periodi? *Resp.* Est periodi pars major, sensum aliquem habens, sed imperfectum, qui scilicet ab antecedentibus membris, aut consequentibus pendeat: *Ut, si amico laboranti opem tulisses: en primum Periodi membrum ex quo sequi alterum debet: v. g. Nunquam ille profectò in tantam calamitatē incideret.* En alterum membrum à priori dependens.

Quænam sunt dotes membri periodici? *Resp.* Tres: Prima, ut illi sensus aliquis subsit; sensum autem efficit verbum activum aliquod, aut passivum, suo regimini, ut loquuntur, adjunctum: ut, *amico laboranti opem ferre.* Altera, ut sensus ille sit imperfectus, & ab alio dependens membro: ut, *si opem tulisses, &c.* Tertia, ut non sit nimis prolixum. Magnitudinem vulgò

vulgò definiunt Rhetores eam, quæ uno spiritu commodè proferri possit, qualis ferè est hexametri versus: cui sex pedes attributi fuerunt; quia continenti, nec intermissò spiritû volvi non incommode possunt. Hæc tamen magnitudo non ita est observanda religiosè, ut protrahi ulteriùs non possit, præsertim si spiritus dicentis longiorem ferat verborum ambitum, aut rei gravitas illum poscat.

Quid est Incisum? *Resp.* Est pars brevior membri periodici, sensu, aut magnitudine idonea carens; in quo nempe verbum desideratur, aut mensura hexametro versui par: ut, *in hac iniquitate rerum:* En Incisum verbo carens. Item *in hac perturbatione temporum:* adde verbum, exempli gratia: *Nemo est:* efficies unum membrum: subijce duo incisa cum suo verbo, alterum habebis membrum, & Periodum perfectam: *Nemo est in hac perturbatione temporum, in hac iniquitate rerû,* quin ubivis, (primum incisum) quàm ibi, ubi est, (alterum incisum) esse malit.

En

En tibi aliam Periodum bimembrem, cujus membra singula incisîs constant. *Quæ soli ubertas, & affluens rerum omnium copia, ad Capuam Pœnos emolliit, eadem variis captos voluptatum illecebris in Græcia, Syriaque Romanos infregit.*

Quot membris constare Periodus potest? *Resp.* Unô, duobûs, tribûs, aut quatuor; interdum pluribûs, sed rariûs. Quæ unô constat, vocatur Monocolos; quæ duobûs, Dicolos, seu bimembris: quæ tribûs, Tricolos, seu trimembris: quæ quatuor, Tetracolos, sive quadrimembris. Singularum exempla postea proferemus.

Estne semper utendum Periodis? *Resp.* Non semper: licet interdum dicere membratim, aut incisim, maximè, cùm adhibentur figuræ, cùm amplificationis velut acies instruitur. Periodicè vulgò dicendum in exordiis, in majoribus ratiocinationis propositionibus, &c.

Quid est periodicè dicere? *Resp.* Est uti frequentibûs Periodis. In quo diligenter cavendum, ne omnes parî numero mem-

membrorum consent, sed longiores brevioribus appositè misceantur.

Quid est membratum, aut incisim dicere? *Resp.* Est varia frequentare incisa, vel membra, quæ nullò inter se nexu jungantur: ut, *Hunc Principem natura finxit ad regnum; Virtus ad pietatem erudit; Fortuna erexit ad solium; Fortitudo victoriis coronavit.* Junge hæc membra inter se aliquò vinculo, Periodum feceris: exempli gratiâ: *Hunc Principem non modò natura finxit ad regnum, virtus ad pietatem erudit, fortuna erexit ad solium: sed etiam victoriis ingentibus fortitudo coronavit.* Orationis incisim suæ exemplum hoc esto. Puerorum negotia non alia sunt, quàm nugari, garrere, bac, illac vogari, ludo, genioque indulgere. Item, Christiana humilitas modestiam amat, latebras aucupatur, ambit despici, bonore cruciatur. Item illud ex oratione pro Archia Pòeta: *Studia literarum adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium,*
ac

ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.

Quænam sunt vitia Periodi? *Resp.* Hæc præcipua: Si parùm compta, & numerosa sit, si obscura, si longior, si referta verbis inanibus, quæ numero tantum, auribusq; serviant, si eodem sæpius modò claudatur.

Quid confert orationi Periodus? *Resp.* Ut levavius ad aures accidat, molliusque, ac facilius in animum influat.

ARTICULUS II.

Ars Periodi contexenda.

Quid opus est factò, ut Periodus componatur? *Resp.* Primò, est eligenda sententia, quæ Periodi materia sit. 2. Quærendæ partes, & membra, è quibus Periodi corpus constet. 3. Membra illa inter se necstenda sunt. 4. Verba certo sunt ordine disponenda, unde numerus, & svavitas orationis existat. Materiam Periodi subministrat inventio oratoria, & ipsum dicendi argumentum. Numerus aurium iudiciò magis dignoscitur, quàm præceptis explicatur.

catur. Consistit ille in certa quadam syllabarum, modò brevium, modò longarum collocatione, quæ aures mulceat, & quemdam quasi concentum efficiat. Exemplum esto. *Te miror, Antoni, quorum facta imitaris, eorū exitus non perhorrescere.* Solve hæc verba, & aliò modò dispone, non erit idem concentus. *Antoni, te miror, non perhorrescere illorum exitus, quorū imitaris facta.* Aut, *quorū imitaris facta, eorū non perhorrescere exitus.*

Eundem Tullium audi de numero oratorio sic præcipientem: *Neg. numerosa,* Inquit, *oratio debet esse, ut pœma: neg. extra numerum, ut sermo vulgi.* Cavendum imprimis, ne iisdem pedibūs, eodemq; numerò Periodi omnes claudantur. Plus artis, & laboris est in dilatanda Periodo, siue in membris illius inveniendis.

Quò pacto dilatari Periodus, & in plura fundi membra potest? *Resp.* Primò, per definitionem singularum vocum, è quibus propositio Periodi componitur. Placet, exempli causâ, propositionem hanc periodicè

dicè amplificare, *Deus virtutem remuneratur*. Expone, quæ notio subiecta sit huic voci, *DEUS*: tum isti, *Virtus*; denique huic postremæ, *remuneratur*. Cum *DEUS* rerum omnium arbiter sit, idemq; proborum & improborum *Judex* æquissimus, nemini dubiū esse potest, quia, quidquid piè, sapienter, & ex officio virtutis fuerit gestum, amplissima mercede, non solum in hac vita, verum etiā in immortalī, ac sempiterna cumul tissimè muneretur.

Cedò aliud exemplum Periodi per definitionem diffusæ. *Resp.* Sit hæc Periodi materia: *Indoeti contemnuntur*. Qui naturæ, aut educationis vitio, in turpi bonarum artium ignoratione versantur, illi apud omnes ita contempti, vulgò jacent, ut si nunquam nati forent: *vel*, ut aditum ad famam, honoremque invenire nullum possint. *Cur Rhetoricæ studium negligis?* Siquidem arte benè, ornatèq; dicendi, non solum belluis, sed hominibûs homines longè præstant; cur cæteras artes tibi colendas, hanc negligendam arbitraris? Quid

Quid cavendum in hac amplificandæ Periodi ratione? *Resp.* Ne multa synonyma idem significantia congerantur, v. g. Si vocem, *remuneretur*, in primo exemplo positam amplifies tribus istis modis, coronet, remuneretur, cumulet. Aut vocem, *indocti*, quæ jacet in secundo exemplo, exponas, nulla litterarum cognitione præditi, nulla ornati laude scientiarum, nullo eruditionis splendore decorati. Nam istæ phrasæ, præterquam quòd ornatissimæ non sunt, idem ferè omnes sonant. Id vitium pueris familiare est.

Quænam sunt aliæ rationes dilatandæ Periodi? *Resp.* Peti possunt ab omnibus ferme locis oratoriis: Enumeratione partium, Adjunctis, Causis, Effectis, Similitudine, Comparatione, Antecedentibus, & Consequentibus.

Da exemplum Periodi amplificatæ per enumerationem partium. *Resp.* Sit hæc propositio amplificanda. *Nihil est Urbe Româ pulchrius.* Quisquis Romam, principem urbium, spectat, illam palatiorum multi-

multitudinem, & magnificentiam, illam sacrarum ædium dignitatem, & amplitudinem, tot signa in ære, ac marmore spirantia, tot eruditæ, ac superbæ vetustatis illustria monumenta, Romam denique veterem, è suis veluti cineribus redivivam; hæc, inquam, omnia qui contemplatur, ita defixus admiratione stupet, ut nihil pulchrius Româ fieri posse fateatur.

Christianus benè de omnibus mereri studet. Qui vitam ad Evangelii leges, & effata Christi componit, non de illis solum, quos amicitia, aut cognatione conjunctos habet, verùm etiam de inimicis, de ignotis, & alienis benè mereri studet.

Plura exempla caput tertium subministrabit, quæ rationem conficiendæ amplificationis, velut primis tibi lineamentis, adumbrabunt. Sed antea pauca præmittā de modo necessendi membra periodica.

Quoniam partio periodi partes inter se jungendæ sunt? *Resp.* Id fit ope quarundam particularum, quarum priores necessario inferunt posteriores. Priores serviunt primis

primis membris periodi, & ut Rhetores loquuntur; ejus *Protasim* continent. Posteriores ultimam Periodi partem, quæ *Apodosi* dicitur, comprehendunt.

Exemplo sit hæc periodus bimembris. Quemadmodum ægroti ciborum saporem non sentiunt (*en Protasis*;) sic improbi, virtutis gustum nullum habent (*en Apodosi*.) Est autem diligenter notandum, sententiam, sive materiam periodi non in protasi, sed in ejus apodosi vulgò contineri, ut patet in allata periodo, cujus hæc propositio est, sive materia: *Improbis virtus non sapit*. In protasi continetur, quod excogitatur ad amplificandam periodum; hoc est: ad probandam, ornandamve ejus sententiam.

Cedò aliquas ejusmodi particulas, seu vincula necedendis apta membris. *Resp.* Innumera legendo deprehendes. Tales sunt. Quemadmodum --- Sic. Si --- Profectò. Quantum---Tantum. Cum--- tunc. Tum --- cum. Qualis --- talis. Quamvis--- tamen. Ut---ita. Unde --- inde. Quò ---cò. Non

Non minùs --- quàm. Et --- &c.

ARTICULUS III.

Exempla Periodorum.

MOres puerorum educatione formantur. Ut argillā artifex, sic pueros magister sapiens format. Cujusmodi est hæc periodus, & quomodo amplificata? *Resp.* Est *monocolos*, sive unius membri: Nam illi convenit allata capite primo definitio periodi; & ejus protasis membrum dici non potest; quia caret justā membri periodici magnitudine. Est igitur *incisum*, quod cum sequenti apodofi junctum, unius membri legitimam mensurā conficit. Amplificatur autem à similitudine, ut patet.

Exemplum periodi monocoli alterum hoc esto. Tam est eruditus Cicero, quàm eloquens. Item: tam studiosus litterarum est hic adolescens, quàm virtutis.

Otium est omnium malorum origo.
Quemadmodum labor bonorum omnium, & virtutum parens quodammodo dici potest: sic ab otio mala omnia, & vitia proficiscuntur. *Bimembris* est à contrario.
Eadem

Eadem trimembris, ab effectis. Si causam quæras, cur adolescentes rerum utilium ignorantia laborent, cur viri ambitione, iracundia, cæterisque cupiditatibus ferantur in vitia præcipites, certissimam tot malorum originem in otio reperies.

Quadratam periodum habes initio Tullianæ orationis de provinciis consularibus. Dicitur quadrata periodus ea, cujus membra quatuor sunt, eaque ejusdem ferè magnitudinis, adeò, ut quadrum efficere videantur. Si quis *vestrùm expectat*, quis *sim provincias decreturus*; consideret ipse secum, qui *mibi homines è provinciis detrahendi sint*: non dubitabit, quid *me sentire conveniat*, cum *quid mibi sentire necesse sit*, cogitavit. Vides membra ferè omnia æqualia, & in quadrum veluti redacta.

Rotundam Tullius idem dabit initio orationis pro Cæcina. Est autem rotunda periodus, cujus primò quatuor membra sunt: deinde verò sic inter se apta, & sibi invicem respondentia, ut posteriora membra priorì locò possint collocari, manente eodem

eodem sensu, & lepore orationis. Si, quantum in agro, locisq; desertis audacia potest, tantum in foro, atque judiciis impudentia valeret; non minus in causa cederet Aulus Cæcina Sexti Æbutii impudentiæ, quam tum in vi facienda cessit audaciæ.

Hujus periodi si membra postrema collesces initio, & dicas: Non minus in causa cederet Aulus Cæcina Sexti Æbutii impudentiæ, quam tum in vi facienda cessit audaciæ; si quantum in agro, &c. eadem sententia manebit: quemadmodum in circulo rotundo, si partem imam summô, & summam infimô locô posueris, eadem semper manebit figura. Quidam non distinguunt quadratam periodum à rotunda.

Rotundæ periodi exemplum hoc alterum esto. Si tantum apud te valeret accepti beneficii grata recordatio, quanta fuit in me voluntas bene de te merendi; eandem nunc mihi benevolentiam in adversis meis rebus præstares, quam in secundis olim tam prolixè mihi promissisti.

Pona-

Ponatur hæc sententia: *Peccati magna gravitas est*: fundetur sic in periodum bimembrem. Tanta est in peccato vel levissimo gravitas, tanta foeditas, tanta peffis, ut omnium mortalium salus unico sit mendacio, vel otioso verbo posthabenda.

Placet eandem sententiam tribus membris complecti? adde particulam *Si*: *Tantum est in peccato vel minimo gravitatis, tantum exitii, ut, si mundi totius conservatio, & mortalium salus omnium ageretur, vel minimum admittere nefas esset.* Adde quadrimembrem.

Tantum est in peccato quolibet, vel gravitatis ad poenam, vel ad ignominiam foeditatis, ut, quamvis mortales omnes donandi cœlo, vel inferis eximendi forent; nefas tamen esset, non modò gravioris aliquid flagitii committere, sed vel levissimò quidem mendaciò Divinum Numen offendere.

Fac bimembrem ex isto Psalmi versiculo; *Initium Sapientiæ, timor Domini.*

Qui præclarum sapientis nomen ambit,

E

III

illi nihil esse debet antiquius, quàm ut orbis moderatorem, ac Dominum sanctè revereatur, & timeat. Da trimembrem ex illo Sapientis effato: *Tanquam à facie colubri fuge peccatum.* Quemadmodū trepidè refugeres, si angvem oculis igne suffectis, & exertâ lingvâ in te irruentem conspiceres: Ita non minori contentione ac celeritate, peccati vel umbram fuge.

Cedò trimembrem ex hac sententia: *Nihil facito, cujus pudere te, ac pœnitere debeat.* Si me audis, ita vitæ tuæ rationem institues, nihil ut unquam dicas, faciasve, cujus te postea meritò pudere, ac pœnitere debeat. Hanc Sapientis vocem, *Memorare novissimam tuam, & in eternū non peccabis,* funde in quinq; sexve membra.

Si tecum attentè reputaveris imminentem singulis momentis, quolibet in loco, & negotio mortem; si te ad supremi Judicis horrendū tribunal obita morte statim rapiendum cogitaveris; si parata improbis in tartaro supplicia, nullis unquā finienda sæculis; si constituta probis in cœlesti regno

gno præmia sæpè, ac diligenter inspexeris: mihi crede, nunquam fiet, ut vel blandimentis voluptatum pelliciaris ad scelus, vel objecto cujuscunque calamitatis, ac periculi metu à recta virtutis via traharis.

CAPUT III.

De Figuris.

Quid sunt in oratione Figuræ? *Resp.* Quod in horto flores, in cælo stellæ, in collo torques, in digito annuli aurei, & in annulis gemmæ: figuris enim oratio, quasi quibusdam flosculis, distincta nitet, & tanquam stellis conspersa lucet, & ceu gemmis radiata micat. Hinc orationis dignitas, robur, & propria quædam elocutionis oratoriae majestas efflorescit.

Quid est Figura? *Resp.* Est conformatio quædam sermonis elegantior, remota à communi modo, & loquendi consuetudine. Itaque quod præter communem usum loquendi ornatius dixeris, id cum figura dictum putabitur.

Quot duplicis sunt generis? *Resp.* Duplicis: aliæ dicuntur Figuræ verborum;

aliae *sententiarum*, quæ à Græcis dicuntur *Schemata*.

Quænam vocantur *Figuræ verborum*?

Resp. Eæ, quæ in verbis tantum habent dignitatem; id est, quæ positæ sunt in forma conformatione verborum quâ immutata *Figuræ* percunt: v. g. Quid me expectas? Quid meam fidem imploras? Figura est, quæ dicitur *Repetitio*. Quod si ita immutem verba: Quid me expectas? Cur meam fidem imploras? tunc non erit Figura eadem; quia non erit repetitio illius particulae, *Quid*.

Quænam dicuntur *Figuræ sententiarum*? *Resp.* Quæ non in verbis tantum, sed in rebus ipsis quandam dignitatem habent; hoc est, quæ ita positæ sunt in sensu, ac sententia, ut, quibuscunque verbis proferantur, eadem semper *Figuræ* vis, ac majestas seruetur.

ARTICULUS I.

De Figuris Verborum.

Figuræ verborum duplicis sunt generis. Aliæ enim sunt in verbis à propria signifi-

gnificatione translatis ad alienam significacionem; & Tropi dicuntur, à Græca voce significante, *transfero, muto*. Aliæ sunt in verbis, nativæ, & propriam significacionem retinentibus, sed certò modò collocatis.

S. I.

DE TROPIS.

Quid est Tropus? R. *ſp.* Est aliqua dictio, quæ à propria significacione transfertur ad alienam, & non propriam. Sive, ut loquitur Cicero, *verbum mutatum, & inflexum*: ut Quintilianus, *avcessitum*, Porriò verbum à propria significacione transfertur ad alienam, vel propter utriusq; similitudinem quandam, & proportionem, estq; *Metaphora*: vel propter oppositionem, ac dissimilitudinem, estque *Ironia*, quam nonnulli annumerant figuris sententiarum, at minùs rectè: vel propter essentialem conjunctionem, ita, ut una sit de alterius essentia, & compositione, estque *Synecdoche*: vel demum propter conjunctionem minùs strictam, & *Metonymia* vocatur. Itaq; istos tantùm quatuor

tropos numerant, qui rem accuratiùs definiunt. Alii tropos quosdam fieri volunt in uno verbo, quosdam in pluribus verbis.

Quot sunt Tropi in uno verbo? *Resp.* Septem: Metaphora, Synecdoche, Metonymia, Antonomasia, Onomatopœia, Catachresis, Metalepsis.

Metaphora est translatio verbi ab uno, cui propriū est, ad aliud, cui non est proprium: ut, homo ardens irā. Nam *ardens* propriè igni convenit, & transfertur ad hominem, cui non est proprium: neque enim propriè homo ardet, sed ignis.

Synecdoche fit 1. Cū pars pro toto ponitur: ut puppis pro navi. 2. Cū totū pro parte: ut fons pro aqua. 3. Cū sumitur materia pro ipsa re, quæ ex illa fit: ut ferrum pro ense. 4. Cū antecedentia pro consequentibus usurpantur: ut, boves ab agricolis domum reducuntur, pro, *Nox adventat.*

Metonymia, seu transnominatio, fit: cū pro effectu causa, aut contra pro causa effectus ponitur: ut cū Cererem pro pane,

pane, Bacchum pro vino dicimus, quia Ceres frumenti, & Bacchus vini, inventores fuerunt.

Antonomasia, seu pronomination est, cum aliquid pro vero rei significatæ nomine sumitur: ut, Everfor Carthagini, pro Scipione, qui evertit Carthaginem.

Onomatopœia, seu fictio vocis est, cum vox producitur, similitudinem habens cum ipsa re significata: ut mugitus pro sono, quem boves edunt.

Catachresis, seu abusio fit, cum abutimur nomine alicujus rei ad aliam significandam, cui conjuncta, & quasi vicina est: ut, cum appellatur parricida is, qui matrem interfecit, qui propriè matricida dicendus esset.

Metalepsis fit, cum dictio aliquid diversum à propria significatione ex iis, quæ antecesserunt, indicat: ut, post aliquot mea regna videns mirabor aristas: id est, post aliquot annos: nam ex aristis æstates, ex æstatibus annos intelligimus.

Quot sunt tropi, qui in pluribus verbis

versantur? *Resp.* Quatuor: Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, Hyperbole.

Allegoria fit, quando rem aliquam per aliam similem exponimus: ut, cum magnas subiisset tempestates, omnium naufragium fecit. Hoc est: cum magna adiisset pericula, amisit bona omnia.

Periphrasis, seu circumlocutio est, cum id pluribus verbis explicatur, quod paucioribus dici poterat: ut, ille, à quo vitam accepisti: id est; tuus pater.

Hyperbaton, seu transgressio est, cum perturbatur ordo verborum: ut, qua de re; pro: de qua re; mecum, pro: cum me.

Hyperbole, seu superlatio, aut excessus est, cum sententia aliqua fidem excedit, augendæ rei gratiâ: ut, nive candidior: anteire cursibus auras.

S. II.

De aliis Figuris Verborum.

IN quo hæ Figuræ à Tropis differunt?
Resp. Quòd Tropi fieri nequeant, nisi verbis translatis: at Figuræ Verborum propriis verbis constare possunt: ut occidi, occidi

cidii hostem patriæ: Figura est; quæ *Repetitio* dicitur: non tamen Tropus est, quia occidi verbū proprium est, non translatum.

Quomodo fiunt Figure verborū? *Resp.* Tribus modis. 1. Per *additionem*, cum scilicet verbum verbo additur, ut, veniet, veniet illud tempus. 2. Per *detractionem*, cum detrahitur aliqua vox, ut, parentes, propinquos, amicos prodidit. Detrahuntur enim conjunctiones. 3. Per *similitudinem*, cum variæ voces inter se similes ponuntur: ut, hoc vestimenti genus fœminas non tam ornat, quàm onerat. Has ternas lustremus figurarum classes, & incipiamus à prima.

Figura per additionem.

Repetitio figura est, cum ab eadem voce periodi membra inchoantur: ut, quem populus Romanus damnavit, quem Senatus damnavit, quem omnium existimatio damnavit, eum vos sententiis vestris absolvetis? *Cic. ad Heren.*

Vix hostem invenerat, jam urgebat,
Vix aciem influxerat, jam vincebat.

Accusant ii, qui fortunas ejus invaserunt, causam dicit ille, cui nihil, præter calamitatem reliquerunt: accusant ii, qui, &c. causam dicit ille, qui, &c.

Conversio est, cum eodem verbô finiuntur periodi membra: ut, illud ex te audire cupio: quare, cum ego te defenderim, non rogatus defenderim, tu horum omnium immemor me oppugnes.

Doletis, everfa esse templa, illa evertit hæresis: lugetis, sacra majorum monumenta suis spoliata esse ornamentis, spoliavit hæresis: Sacerdotes crudelissimè trucidatos, trucidavit hæresis.

Complexio repetitionem complectitur, & conversionem, cum videlicet oratio eodem verbô inchoatur, & desinit: ut, quis accusavit? inimicus. Quis testes produxit? inimicus. Quis tulit sententiam? inimicus. Quis irrogavit pœnam? inimicus.

Qui sunt, quos DEUS summè odit? impudici. Qui sunt, quos etiam in hac vita diris suppliciis afficit? impudici.

Vis, o! Christiane, frænare libidinem?

ora

ora. Vis hostem pudicitiae frangere? ora.
Vis temperantiae coronam referre? ora.

Conduplicatio est, cum idem verbum vel initio, vel in decursu orationis gematur affectus exprimendi gratia: ut, vivit, & vivit non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. *Cic. 1. Catil. n. 2.*

Bona (me miserum! consumptis enim lacrymis, tamen infixus animo hæret dolor) bona, inquam, Cn. Pompeji fuere acerbissimæ voci subjecta præconis. *Cic. 2. Philippicâ.*

Nunc enim audes in horum conspectu venire, proditor patriæ? proditor, inquam, patriæ venire audes in horum conspectu? Commotus non es, cum tibi mater pedes amplexaretur? non es commotus? *Cic. ad Heren.*

Traductio, quæ alio nomine dicitur Polypsiōton, cum eadem vox diversis locis usurpatur, casibus, aut generibus paulum immutatis: ut, ei sum insensus; ejus aspectum ferre nequeo; illum auribus, oculisque, respuo; illo superflite vitam tranquillam agere non possum. *Gra-*

Gradatio, seu climax est, cùm ab uno ad aliud fit progressio aliqua repetendo eorum, quæ jam dicta sunt: ùt, mihi diligentia doctrinam, doctrina gloriam, gloria æmulationem, æmulatio sempiternam laudem comparavit. Sed de gradatione fusiùs in Figuris sententiarum.

Synonymia est còacervatio multorum verborum eandem significationem habentium: ùt, illum tandem aliquando furentem audaciâ, scelus anhelantem, pestem Senatui nefariè molientem emisimus, eiecimus, eliminavimus. Abiit, excessit, erupit, evasit. Illum redire non sinam, non feram, non patiar.

An verò vos soli ignoratis, vos hospites in hac urbe versamini, vestræ peregrinantur aures.

Polysyndeton fit, cùm multæ conjunctiones congregantur: ùt, teque, tuique similes, tibiq; charos, & aspernor, & averlor, & execror; nec timeo minas, quas jactas, nec terrent me pericula, quæ denuntias.

Figura per detractionem.

Sy-

Synecdoche figura est in narrationibus usitatissima, fitque, cum verbum quoddam reticetur, quod facile intelligitur: ut, hic tumultuari famuli, lugere ancillæ, mœrere filii, conjux misera lamentari: subauditur, coepit, vel coepere. Plura exempla progymnasma de narratione subministrabit.

Adjunctio est, cum ad unum verbum sententiæ plures referuntur. Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

Eâ flagrat cupiditate, ut illum nec pudor ab infamia, nec pudicitia à flagitii sceditate, nec pietas à scelere, nec generis, ac familiæ macula à libidinum turpitudine avocare queat.

Nulla libido ab illius corpore, nulla vis à manibus, nullum flagitium à sceleratissimis ejus factis unquam absuit.

Non illum avaritia ab instituto cursu ad prædam aliquam revocavit, non libido ad voluptatem, non amœnitas ad delectationem, non nobilitas urbis ad cognitionem, non denique labor ipse ad quietem.

Cic. pro Lege Manilia, num. 40.

Dis-

Disjunctio, seu dissolutio est, cū dem-
ptis conjunctionibūs, multa copulantur:
ūt, studia litterarum adolescentiam alunt,
senectutem oblectant, secundas res ornant,
adversis perflugium, ac solatium præbent,
delectant domi, non impediunt foris, per-
noctant nobiscum, peregrinantur, rusti-
cantur. *Pro Archia num. 16.*

Figuræ per similitudinem.

Paronomasia, seu annominatio est, cū
paululū immutata verba, atque deflexa
in oratione ponuntur: ūt, cū lectum pe-
tis, de letho cogita.

Similiter cadens est, cū duæ, vel
plures sententiæ, seu orationis membra iis-
dem casibūs efferuntur: ūt, quid tam com-
mune, quā spiritus vivis, terra mortuis,
mare fluctuantibus, litus ejectis? *Cic.
pro Rosc. Amer. num. 72.*

Similiter desinens est, cū plures sen-
tentiæ simili modō finiuntur: ūt, tam fe-
lix Imperator est, ut ejus semper volunta-
tibus non modō cives assenserint, socii ob-
temperarint, hostes obedierint, sed etiam
venti,

venti, tempestatesque obsecundarint. *Cic. pro Lege Manil. num. 48.*

Isocolon, seu compar, cum varia in oratione membra constant pari ferme numero syllabarum: ut, tam difficile bellum Pompejus extremâ hyeme apparavit, ineunte vere suscepit, mediâ æstate confecit. *Cic. pro Lege Manil. num. 35.*

Non est difficile viatori per apertam planitiem, nullis sentibus interclusam, nullis fluviorum anfractibus impeditam, nullis salebris lubricam, sinè prolapsione cursitare: at verò iter celerrimè conficere; durâ constratū glacie, multâ oblitum nive, cautibus asperum, vepribus invium, torrentiū concursū ruptū, non parvi laboris est opus.

ARTICULUS II.

De Figuris Sententiarum.

His Figuris, ut nihil in Rhetorica præstabilius, si usurpentur eâ, quâ par est, moderatione, ac prudentiâ: ita nihil ferè putidius, si temerè, ac pueriliter adhibeantur.

Allegoria nihil aliud est, quàm multiplicata,

plicata, & continuata translatio. Tametsi autem in verbis sita sit, in sententiis tamen dignitatem, & locum habere potest ob similitudinis gratiam, quam plerumq; continet, & translationis leporem. Exempla habet Cicero speciosissima.

Quod fretum, quem Euripum tot motus, tantas tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorum? dies intermissus unus, aut nox interposita sæpè perturbat omnia, & totam opinionem parva nonnunquam commutat aurorum. *Cic. pro Mur. num. 31.*

Neque tam fui timidus, ut, qui in maximis turbinibus, ac fluctibus Reipublicæ navem gubernâssem, salvamque in portu collocâssem, frontis tuæ nubeculam, aut Collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerem. Alios ego vidi ventos, alias prospexi animo procellas, aliis tempestatibus non cessi: sed unum me pro omnium salute obtulit. *Cic. in Pison. num. 20.*

Antithesis figura est, quâ verba verbis,
aut

aut sententiæ sententiis oppositæ referuntur: ut, quis ferre possit inertes homines fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis, ebriosos sobriis, dormientes vigilantibus? *Cic. II. in Catil. num. 10.*

Potestis ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religiosis, inimicissimos huic imperio, & nomini, bonis, ac fidelibus sociis, & civibus anteferre? *Cic. pro Fonteio, num. 22.*

Ex hac parte pugnat pudor, illinc petulantia; hinc fides, illinc fraudatio; hinc pietas, illinc scelus. *11. Cat. 25. Confer te hanc pacem cum illo bello; &c. 6. Verr. num. 115.*

His exemplis adnectamus unum paulò diffusius, & magis pium. Sit v. g. describendus tibi JESUS infans. Transeamus usq; Berthelem cum pastoribus, & videamus, & veneremur JESUM in præsepio, & demiremur in infante virū, Principem in servo, sapientem in puero, Rectorem orbis, juris factum alieni. Demiremur, & adore-

adoremus splendorem tenebris offusum, potentiam constrictam vinculis, infinitatem terminis finitam, immensitatem circumscriptam cunis, balbutientem sapientiam, sublimitatem cum humilitate, fortitudinem cum infirmitate conjunctam.

Apostrophe fit, cum ab auditoribus, quos alloquimur, ad absentem, vel praesentem quempiam, seu vivum, seu mortuum, aut etiam ad res inanimatas sermonem convertimus, quas veluti personas quasdam compellamus. His autem ferè modis, à Tullio petitis, figuratur *Apostrophe*.

Vos, Albani tumuli, atque luci, vos, inquam, imploro, & obtestor; vosque obrutæ aræ, quas ille substructionum insanis molibus oppressit: tunc vestrae religiones viguerunt, vestra vis valuit. Tuquæ, ex tuo edito monte, Latialis Jupiter, aliquando ad eum puniendum oculos aperuisti. *Cic. pro Milone num. 26.*

O Dii immortales! vos enim hæc audire cupio: impius hic vestra sacra curat? vestrum numen horret? non illudit auctoritati horum

rum omnium? *Cic. pro domo sua, n. 104.*

Vos, vos appello, fortissimi viri, qui multum pro Republica sanguinem fudistis, vos in viri, & in civis invicti appello periculo, Centuriones, vosque milites, vobis non modò inspectantibus, sed etiam armatis, huic judicio praesidentibus, hæc tanta victa virtus ex hac urbe expelletur, exterminabitur, ejicietur? *Cic. pro Milone, num. 102.*

Jacet in stabulo Regum Dominus recens natus, recubat nudus media hyeme Virginis filius in spelunca, ventis, nivibusq; pervia, totoq; contremiscit corpusculo DEUS Infans. Ah venti! si quis vobis sensus inest, si qua pietas, rigore remittite. Ah, frigidos inhibete flatus, sævi aquilones! Ah, quæso; alias perflate plagas auræ violentæ! &c.

Supremæ Majestatis Numen offendi miser, divina mentis æternæ jussa contempsi impudens, sanctissimasq; leges per summum sacrilegium violavi. O! me scelestum, velantum, impium! Fundite uberes lacrymas oculi mei, admissorum dolore facinorum,
&

& eluite, si potestis, assiduo, & amaro fletu sordes criminum, ad quæ patranda duces, heu! tam sæpè mihi, & antesignani fuistis.

Communicatio est exornatio, quâ causæ nostræ confidentes, aut ipsos consulimus adversarios, aut cum Judicibus quid faciendum sit, quidvè factum oportuerit, deliberamus: ut, nunc ego vos consulō, quid mihi faciendum putetis: id enim consilii taciti dabitis, quod egomet mihi necessariò capiendum intelligo. *Cic. 2. in Ver. n. 32.*

Tu denique, Labiene, quid faceres tali in re, ac tempore, cùm ignaviæ ratio te in fugam impelleret, Consules ad patriæ salutem vocarent? quam tandem vocem sequi, cujus imperiò parere potissimùm velles? *Cic. pro Rabir. n. 22.*

Quæro à vobis, Judices, &c. (hic, quæ res agatur, explicat, posteaquē sic illos consulit.) Quid est, quod hac tandem in re vobis afferre dubitationem possit? profectò, si rectè vestram bonitatem, atque prudentiam agnovi, non multùm me fallit, si consulamini, quid sitis responsuri. *Cic. pro Quintio, num. 54.* Con-

Concessio figura est, cum videmur etiam aliquid iniquum adversario concedere.

Non dubitavi, inquit, cum vadimonium desertum esset, bona proscribere, improbe: verum, quoniam illud tibi arrogas, & concedi postulas, concedamus. *Cic. pro Quint. num. 56.*

Esto causam proferre non potes, tamen si statim vicisse debeo; tamen de meo jure decedam, & tibi, quod in alia causa non concederem, in hac tibi concedam, fretus hujus innocentia. *Pro Rosc. Amer. 73.*

Esto, eripe hereditatem propinquis, praedare in bonis alienis, evertre leges, &c. Num etiam amicis bonis oportuit?

Est hoc tuum, & improbitatis, & imprudentiae tuae, hoc tibi do, & concedo: Scio te, &c. *V. in Verrem.*

Correctio est, quae verbum, aut sententiam retractat, & corrigit, ut aliquid aliud subjiciatur, quod magis proposito conducat.

Atque haec, cives, cives, inquam, si hoc nomine eos appellari fas est, qui haec de patria sua cogitant. *Pro Mur. 8.*

O stultitiam! stultitiamne dicam, an impudentiam singularem? *V. in Verr.*

Quæ fuit igitur in homine constantia? Constantiam dico; nescio, an meliùs patientiam possem dicere?

Cui homini bono benedixit unquam? benedixit; imò, quem fortem, & bonum civem non petulantissimè est insectatus? *Pro Sext. 120.*

In exercitu comparando patrimonium suum effudit; quanquam non sumus usi eò verbò, quò decuit; non enim effudit, sed in salute Reipublicæ collocavit. *III. Phil.*

Quæ convivia fieri putatis in hujusmodi domo? si domus hæc habenda est potiùs, quàm officina nequitiae, & diversorium flagitiorum omnium.

Deprecatio figura est, quâ opem alicujus, DEI, aut hominis, imploramus: ut, hòc nos primùm metù, Cæsar, per fidem, & constantiam, & clementiam tuam libera, ne residere in te ullam partem iracundiæ suspicemur. Per dexteram te istam oro, quam Regi Dejotaro hospes hospitii, porre-

porrexisti; istam, inquam, dexteram, non tam in bellis, & præliis, quàm in promissis, & fide firmiorem. *Pro Dejot.*

Unum restabat illud, quod forsitan non nemo vir fortis dixerit: restitisses, repugnâsses, mortem pugnans appetîsses. De quo te, te, inquam, Patria, obtestor, & vos Penates, patriiq; Dii, me vestrarû sedium, templorumque causâ me propter salutem meorum civium, quæ mihi semper fuit meâ charior vitâ, dimicationem, cædemque fugisse. *Pro Sext. 45.*

Distributio, seu *Partitio* est, cùm rem fusiùs explicamus, & in suas partes distribuimus.

Leclissimum hunc adolescentem non ingenua huic ætati levitas à consilio vitæ melioris revocavit; non improborum sodalium blanditiæ ad voluptates; non locorû, in quibus degit, amœnitas ad delectationē; non majorû nobilitas ad ambitionem; non egregiæ dotes ad arrogantiam; non aliorû procacitas ad libidinem; non amicorum convictus ad oblectationes intempestivas;
non

non deniq; summa rerum omnium affluentia
ad aliquod probrum, infamiamq; pellexit.

Eminet in hoc homine altitudo animi
in condonandis offensis, in communicandis
opibus liberalitas, in capeffendis rebus ar-
duis magnitudo mentis, in viis negotiorum
peruestigandis mira sagacitas, in gerendis
acre consilium, in persequendis summas
inter difficultates constantia: Nihilq; est,
quod non alto quodam aggrediatur animo,
aut cautissimis consiliis administret, aut
strenuo labore perficiat: vir planè inperter-
ritus periculis, infractus malis, invictus
adversis, ad labores impiger, ad pericula
fortis, ad causam, fortunamque felix.

Dubitatio est, cum hæremus, & am-
bigimus, quid dicendum, agendumve sit:
ut, quo te nomine appellemus? Improbū?
leve est pro tanto scelere. Fraudulentum?
jam id quidem arrogas tibi, & præclarum
putas. Audacem, impudicum, perfidiosū?
vulgaria, & obsoleta hæc sunt; res autem
nova, & inaudita. *Pro Quint.* 65.

Quid primum querar, aut unde potis-
simum

simùm exordiar, aut quod, aut à quibus
auxilium petam? Deorum immortalium,
Populine Romani, vestramne, qui summam
potestatem habetis hoc tempore, fidem im-
plorem? *Pro Rosc. Amer.* 29.

Equidem, quod ad me attinet, quò me
vertam, nescio. Negem, hoc admissum
fuisse crimen? negem, testes auditos esse in
Senatu? non est nostri ingenii, vestrae cle-
mentiae est, calamitoso, & innocenti sub-
venire. *Pro Cluent.* 4.

Apud vos quemadmodum loquar, nec
mihi consilium, nec oratio suppeditat; quos,
nec quo nomine quidē appellare debeam,
scio. Cives? qui à Patria vestra descivistis.
An milites? qui Imperium, auspiciūquē
abnuistis. Hostes? ora, vestitum, habitum
civium agnosco: facta, dicta, consilia, ani-
mos hostium video. *Liv. Dec. III.* 8.

Illustrem habet dubitationis ideam Vir-
gilius, Didonem ab Ænea derelictā in de-
liberatione suspensā, ac dubiā sic inducens:

En quid agam? rursusne procos irrissa
priores Experiā? &c. *Lib. IV. Æn.*

Exclamatio est orationis elatio, quæ motum animi vehementiorem in re gravi exprimit, interjectione adhibitâ, nonnunquam verò suppressâ: ut, cùm dicitur: Superi! Miserum me! O præclarum facinus! Mirum dictu! Ejus usus est ad laudem, ad vituperium, ad commiserationem.

Expolitio oratio est, quâ, commutatis verbis, congestisque prudenter figuris, eadem sententia variè versatur, & effertur, quò gravior, clariorque subjiciatur velut oculis, ac magis, magisque ornetur.

O! vita hominum fluxa, fugax, & in mortem præceps! nisi fluxam litteræ figerent, fugacem retinerent, sustinerent præcipitem; extingveretur, heu! fama nostra simul cum corpore, & eodem simul cum cineribus tumultu præclare factorum recordatio conderetur, si abessent litteræ: nisi, &c.

Gradatio, seu argumentum non tantum figura verborum est, sed etiam sententiarum, in qua sequens oratio semper addit aliquid ad præcedentem: ut, miserum est, exturbari fortunis omnibus; miserius est, inju-

injuriam: acerbum est, ab aliquo circumveniri; acerbius est, à propinquo; calamitosum est, bonis everti; calamitosius, cum dedecore, &c. *Pro Quint. 95.*

Facinus est, vinciri civem Romanum; scelus verberare; propè parricidium necare; quid dicam, in crucem tollere. 7. *Verr.*

Hypotyposis figura est, quâ res quæpiam sic verbis exprimitur, ut non tam audiri, vel legi, quàm geri, & oculis usurpari videatur. Differt autem *Hypotyposis* ab *Ethopœia*, quòd hæc tota sit in exprimendis animi affectibus; illa verò corpus delineet potius, quàm mentem: ut, hæc postquam acta sunt, procedit iste: inflammatus scelere, ac furore, in forum venit; navarchos vocari jubet, qui nihil metuerent, suspicarentur nihil; statim accurrunt: Iste hominibus miseris, innocentibusq; injici catenas imperat: implorare illi fidem populi Romani, & quare id faceret, rogare, &c. 7. *Verr. num. 105.*

Hæc cum maximè loqueretur, sex lictores circumstant valentissimi, & ad pulsandos,

dos, verberandosq; homines exercitatissimi;
cædunt acerrimè virgîs: eorum unus, con-
versò bacillò, oculos misero tundere vehe-
mentissimè cœpit. Itaq; ille, cùm sangvis,
os, oculosq; complêssset, concidit. 7. *Verr.*

Personabant omnia vocibûs ebriorum,
natabant pavimenta vinò, madebant pa-
rietes, scorta inter matresfamilias versa-
bantur, &c. II. *Philipp.*

Videor mihi hanc urbem videre, arcem
omnium gentium, subitò incendiò conci-
dentem: cerno animò sepultam spatriam,
miseros, atque insepultos acervos civium:
versatur mihi ante oculos Cethegi furor in
vestra cæde bacchantis. IV. *Catil. n. 11.*

Imprecatio est execratio quædam, quâ
malè alicui precamur: ut, quin tu abis in
malam rem, malumque cruciatum. Dii te
perdant, fugitive! ita non modò nequam,
& improbus, sed fatuus, & amens es. *Pro*
Deiot. 21.

Interpretatio figura est, quâ dictum,
aut factum alicujus juxta sententiam, &
mentem nostram interpretamur.

Cicero

Cicero Philippicâ II. initio causas quærit, cur Antonius in ipsum declamaverit. Quid putem? contemptumne me, &c.

Hoc mihi visus es dicere, Diogenes (*ait Seneca de tranquillitate animi cap. 9.*) Age tuum negotium, fortuna; nihil apud Diogenem: nam tuum est, &c.

Idem *cap. 14.* post narratum Canii factum: Quid censuerit, dubito; multa enim occurrunt mihi: Contumeliosus esse fortè voluit, & ostendere, &c.

Interrogatio figura est, quæ adhibetur, non tam quærendi, quàm instandi, & urgendi causâ, ad varios animi motus ciendos opportuna, & usitatissima; cùm nulla figura sit, quæ per interrogationem non possit exprimi. Selectiora hæc apud Tullium exempla sunt.

Quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? Qui sensus erat tuorum armorum? quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? *Pro Ligario, 19.*

Quid ego illorum dierum epulas? quid cum tuis sordidissimis gregibus intemperantissimas perpotationes prædicem? quis te illis diebus sobrium? quis agentem aliquid, quod esset liberò dignum? quis denique in publico vidit? *In Pisonem*, 84.

Stipulatus es? ubi? quo die? quo tempore? quo præsentem? quis sponpondi me dicit? *Pro Q. Rosc.* 47.

Piratam vivum tenuisti; quem ad finem? quam ob rem? quam ob causam? quò exemplò? cur tamdiu? etiamne privatus? etiamne reus? etiam penè damnatus? *In Verr.*

Ex quibus intelligis, hujusmodi minutis, crebrisque oratiunculis urgeri vehementius adversarium, & quasi densa telorum grandine obrui.

Ironia est, cum aliud planè dicimus, quàm verba significare videantur. Ita Tullius de Verre, homine crudelissimo, cum virum honestissimum, innocentissimumque tempestate perfrigida in medio foro nudum religari jussisset, virgìs cædendum, ut omnes quidem, qui aderant huic spectaculo, existi-

existimabant. Sic, inquam, Tullius jocatur de Verre. Fallit hæc hominis opinio; virgîs iste cæderet sinè causa socium Populi Romani, atque amicum? Non usquè eò est improbus, non omnia in eo nemo sunt vitia, nunquam fuit crudelis, leniter hominem, clementerquè accipit, &c. VI. *Verr.* 68.

Sed stulti sumus, qui Africanum, Pompejum, nosmetipsos cum P. Clodio conferre audeamus: tolerabilia fuerunt illa, P. Clodii mortem æquò animò ferro nemo potest. Luget Senatus, mæret equester ordo, tota Civitas confecta senio est, squalent municipia, affliguntur coloniae, agri denique ipsi tam beneficium, tam singularem, tam mansuetum civem desiderant. Hæc de hominis sceleratissimi morte idem Tullius. *Pro Milone num.* 20.

Laus Ironica.

Ades dum, mortalium humanissime, Lutherè; ades, inquam, Reipublicæ Christianæ illustre decus, magnum virtutis specimen, absolutum moderationis exemplar.

Quis enim te religiosior fuit unquam, aut esse potuit, vel tùm maximè, cùm, desertò cœnobiò, homines innumerabiles à severa vitæ ratione ad hilaritatem, ad compotationes, ad epulas, ad rerum omnium licentiam traducebas oratione, & exemplò? Quis comior, commodiorq; cùm sanctissimos homines proscindebas maledictis? Quis modestior, vel dum verbis magnificis te omnibus anteponebas? O virum sanctum! o! pium, ac pudicum hominem! o! Religiosissimum Sacerdotem! omnià mortalium sceleratissime, audes his flagitiis, his libidinibus, hac turpitudine, & audaciâ, te Catholicæ Religionis dicere vindicem? &c. Non te pudet, &c.

Præterire non possum Ironiam illam mirabilem, quam habet Tullius in Pisonem. Negaverat Piso, quò ignaviam suam, pudoremque tegetet, cùm cæterorum more Imperatorum non obtinisset honorem triumphi, negaverat, inquam, se Triumphicupidum unquam fuisse, contemnere se honorem illum dixerat. Quam ejus vocem
repre-

reprehendens Cicero, illū jaētat, exagitatq;
prolixā, & illustrī Ironiā, quam imitari
sic poteris in religiosae vitae contemptores.

Audiamus callidos istos ex Epicuri, aut
Lutheri schola Philosophos; religiosae vitae
institutum explodentes. Ajunt, vile hoc
esse vitae genus, & naturae ipsi repugnans,
quod hominem, naturā liberum, & sui ju-
ris, arbitrio mancipet alieno, perpetuoque
velut adstrictum carceri, non omni solum
voluptate privet, sed etiam inertī labore
conficiat, ac vigiliis, jejuniisque frangat,
irrogatis, atque etiam susceptis sponte pœ-
nis crudelissime torqueat. O! gravem, ar-
gutamq; Philosophiam! Quam doleo, prae-
clari Doctores, quod tam subtilem matu-
rius non expromseritis sapientiam, pri-
usquam innumerabiles viri, faeminaeque o-
mnium conditionum, & aetatum contem-
ptissimam istam vivendi conditionem am-
plecterentur. Neque enim integrum est,
magnis Ecclesiae Doctoribus, Basilio, Gre-
gorio, Hieronymo, Chrysostomo, & Au-
gustino, consiliis jam uti vestris. Errarunt
F5 non

non gustârant hanc vestram Philosophiam:
hanc enim imprudentes, & inconsultiissimi
homines, austerioris, ignobilisque vitæ ra-
tionem tenuerunt. Bruno, Parisiensis A-
cademiæ lumen, pudet me tui; quid est,
quòd, relicto celeberrimæ urbis splendore,
confectisque studiis, præruptarum, invia-
rumque rupium horrendas solitudines pe-
tiisti? Antoni, Benedicte, Dominice, cur
hos non audistis tam doctos homines, tam
eruditos, priusquàm in istum errorem in-
duceremini? O! stulti Epiphanii, Dama-
sceni, Hilariones, Cœlestini, & Eucherii!
O! amentem Franciscum! O! nullius con-
filii Albertum, Thomam, Bonaventuram!
qui aspernati voluptatum illecebras, &
perniciosa rerum fluxarum blandimenta,
ad religiosa claustra convolârunt. Sed,
quoniam præterita mutare non possumus,
quid cessant egregii Philosophi hæc præ-
clara præcepta dare adolescentibus innu-
meris, qui de hoc ineundo severioris vitæ
genere cogitant, ardent cupiditate incredi-
bili, Christi svave jugum subeundi? Ergo
agite,

agite, illos adite, meditamini, quibûs verbis incensam illorum cupiditatem compri-
matis, atque restringatis. Valebitis apud
incautos adolescentes, viri prudentissimi,
apud ignaros experti, ac periti; dicetis e-
nim, ut estis homines ad persuadendum
perfecti; quid est, adolescentes lectissimi,
quod vos horrida hæc vitæ ratio tantoperè
delectet? quid habet iste religiosæ vitæ sta-
tus, quod vos alliciat? quid hispidus, &
obsoletus habitus? quid solitudo, ac silen-
tium? quid castitas corporis, frequens je-
junium? &c. Hæc vos oratione, non du-
bito, quin illos in cœnobîa jam pedes in-
ferentes possitis revocare, & ad paternas
domos abducere. O! temeritatem, incre-
dibilemquæ dementiam? Lotharius Impera-
tor, abdicatis supremæ dignitatis insigni-
bûs, ad humilem hanc, ut vocatis, vitæ
conditionem se abjecit, caprans ab honoris
contemptu gloriam, & ab obscuritate loci
verum splendorem nominis. Caroloman-
nus, Carolo Martello progenitus, Austræ-
siæ Rex, rerum gestarum gloriâ clarus,
F6 eandem

eandem vitæ viam capeſſivit. Eandem Veremundus Caſtellæ, Ramirus Aragóniæ. Sigibertus, Chenredus, Inas, Etelredus, Angliæ Reges. Eandem auguſtiſſimæ Reginæ, Theodora, Eliſabetha, Radegundes, Batilda, aliæque Principes fœminæ inierunt: vos oculatiſſimi rerum æſtimatores, ſapientiores, quàm Lotharii; prudentiores, quàm Pipini; generoſiores, quàm Carolmanni; abundantiores conſiliò, eruditione, ingeniò, & prudentiâ, quàm Auguſtini, quàm Gregorii, quàm Baſilii, quàm alii omnes, qui impleverunt orbem terrarum virtutum meritîs, & doctrinæ gloriâ; ea contemnitis, quæ illi Chriſtianæ Religioni heròes præclara duxerunt.

Licentia Figura eſt, quâ utitur orator, cum ea, quæ gravia dictû ſunt, aut periculosa, magna libertate dicturum ſe profitetur: ut:

Attende jam, Torquate, quàm ego non defugiam auctoritatem Conſulatûs mei; maxima voce, ut omnes exaudire poſſint, dico, ſemperquæ dicam. Adeſſote omnes animis,

animis, qui adestis corporibûs; erigite mentes, auresque vestras, & me de invidiosis rebus, ut ille putat, dicentem attendite. Ego Consul, &c. *Pro Syl. num. 33.*

Vos, Patres conscripti (grave dictum est, sed dicendum tamen) vos, inquam, Sulpitium vitam privastis, &c. *IX. Phil. num. 8.*

Postremo (erumpat enim aliquando vera, & me digna vox) si ad eorum voluntatem dicta, factaque nostra referuntur, optanda mors est, &c. *Phil. X. num. 19.*

Præteritio fit, cum profitemur nos præterire, aut nescire, aut nolle dicere, quod tamen maxime dicimus.

Sed jam supra, & flagitia omittam: sunt quædam, quæ honeste non possum dicere; tu autem eo liberior, quod ea in te admisisti, quæ à verecundo inimico audire non potes. *II. Phil. 74.*

Nihil à me de pueritiæ suæ flagitiis audiet, nihil ex illa impura adolescentia sua: omnia præteribo, quæ mihi dictum turpia videbuntur: neque solum, quid istum audire, sed etiam, quid me deceat dicere, considerabo. *3. Verr. 32.*

Nihil

Nihil de illius intemperantia loquar, nihil de insolentia, nihil de singulari nequitia, ac turpitudine; tantum de quæstu, & lucro dicam, 6. *Verr.* 106.

Mitto nefarias nuptias, mitto expulsam matrimoniô filiam: nihil de ejus cupiditate queror. *Pro Cluentio*, 188.

Omnia vetera prætermittam, unum illud illustre, notumq; omnibus subjiciam.

Possem multa dicere de liberalitate, de ejus abstinentia, de cæteris virtutibus, sed mihi ante oculos obversatur Reip. dignitas, quæ me ad sese rapit, hæc minora relinquere hortatur. *Pro Sext.* 7.

Occupatio Figura est, per quam ea, quæ ab adversariis, aut ab ipsis auditoribus obijci possent, prævertimus, ultroquæ rationem facti cujuscpiam, dictivè reddimus.

Quæret quispiam, cur responderit non interrogatus? Quid igitur? debuitne suô silentiô fateri confictum crimen?

At enim, quæ causa fuit, cur id temporis domi remaneret? Remansit: quia comparari sibi illo die insidias noverat.

At

At etiam sunt, qui dicant cedendum esse tempori, præferendam quandoq; esse virtuti vitam. Quis amens hoc dixit unquam? quis adeò rationis expers hoc asserere audeat

Intelligo, quid opponi possit: severius non esse agendum cum adolescentibus, ætati indulgendum: itane verò, si, admissis velut habenis, feratur in omne nefas adolescentia, indulgendum est?

Video, quid dicturus sis: còactus, in-
quies, hoc crimen patravi: quis còegit?
Quis asserre vim potuit voluntati tuæ?

Atque etiam jactare audebis, liberalitatem in illo esse summam. O! DEUS immortalis! Hoccine est liberalem esse, collectum per multos annos patrimonium uno die in lustris, ac popinis profundere?

Sed audiamus Tullium, hac exornatione depellentem, quod ab Judicibus objici poterat ipsò statim orationis exordiò: (nam in exordiis maxime hujusmodi figura locum habet, ac præsertim in causis judicialibus, ad evellendas ex animis Judicum suspiciones, quæ reo nocere possent, ut, remoto

moto obice, liberius in causā ingrediatur.)

Credo ego vos, Judices, mirari: quid sit, quòd, cum tot summi oratores, hominesq; nobilissimi sedent, ego potissimum surrexerim, is, qui neque ætate, neque ingenio, neque auctoritate sim cum iis, qui sedent, comparandus. Deinde causam affert, cur ad dicendum accesserit, reliquò exordio.

Eòdem ferè modò suam Divinationem in Verrem auspicatur, dum instituti sui causam redditurus, cur præter morem, & contrà, quàm viri gravis officium postulare videbatur, se ad accusandū contulerit, sic agit:

Si quis vestrū, aut eorum, qui adsunt, fortè miratur, me, qui tot annos in causis, judiciisq; publicis ita sim versatus, ut defenderim multos, læserim neminem, subito nunc, mutata voluntate, ad accusandum descendisse: is, si mei consilii causam, rationemque cognoverit, una & id, quod facio, probabit, & in hac causa profectò neminem præponendū esse mihi actorem, putabit. Tum rationes subjicit, quæ illum ad id impulere.

Idem

Idem Cœlium defendens, sic amolitur, quod sibi objicit. *num. 39.*

Dicet aliquis, hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes? ob hanc causam tibi hunc puerum parens commendavit, & tradidit, ut in amore, & voluptatibus adolescentiam suam collocaret, & hanc tu vitam, & studia defenderes? *Tam deinde respondet sibi, multa de indulgentia disputans, quæ adolescentibus concedi potest.*

Sed longè præclariùs in Verrem agens, occupat, infirmatquæ ea, quæ respondere poterat Hortensius Verris Patronus.

Quid agam? *inquit*, quò accusationis meæ rationem conferam? quò me vertam? ad omnes enim meos impetus, quasi murus quidam, boni nomen Imperatoris opponitur. Novi locum, video, ubi se jactaturus sit Hortensius; belli pericula, tempora Reipubl. Imperatorum penuriam commemorabit; tum deprecabitur à vobis, ne patiamini talem Imperatorem populo Romano, Siculorum testimoniis eripi, neve obteri laudem

laudem Imperatoriam criminibûs avaritiæ velitis. *VII. Verr. num. 2.*

Prosopopœia est oratio, in qua rebus mortuis, aut sensûs expertibus, sermonem accommodamus: aut absentes tanquam præsentibus; vitâ functos, tanquam spirantes, ac loquentes, inducimus.

Existat ex ipsa familia aliquis, ac potissimum cæcus ille: qui profectò, si extiterit, sic aget, & sic loquetur. Mulier, quid tibi cum hoc adolescente? &c. *Pro Cœl. 23.*

Existat ergo ille vir parumper cogitatione vestra, quoniam re non potest: ut conspiciatis eum mentibûs, quem oculis non potestis. An non ita loquetur? *Pro Balb. 45.*

Qui populus, si tecum congregiatur, & una voce, si loqui possit, hæc dicat: Ego tibi illû non anteposui, &c. *Pro Planc. 12.*

Etenim, si mecum patria, si cuncta Italia, si omnis Resp. loquatur: Marce Tulli, quid agis? Tu eum exire patie is? &c. *1. Cat. 27.*

Patria tua tecum, Catilina, sic agit, & quo-

quodammodo tacita loquitur. Nullum jam tot annos facinus, nisi per te, &c. *Ib.* 18.

Quòd si nunc ille Brutus reviviscat, & hic ante pedes vestros adfit, nonne hac uteretur oratione? Ego Reges ejeci; vos Tyrannos introducitis. Ego, &c. *Cic. ad Her.*

Prosopopœia anni proximi elapsi.

Revocemus lapsum retrò tempus, & tanquam è communi rerum caducarum sepulchro excitemus annū, quem proximè vidimus expirasse; an non istis verbis nos objurgaret, si loqui posset? Amentes, inconsulti mortales, ficcinè momenta temporis, quò nihil pretiosius est, effluere passi estis? Sic horas, sic dies, & menses ignavè stolidèquè collocastis? O! nuditiam incredibilem! Annus ego; qui nuper abii, quem nuper obistis tam negligenter, concessus vobis singulari DEI beneficiò fueram, ut ope meà exiguis mortalis hujus vitæ laboribus immortalem gloriæ fructū pararetis. Nunc autem consumpsistis me, pro pudor! quibus in rebus? dicamne? vix audeo; dicendum tamen: in nugis, heu! in otio.

Le-

Leviora hæc sunt, me turpissimarum luto
libidinum conspurcâstis, &c.

Reticentia, eadem ferme figura est,
atq; *Præteritio*, *Aposiopesis* Græcè dicta,
cùm scilicet post aliquot verba sermo ab-
rumpitur, neq; perficitur, quod dici cœ-
pium erat; ut: Tu istud ausus es dicere,
homo omnium mortalium --- quæro: quo-
nam te digno moribûs tuis appellẽ nomine?

Huc pertinet illud Virgilianum de Ne-
ptuno.

*Fam coelum, terramq; meo sinẽ Numine
venti*

*Miscere, & tantas audetis tollere moles?
Quos ego - - sed motos præstat compone-
re fluctus.*

Sermocinatio, seu *Dialogismus* est fi-
cta personarum collocutio, sive quis solus
loquatur, sive plures inducantur simul col-
loquentes: ut patet in hoc exemplo.

Mercator locuples, non aurô minûs,
quàm ætate gravis, filiam habebat nubi-
lem, unicam. Eam cùm nuptui tradidisset
adolescenti nobili, pro dote, bona sua do-
navit

navit omnia. Brevi errorem animadvertit: cum vidit, se contemni indignum in modum à filia, generoque, sic, ut ne aspectu quidem dignarentur obvium. Nec abjicit tamen omnem spem levandæ ægritudinis. Consilium hoc init callidum. Amico denarrat causam doloris sui, & quid excogitavit, simul aperit. Nummos, inquit, in hanc rem mihi commoda ad paucos dies. Sume, ait amicus, ex hac arcula quantum voles. Summam iste capit non levem, domumque redit plenus spei maximæ. Vix ingressus cubiculum, generum audit suum scalas domûs ascendentem: abdit se in conclave senex, effundit aureos in mensam, & numerare nummos alta voce, claroque tinnitû incipit. Ad sonitum accurrit gener, & Gratulor, ait, mi Pater, tantam adhuc tibi superesse benè de tuis merendi facultatem. Cum senex: Hanc summam à debitore recepi hodie, mutuò daturus ex amicis meis cuipiam. E vestigio uxorem ille adit, & o! nos amentes, inquit, nimirumque credulos! vetulus noster etiamnum
aurô

aurô affluit. At illa: Quid ais? aurô affluit? faxo, ad nos brevî totum refluat. Nec plura: ad Patrem devolat, vultû ad blanditias componit, melleis verbis parentem salutat. Ille dolum dolô excipiens, optimè valeo, inquit, ac te advenisse gaudeo id temporis: volo enim testamentum condere, tequë scribere hæredem. Beas me, inquit illa, & cur me id celâras, pater, filiam tuam, quæ te his oculis plûs amo? Nimirum, ait senex, non omnia sunt quovis divulganda tempore; Tabellionem arcesse protinus. Arcessitur: facit ille testamentum: summo deinceps honore colitur: moritur demum, sumptuoso effertur funere: apertô testamento, pater fraus; seque delusos dolent dolosi conjuges.

Subjunctio figura est, quâ orator vel interrogat se ipsum, & respondet sibi: vel cum alium interrogat, non expectat responsum, sed aliud de suo addit.

Quam affers excusationem absentiae tuæ? fuisse te morbo impeditum? at valebas, ut cum optimè; Negotiis distentû? at ludendo contrivisti diem totum.

Qua-

Quare venenum dare vellet? ne aurum redderet? nùm quis petivit? ne crimen hæreret? num quis objecit. *Pro Cœl.*

Tu meam domum religiosam facere potuisti: ecqua mente? quâ invaseras: quâ manu? quâ disturbâras: quâ voce? quâ incendi jufferas: quâ lege? quam non scripseras, &c. *De Harusp.* 33.

Non appellabitur hostis Reipublicæ, qui leges violârit? tu rescidisti: qui Senatûs authoritatem contempserit? tu eam opprescisti: qui seditiones foverit? tu excitasti.

Quanta est, Deus immortalis, humanæ mentis pernicitas! quàm celeres ingenii motus! Vis, pervadat terras, ac maria? jam pervasit. Jubes, in cœlum evolet? jam evolavit. Cupis detinere? non potes. Quos enim obices objicies? pone terræ molem, penetrabit. Oppone Oceanum, transiliet. Mundum ipsum universum objice, momentô superabit omnia.

Quid tam novum, & inusitatum, quàm puerum duodennem, omnes omnium Pœëtarum tenere fabulas? tenet accuratè: artem

tem dicendi callere penitus? penitus callet. Dialecticæ argutias, & Jurisprudentiæ triacas didicisse? apprimè didicit. Quid tam incredibile, quàm id ætatis adolescentulū Latinam, Græcam, Hebraicamquē Linguam habere probè perspectas, cognitassq;? habet cognitās. Quid denique tam admirabile, quàm eō tempore, quō alii vix loqui expeditè sciunt, de Philosophiæ arcanis, & Theologiæ mysteriis coram celeberrimo cœtu doctissimorum hominum cum laude disputare? adversantium petitiones eludere? palmam referre? Disputavit, elusit, retulit.

Sustentatio figura est, quā suspensos tenemus aliquamdiu audientium animos, donec tandem id, quod quasi animō conditum fervabatur, exponimus. Adhiberi autem solet hæc figura, cū explicaturi sumus aliquid inusitatum, admirabile aut inexpectatum, nisi fortè quis joculari velit, aut movere risum, ut facit Martialis hoc Epigrammate:

*Quod convivaris sine me tam sæpè, Lu-
perce,*

Inveni,

Inveni, noceam quâ ratione tibi.
Irascar, licet usque voces mittasq; rogesq;:
Quid facies, inquis? quid faciam? veniam.

Causâ dictâ servi damnati sunt (inquit
Tullius in Verrem.) Quid deinde? quid
censetis? furtum fortasse, aut prædam ex-
spectatis aliquam? Noli usquequaq; eadem
quærere: in metu belli, furandi qui locus
esse potest? itaq; producuntur, & ad palum
alligantur. Etiamnum mihi exspectare vi-
demini, Judices, quid deinde factum sit,
quod ille nihil unquam fecit sinè aliquo
quæstu, atque præda, &c. Exspectate fa-
cinus, quàm vultis improbum, vincam ta-
men expectationem vestram. Tum subji-
cit, quô pactô Verres pecuniâ corruptus
reos solvi jusserit. VII. Verr. 10.

Audite, quanto fuerint olim in pretio
litteræ, quibûs homines doctos honoribûs
ornârint, non ipsi modò Reges, sed Ty-
ranni. Platonem Syracusas venientem ex-
cepit Dionysius Tyrannus: at quâ pompâ?
quô apparatû? Exspectatis hic forsân, ei
vias fuisse cylindro æquatas, ut Caligulæ?

aberratis. Aureis resperfas ramentis, ut
Commodo? hallucinamini. Floribus con-
stratas, ut Heliogabalo? nihil minus. Quid
igitur? accipite, atque suspicite. Platonem
ipsum, aureis vectum quadrigis, auriga
ipse Dionysius in urbem introduxit.

Hæc nuper fœmina, ancillulam cum
ferire vellet, idque non posset commodè,
quod manus haberet impeditas (tenebat
enim alterâ speculum, alterâ gemmeum
torquem, & armillas aureas) quid illam
fecisse putatis? Speculum illud, dicet ali-
quis, in ejus caput impactum fortè com-
minuit? nequaquam; nam pretiosius erat
quàm, ut de causa tam levi frangeretur.
Quid? nùm pede illam percussit, aut cu-
bitò? nimis hoc usitatum est cuivis de vul-
go mulierum. An conviciis laceravit? &
illud etiam nimis est vulgare. Quid igitur
facere potuit? neque enim alia videtur e-
ratio explendæ iracundiæ, aut doloris u-
ciscendi. Imò alia est, sed insolita, ac no-
va. Nimirum dentibus rem agere institui-
t. Ain, tu, dentibus? quonam verò modò
Puel-

Puellam, quæ à tergo erat ejus, ut capillos comeret, coram venire jubet: paret illatum verò inhumanissima hæc mulier in ejus os irruens, nasum impetit, cumq; avergens opportunè ancilla vultum, pro naso obtulisset aurem, hanc furia penè totam mordicùs abstulit. O! nequitia inauditam!

Transitio non tam figura est, quàm quidam veluti figurarum nexus: quò fit, ut aptè inter se juncta orationis membra cohaereant, efficiantq; unum quasi corpus. Dicitur autem transitio, quòd per illam ab una orationis parte transeat ad aliam; quod, quâ ratione sit præstandū, non tam præceptis, quàm usu, & lectione condiscendum est. Moneo tantum, nullam rem ferme esse, in qua orationis ingenium, industriaq; magis eluceat, quàm in his transitionibus: easq; omniū illustrissimas vulgò censeri, quæ orationis partes ita delicatè committunt, ut ipsæ commissuræ vix appareant. En tibi nonnullas vulgares formulas. Ad hæc, illud etiam considerandum nobis est.

Adde his, accedit his, accedit ad hoc, huc accedit, quòd, &c.

Huc pertinet, eòdem pertinet, his finitimum est, huius proximum est illud, &c.

Ad hunc ordinem referendum est, quod domi contigit, &c.

Jam verò quid referam? &c. Age verò, explicemus nunc, &c. Quid, quòd suos etiam incescit?

Nihil jam dico de illo scelere. Omittas domesticas ejus fordes. Nam illud quid attinet commemorare?

Sed hæc utcunque ignoscenda, illud quis ferat?

Audistis gravissima, sed audietis graviora.

Sed hæc privatim, nunc, quæ publicè gesta sunt, videamus.

Sed hæc juvenis peccavit, nunc senis virtutes audietis.

Quid his immoror? ad id, quod est huius causæ caput, festinet oratio.

Habes, quid in illum contulerim beneficiorum, nunc, quam gratiam mihi retulerit, accipe.

Sed

Sed hæc vetera, illud autem recens.

Sed ne fortè ex multis rebus gestis M. Antonii, rem unam pulcherrimam transiliat oratio, ad Lupercalia veniamus. Non dissimulat, Patres conscripti, apparet esse commotum, sudat, pallet.

Sed arrogantiam hominis, insolentiam-que cognoscite.

At etiam ausus es? quid autem est, quod tu non audeas?

Ad ejus Tribunatum, quid ad sese jam dudum vocat, & quodammodo absorbet orationem meam, contentò studiò cursu-que veniamus.

Sed nimis multa de nugis: ad majora veniamus.

PARS QUARTA

De Amplificatione.

Amplificationis nomine hic ego cum Cicerone intelligo graviores quandam affirmationem, quæ motu animorum conciliat in dicendo fidem, & quæ non nisi ad magnas, gravesque causas adhibetur.

Cum Isocrate, artem illam intelligo, quæ ex parvis ampla (unde amplificationis nomen deductum est) ex angustis extensa & lata, (ex quo dilatatio nuncupatur) ex compressis diffusa, & explicata sunt.

CAPUT I.

Amplificandi prima Ratio.

Amplificare non est inani verborum exaggeratione rem augere supra modum, eique plus attribuere, quam veritas concedat. Sed amplificare quidpiam dicimur, quoties ea, quæ insunt in ipsa re, aut affinitatem habent cum illa, exprimimus dicendo. Sic suas propola merces amplificare dici potest: cum, quæ habet variis incistellis recondita, convoluta, & complicata, evolvit, exponitque in officina sua quæque loco: similiter Orator dilatare dicitur aliquid, cum ejus partes omnes, alias aliis insertas, ac permixtas explicat, ut singulæ appareant, & suum ab aliis segregatæ obtineant locum. Quod planius ut fiat, advertite, nullum esse argumenti genus, nullam sententiam, propositionem nullam, quæ,

quæ, cùm sit quoddam totum seu phyſicum, ſeu morale, partes non habeat ſuas, vel phyſicas, vel morales, hoc eſt, cogitatione diſtinctas. Primi generis partes habet hæc propoſitio: *Orbem peragravit univerſum.* Orbis enim veris partibus conſtat, terrâ ſcilicet, ac mari, provinciis, regnis, variis regionibus. Secundi generis partes habet iſta: *Cainus fratrem interfecit.* Nam execrandi huius facinoris partes, ſaltem animò diſtingvi inter ſe poſſunt: adjuncta nimirum ſingula, quas vulgò circumſtantias dicimus, cujuſmodi ſunt, perſona, locus, tempus, inſtrumentum, finis, &c. quæ huic ſceleri ſunt locò partium. Obſerva orrò, cuivis pronum eſſe, veras, ac naturales partes totius cujuſpiam invenire, quòd nimirum cadant ſub oculos: at quas morales diximus, non ita facilè deprehenduntur; quippe, quæ ab ingenio noſtro pendeant, & mentis acie quaſi producantur. Itaq; requiritur ratio quædam, quâ faciliùs inveſtigari, & inveniri queant. Hanc verò rationem docet Rhetoricæ ars, ut in

sequentibus exemplis videre est.

Rempublicam conservavit Cicero.

Ab enumeratione partium.

Cum perditissimorum hominum nefario conatus repressit in Consulatu, audaciamq; refutavit M. T. Ciceronis summa vigilantia, & divina dicendi vis; Senatûs auctoritatem debilitatam, ac propè oppressam erexit; Equites Romanos asseruit in libertatem; plebem vindicavit à servitute crudelissima; ignem ab ædibus prohibuit; sacrilegia, & rapinas ab aris, & templis; à mœnibus ruinam; Tyrannidem à Curia; Remp. deniq; universam, jam præcipitantem, & in certum ruentem exitium invito robore sustinuit, mirabili solertiâ excitavit, & in pristinum gradum restituit.

Vides ibi recensitas partes Reipublicæ singulas.

Judas prodidit Christum.

Ab enumeratione adjunctorum.

Partes illius propositionis adjuncta sunt.
Quis prodidit, quem, quibus, quamobrem prodidit, quibûs auxiliis, quomodo, ubi,

ubi, & quando prodidit. Quibûs omnibûs
in unum collectis, prodicionem illam sic
expones. (*Quis?*) immanis ille furcifer,
ac latro, tetrum illud, horribileque homi-
nis monstrum, ex omni scelere concretû,
vilissimus ille, detestabilisq; servus (*Quem?*)
Dominum, ac DEUM suum, omnis san-
ctimoniae fontem, omnis thesaurum sapi-
entiae, hujus universitatis effectorem, sum-
mumque arbitrum. (*Ubi?*) in horto, di-
vinis dudum ipsius vestigiis, precibûs, ac
lacrymîs, nunc etiam fusô humi sanguine,
recens consecrato. (*Quando?*) hac eadem
nocte: quâ post celebratam cum illo coe-
nam, lutulentos ejus pedes Christus ipse
abluerat, & extenderat. (*Cur?*) œstro avaritiae percitus, turpissima pecuniae cupiditate stimulatus. (*Quomodo?*) non apertâ vi, sed dolô irruens; non denuntians palâm bellum, sed pacem simulans fictâ salutatione, pestilentî complexû, atrocî osculô. (*Quibus?*) nefandae carnificum cohorti, quibûs stipatus erat, & insensissimîs inimicis, ejus vitae jam diu insidiantibus, per

inauditam, execrabilemque perfidiam vincendum, excruciantum, ac contrucidandum objecit. Poterant illae partes seorsim ac separatim tractari, additis transitionibus idoneis.

CAPUT II.

Amplificandi rationes aliae.

Aliae amplificationis rationes ducuntur ab aliis locis oratoriis, in quibus nimirum, tanquam in quibusdam pyxidibus, argumenta, & probationes includuntur. Quemadmodum autem pyxidibus, narthe-ciisque adscribi solent earum rerum nomina, quas continent; ita hi loci quibusdam notis indicant, quid in quoque loco quaeri oporteat. v. g. haec nota, seu epigrapha a *definitione*, ostendit, inquirendas esse illi loci definitiones rerum, de quibus agitur. A *notatione nominis*, investigandum esse, quid rerum illarum nomina significant. A *distributione partium*, quibus partibus illae constent: & sic de aliis. Illud autem praecipue curandum est, & indagandum, qui loci argumento, quod suscepisti, conveni-
entio-

entiores sint, & qui minùs idonei, ut, hīs
omissīs, diligentius excutias illos.

Quò pactò ex omnibus locis capi argu-
menta possint, non unò locò docuimus, ca-
pitibus 9. & 10. primæ partis hujus libri.

Nonnullos ad inveniendas rei cujuslibet
propriæ dotes adjuvat series quædam, &
index nominum adjectivorum, & substan-
tivorum, è quibus colligunt, quid in lau-
dem, aut vituperationem dici possit.

Adjectiva ad laudem pertinentia.

Admirabilis, augustus, amabilis, bea-
tus, bonus, charus, constans, desiderabi-
lis, divinus, doctus, dulcis, faustus, fortis,
gloriosus, gratus, honestus, honoratus, il-
lustris, innocens, justus, laudabilis, ma-
gnificus, nobilis, perfectus, pius, potens,
præclarus, rarus, sacer, salubris, sanctus,
sapiens, splendidus, sublimis, tranquillus,
verus, vigilans, utilis.

Substantiva laudis.

Astrum, cælum, cor, decus, agnus,
consolatio, corona, flos, lux, pax, præmi-
um, quies, Rex, Regnum, religio, salus,

sceptrum, sol, templum, thesaurus, victoria, vita.

Adjectiva vituperii.

Arrogans, asper, atrox, austerus, barbarus, caducus, cæcus, callidus, captivus, contagiosus, contemptus, corruptus, crudelis, damnosus, deformis, demens, deplorandus, desperatus, durus, egens, fallax, ferreus, ferox, flagitiosus, foedus, foetidus, funestus, furax, furiosus, horridus, ignarus, ignavus, improbus, imprudens, impurus, inanis, incommodus, infamis, infaustus, infidelis, ingratus, injustus, insidiosus, insolens, intemperans, intolerabilis, inutilis, lethifer, malus, miser, molestus, mutabilis, nocens, obscurus, odiosus, periculosus, rebellis, rudis, sacrilegus, severus, sordidus, stupidus, temerarius, turpis, vanus, vilis.

Substantiva vituperationis.

Bellum, cadaver, calamitas, carcer, catena, coenum, crimen; daemon, damnum, dedecus, dolor, fax, fames, fel, foeditas, infidiæ, morbus, mors, odium, seditio, serpens, servitus, spinæ, strages, stultitia, tyrannus.

Adje-

Adjectiva communia.

Abconditus, abundans, adversarius, æternus, afflictus, amicus, aptus, facilis, fertilis, fecundus, immensus, immortalis, incensus, indignus, novus, patiens, perseverans, plenus, primus, armatus, avidus, bellicosus, celer, deceptus, insatiabilis, insignis, levis, liber, longus, lugubris, magnus, necessarius, severus, similis, tristis, vacuus, venialis, vulgaris.

Substantiva communia.

Arbor, ars, arx, aula, basis, calor, canalis, campus, causa, clavis, columna, cunæ, cura, deliciæ, fama, fons, fornax, labor, lac, lex, opinio, orbis, pondus, radix, rumor, speculum, via.

CAPUT III.

Figuræ amplificationi præ cæteris idoneæ

Magna pars amplificationis consistit in figuris, quibus argumenta ornantur. Illas exemplo ab uno facile cognosces. Libet hanc sententiam amplificare, & illustrare.

Peccatum fugiendum est; quia innumeras

meras in hac vita poenas affert, & æternas in altera. Illam efferes.

1. *Simpliciter, & sine exornatione per trimembrem periodum.*

Peccatum idcirco insectari debemus immortali odio, & vel ipsius umbram exhorrescere; quia innumeras in hac vita pariter ærumnas, & in altera cruciatus afferre solet sempiternos.

2. *Per interrogationem simplicem.*

Quid peccatō detestabilius? quid magis est abominandum? Nonne gravissimis doloribus in hac vita corpus, angoribusque mentem afficit, æternōque post mortem supplicio utrumq; discruciat?

3. *Per interrogationem objurgatoriam.*

Quid agis, amens? quid moliris, scelerate? quid est, quod tot flagitiis corpus, animumque contaminas? An nescis, innumerales à peccato miseras inveni? An ignoras, illam unam originem esse malorum omnium?

4. *Per interrogationem, & Apostrophen.*

Quis te, o! beatarum mentium dux quon-

quondam, princeps Lucifer! quis, inquam, te unâ cum tuis affeclis ab altissima cœli regione præcipitem egit in tartarum? Dic tu, mortalium, mortisque parens infortunatissime, quis te à felicissima vitæ conditione in infelicissimam deturbavit? nonne peccatum?

5. *Per Apostrophen.*

O! peccatum exitiosum! o! maximum, unicumq; malum! cum scdum adeò, turpequè sis, cur te non aversamur? Cum summam, æternamquè nobis perniciem afferas, quàm ob rem te admittimus?

6. *Per Apostrophen ad peccantes.*

O! cœci, o! inconsideratissimi, o! demetiores pecudibûs homines, qui tam levi de causa toties, tamquè immania scelera patritis! quid? vosne latet, quàm horrenda vobis poena immineat, quantam malorum vim in vestrum caput struatis?

7. *Per Apostrophen, & Exclamationem.*

Quàm verè, sapienterquè dici solet: ignorantem esse, quicumq; peccat; nescire illum, quid agat, quibûs se malis implicet!

Ita

Ita est profectò: Nescis, impure, nescis, quò tua te nefaria libido rapiat: Nescis, avaro nescis, quos ad scopulos te allisura sit cupiditas opum: Ignoras, belluo, quàm te in Charybdim immergas: Ignoras, homo vanissime, in altum plerosque tolli, quo lapsû foedior ruant?

8. *Per Apostrophem, & Deprecationem ad Deum.*

Te, Deus optime, maxime, per infinitam illam tuam in humanum genus benignitatem oro, obsecroquê immeritis licet veniam tribue. Excecatur miseros demencia, furor de potestate mentis dejicit; abripiuntur æstû cupiditatum; peccati gravitatem minimè sentiunt: nec, quàm foedis se maculis inficiant, vident; nec, quàm impiè divinum tuum Numen offendant, advertunt satis; nec, quàm horrendis se pœnis obstringant, insani cogitant.

9. *Per Apostrophem, & Imprecationem ad Deum.*

O! Sancte Deus, aspernantur impii tuum Numen, tua Sacra contemnant, religionem

gionem violant. Quousque tantam impudentiam, malitiamque patiêre? quousque abutentur scelesti patientiâ tuâ? quin pœnas maturè reposcis tot flagitiis debitas? Levia ducunt, quæ in hac vita tolerant? morte atroci plectè perditos, æternis obruecatenis rebelles, sempiternis consceleratos suppliciis macta.

10. *Per Communicationem.*

Si imminentem à tergo carnificem videres strictò ferrò manuquè jam elatâ paratum ad cervices tibi amputandas, simul ac esset quidpiam contra honesti leges à te commissum, quid ageres? Atqui, cum immincat tibi æterna mors, novis te quotidie criminibûs inquinâs?

11. *Per Exclamationem.*

O! amentiam mortalium! o! stultitiam incredibilem, omnibûs lacrymîs, gemitibûsque deplorandam! Turpem momenti voluptatem dolor excipit nunquam finendus: hoc illi sciunt, hoc fatentur, hoc prædicant; & peccant tamen, & flagitia flagitiis cumulant.

12. *Per Præteritionem.*

Ut te à peccando deterream, non hic ego mala enumerabo omnia, quæ culpam consequuntur: quis omnia vel cogitatione recenseat? Silebo dolores corporis, angores mentis, terrores, stimulosq; conscientiæ, & intestinos cruciatus: hæc, inquam, præteribo mala omnia; quòd tamen si gravissima, finem habitura sint aliquando: æterna solùm inferorum supplicia commemorabo, quibûs torqueberis in omne tempus, nisi resipiscas.

13. *Per Hypotyposin malorû hujus vitæ.*

Enumera, si potes, partem malorum minimam, quæ parit peccatum. Cerne ardentibus bellicis regiones; hæc peccatum excitavit incendia. Vide exhaustas regiones incolis, quas lues absumpsit; hanc induxit lues peccatum. Aspice lamentabili nece prostratos urbium cives, quos intestina odia in mutuam perniciem armarunt; hæc odia movit peccatum. Intuere, quantis morborum doloribûs, quot ærumnis obruatur hominum genus; hæc damna omnia peccatum invehit.

14. *Per Hypotyposin maiorū alterius vitæ.*

Non te movent ærumnæ, & calamitates, quibūs obruuntur scelerati, dum hujus adhuc fruuntur usurâ lucis. Descende cogitatione in Tartarum, cerne ignes illos, rotas illas, & verbera; cerne voragines præaltas, & sinè fundo fossas, mephitim exhalantes intolerabilem, sulphureamque flammam atro mixtam fumo evomentes: Aspice, ut laniantur isti, ut torrentur alii, ut discerpuntur alii, ut omnes incredibiliter cruciantur. Peccatum tantis illos pœnis addixit.

15. *Per Subjectionem ab Effectis.*

Si nondum te tartarei hujusce monstri foeditas terret, at saltem exhorresce, quæ mala progignit. Quid enim turbas movet, seditiones excitat, bella generat? nonne peccatum? Quid infert mentis ægritudines, quid morbos, quid cruciatus, quid caedes innumeras? Nonne sunt ista peccati stipendia? Quid naufragia navigantibus; quid pestilentiam urbibus? quid agris vastitatem, quid rebus extremam perniciem, quid

quid mortalibus denique omnibus mortem sempiternam importat, nisi peccatum?

16. *Per Subjectionem ab Adjunctis.*

Quò te ages, infelix post conceptum, patratumque facinus? quò te recipies, ut fugias sequentem poenam? quem in locum te abdes, quò Furiae ardentibus tædis armatae te non insectentur? Discedes in desertissimas solitudines? Te ibi lancinabit acerbius scelerum tuorum conscientia. Venies in publicum? ardebunt in te odia omnium bonorum. Quem appellabis, qui propulset à tuo capite imminentem pestem? Amicos? improborum amicus nemo nisi improbus. Affines, quos dedecorasti? Propinquos, quibus labem aspersisti? Parentes, quos affecisti maculis aeternae infamiae? Ad bonos, beatosque genios te convertes? exhorrent tuum conspectum. Ad ipsum Deum? quem offendisti, qui poenas brevi à te infinitas repetet, nisi quam mox illum verà placare poenitentia conaris.

17. *Per Subjectionem à Definitione.*

Quod malum, quod morbi genus, quæ
cala-

calamitas, quod infortunium esse potest, quod non oriatur à peccato? Plagas times? tortor est. Ignominiam metuis? nihil peccatō turpius. Vitam amas? ah! mors est omni morte crudelior.

18. *Per Prosopopœiam.*

Diētis meis fidem non adhibes? audi, quid vociferentur homines illi, quos vel in hac vita conscientia malefactorum divexat, vel qui suppliciis nunquam terminandis torquentur in inferis. Peccata sunt, inquit, à nobis commissa, quæ nos excruciant; hæ sunt Furiaë, quæ nos quiescere non sinunt; hi carnifices, qui nos, dies, noctesquē dilaniant; hæ flammæ, quibûs urimur; hi stimuli, quibûs fodimur; hæc verbera, quibûs laceramur; hæ rotæ, quibûs miserabilem in modum distrahimur.

19. *Per Antitheses.*

Exultas miser, exsiliisque præ gaudio; vel dum te sceleribûs contaminas: victus es; & liberum te prædicas: conceptam in præcordiis mortem contines; & sectaris vitæ delicias; paratur tibi mala crux; & rides.

rides: impendet capiti suprema calamitas;
nec moveris: discessit tuos ante pedes ter-
ra horrendo hiatu: & in barathrum lætus
infilis. O! cœcitatem!

20. *Per Antitheses, & Comparationem.*

Age, scelerate, age, facinorose! confert
voluptatem, quam peccando concipis cum
dolore, quem patrato scelere hauris. Eva-
nescit illa puncto temporis; iste dururnus,
& nisi vitam emendas, sempiternus futurus
est. Stat illa velut foris; hic totum per-
vadit hominem: nec corpus torquet modò,
sed animum angit, æternumquæ cruciat.

21. *Per Concessionem.*

Esto, sit ita, ut dicis; insint flagitia
illecebræ, quæ blandiantur sensibus: At
catenarum, quibus animum opprimunt,
nonnè gravitatem sentis? Oscula, quæ li-
bat scelerata voluptas. sunt mollia, fateor.
At quos simul infligit ungues, quæ vulne-
ra infligit, eane tu grata, eane svavia esse
dices? Non injucundè canunt Syrenes frau-
dulentiæ; ita est: at quos in scopulos, quas
in Syrtes insidiosò cantu te pertrahant,
non

non animadvertis? Placet hamus dolosam
regens escam: at voratus necat.

22. *Per Distributionem.*

Illecebrosum quidem est peccatum ad
voluptatem, sed crudelissimum est ad pœ-
nam, foedissimum ad ignominiam, æter-
num ad diuturnitatem. Et illud in se ad-
mittere quis audeat, cō delectari, in illo
vivere, cum illo mori?

23. *Per Increpationem.*

Mortalium nequissimi, ecquando facie-
tis peccandi finem? nullumne statueris im-
probissimæ libidini modum? Ecquæ vos
ratio ab insania, aut ab impudicitia pu-
dor, aut ab effrænata licentia timor, aut
à scelere pietas, aut à dedecore honestas
revocabit?

24. *Per Dubitationem, & Gradationem.*

Quo te nomine appellem, noxa exitia-
lis? Morbum? morbis omnibûs acerbior
es. Pestem? te nulla pestis tetrior, ac præ-
sentior. Incendium? aliquid es pernicio-
sius. Feram immanem? immanior existis.
Mortem calamitosissimam? parùm est illud
quo-

quoque. An illa simul omnia te esse dicam? nec satis illud erit etiam: ut enim hæc simul omnia in unum mala confluant, corpori duntaxat perniciem inferunt; tu grasaris in animum: & quamvis ad animam illa pervenirent, finem tamen haberent aliquando; tu nullum cruciandi finem facis.

25. *Per Gradationem, & Interrogationem.*

Ubinam tandem aliquando subsistes, culpa pestilens? quo demum in gradu malorum hærebis? Dolo corpore conficis, an non id satis est? Caliginem offundis mentis: lebefactas iudicii vim: frangis ingenii vires: hebetasque aciem: de statu naturæ totum hominem dejicis: quò ultra serpes? Etiam mortem affers teterrimam? scio, ac video. At si mors saltem esset malorum postremum? Non erit; ultra mortem quoque peccatum, immortale malum, desæviet.

26. *Per Ironiam.*

Immitis, injuriusque sum, qui innocentissimorum hominum deliciis officiam, qui importuna oratione voluptates turbem, quidam,

quidas, quibus indulgent. Sinamus eos per otium frui conquisitis tanto labore commodis, oblectent se vinô, cædibûs, rapinâs; volutate vos in cœno libidinum, obsequimini genio, indulgete cupiditati, nihil inde mali timendum vobis est.

27. *Per Expositionem à simili.*

Videte stultitiam peccantium: ut certius, celeriusque pereant, suis sibi sumptibus arcessunt malorum ultimum; domos ipsimet suas fodiunt, quibus obruantur; pyras extruunt, in quibus ardeant; nectunt laqueos, quæis se interimant; momentaneas aucupantur voluptates, ut semper duraturis doloribus crucientur.

28. *Per Synonyma; et dissimili.*

Quis satis miretur, inconsiderantiamne dicam nostram, an dementiam? qui ob inane lucrum rei levissimæ, nulliusque pretii, curis, vigiliisque atterimus vitam? quàm fluxam voluptatem multorum emimus annorum labore, unumque diem ut vivere beatos liceat, totam consumimus ærumnâs ætatem. Ut verò æterna evite-

H

mus

mus damna, ut immortale fugiamus dedecus, ne à peccando quidem abstinemus.

29. *Per Deprecationem.*

Quò, quò ruitis infelices? Ah! per salutem vestram precor, abssistite. Præruptè lubricaque in crepidine versamini præaltè præcipitii; quid oclusis luminibus, impetûque malefanò præcipites ruitis? Aperite, vos oro, atque obtestor, per quidquid vobis charum est, aperite oculos, ac circumspicite tantisper, quàm horribilia vobis mala circumstent.

30. *Per Cohortationem.*

Detestamini ergo, adolescentes, abhorrete morte pejùs & infernò culpam omnem; occasiones peccandi declinate omni animi solertiâ, omni contentione mentis. Id unum spectent cogitationes vestrae omnes, ut præstetis vos immunes à noxia, ut deviteris delicta quælibet, ut puram ab omni labe vitam, illibatamque traducatis, cum obscurum jam vobis esse non possit innumerabiles ærumnas, æternaque mala peccantibus impendere.

CAPUT IV.

Fontes, & exempla quædam graviorum
Amplificationum.

Graviores illæ Amplificationes præcipuè adhibentur ad movendos auditorum animos, in quo solet Eloquentia triumphare. Ducuntur autem, ut sæpè diximus, ab insignioribus locis oratoriis, certò quodam modò vehementiore, & splendidiore tractatis, adhibitis nimirum figuris verborum, & sententiarum illustrioribus, ut è sequentibus exemplis apparebit.

Primus hujusmodi Amplificationū fons est: locus à definitionibus conglobatis; cum scilicet ejusdem rei variæ definitiones in unum locum congeruntur: unde alio nomine congeries, seu frequentatio definitionum vocatur hic locus. Ita Cicero non satis habens, dixisse, incensam esse Curiam, adjecit definitiones Curiae plurimas.

Curiam, inquit, incendit, quo quid mirari, quid acerbius, quid luctuosius videmus? templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilii publici, Caput urbis, aram

fociorum, portum omnium gentium, sedes
ab universo populo Romano concessam
ni ordini, inflammari, excindi, funesta

Virtutem commendare si cupis, illa
esse dices animi animam nostri, vitæ decu-
mentis puriores delicias, æterni radiū soli-
felicitatis auroram, immortalitatis paren-
tem, perennemq; fontem honorū omnium

Modestiae præconium.

Hæc virtute, quid, quæso pulchrius
atq; adeò quid amabilius fingi potest? E-
quippe animi facies amœna, pignus probi-
tatis, nitor morum, pudicitiae munimen-
tū, taciti hominis commendatio eloquen-
humanæ societatis lumen, & decus, rap-
charitatis illecebra, sedes honoris.

Quid est invidia? Malum genitum
bono; caligo est à splendore oriens, à pu-
chritudine nata deformitas, à risu lacry-
fluens: Rivus est fellis, à fonte mellis p-
fluens, è planta honestatis nequitiae fructus
proprius ab aliena lætitia dolor, calamitas
domestica ab externa gloria manans, in-
testinū infortunium, quod fortuna crea-
pro-

prospera, ægritudo voluntaria, crux fixa
malevolis, & perpetua virtutis hostis.

Alter Amplificationis gravioris fons:
locus est ab enumeratione partium, de quo
jam sæpè facta mentio.

Tertius Amplificationis fons dicitur:
ab effectis.

Vitii, & virtutis effecta.

Nulla, inquires, mala sunt, quæ non
exoriantur à pestilenti fonte vitiorum;
nulla bona, quæ virtus non afferat. Bene;
sed nimis exiliter: expone, quæ mala il-
la sunt, & quæ bona.

Inde vitii demonstra sceditatem, quòd
rationi adverfetur, quòd contaminet ani-
mum, quòd Divinum Numen offendat,
quòd auctorem suum diris excruciet mo-
dis, curis exedat, metû percellat, &c.
Tum, quòd leges, quòd instituta, quòd
fœdera, cæteraq; humanæ societatis San-
ctissima jura pervertat, labefactet, exscin-
dat. Denique, quòd pestem rebus publicis,
provinciis calamitatem, perniciem regnis,
urbibus exitium, familiis damna innume-

ra, singulis denique universum malorum agmen importet.

Virtutem autem si ornare cupis: dic, illam esse, quæ mæstos recreat, ægros reficit, jacentes erigit, excitat afflictos, miserisque levat; quæ splendorem rebus obscuris, vilibus pretiū, abjectis dignitatem, vulgaribus honorem, humilibus excellentiam, contemptis commendationem affert, omnibusque venerationem conciliat.

Geographiam si laudare cupis, ejus effectus sic recensere poteris.

O! artium præclarissima, quibus te literarum monumentis extollemus? quâ prædicatione celebrabimus? quo tibi laudum genere pro tuis in nos beneficiis grates referemus? Nostris enim ut servias oblationibus, & emolumentis, facis mundi compendium, omnia loca sub uno aspectu posita oculis subjicis, remotas regiones proximis implicas, cæterisque, ac disjunctissimis nostras innectis: Per te orbem utrumque percurrimus immoti, &c.

Cœlestis gloriæ spem, vel desiderium ab effectis ita commendabis.

O!

O! cœlestis gloriæ beata spes! sinè te
jaceremus mortales miseri, aut ærumnâs
fracti, aut vitiorum lenociniis depravati,
nisi nos, velut avulsos ab uberibus volu-
ptatum, invitares ad immortalis vitæ de-
cus, erudies ad disciplinam, corroborares
ad laborem, firmares ad pericula, interri-
tos ad omnem casum, eventumque redde-
res, nec adversis minis rebûs, quàm pro-
speris præstares invictos.

Quartus fons Amplificationis petitur à
consequentibus: cùm ea, quæ rem quam-
piam consequuntur, exponimus. Ut, si ad-
versus authorem belli faciendi mala enu-
meres, quæ bellum sequi solent: videlicet.

Exhaustum ærarium, abacta pecora,
proculcatas segetes, incensos vicos, & vil-
las, desertos agros, everſa mœnia, compi-
lata domos, direpta templa, fractam labo-
ribûs juventutem, tot adolescentium mo-
res licentiâ depravatos, extinctas artes, cor-
ruptam disciplinam, obliterated religionem,
confusa divina, humanaq; omnia, tibi uni
accepta referemus, si belli author fueris.

Solis Occasum consequentia.

Cerne, ut occidente die, quasi natura
 omnis esset extincta, sepultaque tenebris
 amicitur veste funebri mundus: ut accen-
 sæ micant toto æthere funestæ faces: ut
 cœlum, quod manè præ lætitia collique-
 scebat in rorem melleum, serò solvitur in
 noxium fletum: ut evanescit orbis pulchri-
 tudo, ut obsolescit splendor urbium, cam-
 porumque amœnitas, & plantarum vigor,
 ac florum decor, ut triste silentium cun-
 cta tenet, dum solæ noctuæ, soli bubones,
 vespertiliones, ac ranæ infestant omnia ferali
 cantû. Interea cæteras animantes stupor, ac
 pavor occupat, volucres gemunt in nidulis,
 homines jacent in lectis oppressi somno, &c.

Quintus Amplificationis fons: adjuncta
 sunt sive rei circumstantiæ. Ebrietatē Anto-
 nii exagitat ab hoc loco *Tullius Philippicâ II. num. 63.* Tu istis faucibus, istis
 lateribus, istâ gladiatoria totius corporis
 firmitate, tantum vini in Hippiae nuptiis
 exhauseras, ut tibi necesse esset in populi
 Romani conspectu vomere postridie. O!

rem

rem non modò visû foedam, sed etiam auditû! Si inter coenam, in tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? In coetu verò populi Romani, negotium publicum gerens Magister Equitû, cui ructare turpe esset, is vomens frustis esculentis, vinum redolentibûs, gremium suum, & totum tribunal implevit.

Sextus fons Amplificationis est à contrariorum frequentatione, cùm multa sibi adversantia congeruntur. Mirabilem habet Tullius Amplificationem ab hoc loco ductam, cùm describens ea, quæ in Varonis villa fiebant ab Antonio, homine impurissimo, ita loquitur.

At, quàm multos dies in ea villa turpissimè es perbacchatus? Ab hora tertia bibebatur, ludebatur, vomebatur. O! tecta ipsa misera, quàm à dispari domino, (quamquam, quomodo iste dominus) sed tamen, quàm à dispari tenebantur! studiorum enim suorum Marcus Varro voluit esse illud, non libidinum diversorium. Quæ in illa villa antè dicebantur? quæ cogitabantur?

tur? quæ litteris mandabantur jura populi Romani, monumenta majorum, omnis sapientiæ ratio, omnisq; doctrina. At verò, te inquilino (non enim Domino) personabant omnia vocibûs ebriorum, natabant pavimenta vinò, madebant parietes, &c.

Septimus fons Amplificationis est in exemplorum frequentatione: cum scilicet multa còacervantur exempla, quibûs probetur, quod propositum est. Porro exempla ejusmodi tractantur eleganter per comparisonem.

Octavus fons Amplificationis à comparisonem petitur. Comparisonem dico, non eam, quæ res similes dissimilibus, aut similibus opponit; hæc enim spectat ad locum similitudinis: sed eam, quæ res majores cum minoribus, minores cum majoribus, pares cum paribus confert, contenditque. Sic orator primâ in Catilinam, num. 3. *An verò vir amplissimus Publius Scipio Cajum Gracchum mediocriter la-
befactantem statum Reipublicæ privatus interfecit, Catilinam orbem terræ cedere,
atque*

atque incendiis vastare cupientem nos
Consules perferemus?

Argumentum à minori urget eleganter
D. Cyprianus collatis utriusque partis cir-
cumstantiis. Si Herus delinquentem servum
punit, cur Deus de homine peccante sup-
plicium non sumet? Ipse de servo tuo
supplicium exigis? Et hominem homo obe-
dire compellis. Cum sit eadem vobis fors
nascendi, conditio una moriendi, corpo-
rum materia consimilis, animarum ratio
communis; cum equali jure, Et pari lege
vel veniatur in hunc mundum, vel de hoc
mundo recedatur: tamen, nisi arbitrio
tuo tibi serviatur, nisi voluntatis nutui
pareatur, imperiosus servitutis exactor,
flagellis verberas, fame, siti, nuditate,
frequenter ferro, Et carcere affligis, Et
crucias; Et non agnoscis Dominum Deum
tuum, cum sic exerceas ipse dominatum?

Cicero pro domo sua num. 130. Cassi-
um Censorem, ejusque factum, cum Clo-
dio, qui domum Ciceronis temerè conse-
craverat, splendide componit. Quæso, in-
quit,

quit, & hominem cum homine, & tempus cum tempore, & rem cum re comparate. Ille erat summâ modestiâ, & gravitate Censor; hic Tribunus plebis sceleris, & audaciâ singulari: Tempus, &c. Ita Christiani flagitium amplificare poteris, Christum sceleratô quôpiam factô negantis, ut ait Apostolus cum Divi Petri culpâ, & negatione, & hunc levius illô peccasse ostendes.

Non est, quòd plura congeramus Amplificationis, & locorum, unde sumuntur, exempla, quæ passim legenti Romanum Oratorem occurrunt. Sic Orat. pro Cæcina, num. 67. laudat Aquilium Judicem, enumerando varias virtutes huic muneri accommodatas. Percommode accidit, &c. Pisonem omnium mortalium sententiâ esse condemnatum, docet conglobatis ejus criminibus num. 96. An ego te expectem dum te, &c. Clodii pariter flagitia enumerat pro Milone numer. 74. per egregiam repetitionem, & varia incisa. Causarum congeriem habes pro Sextio num. 46. ubi per

per allegoriam causas affert, cur exulare sponte, quàm pugnare cum adversariis maluerit. Cum in hanc Reipubl. navim, &c. Effecta conglobat pro Lege Manil. Quid tam novum, quàm adolescentem privatū difficili Reipublicæ tempore exercitum conficere? Pompejus confecit; huic præesse præfuit, &c. Item Philippic. XIV. num. 8. per prætermissionem. Refugit animus, eaque formidat dicere, quæ Antonius effecerit, &c. Congerit eventura mala ex Catilinæ conjuratione pro Mur. num. 85. Quid tandem fiet, si illa pestis prorumpet in agros suburbanos, si huc advolabit: versabitur in castris furor, in Curia timor, in foro conjuratio, in campo exercitus, in agris vastitas, omni autem in loco ferrū flammamq; metuemus. Eadem consequentia per Hypotyposim subjicit oculis quariā Catil. num. 11. Videor mihi hanc urbem videre: cerno sepultam Patriam; versatur mihi ante oculos Cethegi furor in vestra cæde bacchantis. Dissimilium conflictione probat, Cœliū

Reipu-

Reipublicæ profuturū, & comparationem inter illum, atque Clodium instituit num. 78. Ab iisdem dissimilibus non esse timendos Catilinæ socios monet, Catil. 2. num. 24. O! bellum magnopere pertimescendum, &c. A contentione rerum pugnantium Milonem in patria retinendum esse persuadet, num. 104. Nolite, obsecro vos, pati, &c. Urget ab eodem adversariū pro Roscio Com. num. 18. *Qua in re mihi ridiculè visus es inconstans, qui eundem & laderes, & laudares, & virum optimum, & improbissimum esse diceres, &c.*

Præter Amplificationis fontes hæcenus explicatos, alius à nonnullis vehementer laudatur. Incrementum appellant: efficacissimum amplificandi genus à Quintiliano dicitur; cū oratio per gradus quosdam veluti crescit: ut, magna virtus est, si non lædas, à quo læsus es; major fortitudo, si læsus remittas iram, & veniam annuas; maxima gloria, si cui nocere potuisti, hunc beneficiò devincias. Magna pars vitæ, inquit Seneca, elabitur malè agentibus, maxima

xima nihil agentibus, tota aliud agentibus. Verrina VI. Unum hoc crimen videtur esse; plura sunt: sed ea quo pacto distinguere, ac separare possim, nescio.

PARS QUINTA.

Aphthonii Progymnasmata.

Aphthonius, Rhetor illustris, elementa quædam Rhetoricæ litteris consignavit, inscripsitque Progymnasmata, id est; prævias quasdam exercitationes, quæ sterne-
rent iter ad Eloquentiam. Illæ requirunt cognitionem aliquam Figurarum, & Amplificationis, itemque Locorum, quos oratorios vocant; qua cognitione imbutos esse adolescentes Aphthonius minimè dubitavit, cum sua scriberet Progymnasmata. Quamobrem ea rejecimus in ultimum hujus libri locum, ut faciliùs intelligerentur, & major ex illis fructus caperetur.

PROGYMNASMA I.

DE FABULA.

Quia narratio est quoddam quasi genus, fabulam, & historiã, tanquam partes
com-

complectens, explicanda primò locò esse duxi, quæ spectant narrationem. Virtutes enim, & ornamenta, quæ vulgò historicae, ac veræ narrationi tribuuntur, eadem fabulæ, quæ fabulosa narratio est, attribui debere nemo neget, ut ex arte fiat.

CAPUT I.

De Narratione generatim sumpta.

Quæ sunt virtutes Narrationis generatim sumptæ, hoc est, seu veræ, seu fictæ, ac fabulosæ? *Resp.* Hæ quatuor: Brevitas, Perspicuitas, Probabilitas, & Svavitas.

Quò pactò erit brevis Narratio? *Resp.* Si nihil afferatur, quod sit superfluum.

Profer exemplum.

En. Cùm ensem, quem adolescens ille suspenderat in quodam domûs suæ angulo, arripuisset, illum strinxit, & inimicum insectatus est, tandemq; comprehensum percussit, atque interfecit. Hæc narratio nugatoria est, & ineptè longior. Brevis esset, ac melior, si ita diceres: Arreptò gladiò fugientem affecutus inimicum interemit.

Quomodo reddatur perspicua? *Resp.* Perspicua,

spicua, seu clara existet, si verbis usitatis, propriisque constet; si vitetur rerum, & personarum nimia multitudo; si longiores omittantur verborum, ac sententiarum circuitus; si denique tollatur omnis ambiguitas.

Da exemplum, in quo appareat hæc ambiguitas.

Do. Cum constaret, Privignum occidisse Vitricum domi suæ dormientem, ad Judicem ejus nomen delatum est: Quid obscurius? Nam quæso, uter est interfectus, aut interfectus? Et illa domus cujus est? Privigni, aut Vitrici? Vaticinare.

Qua ratione fiet probabilis Narratio?

Resp. Probabilis reddetur, seu credibilis, ac verisimilis, si nihil contra decorum peccabitur; hoc est, si nihil dicetur, quod non conveniat personis, ac rebus; nihil, quod loco, aut tempori non congruat.

Prome exemplum.

Si quis diceret, pictorem se vidisse utrumque orbatum oculis, præclaras imagines coloribus exprimere solitum, careret illa narratio probabilitate; id enim fidem superat.

Quo-

Quomodo *svavis* erit? Primò, si verbis utaris elegantibus, nitidis, lectis, & sonantibus, ipsique rei, quæ narratur, maxime congruis. Secundò, si in ipso narrationis decursu expectationes concitabuntur; si motus animi interponentur, ut, lætitiæ, metus, iracundiæ, &c. Si colloquentes personas induxeris; si denique exitus occurrent inopinati, & admirandi, quò vel audienti, vel legenti accidere nihil jucundius potest.

Declara id exemplò quòdam? *Resp.* Si mortem Ciceronis narrare velis, & dicas: Popilius ad lecticam, quæ Cicero vehebatur, properans, stare jubet lecticarios; extractumq; Ciceronem obtruncat; hæc narratio *insvavis* est: ei *svavitas* conciliabitur, si motus quosdam, & colloquia inseres hòc modò: Ut eminùs lecticam Ciceronis aspexit Popilius, ad illam citatò cursù contendit, stipatus, ut erat, armorum militum globò; tum exclamans, & manum protendens, state, inquit, lecticarii: famuli exterriti sistunt: lecticam mili-

tes cingunt. Tum minaci voce Popilius: ubi herus vester? ubi Cicero? Qui audiens se nominari, seque unum peti, profert electica caput, & Popilium iratō vultū intuens: En, inquit, ferī carnifex, hoc caput amputa, & ad Antonium defer. Ille nihil cunctatus, gladiō, quem tenebat, cervices abscidit. Narratio ista nonnē primā illā suavior est, ac venustior?

Quæ sunt narrationis ornamenta?

Ea, sinē quibus nuda, simplex, & incompta narratio est.

Quotduplicis sunt generis?

Duplicis: Alia sunt in verbis posita, alia in sententiis.

Quænam sunt ornamenta, quæ in verbis sita sunt?

Hæc præ cæteris.

Primum.

Verba hæc, inquit, ait, & si quæ similia sunt, aptè reliquæ dictioni alligantur; quod fit, cū nec initio, nec in fine sententiæ ponuntur, sed post unum, alterumvè verbum, hōc modō: Finge matrem, quæ
filium

filium è caupona revertentem increpet. Censesne, inquit mater, tantum dedecus me laturam diutiùs? Quid enim commisi mali? respondit adolescens. At Mater: o! impudentem! inquit; etiam quærit, quid mali commiserit furcifer? Hic filius conviciò exasperatus: Mene, ait, habes mater famuli locò? Cui illa: Non famuli, respondet, sed nequissimi mancipii. Siccine verò inquit ille, filium amas? Siccine verò, illa refert, tu matrem colis? Habes in hoc exemplo omnes fermè particulas, quibus est opus, quoties colloquia in narrationibus fieri necesse est: Advertendum tamen est, his vocibus, *ait, inquit, & similibus*, plerumque præmitti participia. Ut: cæterùm Imperator, sicut curru eminebat, dextrâ, lævâque ad circumstantium agmina oculos, manusq; circumferens: Adeste, inquit, milites, erigite animos; victoria nostra est.

Ergo primos ordines, ut pulchrè sedebat in equo, obequitans Alexander, simulque ad confertos cuneos protendens manus,

nus, certandum, inquit, commilitones.

Secundum.

Præsens tempus pro præterito in narrationibus eleganter usurpatur. Ut, Philodamus rogat Rubrium, ut, quos ei commodum sit, ad cœnam vocet. Ille suos familiares invitat: maturè veniunt: discumbitur: fit sermo inter eos, & invitatio: ut Græco more biberetur, hospes hortatur; utantur majoribûs poculîs; celebratur omnium sermone, lætitiâque convivium.

Tertium.

Plures infinitivi sæpè congeruntur, suppressô verbô, unde regi possunt; suppressis etiam aliis quibûsdam vocibûs, ac particulis; ut in hoc exemplo videre licet, quod habet Tullius, exponens, quô pacto Verres candelabrum gemmeum Regi Antiocho per fraudem eripuerit, cùm illud rogasset. afferri domum suam, perspiciendi causâ. Afferitur candelabrum à Regis domesticis ad Verrem; qui cùm jam satis perspexisse videretur, illi tollere incipiunt, ut referrent. Ille ait: se velle illud etiam, atque

atque etiam considerare, nequaquam se esse satiatum; jubet illos discedere, & candellabrum relinquere. Sic illi tum inanes ad Antiochum revertuntur. Rex primò nihil metuere, nihil suspicari (subintellige, poterat:) Dies unus, alter, plures (subaudi, abeunt:) non refert: Tum mittit Rex ad istum, si sibi videatur, ut reddat. Jubet iste postridie ad se reverti: mirum illi videri (supple, incipit:) mittit iterū. Non redditur. Ipse hominē appellat; rogat, ut reddat, &c.

Quænam illa ornamenta sunt, quæ insistentis consistere dieis?

Sunt figuræ quædam nobiliores, quæ si suô ponantur locô, narrationem mirum quantum illustrem reddant. Hæ verò ferè adhiberi solent.

Hypotyposis. Ut, inflammatus irâ egreditur domo; ardebant oculi, emicabat ab ore furor, horrebant capilli, &c.

Dubitatio. Quid aget misera? quam se in partem conferat? ad quem confugiat? cujus opem imploret? Patris? in vincula conjectus est. Fratrum? adducti sunt in servi-

servitatem. Propinquorū? diffugere omnes.

Suspensio. Quid deinde factum censetis? victam fuisse promissis puellam? nullō modo. Cessisse minis? non cessit. Quid igitur facere potuit columba imbellis inter ungues accipitris? Dicam, audite. Excisam sibi linguam in os impudici expuit: quō ille telō ictus, victusque cessit loco.

Communicatio. Ut, quæro à vobis, qui hæc auditis, si vestræ res in eo essent loco, quid vobis agendum esse censeretis? Fugam arriperem, inquiet aliquis, nec resistere auderem. At hic adolescens restitit; imò adversarium inermis debellavit.

Exclamatio. Filiam exturbavit nuptiali thalamō, & genero nupsit. O! mulieris scelus incredibile! o! libidinem inauditam! non timuisse hominum famam! non dedecus æternum! non furiarum ardentes tædas! &c.

C A P U T II.

De Fabulosa Narratione.

HActenus Narrationem spectavimus generatim acceptam, prout scilicet res, tam

tam fictas, quàm veras, explicat. Cum
res sunt fictæ, Fabula dicitur; cum veræ,
Narratio propriè nuncupatur.

Quid est Fabula?

Est sermo falsus veritatem effingens;
hoc est, falsa quidem, & ficta narratio est;
at sub fabuloso verborum cortice veritas
semper latet aliqua, & utilis sensus.

Quas appellationes vulgò sortita est?

Varias; nam modò Sybaritica, modò
Cilix, modò Cypria dicitur.

Cur Sybaritica vocata quondam est?

Quòd Sybaritæ, Græciæ populi, effe-
minati, ac molles, fabulosis parumq; pu-
dicis sermonibus oblectarentur.

Cur Cilix vocata est?

Quòd Cilices, Asiæ populi, ob corru-
ptos mores fabularum vanitate pascerentur,
anilibusque commentis, ita mendaciis as-
sueti, ut in proverbii locum abierit: Ci-
lix haud facile verum dicit.

Quare Cypria dicta.

Propterea, quòd apud Cyprios fabulato-
res magno in pretio essent, & magnus fa-
bularum usus.

Quam-

Quamobrem *Æsopica* appellata est? Quid
rogas, quod neminem latet? Quis enim
nescit, *Æsopum* omnium ingeniosissimè
scripsisse fabulas, easque teri solitas omni-
um manibùs, sic, ut haberetur ille olim
ignarissimus, qui eas non didicisset? Ex
quo etiam natum illud adagium: *Ne Æ-
sopum quidem trivisti.*

Quot sunt genera Fabularum?

Varia: aliæ siquidem dicuntur rationa-
les, aliæ morales, aliæ mixtæ.

Quid vocas rationales Fabulas?

Illas, quibus quidpiam fingimus ab ho-
mine dictum, vel factum.

Quas dicis morales Fabulas?

Quæ valent ad hominum mores infor-
mandos, & à belluis ortæ finguntur.

Quæ vocantur mixtæ?

Quæ ex rationali, & morali compactæ
sunt, id est, in quibus homines cum bel-
luis sermocinari finguntur.

Cedò exemplum?

Mustela ab homine prehensa, cùm in-
stantem necem effugere vellet: Ah! quæso,
inquit,

inquit, mi homo, parce, cur necare me vis, quæ tibi muribûs purgo domum? Id tu, respondit ille, meâ causâ si præstares ac non potiùs tuâ, gratum accideret, quod facis, veniamq; darem supplici. At, quod mures occidis, ut gulæ tuæ servias, & quæ illi corroserint, consumas, vanum est, quod jactas beneficium: nunc ergo morere.

Hoc sibi dictum putent, qui meritum inane prædicant, dum suis unis student et molumentis.

Quæ utilitas Fabulæ?

Multiplex: delectat enim, docet, & movet. Delectari fabulâ non pueros tantum, sed etiam viros ætate provectiores docuerunt olim Athenienses: quos cum Demosthenes; apud illos agens de magnis rebus, non haberet attentos, hęc apologia seu parabolâ attentionem excitavit.

Afinum conduxerat adolescens. Atheniensem Megaram iturus, cumquæ flagrante jam meridie (æstas enim erat) calor cœpisset esse vehementior, sub afini ventrem se contulit, ut umbram captaret. At is, qui locum caverat

caverat asinum, litem intendit, asserens, se asinum locasse, non asini umbram. Hâc fabellâ excitati auditores, animos, & aures arreperunt. Quod ubi Demosthenes vidit, illos graviter objurgare cœpit, qui de nugis audiendis solliciti, Rempublicâ negligerent.

Quid docent Fabulæ?

Quâ ratione instituenda vita sit, quæ virtutes exercendæ, & quæ fugienda sunt vitia.

Movement præterea Fabulæ,

Quô exemplô id probares?

Exemplô Menenii Agrippæ, qui plebem Romanam, quæ in Sacrum Montem secesserat, ad Patrum auctoritatem, concordiamquæ revocavit, decantatô corporis humani Apologô, quem refert Livius lib. 11. primæ Decadis.

Licetne in re seria, & sermone gravi adhibere fabulas?

Licet, sed rarò: videndû siquidem, quid res, ac locus patiatur, tuncq; præfari conveniet, à viris priscis, ac sapientissimis ista non sine causa fuisse conficta, neq; temerè

tot jam sæculis magnò mortaliū consensū
fuisse celebrata: deinde, quid sibi voluerint,
interpretabimur in hunc modum. v. g. ut
enim significarent, hominem avarum tam
non habere, quod habet, quàm quod non
habet: exhibuere nobis Tantalū quendam
mediis in aquis æternā sitū cruciatum, &c.

Quò artificiō texendæ sunt Fabulæ?

Eòdem prorsus, quò narrationes veræ.
Debent nimirū, quod jam monui, quatuor
habere virtutes, scilicet: brevitatem, per-
spicuitatem, suavitatem, & probabilitatem.

Quid opus est probabilitate in fabulis,
in quibus nihil est, quod verum sit, aut
verosimile?

Opus est tamen. Etenim, quamvis pro-
babile, credibilequē non sit, belluas loqui,
v. g. & more hominum colloquia miscere,
idque repugnet penitus earum naturæ: at-
tamen, si voce, & ratione uterentur, haud
dubiè aliter vulpes loqueretur, aliter gal-
lina: illius enim indoles subdola, tortuosa,
& multiplex, hujus ingenium simplex, &
rectum: aliter lupus, aliter agnus ageret,
nam

nam ille rapax, & ferox naturâ, hic contra mitis, ac minimè malus. Itaque, si pecudibus illis, quas ratione uti fingimus, quidpiam attribueres ab earum natura abhorrens, v. g. si Mures induceres audaces, cervos lentos, columbas crudeles, benignos accipitres, & vulpes stolidas, peccares contra decorum, tuaque fabula probabilitate careret.

CAPUT III.

Exempla Narrationum, ac præsertim Fabulofarum.

SIti agnus æstuans ad rivum venit, ad quem pariter accessit lupo ad bibendum. Cumquæ superior staret lupo, & agnus inferior, ille tamen jurgii causam captans, agnum accusat, quòd turbet aquâ pedibus. Hic modestè negat fieri id posse, cum ab ipso lupo rivi unda decurreret. At maledictis, inquit lupo, me proscidisti ante sex menses. Neque id accidere potuisse, respondet agnus, cum nondum natus esset id temporis. At tuus certè pater maledixit mihi, subjecit ferox: atq; ita corruptum lacerat.

Sic adornare calumnias, & opprimere innocentem non est difficile.

Eadem stylô ornatior.

AD rivum agnus venerat, sitis levandæ causâ. Lupus etiam huc accurrit, magis prædæ, quam potûs desiderio, ac potius stimulante fame, quam siti, & agni lacerandi occasionem aucupans. Heus inquit, audacule, non cessabis mihi aquam turbulentam bibenti facere lutulentis pedibus tuis? Cui agnus: Qui possum, quaeso facere, quod quereris, lupo humanissime? vix heu! primoribus labellis rivum attigi, vix extremâ libavi undam lingvâ. Mentiris, impudens, turbasti latices, lutulenta ad me fuit aqua. Ah! quid ais, lupo nobilissime? Nonne vides à te decurrere liquorem ad meos haustus? Obmutuit hic lupo repulsus ratione tam evidenti: sed mox ad alia se vertens, novum crimen comminiscitur. Non meministi, inquit, proterve, cum ante sex menses maledicta in me ingereres è stabuli fenestra, minas intendens transeunti? Bona verba, heros
sylva-

sylvarum inclyte! non cohærent, quæ dicis: verbo sit venia, nam, qui tres tantum menses sum natus, qui potui ante sex menses tibi maledicere? atqui perinde est, inquit lupo, an mihi tu, tuusve pater maledixerit, ille certe in me conviciū jecit non semel: æquum est, parentis poenas inimicus luat natus. Quô dicto, in illum infilit correptumque dentibus, crudelissimè devorat.

Quis enim labor, innocentem structis calumniis insectari, & perdere? Quam multi etiam nunc, agnis imbellibus haud absimiles, cedunt in prædā iniquissimis hominibus, ut voracibus lupis? spoliantur bonis, famā exuuntur, & privantur, si minus vitā, ac vitæ commodis!

De Corvo, & Vulpe.

CORVUS raptum de fenestra caseum comedebat, celsa residens arbore. Hunc cum vidisset vulpes, laudare coepit pennarum nitorem, & decorem capitis, totiusque corporis elegantiam: unam, ait, desiderari vocem, quam si haberet, nullam fore alitem ipsi comparandam. At ille demens, ut ostendat,

stendat, sibi non deesse vocem, & canoram quidem, ac suavem, dum se ad canendum comparat, caseū emittit rostrō, quem celeriter dolosa vulpes avidis arripuit dentibus.

Eadem stylō comptiore.

SEdebat corvus in excelso arboris ramo, caseum, quem rapuerat ē fenestra proximæ villæ, pari aviditate, ac voluptate comedens. Hunc vidit vulpes, & invidit, ac lingvâ sibi lingens rostrum, jam caseum devorabat oculis: spes tamen optatō potiundi cibō affulget nulla, quamvis usque, & usque arborem sollicitè circumseat, versetque se in omnem partem. Ad solitas se vertit artes, dejectōq; humi terq; collā, ac rostrum erigit, & aures simul arrigit, obtutū in corvum defixō. Advertit corvus speculantem, & crocicans: Quid aspectas, inquit, versipellis? teipsum, respondet vulpes, te intueor, corve mi bellissime! nam hercle tuarum me pennarum splendor in admirationem rapit: nihil equidem memini me vidisse pulchrius. O! si quantum præcedis plumarum nitore aves cæteras, tantum

tum præires voce! nã tu absolutus fores
numeris omnibus, nec ulla esset volucris
usq; adeò temeraria; quæ auderet tecum de
palma contendere. Corvus mirificè dele-
ctatus commemoratione illa laudũ suarum,
agit primũ, ut decuit, vulpi grates, se
tamen non desitui voce asserit, & dabo,
inquit, specimen: simulquẽ cantilenam oc-
cinit, at simul casum amittit. Quem vul-
pes arripiens fugit, illusõ corvõ turpiter,
qui, cantũ in gemitum versõ, stoliditatem
coepit suam deplorare, at ferò nimis.

Sic capiuntur stolidi laudum venatores,
sic inescantur inanis gloriæ vesani aucupes:
Quid enim faciunt, dum præbent adulan-
tium vocibus patulas aures? Effundunt bo-
na, rem familiarem dilapidant, existima-
tionem amittunt, maximequẽ tum delu-
duntur, cùm laudantur.

Quàm sit misera fors divitiarum, Hora-
tius, summus dicendi, jocandiquẽ artifex,
bellissimã fabellã explicat *Libri II.* Sa-
tyrã sextã, ubi facit rusticum murem ab
urbano mure lautõ acceptum in opulentis
I5 ædibus

ædibus conviviō fuisse. In mediis epulis auditum ingens à molossis canibus, à famulis conclavia referantibus, murmur, trepidasse mures & in latebras se coniecisse. Illas rusticus mus, ædium ignarus, aegrè invenit: & post discussum periculū à metu se colligens, vale, inquit, malo meam cum securitate inopiam, quàm tuam hanc cum tanto timore, & sollicitudine copiam. Fabellā solutā numeris oratione totā hīc dabo.

Si quis, inquit Horatius, Arellium felicem eo nomine, quòd affluat divitiis, fortè prædicet, ignarus nimirum, quantis illæ molestiarum, curarumq; spinis oblitæ sint, hac fabulā continuo illum Cervius familiaris meus dedocet. Ajunt, urbanum murem à rustico mure veteri amico adhibitū olim fuisse ad convivium in angusto, & exili tecto. Erat ille quidem agrestis mus antiquæ parsimoniae, nec solitus profundere temerè, quæ multo labore collegerat, ita tamen, ut, cū aspiceret hospites, non parum de illa sua frugalitate, ac morum asperitate remitteret. Igitur nec ciceri, quod serva-

servatum in reconditori cavo habebat, nec
avenæ pepercit, ut amico benè esset. Quin
uvæ siccas, & laridi corrosa frustula ap-
ponebat, id maximè laborans, ut ferculorū
varietate fastidium levaret hospitis delicati,
ac superbi, qui dapes singulas summis den-
tibūs vix attingebat. Cū interim herus
ipse, structorque convivii, jacens in recenti
stramine, comederet frumenti grana, loli-
umquē, cibos exquisitiores hospiti suo re-
linquens. Ille tam agrestis pertæsus mensæ:
Quorsum, ait, infelicem vitam in hoc mon-
tis clivo tamdiu vivis? Nonnè tibi videtur
satiū, homines feris, urbem nemori ante-
ferre? Audi me, quæso, & mecum perge:
siquidem, quæcunque nascuntur in terris
animalia, mortalem animam acceperunt à
natura, nec mortem sive summis, sive in-
fimis licet effugere. Quocirca, dum fas est,
amice, genio indulge, & ita vive, ut sæpe
memineris, breve tibi vivendi spatium esse
concessum. Hac oratione permotus agrestis
mus, erumpit alacer domo: ambo dant se
in viam, urbemq; noctu clam subire me-
ditan-

ditantur. Jam nox dimidium cœli spatium
confecerat, cùm ineunt amplam, & locu-
pletem domum, ubi lecti ex ebore purissi-
mo elaborati coccineis nitebant stragulis,
& multæ dapes ex ingenti cœna relictæ
servabantur, in corbes pridie congestæ. I-
gitur mus urbanus, postquam rusticum
murem in purpureo torali collocavit, huc
illuc ipse concursat instar servi ad mini-
strandum præcincti, & alios aliis aggerit
cibos; partes omnes, & numeros vernerū
ministrantium implet, atque, ut nihil nisi
lautum, apponat hospiti, singula prægustat,
delibatque. Agrestis mus tam optimæ ac-
cumbens mensæ triumphat gaudiō, condi-
tionem suam in melius mutatam sibi gra-
tulatur ac felici fortuna fruens, vultū ipsō
lætitiā, & hilaritatem, quam boni con-
vivæ solent, præfert. At ecce aperiri ibi
magno cum strepitu fores: exilit uterque
lectō, ac per totum cubiculum trepidus
discurrit: auctus majorem in modum est
pavor, ubi canes latratu multō amplam
domū implevere. Tum verō mus agrestis
urba-

urbanū ita compellare cœpit: Valeas cum ista tua vita, nihil habet illa, quod me juvet, placet mihi mea sylva, meus cavus, ibi oleribus quidem parcē, ac duriter vivam, at facilē me consolabitur animi tranquillitas, quam nullæ insidiæ, nulli metus perturbabunt.

Non est, quòd chartam occupemus coacervandis fabularum exemplis. Pulcherrima dabit Phædrus, cujus in versiculis lucet nativus quidam Latini sermonis lepos, aureo Augusti sæculō dignissimus. Dabit Ovidius in Metamorphosis, quas brevī, & accuratō commentariō nuper illustratas, & repurgatas habes. Quid lepidius, & concinnius illā cœnā, quā Jovem excipiunt Philemon, & Baucis, in arbores postea mutati? (*lib. 8. S. 15.*) Quis asininas Midæ aures non ridet? (*lib. 11. S. 5. 6. 7.*) aut rusticos in ranas versos non videtur audire coaxantes? (*lib. 6. S. 8.*) aut picas garrientes? (*lib. 5. S. 9. 17.*)

Addam his narrationibus unam, si non fabulosam, at fabulosæ proximam, quam
tamen

ramen, sunt, qui veram esse defendant.

Opifex in Belgio quotidie à summo manè potabat usque ad vesperam: vinò madidus redibat domum, uxorem, liberosque malè multabat pugnīs, & calcibūs. Illa diutiùs ferre non valens ebriosum conjugem, statuit vinò sepultum collocare in feretro, involutum linteò funebrī. Id cū fecisset, lugere cœpit quasi mortuum, ejus lamentīs excitī vicini confluunt ad ejus domum. Interim ebrius, planctū increbrescente, excitatur à somno: miratur lacrymas uxoris, ac fascias sepulchrales: quærit causam: audit, se merò extinctum, nunc Dei beneficiò singulari redire postliminio in vitam. Attonitus ille, pessimo liquori inimicitias denuntiat immortales, promittitque, se nunquam vinum deinceps gustaturum, & fecit, quod in se receperat.

Eadem Narratio stylò paulò venustiore.

Fœminæ cuidam Belgicæ maritus fuit, egregius in paucis potator, totò famosus oppidò: dies integros pergræcando, postquam in cauponis consumpserat, inclinante

nante in vesperam die, solebat titubante
gressu reverti domū. Vix attigerat limen,
canere receptui uxor cum liberis, abdere
se in latebras, expectare, dum temulentus
crapulam edormiret, alioquin in ejus os
ille involare, pugnis, calcibûsq; miseram
contundere, quidquid veniret in manus,
impingere in obvios, denique pervertere
mensas, abacos, omnia. Hoc diu cū tu-
lisset uxor patientissima, nihilquē non ex-
perta esset; quò virum avocaret à foedissima
potandi consuetudine, statuit demum, ad
ultimum descendere remedium, & hanc,
quod ajunt, quasi sacram anchoram jacere.
Venerat ille aliquando è popina domum,
crapulae plenior solito, & sui planè impos-
id ubi advertit cauta mulier, in occasionem
rei gerendae intenta, excubat eminus de
more latens, donec obdormiscat ebrius.
Ut videt prostratum, & ronchos jam edena-
tem audit, derepentè advolat, fascias ex-
pedit, manus ligat, pedesquē: tum sudario
caput implicat, & corpus linteò involvit
sepulchrali, componitq; in sandapila, quasi
mox

mox efferendum ad sepulturam. Dein compositio ad mœstitiâ vultu conclamat mortuum: lamentis ædes personant, accurrunt vicini, fit gemitus, & comploratio: audit plorantes ebrius, attollitq; caput, cunctis obstupefcentibus: uxor lætitiâ, pari stupore simulatô, conjunctam præseferens, in feretrum ruit exultans, dissolvit linteum, sudarium detrahit, fascias exsolvit: & quærenti marito causam, respondet, ad exequias confluxisse, quos videbat cives optimos, vinô ipsi ereptam fuisse cum mente vitam, sed inauditô miraculô rediisse ab inferis. Credit vir scitè mentienti fœminæ, & vinum execratus, jurat, per quidquid factum est, abstemium se reliquo vitæ tempore ad veram usque mortem fore: & verò fuit, quoad vixit.

Stylo magis oratorio.

Matrona prudens, & honesta maritum habuit in Belgio, cum multis vitiis infamem, tum verò temulentiam insignem. Quid non egit mulier cordata, vecordem ut virum ad sanitatem revocaret? quas non inten-

intendit machinas? quam industriam non adhibuit? Sed nimirum corroborata erat longô usû insana perpotandi cupiditas, altioresquë egerat in ejus animo radices turpissima consuetudo, quàm ut evelli ratione ulla, aut pudore possit. Convolabat quotidie, simul ac evigilâret, in popinas. Quoties, marsupio non sufficiente gulæ, cauponâ abiit expalliat, atque etiam penè exossatus pugnis, probrisque? Quoties inter redeundum (si hoc est redire, passû labi, & relabi quolibet, offensantem altero quoque passu, & in tabernas, ac parietes impingentem) prosecuta est caterva puerorum sibilis, conviciis, lûtô? Sed enim acceptas foris injurias intûs ulcisci solitus, ut primûm attingebat limen ædium, horrendum illicò vociferari: adessent famuli, adesset conjux. Illi contrâ latebras aucupari, delitescere, trepidare. Si quem occupasset incautum, sternebat humi, & quâ pugnô, quâ fuste, pulsabat miris modis miserum. Quid ageret materfamilias? quò se verteret? flebit? obsecrabit? irascetur?

mina-

minabitur? Horum nihil omisit; verum frustra fuere omnia. Quid ergo faciet? Accipite: audax comminiscitur factum. Jacebat ille aliquando vino obrutus, oppressus sopore, quem nullus tonitruum frangere excuteret. Occasionem arripiens mulier, accedit, ac manum utramque; primum, tum pedes stringit fune valido, sudario postea obnubit caput, totumque circumvolvitur corpus sepulchrali linteo: tum deinde stertentem parato collocat in feretro, & hinc, & inde tædas accendit. Illicet mortuum conclamat conjugem; lacrymæ, ut solent famularis; jussæ fluunt ubertim, & finem rigant; tum capillos vellens, ac vocem tollens flebilem in modum: mi marite, inquit, heu! mi marite, sic me orbam, & afflictam æternum deseris? ficcine repentina morte raptus obiisti? Confluit interea omnis vicinia, ægram solantur; nec defunt, qui bonas preces pro defuncto fundant, prona in genua. At ecce: dum hi lugent, illi plangunt, miserantur alii, excitatus incondito clamore nebulo, rorantem ingentem imo

imò emittit pectore; tum motat caput, tibiasque vindas agit. Hic omnes stupere, exclamare; rediisse in corpus animum, defunctum revixisse. Uxor, quæ vix tenebat risum inter lachrymas, vivū lugens, quem vellet mortuum, vero dolore verso in fictū gaudium, ad feretrū accedens: O! mi vir! inclamat, quā maxima voce potest. Audit ille, recluditq; oculos, perque linteum lucem videns malignam, brachia, & pedes gravī nodō revinctos sentit. Quid cogitasse arbitramini vivum cadaver, plorantes, gementes, ululantes audiens, funebremq; apparatus intuens! penē mortuum ē vivo fecit horror stupori mixtus; trepidat, se tantillū movere, tacitusque audit lugentem conjugem. Siccine, inquebat versipellis, æternis ignibus addictus es, marite optime? O! si vel ante mortem expiāsses animum, tot, tamq; insanīs compotationibus inquinatum! Hæc immotus audit miser, tandemq; susurro semimortuo succlammat. Fingit uxor metum gaudio mixtum: &, vivis, exclamat, charum caput, vivis? Vivo,

Vivo, inquit ille, redux è lethi, & Tartari faucibus. Reduxne ab Orco? Redux, o chara conjux: expedi, ah quæso! vincula expedi. Vix funestis extricârat fasciis brachia, & sudariô caput; tum ille ad astra tendens manus, vovet alta voce solemne votum, per omnem vitam vinum se nunquam nè primoribûs quidem labrîs libaturum: & stetit promissis, siccam in posterum vitam ad veram usque mortem exigens.

Narrationum exempla luculenta subministrabit Cicero in orationibus contra Verrem, pro Cluentio, pro Milone, &c. in libris de Officiis, de Oratore, de Divinatione. Dabit non pauca Horatius, nec invenusta *lib. 1. Sat. 5.* ubi suum iter Româ Brundisium usque describit: & *Sat. 19.* ubi narrat, quantam sibi molestiam garrulus exhibuerit: & *lib. 2. Sat. 8.* ubi cœnam insulsam falsè pingit.

PROGYMNASMA II.

DE CEBRIA.

CAPUT I.

Quid sit Cebria, & quot duplex.

Quid

Quid est Chria?

Est utilis quædam expositio, seu explicatio facti alicujus, vel dicti, vel utriusque simul, certis capitibus comprehensa.

Quare hoc genus Amplificationis Chria dicitur?

Quod vocabulum hoc: *Chria*; usum, five utilitatem significat: unde à nonnullis, *Ufus* appellatur.

Quotduplex est Chria?

Triplex: Alia est activa, alia verbalis, alia mixta.

Quid est Chria activa?

Illà est, quæ actionem, seu factum aliquod exponit, & exornat.

Da exemplum.

Lacedæmonii suis ut liberis ebrietatis odium, horroremq; ingenerarent, adducere illos soliti erant in conspectum servorum, qui vinò se obruissent; nimirum, ut scèdò illò spectaculò deterrerentur ab hoc vitio.

Tarquinius superbus, septimus Romanorum Rex, legato, quem ipsi filius miserat sciscitatum, quidnam se facere vellet in urbe

urbe Gabiis, ad eam redigendam in patris ditionem, nihil respondit; sed in hortum ædium transit, sequente Nuntio, & responsum expectante, ibique inambulans, tacitus summa papaverum capita baculô decussit: ex quo filius intellexit, primores urbis interimendos esse; quod brevi præstitit: sic urbs tota in Tarquinii ditionem concessit.

Quid est Chria verbalis?

Illa est, quæ verba prudenter ab aliquo prolata explicat.

Da exemplum.

1. Difficilius est imperata facere, quam imperare facienda. 2. Pro focis interdum pugnatur acrius, quam pro Aris. 3. A summo declinantibus facilis est ad infima, & prærupta quæque casus. 4. Non est in ejusdem manu ignem injicere, & injecto spatium, modumque statuere. 5. Sparsa in commune gratia ab omnibus accipitur, à nemine redditur.

Quid est Chria mixta?

Ea est, quæ factum quodpiam sermone conjunctum complectitur.

Da

Da exemplum.

Diogenes, cum puerum vidisset petulanter, & immodeste se gerentem, ejus Pædagogum fuste percussit, adjiciens verberibus verba hæc: Siccine puerum hunc tuæ curæ commissum instituis?

Scytharum Rex octoginta filios moriturus cum advocasset, jaculorum fascem singulis frangendum porrexit: sed frustra; quis enim tot jacula simul collecta frangeret? Ipse verò tela singula seorsim eximens, nullo labore fregit, factoq; monitum præclarum addidit: Quamdiu, inquit, vos conjunget mutuus amor, tamdiu incolumes, invictique eritis; at si qua dissensio vos segregabit, ac distrahet, vincemini facile.

C A P U T II.

Chriæ Partes.

Quænam sunt illæ partes, seu capita, ex quibus Chria componitur?

Octo ista: Encomium, Paraphrasis, Causa, Contrarium, Simile, Exemplum, Testimonium veterum, Epilogus.

Quid sibi vult illa vox, *Encomium*?

In-

Inchoandam esse Chriam ab illius laude, qui vel dictum protulit, vel edidit factum illud, quod Chriæ materiam præbet.

Quid significat illa vox, *Paraphrasis*?

Idem, ac si diceres, expositio facti, seu dicti, quod per Chriam suscepimus amplificandum. Paraphrasis enim nihil aliud est Latinè, quàm liberior interpretatio, & dilucidior explicatio dicti cujuscumque.

Quid sibi vult illa vox, *Causa*?

Afferendam esse causam aliquam argumenti, quod pertractabimus: v. g. in hac sententia, *Pecuniæ obediunt omnia*: querendum esse, cur omnia obediant pecuniæ, tanquam dominæ. Et hæc præ cæteris occurreret causa, quòd pecuniæ usus ad omnia sit ferè necessarius.

Quid illa vox, *Contrarium*?

Significat à contrariis rebus confirmandum esse, quod probandum nobis est: Exempli causâ; Quemadmodum pecuniæ obediunt omnia, id est, sicut opulenti in cæteros imperium exercent, videnturque adepti licentiam omnium rerum; è contrario

rario egeni jacent, contemnuntur, aliorum voluntatibus coguntur obsequi.

Quid sibi vult ista vox, *Simile?*

Illustrandam esse docet propositam sententiam similitudine quapiam: ut, quemadmodum Regi famulantur subditi, & ab illius nutu cuncti pendent, ita pecuniæ obediunt omnia.

Quid ista, *Exemplum?*

Monet, exemplum adducendum esse ad stabiliendum, quod intendimus: ut, si dicam ad confirmationem allatæ sententiæ; Cæsarem pecuniarum largitionibûs viam sibi muniisse ad totum orbis imperium occupandum.

Quid *Testimonium Veterum?*

Ostendit scriptoris cujusdam veteris auctoritate confirmandam esse propositam Chriæ sententiā, v. g. dicam idem sensisse Virgilium, cum pecuniæ summam potentiam admiratus, exclamavit in hæc verba:

Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames?

Quid deniq; sibi vult *brevis Epilogus?*

K

Indicat,

Indicat, quæcunq; dicta sunt, brevî, aptiq;
verborû comprehensione concludenda esse.

C A P U T III.

De primo Chriæ capite.

Quam ob causam Chriam auspicamur
à laude auctoris sententiæ, vel actio-
nis amplificandæ?

Quia, quò major est loquentis, aut a-
gentis auctoritas, eò majoris sunt ponderis
ejus, seu dicta, seu facta. Ut ergo senten-
tia, aut actio explicanda non fidem solum
apud auditores, sed quandâ sibi venerationē
conciliet, præmittenda est laus auctoris.

Qua ratione laudandus est auctor?

Duplex hujus rei cautio est. Prima, ut
laudes sint veræ: nam laudem, quâ quis
æaret, ipsi tribuere non est laudare, sed il-
ludere. Licebit tamen, quod ait Cicero
hoc genere, largiri nonnunquam plusculū
etiam, quàm concedit veritas, & adhibere
figuram, quam vocamus Hyperbolen, sive
Auxesia, sed modestam. Secunda cautio,
ut propriæ sint laudes, eiq; convenientes,
qui adscribuntur. Sic Poëta non est lau-
dandus

dandus à robore virium, sed ab ingenio;
nec Imperator à suavitate vocis, sed à fortitudine, ac scientia militari.

Quasdam mihi hoc loco ideas exordien-
dæ Chriæ, quaeso, trade.

Faciam, eoque libentiùs, quòd me non
lateat, nullam ferme rem esse in hoc gene-
re, quæ tyronum animos molestiùs exer-
ceat, quàm ista Chriarum exordia. Cùm
enim in iis dicti, vel facti cujuscpiam lau-
dandus sit auctor, ut nunc monebamus,
tibi tritum illud, ac puerile, *Meritò lau-*
dandus est Isocrates, præcinuerint, con-
tinuò hæret illis aqua, nihilque occurrit,
quod adjiciant. Cui ego incommodo ut
occurram, eorumq; hac in parte molesti-
am utcumq; levem, varia exordiorum e-
xempla subjicio, è variis petita Rhetoricæ
locis, ac figuris, ad quorum imitationem
similia ipsi condiscant, aut etiam meliora,
effingere.

In Ciceronis laudem,

A Definitionibus conglobatis;

Ciceronem, quem meritò appellare pos-
sumus,

sumus supremum Fori Regem, triumphatorem animorum invictissimum, Rhetoricæ decus, ornamentum, alumnum, aut parentem potius Eloquentiæ, Latinæq; facundiæ fontem, dicere solitum accepimus: *Præter culpam, & peccatum homini accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendū.* Quô quid præclarius, quid ab homine sapientissimo verius dici potuit?

Expendamus, amabo, verba singula divinæ sententiæ: Itane verò, Marce Tulli, nihil pertimescendum esse ais præter culpam? Quid? non est pertimescenda ipsa bonorum jactura? ipsa mors, &c.

In Virgilii laudem.

A partiū enumeratione, per concessionem.
L Audent alii, per me licet, in Pœtarum Latinorum Principe doctrinam non vulgarem, modestiam, & auræ popularis contemptum, castimoniam, & pudorem, quo sordes, & obscœnitatem Ethnicis Pœtis familiarem fugit; ego prudentiam in scribendo, & sapientiâ demiror; quæ cum in multis ejus carminibus elucet, tum verò,

rò, cum ait: *Una salus victis nullam sperare salutem.*

Enucleemus hoc mysterium; cuius sensum prorsus dicas carere sensu, si parum tibi perspecta fuerit Poëtæ mens. Quid enim verò, inquires, ut saluti suæ consulat, qui ab hoste devictus est, ei speranda nulla est salus? Ita planè, nulla speranda est: cum enim nullum sibi superesse viderit salutis consequendæ locum, quid non aget? quas strages non edet, ut se expediât, &c.

In laudem Aristotelis.

A notatione nominis.

Non finè divino consilio factum putem, quòd Principi Philosophorum Aristotelis fuerit impositum nomen. Quid enim sonat *Aristos*, nempe optimum! Quid *Telos*, nisi summum, nisi perfectum, absolutumq; significat? Fuit nimirum id nominis absolutissimæ laudis quasi prænuntiū, quā vir ille summis sic excelluit, ut in ipsius mente sapientia videretur fixisse sedem, aut certè donò quòdam Providentiæ crederetur esse progenitus; in cuius animo artes

omnes optimæ, ac liberales disciplinæ vires suas ostentarent adeò, ut statutam humanæ menti metam ingenii celeritate longè multumquæ superâsse visus sit. Talis, ac tantus vir, audite, quid aliquando in commendationem litterarum responderit: rogatus enim, quò differrent docti ab indoctis, quò, inquit, *viventes à mortuis.*

O! dignum Aristotele responsum! o! mortaliū omnium sapientissimo digna vox! Hos tu vivere putas, qui omnis eruditio- nis expertes, in summa optimarum artium ignorance versantur? Hos, inquam, vivere tu putas, quia sentiunt, quia loquuntur, quia cæterorum more usurâ lucis fruantur? erras, hæc vita non est, &c.

In Senecæ laudem.

A genere, & forma.

Magnam quidem, meritamquæ laudem tibi sapientissimus Romanorū Seneca peperit, cum plurimīs præclarè factis, tum verò æquabili vitæ moderatione, quam non minùs in adversis, ac in secundis rebus adhibuit; majori tamen luce gloriæ, nomen illu-

illustravit suum clarissimis ingenii monumentis, quæ transmissit ad posteros, tam gravibus ornata sententiis, ut, quamvis cæteræ animi laudes abfuissent, hæc tanti viri famam ad sempiternam temporis memoriâ propagatura facillè fuisset. Illum adeò non loqui diceres, sed oracula fundere; non scribere, sed leges ferre. At quàm argutas, Superi! quàm exquisitas, quàm reconditas! Unam de omnibus, vultis, explanemus? Accipite, quàm scitè perversam hominum in carpendis aliorum factis consuetudinem carpat ipse, atq; reprehendat. *Aliena vitia*, inquit, *in oculis habemus, nostra à tergo sunt.*

Planè ita se res habet: gerimus, quod agebat alius ille, manticam humero impositam; in illius anticam partem aliena peccata, in posticam propria immittimus; ut nostra hæc nunquam inspiciamus, illa contra semper observentur oculis, &c.

In Cæsaris laudem.

A comparatione, & contrario.

ET si non satis dictum proclive, plerique
K4 putent,

putent, plusne lingvâ-Cæsar valuerit, quàm
manû, stilone fuerit, quàm pilô scriptis,
quàm factis, commentariis, quàm victoriis,
dicendi, quàm bellandi arte præstantior:
in ea ego tamen opinione sum, ut existi-
mem, illum militare decus obscurâsse scri-
bendi gloriâ, victoriasq; vicisse suas dicendi
laude, ingeniiq; pernecitate non modò asse-
cutû esse magnitudinem animi, bellicamq;
fortitudinem, ac felicitatem, verûm etiam
longè, multumquè superâsse? Quis neget,
ipsum egregia, quæ armatus gessit, faci-
nora dedecorâsse populorû, infinita clade?
palmas, quas messuit, miserorum rigâsse
sangvine? captarum direptione urbium, ac
provinciarû suam amplificâsse dignitatem,
& per aliena damna, stragesquè publicas,
quasi per gradus, supremum conscendisse
gloriæ fastigium? at verò ingenii victoriæ,
quas retulit, eloquentiæ triumpho, quos
egit, eruditionis trophæa, quæ consecra-
vit, non modò nemini perneciem, sed etiâ
summam utilitatem posteris, ipsiq; Cæsari,
immortalem nominis famam pepererunt.
Æsti-

Æstimate, quæ de illo dixi, diciquæ possunt, unius hujus consideratione sententiæ, & ex ungve, quod ajunt, leonem cognoscite. Nihil, inquit, Imperator faciat libentiùs, quàm supplicibus ignoscere.

Audite, Duces, Legati, Tribuni militum, Imperatores, audite Cæsarem, Imperatorum omnium Ducem, ac Regem, militaris officii jura describentem; ex eo discite, quid vobis sit libentiùs in bello faciendum, si palmas, si victorias meritò celebrandas ambitis. Nihil, inquit, &c.

In Q. Curtii laudem.

A Simili.

Terenti mihi, ac sæpenumero legenti Q. Curtii commentarios, deambulare videor in horto quodam ornatissimo inter pictas areolarum amœnitates, pervenuistis distinctas flosculis, quorum odore incitari me undecumquæ sentio, jucundissimequæ compelli, ut illum legam potius, ut istum alium prius decerpam. Haud absimili ratione historiam dum lego Curtii, quasi laborat animus, mira sententiarum varietate

blandè plectus, ac veluti distractus, quibus pulcherrimè collucet tota, venustissimequè distinguitur. Una tamen præ cunctis arridet, quam modò paulò curiosius, ceu florem eximium, placet olfacere, attentiusq; contemplari. *Nihil, inquit, tam altum natura constituit, quò virtus non possit eniti.*

Quid enim tam sublime, arduumq; esse, aut fingi potest, quò virtute instructus homo aspirare non possit, atque pertingere? quæ difficultates objicientur, quas non perrumpat? qui opponentur obices, quos non disjiciat? quæ impedimentorum moles, quas non evertat?

In laudem Severini Bòëtii.

Ab Effectis.

Qualis, quantusq; fuerit, quàm eximie cumulatus omni genere laudum Severinus Bòëtius, quàm valuerit apud Reges gratiâ, quàm excellenti fuerit in DEUM fide, quantâ publicam rem administrâre sapientiâ, quantâ lingvarum omnium cognitione floruerit, quos in lucem libros edide-

ediderit, quæ virtutum monumenta reliquerit, quas pertulerit ærumnas innocens, quæ vincula, quos cruciatus, quàm crudelem, acerbamq; mortem pro Catholicæ Religionis defensione tolerarit, si oratione recensere mihi esset animus, haud aliud profectò mihi faciendum putarem, ac male feriatu ille, qui solem ipsum illustrare malignâ candelæ luce moliretur. Unum duntaxat admiremur ex illo laudum sole radium; ipsius facta taceamus, dicta volumus animò, hancq; præcipuè dignam sæculorum omnium admiratione sententiam. *Infeliciores sunt, inquit, qui faciunt, quàm, qui patiuntur injuriam.*

Quis hoc credit, qui alios convitiò violant, injuriis amiciunt, iis ipsiis esse inferiores, quos vexant.

In laudem Sancti Hieronymi.

Per congeriem sententiarum.

EXimia quidem admirandi ingenii vis, ac Doctrina, quâ celeberrimum Ecclesiæ Doctorem Hieronymum floruisse constat, laudem, ac venerationem meretur

summam. Illius eruditionem, cumulatam-
 quæ lingvarum omnium notitiam, omnium
 ingenuarum artium cognitionem perfectissi-
 simam, quâ excelluit, nemo dignè satis
 prædicet. Nulla mihi tamen ex innumera-
 ris, quæ illum commendavêre, animi do-
 tribus sublimior videtur, quàm inusitata
 illa sapientiæ virtus, tum in omni ejus vi-
 ta eminens, tum præcipuè in sententiarum
 majestate, quibûs ea, quæ nobis tradidit,
 doctrinæ monumēta pereruditè illustravit.
 Quæ ne quis magnificentius à me dicta,
 quàm veriùs forsan existimet, placet ex iis
 unam proferre in medium, omnibusquæ
 mirandam proponere. Sola, inquit, liber-
 tas est non servire peccatis.

Quid igitur, Doctorum maxime, qui
 sui juris est, & pro arbitrio cuncta gerit,
 is non est liber? Non est liber. Qui nihil
 coactus, nihil necessitate compulsus, sed
 sponte agit omnia, eum tu non dices li-
 berum? Non dicam liberum, &c.

In laudem Sancti Ambrosii.
 Per interrogationem, & auxesin.
 Quæ

Quæ lingua usque adeò soluta, & eloquens, quæ tam diserta, volubilisquæ dicendi facultas, quod orationis genus tam expolitum, perfectumque vel minimam laudum particulam, aut verbis exequatur, aut enumerando recenseat, quas Ambrosius illustri sanctimonie famâ ingenique magnitudine sibi comparavit? Deficiunt me certè verba, quoties eximia ipsius, quæ transmisit ad posteros, eruditionis ornamenta pervolvens, sententiarum, quas, cum viveret, pleno profudit ore, consignavitq; deinde litteris, varietatem, atque majestatem attenta cogitatione perpendo. Attamen omnium illa mihi semper est visa longè præclarissima, & ad morum informationem imprimis utilis, ac pernecessaria quam his verbis adumbravit? *Luxuria seminarium, & origo est omnium vitiorum.*

Si quis ergo omnia profligare vitia cupit, indicat uni luxuriæ bellū, immortales capitali huic vitio inimicitias denuntiet, &c.

In laudem Diogenis.

Per congeriem, & antitheses.

Potu-

Potuitne egentissimus, & simul locupletissimus ille rerum humanarum contemptor, calcator ille fastus, & arrogantiae, ridiculus ille, admirabilisq; Philosophus, ac derisor Diogenes, potuitne, inquam, quidquam proferre verius, vel ingeniosius, quam, cum interroganti cuiquam, *quodnam sibi videretur sustinere terra gravius onus? indoctum hominem, respondit.*

Laus Senecæ.

Per Antonomastiam.

Quam sapienter clarissimū Hispani Parrasi lumen, & ornamentum Seneca, ingenii subtilitate nulli secundus, sententiarum gravitate inferior nemini, verum, ac mirabile hoc effatum pronuntiavit: *Qui non vetat peccare, cum possit, jubet.*

Laus Sallustii.

Per Exclamationem.

Quoties Sallustii, Historicorum omnium, meo quidem iudicio, facile principis, dignos æterna luce commentarios evolvo manibus, oculis perlustro, mente, animoque considero, continere me non possum, quin

quin admirabundus exclamem: O! virum
 omnium litterarum laude celebrandum! o!
 sempiterna dignum commendatione inge-
 nitū! quā prudenter digessit omnia! quā
 graviter, cū cætera, tum verò hanc sen-
 tentiam protulit! *Majorum gloria poste-
 ris quasi lumen est; nequē bona eorum,
 nequē mala in occulto esse patitur.*

Laus Quintiliani.

Per Repetitionem.

Non sine causa magnus ille, sapientis-
 simusquē declamator, & Rhetorum
 Magister Quintilianus ob ingenium, eru-
 ditionemq; celebratur. Quis enim illo in
 laudando comptior? quis in vituperando
 acrior? quis subtilior in edisserendo? quis
 ornatior in verbis? quis argutior in sen-
 tentiis? Mihi verò acutior nunquam visus
 est, ac pressior, quā cū dixit: *Satis
 divitiarum esse, nihil velle ampliùs.*

Laus Theophrasti.

Per Apostrophen.

Quem ad finem illud semper in ore ha-
 bebas, divinā vir facundiā, Theophra-
 ste,

ste, magni Magistri Aristotelis discipulè maxime, qui ad eam dicendi laudem effloruisti, ut meritò à Cicerone Philosophorū eruditissimus, & elegantissimus fueris appellatus? Quid erat, quòd crebrò usurpare hoc illustre dictum solitus esses? *Sumptus pretiosissimus, tempus est: Cùm illud tamen in nugis, quodquè gravius est, in vitiis, criminibusquè pleriquè consumant.*

Laus Demosthenis.

Per Sustentationem.

DOleo, inquit aliquando Demosthenes. Quid doles, Eloquentiæ parens, & artifex, qui omnes, quotquot ante, vel post te floruere, dicendi gloriâ, orationis vî, sublimitate, impetû, cultû, compositione superâsti? quid doles, inquam? quòd votis fortuna tuis parùm obsecundet? quòd morbus te aliquis, aut ægritudo mentis invaserit? *Doleo, quòd antelucanâ opificiâ industriâ sæpè victus sum. O! contentionem admirabilem! Dolet Orator ille præstantissimus, quòd major sit, quàm sua, opificum diligentia, &c.*

CA-

CAPUT IV.

De secundo Chriae capite, Paraphrasi.

HÆc Paraphrasis aliud nihil est, quàm
superior expositio sententiæ, ac dilata-
tio. Dilatari autem eò modò sententia quæ-
libet potest, quò Periodum amplificandam
esse docuimus, *Parte 2.* Sæpè sufficit sin-
gulas propositæ sententiæ voces explicare:
ut si dicas, *Omnia amicis communia sunt.*
Omnia; opes, honores, adversa, prospera.
Amicis; Nempe illis, qui non oretenus
duntaxat, sed ipsâ re inter se amant, &c.
Hæc ita explicata involve aliquâ figurâ,
Paraphrasim habebis: exempli causâ; O!
vim amicitiae mirabilem! quæ, si quos in-
ter se non tecti solum, aut patriæ commu-
nitione, utilitatis, aut commodi causâ, sed
animorum suavissima consensione junxit,
illis omnia facit esse communia. (Tum
per subjectionem ita perge:) quid enim
amicus possidet, quod non communicet
sponte cum amico? opes! at eas prolixè
largitur. Honores, &c.

Placet amplificare alteram hanc sen-
tentiam?

Auda-

Audaces fortuna juvat.

Ternæ illæ voces similiter exponendæ sunt haud abfimili ratione.

Primam vocem explicabis per subjectionē crebrā repetitione mistā, per Isocolon, &c.
Audaces.

Qui sunt audaces? Sunt, qui periculis non terrentur, qui discrimini objiciunt caput, qui nec vulnera, nec mortem exhorrent; quos nullus timor dejicit, nullus adversæ fortunæ casus remoratur; qui stimulati præclara gloriæ cupidine, si committendum prælium est, primi se in confertos hostium cuneos immittunt: si vī expugnanda mœnia, scalas admovent, primi in hostica transfiliunt castra; qui vulnerati non recedunt locō, deserti non respiciunt fugam, prostrati non concidunt animō. Tales si nacta fuerit.

Fortuna:

Dea illa, tametsi cœca, inconstans, dubia semper, ac varia, quantumvis perfida, &, ut ait Lyricorū vatum Princeps, ludum insolentem ludere pertinax: *men illos.*

Juvat.

IN periculis tutos, armis invictos, & malis nullis fractos tuetur, defendit, protegit, obices amovet, labores levat, eis iter ad victoriam sternit, coronas, & immortalis gloriæ triumphos adornat.

Unum adhuc sumamus exemplum.

*Donec eris felix, multos numerabis
amicos.*

Sententia hæc duobus tantum constat membris. I. *Donec eris felix.* II. *Multos amicos numerabis.* Sic autem utrumq; diffundam, quærendo quidem, quid sit esse felicem; denique, quid sit numerare multos amicos.

Donec eris felix.

Esse felicem, est 1. Fortunâ uti prosperâ.
2. Opes amplas possidere. 3. Honores, ac dignitates obtinere. Hòc igitur modò illud expones per synonymorû congeriem.

Quamdiu fortuna respondebit optatis tuis, votisque suffragabitur, quamdiu tibi fluent ad arbitrium omnia, dum opibûs, honoribûs, & reliquâs vitæ commodis affues, dum superba domus, &c. *Mul-*

Multos numerabis amicos.

INnumeros invenies, qui se tibi addictos, obstrictosque profiteantur, qui singulare suum polliceantur studium in omni genere officii, quod gloriam, & ad rem tuam spectet, qui palam prædicent, nullum pro te laborem, nullum se onus recusaturos, qui, quaecumque tibi grata esse viderint, omni curâ, ac diligentia complectantur. Occurrent tibi frequentes, cum descendes in publicum, deducunt te, stipabunt latus, honorificis te verbis excipient, salutabunt comiter, amplectentur, venerabuntur.

C A P U T V.

Transitiones ad connectendas Christi partes.

Subjungo jam communes quasdam transitionum formulas, quibus singula Christi capita copulentur inter se. Monuimus transitiones hujusmodi vix sub artis præcepta cadere, sed ab ipso, quod tractatur, argumento deduci naturaliter, non tamen sine dicentis, aut scribentis solertia. Ne quid autem hac etiam in re desideres, nonnullas

nullas attexam, quæ omni ferme argu-
mento convenire possint. Sumamus hanc
sententiam exempli gratiâ.

Ardua est ad virtutem via.

Transitiones à Paraphrastico ad causam.

SI hujusce rei causam ex me quæras, di-
cam: arduam idcirco, ac difficilem esse
viam virtutis, quòd, &c.

Rogas, undenam hæc difficultas oria-
tur? At nescis, non aliam assignari causam
posse, quàm, quòd, &c.

Sciscitaris ex me causam hujus diffi-
cultatis? Accipe. Ideo mihi videtur via
illa difficilis, quòd, &c.

Nec mirum est, virtutis iter plenum
esse laboris, ac molestiæ; nam, &c.

Sed quid miramur, quòd via ad virtu-
tem ducens, tam incommoda, & adeò im-
pedita sit? etenim, &c.

Atque hæc hujus difficultatis mihi vi-
detur esse ratio; quòd, cùm naturâ procli-
ves simus ad vitia, &c.

A causa ad contrarium.

Facilis contra, lubricaq; ad vitium via
est.

est. At verò via, quâ ferimur ad vitia, ita commoda est, ut duce nequaquam sit opus.

Contrà verò, quid facilius, quàm labi ad vitia? Quàm contra, jucundum, & amœnum est vitiorum iter!

Nullum è contrario expeditius, & facilius iter est, quàm quod ad vitia non ducit, sed præcipitat hominem.

Sed, ut abrupta, plenaque laboris ad virtutem via est, ita planissima, plenaque voluptatis est, quâ rapimur ad vitium.

At, o! miserrimam conditionem nostram! quantum miseriarum experimur, cum ad virtutem tendimus, tantum percipimus jucunditatis, ruentes ad vitia.

Atque utinam æquè saltem incommoda esset ad vitium, atq; ad virtutem est via! verum nihil simile, nihil habere commune possunt virtus, & vitium; cum labore ad illam, voluptate ad hoc contendamus.

Age jam, oculos in virtutis viam conijce. Superi! quàm est salebrosa! &c.

A contrario ad simile.

Quemadmodum enim ascensus difficilis esse

esse solet, tantoque difficilior, quantò infirmiores sunt vires ascendentis, & asperior collis est: Ita, &c.

Et verò, quod in arte Architectonica usu venit, ut magnus sit in ædificando labor, in destruendo verò nullus: similiter &c.

Vide, quanta cura, quanta contentione imago pingitur, quæ momentò lacerari, delerique potest: Idem accidit, &c.

Sic non sinè ingenti labore, ac periculo Adamantes è rupibus inaccessis, Aurum è terræ visceribus, Uniones è fundo maris eruuntur.

Cogita, quanto cum labore artiū omniū prima elementa discantur; intelliges, &c.

A simili ad exemplum.

Testes sunt Heròes illi omnes, qui vitam in ærumnis consumpsêre, ut virtutem adipiscerentur.

Testes appello illos omnes, qui sanguinis pretiò thesaurum illum sibi comparârunt. Vos appello, illustres viri, sceminæque. Te appello, Alexi, Carolomanne, qui, ut virtutem, &c.

Ex-

Experti sunt laborem virtutis, magnus Athanasius, Chrysostomus, Basilus, aliiq; innumeri, &c.

Sensistis hunc laborem, Doctores inclyti, invictissimi Martyres, celeberrimæ Virgines, dum, &c.

Quid exemplis opus est ad id stabiliedum, quod dicimus? Quis enim nescit, intolerabiles ærumnas eos pertulisse, qui virtutis iter secuti sunt?

Requiris exempla? Testes desideras? Evolve annales omnium Gentium, &c.

Ab exemplo ad testimonium.

NEc verò aliud significare voluit ipse Christus, cum diceret: angustam esse vitæ portam.

Idem sentiebat ille, qui dicere solebat Deos nobis omnia laboribus vendere.

Quid aliud innuere Pythagoras voluit virtutem affirmans cum labore semper esse conjunctam?

Audite, quid in eandem sententiam Horatius scripserit. Nihil sine magno vitæ labore dedit mortalibus.

Hoc

Hoc ipsum declarare voluisti, Sophocles, cum assereres, sine labore nihil homini bene unquam succedere.

Sed quid plura disputo? Audiamus, quam praeclare Cicero eandem hanc sententiam suo testimonio comprobavit.

Epilogorum Formulae.

Quae cum ita sint, quis non fateatur, arduam esse ad virtutem viam, rem esse plenam negotii? &c.

Quae cum ita se habeant, neminem esse puto tam a ratione alienum, qui virtutis studium, &c.

Itaque fateamur, necesse est, nihil a scriptore illo verius dici potuisse, quam, cum asseruit, arduam esse, &c.

Et erit deinde, qui in dubium revocare audeat, quod tot rationibus stabilitum est? videlicet arduam, &c.

Imponamus orationi clausulam, assensumque praebeamus manifesto huic oraculo: virtutis studio difficilius nihil esse, &c.

Sed tempus est, institutae orationis expediamus exitum, iisdemque verbis; quibus

bûs iultium dicendi fumpſimus, finem dicendi faciamus.

Hæ porrò Conclusionum, ſeu Epilogorum formulæ vulgares ſunt, & communes argumentis quibuſlibet; at concinniores erunt, & aptiores, quæ ab ipſa Chriæ materia, ſeu ab ipſis, quod ajunt Chriæ viſceribus ducentur, ut variis exemplis patebit paulò inferiùs.

C A P U T VI.

Exempla Chriarum.

TRia Chriarũ genera eſſe diximus: alias in verbis, quæ Verbales; alias in actione aliqua, quæ Activæ; alias partim in verbis, partim in actione, quæ vulgò dicuntur Mixtæ. Exemplum afferamus ſingularum, earumquẽ (primi præſertim, ac ſecundi generis) ita ſingula proſequamur capita, ut quæ primùm ac rudi ſtylò delineata fuerint, eadem paulò ornatiore perrexamus: ſic nimirum faciliùs animadvertiſo inter utrumque ſcribendi modum diſcrimine, advertes faciliùs, quid imitandum ſit, & quid cavendum.

CHRIA

CHRIA VERBALIS.

In hæc Regis Salomonis verba:

Stultorum infinitus est numerus.

Multa quidem sapienter dixit Salomon: sed nihil sapientiùs unquam protulit, quàm cùm pronuntiavit, stultorum infinitum esse numerum.

Ita ferme Grammaticus: id ipsum autem Rhetor sic eloquetur.

Sapienter quidem illustrissimus ille Rex, qui ob eximiam, ac divinam, quàm mortales universos superavit, laudem sapientiæ, clarissimum sapientis nomen adeptus est, & quasi proprium sibi quodammodo vindicavit: sapienter, inquam, Salomon dixit, scripsitq; plurima. At nihil magis consensaneum rationi, ac veritati congruum prolocutus est, quàm, cùm stoliditatem hominũ secum ipse reputans, divinò incitatus spiritũ, afflatusq; cœlesti numine, stultorũ numerum infinitum esse, pronuntiavit.

Ita est, omnes ferme homines desipiunt, & nullus est locus, in quo stultos non invenire liceat: verè quippe insani sunt, ac

dementes, qui vitium virtuti praeferunt,
 & terram cœlo, Deumque rebus creatis
 anteponunt: atqui infiniti sunt, qui hœc
 stultitiæ genere laborant; ergo stultorum
 infinitus est numerus.

*Impolita hæc oratio, & incompta
 sic ornabitur.*

ITa est profectò: mortalium pleriq; (absit
 verbo invidia) eò graviore sæpè labor-
 rant morbo dementiæ, quò sibi plus cæ-
 teris videntur sapere. Quò enim ibis, oro
 te, ubi non offendas insanos? eorū partem
 maximam, quos vides suis studere com-
 modis, captare delicias vitæ, rerum suarum
 diligentem gerere curam, susceptaq; negotia
 callidis consiliis ad optatum finem perdu-
 cere; illos, inquam, quos vulgus hominū,
 ut prudentes laudat, extollit ut providos,
 ut acres & ingeniosos prædicat, eosdem
 Rex ille sapientum Salomon, longè impru-
 dentissimos, stultissimosq; appellandos esse,
 jure contendit. Quid? non appellabuntur
 insani, qui honestati turpitudinem, libidi-
 nem moderationi, virtuti vitium, cœlo ter-
 ram

ram, caduca bona veris, ac sempiternis anteponunt? Non desipere dicam, qui, relictis celestibus beatae vitæ gaudiis, ob-scenas voluptates consecretantur? Non stultos vocem? qui momentanea delectatione æternos sibi parant cruciatus; qui proculcata ratione vitam belluis ducunt simillimam; qui gloriolæ inanes fumos aucupantur; qui omnia ex opinione, nihil ex veritate judicant?

Videsne discrimen utriusq; Paraphrasis?

CAusa hujus stultitiæ tam latè patentis est; quia plerique non rationem sequuntur ducē, sed cupiditates, quibus abripiuntur ad insanam illam vivendi rationem.

Hanc causam sic expone per Allegoriam.

Nimirum: vitæ suæ ducem paucissimi sequuntur rationem, quæ, cum deberet clavum moderari, & vitæ cursum regere, exturbata per summum scelus, & contumeliam, in sentina vitiorū demersa jacet; dum in ejus locum suffecta cupiditas trahat gubernaculum, & furentibus animi perturbationibus, ut fluctibus insanis, hominem exponit.

Contrà: sapientum numerus oppidò exiguus est.

Hanc sententiam ita dilatabis per inductionem allegoricam.

Apparent interea, tot inter insanientes naufragos, rari sapientes, navigantes in vastissimo procellosæ hujus vitæ oceano. Unus Ulysses numeratur, & unus Orpheus, qui Sirenum ferali cantû non pelliciantur in fraudem, qui Circaeis illecebris non deiciantur de statu mentis, qui Scyllas, & Charybdes innoxii prætervehantur, & virtutis portum teneant.

Sicut inutiles lapilli, & plantæ nullius pretii sunt innumerabiles, ita infiniti sunt stulti.

Ornatiùs hoc ita expones per incisa, repetitionem, &c.

Citiùs profectò fluctus, quos ciere tempestas solet, aut arborum folia, quæ frigus hyemale decutit, aut lapillos, quos in littoribus alluunt undæ, quam exfortes rationis, ac prudentiæ homines numerabis. Ita enim naturâ comparatum videmus, ut præ-

præclara quæq; rara sint, vilissima passim occurrant. Sic saxis ignobilibus, & filicibus loca omnia cernis obsita; sic inhorrescunt vepribus, infelicibusq; plantis opprimuntur agri; sic, &c.

Exemplum dabit Nôemus, qui inter infinitos amentes solus sapiens inventus est. *Hoc exemplum sic explica, & sequens caput cum superiore ita conjunge.*

Non nunc primò infiniti esse cœperunt malesani. Ab orbis incunabulis eorū numerus crevit in immensum, & ita crevit, ut ex innumeris hominibus, post mille sexcentos, & quinquaginta sex annos, unus duntaxat inventus fuerit Nôemus, qui divinò suffragiò sapientis laudem adeptus sit, quique extorrem terris sapientiam exceperit in fatalem illam navim, divinò jussu à se fabricatam, in qua solus cum suis à communi diluvio, rerumque omnium naufragio servatus est.

David Rex, & Propheta, Salomonis filii sui sententiam suâ confirmavit, cum dixit: ne unum quidem inventū esse, qui saperet.

*Hoc testimonium sic adhibebis elegantius
per Apostrophem.*

ID videras, Vates sanctissime, Salomonis sapientissimi multò sapientior parens: hauserat ille à te disciplinam hanc celestem, divinamq; Philosophiam. Audierat te profectò, cùm, perspecta mira paucitate sapientium, exclamares attonitus, ac stupens, ne unum quidem ex omnibus ab rerum omnium inspectore DEO esse deprehensum, qui saperet, qui rectam virtutis viam sequeretur, qui vitam ageret homine dignam. *Omnes declinaverunt, inquebas, non est intelligens, non est usq; ad unum.*

Igitur sapienter dixit Salomon, stultorum infinitum esse numerum.

Paulò concinnius ita perorabis per interrogationem periodicè fusam.

QUæ, si vera sunt, ut verissima esse nemo sanus dubitabit, an non sapientissime Salomonem asseruisse, fatendum est: stultorum hominum tantam esse ubique gentium multitudinem, ut eos numerare nemo possit.

CHRIA

CHRIA ACTIVA.

S. Franciscus factis concionaturus, non verbis, urbem totam obit cum socio.

Singularum hujus Chriae partium proponam artificium, quod illud facilius imitare. Exordiamur à laude S. Francisci.

Sillete omnes: Franciscus se ad concionandum comparat. *Vis hanc lineam paginam implere ternæ illius partes diffundende sunt. Prima: Sillete omnes; ab enumeratione partium, eos compellando, quibus imperari potest silentium. Secunda: Franciscus; explicando, quis ille sit, per varias definitiones, & effectus. Tertia: Se comparat ad concionandum; exponendo ab adjunctis, quid sit se comparare.*

Sillete Oratores; favete lingvis Rhetores; sacri concionatores, novum Concionatorem auscultate. Franciscus, ille religiosæ paupertatis assertor inclytus, generosus ille contemptor opum, & inopiæ cultor opulentus, ille tam expers litterarum, & eruditæ facundiæ, quam virtutum dives; Franciscus, inquam, concionaturus prodit ex cellula; adeste animis omnes, & attendite. *Se-*

Sequitur Paraphrasis, seu potiùs exemplisatio actionis illius, quæ hujus Christi argumentum est, quamq; his tribus verbis complector: Franciscus urbem modestè silens obit.

Porro hæc actio ab Adjunctis, & consequentibus amplificanda est. Adjuncta sunt, Francisci per urbem incedentis silentium, ac modestia. Consequentia verò, civium concursus ad illum videndum, ipsiusq; virtutis admiratio, variis testata signis.

Hanc Paraphrasim, sive expositionem adnectes per correctionem oratoriâ; subjes crebrâ antithesim, tum sustentationem.
I Mò verò intendite potiùs oculos, & aspicite. Usus aurium nullus in hac concione futurus est: quippe, quæ silentiò fieri debet, non voce; factis, non verbis; exemplo, non sermone. Quid expectatis? non ascendit Franciscus pulpitum, descendit in publicum; non sacram subit ædem, sed totam obit urbem; neque manus movet ad gestum, sed immotas ante pectus, modestissimè compositas tenet.

Nihilo

Nihilo tamen minùs, etsi divinus hic Orator verbum faciat nullum, neminemq; vel alloquatur, vel aspiciat, susceptamque insistat viam fileos, auditores innumeros nanciscitur: effundunt se obviam viri, & foeminae, turmatimq; ad audiendum (iterum hic erro) ad videndū, inquam, Franciscum, convolant. Modestiam suspiciunt, incedentis, squallorem habitū observant, patientiam demirantur, vitæ sanctimoniam prædicant. Nec verò votis solū testantur conceptam animō reverentiam, at submisso corpore, venerationis ergo, honorem habent transeunti, procumbunt alii ad ejus pedes, & impressa solo lambunt vestigia. Illi contingunt manū trepidā vestis detritæ fimbriam, ac furtim frustula præcidunt. Sed quid hæc singillatim commemoro? ad studium virtutis accenduntur omnes, ad salutarem DEI metum, æternæque vitæ cogitationem excitantur aspectū Francisci. Interea vir sanctus suam se refert in cellam: jamq; limen attigerat, cum ad illum conversus comes: Quò te, mi Pater, agis?

inquit: ubi illa concio, quam te in egressu habiturum esse dixeras? Cui ille: Concionem, inquit, peregrimus, atque ex animi quidem sententia, non voce peroravimus, sed exemplò.

Causa jam subjienda utilissime hujus, ac præstantissime concionis, quòd scilicet exempla efficaciora sint ad persuadendū, quàm verba. Hæc autem causa per expositionem, & congeriem sententiarū idem ferme significantium dilatarī sic potest.
Initium duces ab exclamatione.

O! concionem præclarissimam! o! tacitam, simulq; eloquentissimam orationem! Perorasti, Francisce, perorasti sanè feliciter, uberrimumq; ex oratione tua collegisti fructum: persuasisti, tantoq; facilius, quantò ad persuadendum disertior manus, quàm lingua est, & ad expugnandos animos machina multò validior exempla sunt, quàm præcepta: his videlicet illustratur humana mens, illis incenditur; hæc vocat, illa trahunt; hæc deniq; svadent, illa persvadent. Vis, o! quicumq; oratoriam profiteris artem,

tem, persuadere? vis arduam virtutis complanare viam? praei exemplò, sponte sequentur alii: factis hortare prius; quam praeceptionibùs, coelestem virtutis formam ne verbis depinge tantum, vix enim auribus quisquam credit; sed eam moribùs exprime, & velut oculis objice, statimq; spectantium animos ejus amore succendes.

A contrario nunc ostendendum, verbis non aequè moveri homines, atq; exemplis, insectando illos Oratores, qui cum non faciant, quæ docent, delectant quidem aliquando, at nunquam movent.

At vos, Oratores vanissimi, qui eloquenti lenociniò, & illecebrosâ loquacitate titillatis aures imperitas, aliudq; nihil aucupamini, præter auram popularem, & famæ rumusculos, amabo, dicite, qui motus animorum, quæ immutationes voluntatum, quæ virtutum miracula, præclaras illas, quas habuistis, conciones fuerint consecuta. Meditatas orationes, ad amussim exactas, & ad unguem politas affertis domò, vocem intenditis, obtunditis clamoribus

bus otiosas aures, at quô fructû operæ?
 Vobis enim exardescantibus, auditor frige-
 get; vobis perstreptantibus, oscitat; intonan-
 tibus, obdormiscit. Quid ita? quia oratio-
 ni vestræ mores non consentiunt; quia,
 quod sermone statuitis, actione refellit;
 quia, quod svadetis verbô, prævaricante
 vita refutatis.

Nempe non sonanti grandine sitientes
 rigantur agri, sed leniter stillante pluvia;
 non fulminum fragore segetes educantur,
 sed benigno solis aspectû, non, &c.

Videte, quô milites ardore irruant in
 hostes, quô furore irrumpant in obsessam
 urbem per eversa mœnia. Quid illos vitæ,
 ac necis oblitos, per media rapit pericula?
 Dux egregius, qui sublimis in equo, &
 exertum vibrans gladium, præivit.

Testis hujus sententiæ locuples, & ve-
 teris Francisci suffragator idoneus es, Fran-
 cisce Borgia, Gandiæ Dux Sanctissime.
 Concionabatur aliquândo vir ille sanctus ex-
 tra urbem in planitie patentissimâ, ob in-
 credibilem hominum turbam è circumje-
 ctis

etis oppidis confluentium; cumq; nec posset audiri à remotioribus, imò nec intelligi quidem à proximis, quòd regionis linguam non ita calleret, fluebant tamen ab oculis omnium magno cum pietatis sensu lacrymæ: nonnullique interrogati, quid lacrymarentur; cum ea, quæ dicebantur, non intelligerent? FLEMUS, inquebant, quia sanctum Concionatorem intuemur.

Adeò verum est Leonis sanctissimi, maximiq; Pontificis oraculum: validiora esse exempla, quàm verba, & plenius opere doceri, quàm voce. Adeò nihil à sancto Francisco fieri potuit sapientius, & ad persuadendum accommodatius, quàm, cum exemplò modestiæ, reliquarumq; virtutum concionaturus, urbem tacitus peragravit.

CHRIA MIXTA.

Diogenes accensâ laternâ, frequentissimò forò, hominem quærit.

Quid cum laterna illa tua quæris, Diogenes lepidissime bipedum? quid investigas, sapientissime nugator cum accensa illa laterna in meridie, medio in foro frequent-

quentissimæ civitatis? Responde, tenebrio clarissime, quid investigas? Audite, quid respondeat. Hominem quæro, inquit. Hominem quæris? tu tot inter homines inquiris hominem? Amplissimo in foro, in tanta hominum ultrò citroq; commeantium multitudine hominem quæris? Quid, oculisne, an mente orbatus es? quos intueris, umbrasne hominum putas esse, non homines? qui te salutant, qui percontantur, quid quæras, hos non homines esse putas? Non putat. Quærit hominem scilicet, non quemlibet obviū, sed prudentem, sed cordatum, sed temperantem, additumque virtutis studio, deniq; sapientem. Quid enim censes, tu, qui Philosophi hujus consilium, & responsum rides? quem, amabo, hominem esse judicas? quem hoc illustri nomine dignum arbitraris? Eumne, qui felicitatem turpissimis in rebus suam existimans, nihil sibi expetendum putat, nisi quod corporeos sensus inanī, aut obscœna delectatione permulcet? qui nihil cogitans de honestæ vitæ, & rationis officio, cōfertur

fertur amens, quò voluptas allicit, quò cupiditas incitat? Egregiam verò speciem, dignitatemque hominis, quem summus omnium opifex DEUS præposuit terrarum orbi, cujus imperio subjecit omnia, cujus causâ universam condidit mundi molem. Ille homo dicendus est, qui magnitudine animi, despicientiâ rerum humanarum, virtutibusque omnibus munitus spernit voluptates, refrænât libidines, còercet avaritiam, improbiſſimis dominis, ambitioni, ac turpitudini non paret. Hic ille homo est, quem Diogenes olim quæritabat, quemque, ut facilius inveniret, lucernam de medio gestabat die.

Hujus enim generis homo non est obvilus; eo more qui vivat, perrarus est; accendenda tibi idcirco sagacioris judicii lampas, non corporis solùm aperienda lumina, ut eum discernas ab aliis: Externâ quippe oris humani speciem, pleriq; præ se ferunt: at cupiditatis immoderatæ plusquam Circeò poculò, in varias mutati belluas, vulpium induunt alii fraudulentam

tam indolem, luporum alii voracitatem imitantur, alii leonum rabiem, serpentum virus, asellorum stoliditatem, ac desidiā, levitatem volucrum, moribūs adæquant, ac sæpè vincunt.

Tales si tu homines indagas, lucernam haud opus erit accendere, nec obire fora, compitaq; necesse erit; ubiq; tibi occurrēt; hujusmodi invenies infinitos, vel occlusis luminibūs: at si verū inquiris hominem, si optas reperire sapientem, sume lucernam, tequē Diogeni comitem adjuuge.

C A P U T VII.

Chriarum argumenta varia.

FActurum me putavi rem æquē præceptoribus gratam, ac discipulis, si quædam hic argumenta Chriarum subnecterem, materiamque rudem, & impolitam subministrarem, in qua ipsi deinde tirones elaborarent per otium. Plerasquē hic delineo: quarum Primæ Verbales; sequentes Mixtæ erunt, ultimæ Activæ.

I. CHRIA VERBALIS.

Fiet in hanc sententiam:

Invia

Invia virtuti nulla est via.

Ovidius laudabitur ab ingenii magnitudine, & sapientia, cum hanc protulit vocem:

Invia virtuti nulla est via.

SENTENTIAE hujus sensus est, nihil esse adeo difficile; quod homo virtute praeditus praestare non possit. Difficultates hic singulatim recensendae sunt, labores, aerumnae, iacturae bonorum, ac nominis, morbi, mors denique; & ostendendum, eas omnes difficultates egregie à virtute vinci, adeoque feliciter, ut, quo labores graviores sunt, eo maiorem colligat gloriae segetem, & uberiores laudum materiam.

Cur nulla est via tam difficilis, quae sit virtuti invia? Cur nullus labor est tantus, quem superare virtus non possit? Quaerenda erit idonea hujus rei ratio: v. g. quia virum virtute praeditum nulli terrent labores, non ipse mortis aspectus conturbat, &c. Vide Horatium Ode. *Iustum, Et tenacem, &c.*

Contrà: vitium est debile, iners, infirmumque, & vel minimo labore homo virtute destitutus frangitur.

Quem-

Quemadmodum fulmini nihil occurrit, quod obstat; ut Soli nullæ opponi nubes possunt, quas non dissipet; sicut torrens, repagulis objectis intumescens, obvia quæq; proruit; sicut inclusus ignis erumpat, necesse est, nullæq; superimponi possunt tantæ moles, quas non evertat; ita virtus, &c.

Quàm difficile Davidi fuit, adhuc puero, & inermi, leones, ursos, cominus exceptos strangulare, ac dilaniare in frustra? dilaniavit. Gigantem armatum singulari certamine vincere, ac prosternere? vicit, prostravit, interfecit. Quàm laboriosum Josepho fuit fratrum invidiam, & crudelitatem, servitutem, calumniam, vincula ferre, ac superare? tulit fortiter, feliciter superavit. Similis exemplorum inductio fieri hōc locō poterit in eundem modum.

Ovidio Q. Curtius iisdem ferè verbis concinit, cū ait: nihil esse tam arduum, quò virtus non possit eniti.

Concludetur brevī epilogō, quo nos ipsos excitabimus ad virtutis cultum; cū nihil eā sit potentius.

II. CHRIA VERBALIS.

Etiam sine Magistro vitia discuntur.

LAudandus Seneca, quod inter Scriptores Ethnicos magistri virtutum nomen merito vindicare sibi posse videatur, maxime, dum dixit: etiam sine magistro addisci vitia.

Explicabitur illa sententia ostendendo, opus non esse scholas frequentare vitiosorum hominum, libros legere pestilentes, præceptores audire improbos, ut discamus vitia, &c.

Causa, cur sine labore, studioque vitia discantur, est naturæ nostræ pravitas, & ingenta nobis ad malum propensio, quam quotidianis vitiis augemus.

Vitio contraria virtus est: ut hanc addiscamus, quot magistrorum, & librorum opera requiritur? quot præceptis, quot monitis, quot lectionibus egemus?

Similitudo ab agricultura petetur: ut enim noxia gramina, inutilesque plantæ progerminent, nulla cultoris industriâ opus est, sponte sua profundit inculta tellus spinas, & carduos, &c. Sic vitia, &c.

Exemplo esse possunt adolescentes illi
omnes,

omnes, qui, cum honesta in familia, probis nati, educatique sint parentibus, vitam vitiis inquinatam agunt.

Eandem sententiam expressit his verbis sanctus Hieronymus. Proclivis est, inquit, malorum imitatio.

Ex his inferemus, sapienter dixisse Senecam, sine magistro vitia addisci; recto nos facturos, si emendare studeamus ea, quae jam per nos ipsi didicimus, & quae forte etiam alios docuimus, doctiores, heu! quam deceret, ad malum magistri.

III. CHRIA VERBALIS.

Principes nunquam soli peccant.

FAMIANUS Strada, qui hanc protulit sententiam, vir eloquentiae laude clarus, religiosae vitae laudibus clarior, historicus nostrorum temporum eximius, laudandus obiter.

Haec sententia, *Principes nunquam soli peccant*, per suas partes erit exponenda, explicando singulas voces periodò unâ, pluribusvè. *Principes*, qui scilicet rerum gubernacula moderantur, qui summa cum auctoritate praesunt, Reges, Magistratus, Prae-

Præfules, &c. Si quando peccant, si quid admittant contra jus, & virtutis leges. Non sunt soli, hoc est, multos sceleris socios habent, aut imitatores.

Causa, cur non soli peccant, est; quia, cum auctoritate summa polleant, maximaq; potentiâ, assentatores habent innumeros, qui, ut eorum gratiam sibi demeantur, obsequuntur nefariis illorum cupiditatibus, ipsorumq; vitia & imitantur, & adjuvant. Secundò; quia Principum facta leges videntur esse populorum.

Contrariū prorsus usuvenit, cum Principes è virtutis disciplina vitam traducunt: illorum enim exempla valent maximè ad virtutem persuadendam.

Principum exemplò, & auctoritate, tanquam fundamentò, innituntur Respublicæ: ruente fundamento, totum, necesse est, ædificium corruat. Ducum in bello, & in mari navarchorum peccata exitium non uni, sed plurimis offerunt.

Exemplis si opus esset, dicerem Neronis temulentiam ad imitationem tantum valu-

valuisse, ut Roma in popinas mutata videretur: sævitiam, Commodò gladiatorum agente, in mores hominum ita manasse, ut ipsæ sceminæ gladiatoris cultu in arenam procederent.

Claudianum canentem audivimus:
Scilicet in vulgus manant exempla regentium; *(quantur.*

Utque ducum lituos, sic mores, castra sec-

IV. CHRIA VERBALIS.

Voluptas esca malorum est.

Plautus, auctor hujus sententiæ, laudatur ob ingenium admirabile, præsertim in moribus hominum venustè describendis, vitiisque scitè carpendis.

Explicabitur illa sententia similitudine ipsa, quàm continet: ut enim hamò pisces, sic voluptate inescantur, & capiuntur homines, & ad omne vitiorum genus trahuntur.

Quæris causam, cur voluptate ad vitia homines alliciantur? Quæro ego vicissim ex te causam, cur hamò pisces capiuntur? Quia, inquis, escam, non uncum ferreum vident pisces. Idem quoque respondeo; quia

quia homines voluptatis duntaxat, non doloris secuturi sensum reputant. Non considerant, cum peccant, innumera, æternaque mala, quæ momentanea, levissimaque voluptas invehit.

Labor contrà, si minus esca bonorum dici potest, quòd nihil delectationis obijciat sensibus, origo certè dici debet bonorum omnium; nam ex labore vera virtus, ex virtute æternus honor, felicitasque sempiterna profuit.

Quamvis similitudinem suam habeat ipsa sententia, poterit tamen similitudinis subire vicem, quod de Sirenibus fabulantur Pòetæ, quæ ad maris oram consistentes, suavitate cantûs pellectos, sopitosque nautas, ac vectores, quasi pisces, irretiebant, ac devorabant. Nonnè Siren fraudulenta fuit illa muliercula, quæ Samsone, omnium mortalium fortissimum, blanditiis inescatum vinxit, totondit, prodidit, perdidit?

Plauti sensum totidem verbis affecutus est Cicero, idemque verbis aliis alio loco

elegantissimè significat. *Imitatrix*, inquit, est boni voluptas, malorum mater omnium, cujus blanditiis corrumpuntur, quæ naturâ bona sunt.

I. Chria Mixta.

Omnia mea mecum porto.

L Audabitur Bias à sapientia, quâ sic excelluit, ut inter septem Græciæ sapientes fuerit numeratus. Is, cum patriam ejus cepisset hostis, cæteriq; ita fugerent, ut multa de suis rebus secum asportarent, admonitus à quodam, ut idem ipse faceret: *Ego verò*, inquit, *facio; nam omnia mea mecum porto.* Quid, obsecro, sapientius dici potuit?

Demonstrandū est, quàm sapienter Bias responderit, quàmque sit verum, nulla esse alia homini bona, præter sapientiam, & virtutem (hoc enim ipsum Bias intelligebat, cum diceret, omnia mea mecum porto.) Id autem fiet enumeratione omnium bonorum, quæ possidere homo potest, quæ sunt fortunæ bona, opes, honores, fama, nobilitas; & bona corporis, sanitas, robur,

robur, pulchritudo. Hujusmodi bona omnia dici non debent bona hominis, sed sola virtus. Quid ita? Quia sola virtus bonum hominem, perfectumq; efficit. Secundò; quia virtutem, qui possidet, thesaurum infinitum possidet, nullaq; re aliâ eget. Tertiò; quia virtus ita nostrum est bonum, ut, sicut ab homine dari non potuit, ita nec ullâ vi ab homine ullo eripi nobis queat. Quartò; quia sola virtus reddere nos beatos potest, æternumq; felices.

Contrà verò, naturæ, ac fortunæ bona omnia adeò non bonos nos reddunt, ut sæpissimè pessimos, ac sceleratos efficiant. Secundò, boni nomen non merentur; quia probis sæpè denegantur, & tribuuntur improbis. Tertiò; quia sinè laude, imò plerumq; maximo cum dedecore possidentur. Quartò; quia auferri nobis possunt, & in morte semper auferuntur. Quintò; etsi fruamur iis bonis omnibûs, si una caruerimus virtute, miserrimi in hac vita sumus, multoquè miseres in altera.

Qui hujusmodi bonis gloriatur, idem

M₂

facit,

facit, atque cornix illa Æsopica, quæ pen-
nīs decora alienīs circumspiciebat sese: at
spoliata ornatū non suō, irrita fuit ab aliis
volucris.

Jobus, licet orbatus istis omnibus bonis
dives tamen, ac beatus erat, quia virtutem
adhuc retinebat, quam dæmon eripere illi
unā cum cæteris bonis non potuerat.

Idcirco recte Seneca dixit: *Unum ho-
minis bonum virtus est.* Recte Plautus:
*Omnia ei adsunt bona, penes quem est
virtus.*

II. Chria Mixta.

*Concordiā res parvæ crescunt, discordiā
maximæ dilabuntur.*

Laudandus Micipsa, Numidarum Rex,
à prudentia, cujus virtutis egregium
specimen, ac documentum dedit, cum fi-
lios suos moriens ad concordiam his verbis
hortatus est: Regnum vobis trado firmum,
inquit, si boni eritis, sin mali, imbecillū:
nam concordiam parvæ res crescunt, discor-
diā maximæ dilabuntur. *Hujus sententiæ
duæ sunt partes, inter se contrariæ, &
seor.*

corsum explicandæ. Prima hæc est. Concordiâ voluntatum, & conjunctione virium nihil esse tam parvum, quod non evadat amplissimum; nihil tam humile, quod non assurgat; nihil tam debile, quod non corroboretur, ac vigeat.

Alterâ sententiæ pars, primæ illi opposita, hunc sensum habet. Discordiâ; distractione voluntatum, ac virium, familias magnas extinguere, Respublicas florentissimas interire, Imperia firmissima labefactari, penitusquæ concidere.

Causa in promptu est, quia virtus, quò magis unita, eò fortior est, & faciliùs resistit fortunæ, ac malevolorum injuriis. Cum autem disjuncta est, ac segregata, existit imbecillior, adeoque nullo ferè labore frangitur.

Quamdiu propugnaculi saxa firmiter inter se cohærent, tamdiu est inexpugnabile: at, simul ac parietes facere labem incipiunt, &c. Ut conjunctæ guttæ in rivos, fluminaq; còeunt, separatæ modico tempore siccantur. Tertiò, ut congregati

pulvisculi assurgunt in excelsos montes, dispersi verò cedunt ventorum ludibriis: sic res discordiâ pessumeunt, concordia sustentur, & alias aliâ muniunt.

Exemplum dabit insigne Romanorum Imperium, quamdiu enim in Romana Republica concordia viguit, stetit illud, floruitq; at, ubi discordiâ Pompeji, & Cæsaris in factiones distractum est, brevè concidit.

Idem cùm timeret familiæ suæ *Scilurus* ille Scythæ, octoginta filiorum Pater, omnes accersens paulò ante mortem, fasciculum jaculorum singulis frangendum porrexit: at illi, cùm id ne tentare quidem voluissent, quòd viderent frangi nequaquàm posse integrum fascem; tunc sapiens pater singula educens jacula, facilè fregit universa, hoc addens, idem ipsis eventurum, nisi concordēs, conjunctiquē viverent.

Epilogus hortabitur ad concordiam.

III. Chria Mixta.

Amici, diem perdidi.

Titus Imperator, is, qui ob humanitatem, ac studium benè de omnibus merendi,

rendi, deliciæ generis humani cognominatus est, si quem diem egisset non insignitum aliquo in homines beneficio, dicere solebat ad amicos conversus, & ingemiscens: *Amici, diem perdididi.* Quo laudum genere non est digna tam amabilis indoles?

Exponenda illa sententia, cujus hic sensus est, amissum illum dici posse diem, quò nullū contulerimus in homines beneficiū.

Hujus rei causa est; quòd nihil sit homini convenientius, nihil dulcius, utiliufvé, quàm de aliis benè mereri.

Ea tibi haud dubiè tum obversabatur cogitatio Cyre, cùm plus ex pecuniis in merentes effundendis, quàm ex còacervandis caperes voluptatis. Ea res, Constantine, & Carole Magne, faciebat, ut doctrinâ, & pietate claros homines augeretur honoribûs, beneficiis ornaretis.

Notat Socrates, quàm quæstuosa sit negotiatio hujusmodi; cui cùm Æschines, pauper Auditor, nihil se diceret habere, quod mercedis locò daret, præter se ipsum, & rogaret, ut hoc qualecumq; munus di-

gnaretur accipere; Tu verò, inquit ille, me magno, nisi te fortè parvi aestimas, munere affecisti.

Itaque demus operam, nullum ut finamus abire diem, quem non ornemus illustri aliquò nostræ in alios benignitatis, & beneficentiæ monumentò.

IV. Chria Mixta.

Vox Augusti morientis, Plaudite.

LAudandus Cæsar Augustus Romanorū Imperator felicissimus, ac sapientissimus, qui moriens, circumstantibūs lectum amicis: Ecquid videor, inquit, satis benè personam egisse meam? Cùm illi, optimè, respondissent: Ergo, inquit Cæsar, Plaudite. Quò dictò, statim loqui, & vivere desiit.

Sensus illius vocis est, nemini mortaliū plaudendum esse ante mortem.

Cur, nisi in morte, aut post mortem nemini plaudendum? Quia vita hæc fabula est, in qua suam quisq; personam sustinet, alii Regum, alii mancipiorum, &c. Quisquis ex artis legibus, hoc est, ex virtutis, & rationis præscripto personam egit suam,
plau-

plausum refert. Contrâ, qui non pro dignitate munus suum obierit, talemquē se non exhibuerit auctorem, qualem imposita sibi persona postulabat, æternum dedecus sustinebit. At neq; isti probrum, & ignominiam, neq; illi laudem, ac plausum ferre debent, nisi in morte, quia mors est vitæ absolutio: nihil autem, nisi absolutum, laudem; ac probrum meretur.

Inconsultissimè agunt, qui plaudunt ante mortem, qui nondum debitam laudis mercedem exigunt, superstitè adhuc vitâ, plaudentes sibi ipsis, aut aliis etiâ adulantes.

Nec enim in fabula plauditur prius, quàm ad exitum, & catastrophem peracta fuerit. Non imponitur corona victori, nisi post emensum stadium, confectumq; cursum. Non conceditur triumphus, nisi peractâ pugna, &c.

Quid agitis, Romani: Quid Tiberio, quid Neroni, ac Vitellio imperium capessentibus intempestivè plauditis?

Expectate, nondum est plaudendi tempus, expectate, dum vitæ claudant scenam.

*Ms**Fallor,*

Fallor, tamdiu non est expectandum, aliam brevi personam induent: exuta omni humanitate, non agent Imperatorum, & patriæ parentum partes, sed immanium Tyrannorum, &c.

Quàm sapienter dictum ab egregio Pò-
ëta! *Dici beatus ante obitum nemo, su-
premaquë funera debet.*

Sic laudabiliter vivamus, ut morientes nobis tutò plaudere, imò potiùs Deo grates agere meritas, & ejus in nos beneficiis gratulari possimus.

I. Chria Activa.

Lingvâ nihil pejus.

Æ Sopus, pulcherrimum illud in turpissimo corpore ingenium, laudem meretur, quòd jussus optimos quosque cibos apparare ad convivium, nulla, nisi linguarum fercula in mensam intulit, jussus iterum ex pessimis quibusque cibis epulum adornare, linguas iterum in mensa multiplices ministravit.

Breviter exponetur, quid sapiens ille fabularum artifex significare voluerit illò ciborum

borū apparatū: nihil aliud certè, nisi quòd, ut lingvâ nihil melius, cū rectè loquimur, ita cū malè, nihil pejus, & perniciosius est.

Cur lingvâ nihil pejus est? (*nam, nihil esse melius, probabitur in sequenti Cbria.*)

Quia infinita damna parit: quod enumeratione facile ostendi poterit.

Silentiō contrā nihil melius est. *Et stultus quoq; si tacuerit, sapiens reputabitur.*

Lingvâ ensis est, quot strages, quot cædes edit? &c. Flamma est, quot incendia miscet? Jaculum est, eminus ferit, &c. Est serpens, virus ubique suum spargit, &c.

Serpentis tartarei, & primæ omnium foeminae lingua perniciem creavit humano generi.

Quocirca dixit rectissimè vir sapientissimus, multos quidem interiisse gladiō, at multò plures lingvæ intemperantiâ periisse. Et S. Jacobus, linguam omni ferâ saeviorē, nullā domari humanā industriā posse.

Linguam igitur cōerceamus, si mala, quæ affert, extimescimus.

II. Chria Activa.

Lingvâ nihil melius.

Pittacus Mitylenæus, unus de septem Græciæ sapientibus, laudabitur, quòd rogatus, ut partem viétimæ proferret optimam, pessimamquæ: lingvam exsecuit, ac porrexit. Et Bias, alter ex eodem numero sapientium, rogatus ab Amasi Ægyptiorum Rege, exploraturo ejus sapientiam, sive, ut ex ove, quam ad illum consultò miserat, partem optimam, pessimamquæ remitteret, unam remisit lingvam.

Voluit uterque videlicet demonstrare, lingvam corporis humani partem esse utilissimam juxtà, ac perniciosissimam, prout quisque illâ rectè, aut secus utitur.

Cur lingvâ nihil in homine melius? (*nam jam supra probatum est, nihil esse pejus.*) Quia innumera bona nobis affert: quod eorum enumeratione declarandum erit. Quid enim lingua non efficit? docet, hortatur, laudat, vituperat, jubet, &c.

Silentium contrâ magna sæpissimè detrimenta parit, quæ recenseri hõc locò poterunt.

Profe-

Proferentur exempla tot Philosophorū,
ac Rhetorum, tot sanctorum Ecclesiæ Pa-
trum, quorum lingua, quorum scripta ex-
plicant naturæ arcana, mysteriis abditis-
simis lucem afferunt, &c.

Non ergo sinè causa dixit Salomon:
*Vena vitæ os justi. Et: Lingua sapien-
tium est sanitas.*

Vel benè loquendum, vel omnino ta-
cendum esse docebit Epilogus, ex hac
communi sententia:

Aut dic aliquid melius silentiō, aut tace.

PROGYMNASMA III.

DE SENTENTIA.

Non multum nobis facesset negotii hoc Progy-
mnasma; propterea, quod omnia prorsus quæ in
superiori dicta sunt, ad istud referenda sint.

Quid est Sententia?

Est oratio dictum quodpiam, quod
ad hortandum, dehortandumve pertinet,
breviter explicans.

Quomodo differt Sententia à Chria?

Nihil omnino differt; nisi quòd Chria
non dictū modò, sed etiam factum aliquan-
do commemorat: Sententia verò dictum
duntaxat explicat.

Exem-

Exemplum Sententiæ ab omnibus locis, quibus ornatur Chria, tractatæ accipe.

Adolescens, juxta viam suam, etiam, cum senuerit, non recedet ab ea.

Adeste animis, adolescentes, attentasq; præbete aures Regum sapientissimo, quem eorum nihil latuit, quæ sciri ab homine possunt, qui abditissimos naturæ recessus, artiumq; arcana omnium, & scientiarum ingenii pervasit acie, animôq; complexus est; cujus in augustissima mente, velut in sacrario, visa est posuisse sapientia domicilium; cujus ab ore sua ipse DEUS fudit oracula, leges edixit, consilia explicuit, mysteria promulgavit. Audite, quibûs vos ille verbis avocet à vitiis, & ad virtutem impellat: *Adolescens, inquit, juxta viam suam, etiam, cum senuerit, non recedet ab ea: Proverb: 22. Quali vos ita commoneret, ac diceret.*

Videte, adolescentes lectissimi, quam à primo ætatis exordio agendi rationem teneatis, quæ puris, paratisque ad sationem mentibus semina mandetis, quibûs veluti primo-

primoribûs lineamentis, & coloribûs recentes, ac puras animorum tabulas imbutis. Quam enim quisque vestrum à teneris capeffliverit vitæ rationem, eam ad exactû usque senium retinebit. Si vitiorum lue semel infeceritis animos, sordibusq; foedissimarum voluptatum inquinaveritis innocentiam mentis manebit, pestis ad ætatem usque postremam, contagione funesta serpet malum exitiabile ad senectutem ultimam, nec ullam morbo pestilenti curationem dies afferet, sed ingravescentibûs annis, magis, ac magis ingravescet.

Si contra à puero indixeritis voluptati bellum, si cohibueritis rationis frenô libidinem, nihilque vobis expetendum putaveritis, nisi, quod sit cum laude, & cum dignitate conjunctum: crescet accessû anorû honestatis amor, confirmabitur mentis vigor etiam in languido, & effeto corpore, nec consenescet virtus, senescente vita; sed quò debilior ætas erit, cò generosior efflorescet animus, maturosque tum maximè, suavissimosque fructus feret.

Nempe

Nempe usûs, & consuetudinis maxima vis est in omnem partem, ut quædam quasi necessitas inducatur laudabiliter, aut turpiter conficiendi vitæ cursum, quem ab ipsis vitæ carceribus inchoavimus.

Flectitur nimirum eâdem facilitate puerilis animus, quâ cera mollis, aut argilla, quæ, dum adhuc tenera est, quasvis figuras induit. At si progressû temporis molliem amittat illam, ac durescere cœperit, suam in perpetuû formam conservat. Cernite, ut metalla igne soluta fluunt; ubi verò refrixerint, continuo lapidescunt. Aspiciate ut arbores in omnem partem ducuntur facilè, cum teneræ sunt; ut contrâ induratae annis, nullâ flecti industriâ queunt, sed abnormes, ac tortuosæ perseverant. Videte, ut per declivitatem montis saxum è cacumine avulsum, & ruens, quò longiùs à summo provolvitur, cò violentiùs rapitur, nec usquam, nisi ima valle conquiescit; sic, qui prolabi cœperit in præcipitia vitiorum, nulla ratione sistere impetum valebit, donec in imum nequitiae barathrum

rathrum lamentabili casu devolvatur.

Testis est purpuratus ille carnifex portentum illud naturæ ex immanitate concretum, Herodes ille, tyrannorum crudelissimus, qui assuetus à cunabulis innocentissimorum hominum fundere cruorem, non modò non discessit à ferino more confectus jam senio, sed in ipsa etiam morte, atque adeò, quantum in ipso fuit, eundem ultra tumultum retinuit.

Nec verò id mirum cuiquam videri debet: ut enim scriptum reliquit Eximius Ecclesiæ Doctor Hieronymus; Difficulus eraditur, quod rudes anni perbiberunt. Et quod agebat ille alius: difficilè reciduntur vitia, quæ nobiscum creverunt. Illud Pœtæ tritum carmen prætereo: *Quò semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu.*

Imbuite igitur, adolescentes, recentes animos suavissimo virtutum liquore, optimarumq; artium pretiosis odoribus, ut illos diu, æternumque servetis: rectæ rationis inite viam, dum vobis est integrum. Sic enim susceptum insistentes iter, nunquam defle-

deflectetis ab honesti calle, & ad quam concitatô cursû vegeta contendet ætas, senectus fortunatam continget metam.

PROGYMNASMA IV.

DE ETHOPOEIA.

NON levis est labor Eloquentiæ in imitandis oratione apposita, & effingendis hominum moribus, & affectibus: vixque aliud quidquam vehementius reperias ad excitandos animorum motus. Porro, si persona est nota, cujus mores effinguntur, tunc propriè sit Ethopœia. Ut si fingatur Niobe liberorû necem deplorans, & suam calamitatem, qualis ab Ovidio describitur libro 6. *Metamorph. numer. seu S. 7. novissimæ, ac repurgatæ editionis.* Aut Hercules in Oeta deflagrans, ut ab eodem Ovidio pingitur lib. 9. *Metamorph. S. 6.* Item Hecuba apud eundem lib. 13. S. 14. Aut Andromache post Hectorem occisum. Medea desertam se videns ab Jasone, ad necem liberorum se accingens, qualem depingit Seneca. Cornelia uxor Pompeji, cum illum victum à Cæsare audivit. Cleopatra
ad

ad Antonii sepulchrū. Porro in his omnibus observare tria tempora licet, præsens, præteritum, & futurum, quibûs constare Ethopœia debet, auctore Aphthonio, exemplumq; ponit in Niobe. Pro tempore præsenti, videt se numerosa orbatam prole; pro præterito, florentem habebat familiam virô, liberis, regnô: felix, & ipsis propè superis invidenda erat: pro tempore futuro, quid restat, nisi, ut ipsa quoque Dianæ telis conficiatur, aut luctû miserè contabescat? Nonnunquam oratio inchoabitur à tempore præterito; alias à futuro, & in præsens desinet; interdum ea tempora permiscentur; ut in subiectis exemplis cernere est.

Medea de mactandis, quos ex Jasone suscepserat, liberis deliberans.

Dii terrarum præsides, vosq; præsertim genialis tori fidejussores, atq; custodes, quosquæ Jason juravit olim mihi: vos, inquam, testor, vos appello. Adeste, quaeso, & quas à perjuro, & impio capite pœnas repetam, ostendite. Quid illi tandem irrogare.

gare mali placet? insigne aliquod meditor
 scelus. Scelere pepigi datam illi fidem,
 scelere frangenda est. At quô? gladii, ve-
 nena, vulnera; hæc usitata, & vulgaria.
 Vivat sanè, vivat miser, exul, egens, in-
 visus superis, hominibusquè, suum sit ipse
 sibi supplicium, suus tortor; nullum sevi-
 orem inveniet. Præterea liberos videat
 sibi similes, miseros, & sceleratos, ac simi-
 les etiam Medæ. Quid autem ajo? Li-
 beros, ut superstites, ac vivos habeat? imò
 perdat. Quanto illos amore complectatur,
 scio. Benè est: habeo, quô sæviam: parta
 jam, & digna nobis ultio est. Mactentur
 liberi patris in oculis; hæc victima furori
 nostro placet, hæc sufficit. *Ita ferè lo-
 quentem Medeam Seneca tragoedus fa-
 cit; numeros tantum solvimus.*

*Beata Virgo puerum Jesum Hierosoly-
 mîs amissum requirit.*

NEque puer est usquam, neque quid eo
 sit factū, conicere possum. Ubi quæ-
 ram, ubi investigem, quem perconter, aut
 quam insistam porrò viam, incerta sum.

Una

Una hæc spes est: ubi ubi tandem est, diu celari nequit. (*Hæc, ut vides, ad tempus præsens pertinent; quæ verò sequuntur, ad præteritū.*) O! malè consultos affines, qui nos festinare còegerunt, mequæ adeò miseram, quæ præcesserim; tum autem, quæ illum unà mecum non abduxerim. Siccine dulcissimò Filiò carere tamdiu sustinui? &c. (*Jam futuro tempore conveniunt extrema hæc.*) Tu verò, Fili amantissime, cur nos anxios tenes? cur te occultas? quin mœrorem nostrum respicis? Pergamus, quæso charissime Sponse, redeamus in civitatem, cognatos interrogemus, templum ipsum subeamus: ibi enim, nisi fallit animus, illum gravibus de causis remansisse suspicor.

Mater occisum in bello filium deplorat:

O! Misera fors orbitatis meæ, o! spes fallaces, o! frustra susceptæ curæ! An idcirco te genueram, fili, ut tam citò perderem? alueram tot annos, ut infausta morte sublatum lugerem? Ego cùm te formâ, & ætate florentem videbam, cùm te fami-

familiæ spem fovebam in sinu, putabam
scilicet, hæc bona fore mihi, meisq; pro-
pria, & diuturna; erravi: dira mors malè
credulam fefellit. Quid restat, nisi ut te-
cum, fili, moriar? tua morte vitam parenti
abstulisti: neque enim, te extincto, diu su-
perstes esse possum. Unica me, dum vivam,
interea tui recordatio, desideriumq; susten-
tabit. Dulces lacrymæ, jucundi fletus, qui-
bûs te absentem requiram. Noctes bene
collocatæ, quæ ducentur suspiriis, quæ tu-
os mihi vultus in somnis, si quis esse somno
locus poterit, objicient. O! bellum, ma-
tribus detestatum! monstrum immane! fa-
miliarum, & civitatum lues. Quis rem
tam tetram, tam barbaram invenire po-
tuit? quis amare potest? Perhorrescite, ma-
tres, bella: filios ab ipso armorum conspe-
ctu arcete, abdite domi, & ignavos licet,
foveate sinû, modò salvos, & incolumes
habeatis. Nimirum, ut inanî gloriâ per-
fruantur, miseros æternùm lugeamus? Quæ
te, fili, tam funesta fortitudo immittebat
in medium armatorû globum? &c. Quo-
ries

ties illum, ut bellū fugeret, hortata sum!
Quoties ut saltem impio Marti cautius se
crederet! quoties mihi metum, ac penē
mortē vel ipsa mentio belli, & mortis; heu!
filio paratæ, attulit! timebam, nec frustra,
& quod erat eventurū, præsagiebam, &c.
Diocletianus nomen Christianum
delere statuit.

Imitatio Senecæ Aët. I. Herculis Fu-
rentis Sc. I.

ORbis utriusque rector, & victor (hoc
enim mihi nomen hætenus jure vin-
dicavi) à Christianis vincor! neque solus,
sed ipsi Dii, quotquot hætenus Roma, quot-
quot orbis coluit. Deserta jacent templa,
neglectæ sacrorum vetustissimorum reli-
giones, inducta regnat nova religio.

Nec tantū imbelles fœminæ, puerivē
ignota profitentur instituta, recentemquē
Deum colunt, sed ipsa etiam togæ lumi-
na, & militiæ, ipsa, ipsa Roma Christiana
est! idque spectante me, ac ferente! Fe-
rente autem? quid intentatum reliqui hæ-
tenus, quid inexpertū, ut peregrina sacra
con-

convellerem?quoties me pietas vel in meos
còégit sævire, ac propè impium, propè
parricidam fecit? Sed hæc domestica mala
sunt, ac mea, leviter eo nomine ferenda,
imò etiam apponenda lucro, si vel hac
mercede ritus patrios sancire potuisssem.
Non sic abibunt ista tamen: nondum fra-
cti sumus, ac victi. Nunc, nunc extrema
omnia tentanda sunt, atrox bellum, im-
mane, internecinum cum hostibus Numi-
num gerendum est. Quid bella tamen
loquor demens, ac meditor? Quidquid ex-
cogitare justus potuit furor in Christianos,
nonne victum ab illis, & domitum est?
quidquid terribile, dirum, asperum, vel
invenire cogitando, vel inferre torquendo
potuimus, tulerunt, ac læti quidem, &
ovantes tulerunt: crescunt ipsîs malis, tor-
mentisq; suis, ac dolore nostro fruuntur:
in suas, Christi què laudes nostra vertunt
odia, & supplicia; dumque nimis sæva
imperamus, & horrida imponimus, penè
Deum Christum probaverunt. Ipsa jam
desunt mihi tormenta, minorquè labor est
ipsis

ipsis torqueri, quàm mihi, ut torqueantur, jubere: occupant læti supplicia, & ne non moriantur, timent. Perge, Diocletiane, tamen, perge, & invisum genus totis viribus opprime; congregere novis armis; muneribus, voluptate, præmiis expugna, quos rotis, equuleis, igne, ferro superare non potes. Ipsos Christianos Christianis, parentes filiis, liberos parentibus oppone; bella secum ipsi gerant. Quæris pares illis adversarios? nulli sunt, nisi ipsi.

Nunc illis Diocletianum ostendam: hætenus prolusimus: nunc, nunc in arenam veniendum. Inveni, quomodo ipsos modo possim vincere, ac perdere; perdam certè, aut peribo. *Roma, post victos ab Augusto Antonium, & Cleopatram.*

Nunc, nunc indulgendum lætitiæ, nunc agenda Superis grates ad omnia pulvinaria, nunc tempus est choreis operam dare (*Tempus præsens.*) Nefas antea fuisset indulgere genio, & epulis, dum Regina demens capitolium evertere, ac Romanum delere Imperium meditabatur, tam

N

veccors,

vecors, & rebûs aliquot prosperè gestis velut inebriata, nihil ut sperare non auderet. (*Tempus præteritum.*) Illius vesaniam compressit amissa classis, conscios exercitus, Antonii turpis fuga. Qualis accipiter timidum columbarum gregem, aut venator lepores proturbat, talis Cæsar imbelles Ægyptios agitavit. Defuit hoc unū illius triumpho, Cleopatra triumphantis curruī alligata. Sed illa invidit hanc victori gloriam, & regiae conditionis memor, ne ignominiam hanc ferret, mortem admotis corpori angvibûs pertulit. Jam deponere metus licet, ac Cæsari, fortissimisque militibus gratulari (*Tempus futurum.*) Ægypto subactâ, quæ gens armis Romanis non cedit?

Agnoscis, credo, in hac Æthopœia Horatium, Ode 31. libri I. *Nunc est bibendum* --- Præibit ille tibi, & quod imiteris, dabit, sive preces, & vota facias in gratiâ amici discedentis: quod orationis genus Propempticon appellant, Ode 3. libri I. *Sic te diva potens Cyprî, &c. Impios Parce* --- Ode

--- Ode 21. libri 3. *Ibis liburnis*---Epod.
 1. Sive gratias iisdem Superis agere me-
 diteris, aut iisdem supplicare. *Audivêre,*
Lyce, Dii mea vota, &c. Ode 12. libri
 4. *Faune Nympharum*---Ode 13. lib. 3.
O! diva gratum---Ode 29. libri I. *Mer-*
curi, nam te ---Ode 8. libri 3. *Phœbe,*
sylvarumque ---Epod. 14.

Libet alicui malum imprecari? diris
 scelcratum devovere? inimicum gravius in-
 sectari? habes Oden. 12. *Ille & nefasto-*
 --Item Oden. 3. Epod. *Parentis olim*---
Et lupis, & agnis. - Eodem libro Epod.
At, ô Deorum --- Ibidem Ode 5. & 6.
Quid immerentes --- Et Ode 7. *Quò, quò*
scelesti ruitis? -- Et Ode 9. *Mala soluta*
 --- Tum Ode 12. *Quid obseratis* -- Et
 Ode. 11. *Altera jam teritur.*

Laetitiae significandæ, & gratulationi
 fervient Ode 3. libri I. *Et thure, & fidi-*
bus---Ode. 5. lib. II. *O! sæpè mecum, &c.*
 Ode. 21. lib. 3. *O! nata mecum*---Ode. 29.
 libri 3. *Festo &c.* Ode. 8. Epod. *Quando*
repostum --- Ode. 10. *Horrida tempe-*
stas, &c.

Consolationi, Ode. 6. libri II. Non
semper imbres --- Ode. 14. ejusdem li-
bri. Cur me querelis, &c.

Et quoniam in Horatio sumus, quàm
multa scribendi argumenta, & ornamenta
ingeniosus vates dabit, si laudare, hortari,
monere, docere quempiam velis, Ad lau-
dem pertinet Ode. 5. libri 1. Scriberis-
-- Et sexta, nona, undecima ejusdem libri.
(Sequor distributionem editionis novissimæ
illustratæ brevî commentariõ, & expurga-
tæ.) Ode. 4. libri 2. & 16. 17. Ode. 4.
libri 3. & 5. 9. 10. 19. 24. Ode. 1. libri
4. & 2. 3. 5. 8. 13. Ep. 2. Hortanti fa-
ciem præferent Ode. 4. libri 1. & 8. 10.
Ode. 1. libri 2. & 2. 3. 7. 9. 11. 13.
Ode. 23. libri 3. Ode. 4. libri 4.

Varias quoq; dicendi formas, & linea-
menta pulcherrima deprehendes in Mar-
tiale. Consule indicem primum editionis
repurgatæ, & annis 1703. 1704. vulga-
tæ. In eo indice notantur omnia epigram-
mata, quæ ad laudem spectant; omnia, quæ
ad vituperationem, & insectationem; alia,
quæ

quæ docent, excusant, monent, dedicant, queruntur, optant, petunt, &c.

Easdem docendi formas reperies in egregio libro, cujus titulus est; Conciones, & Orationes ex Græcis, & Latinis Historicis excerptæ. Descriptiones oratorias è probatissimis auctoribus collegit Pater Joannes Bapt. Gandutius S. J. Parmæ 1661.

Ad Ethopœiam ut è diverticulo redeamus: hanc nativis pictam coloribus invenies in plerisque Senecæ tragædiis. Vel illa Thyestis persona, & oratio, quàm est tragicè splendida! *Adsum profundò Tartari emissus specû, &c.* Act. 1. scenâ 1. Hoc obiter annotabo: Si non affingatur personæ sermo, index vehementioris aliqujus affectus, si v. g. describas pigrum adolescentem, mercatorem avarû, &c. non esse Ethopœiam propriè dictam, qualis ab Aphthonio proponitur, sed figuram Rhetoricæ, & descriptionem, sive hypotyposim, de qua suò locò diximus. Quòd si persona, cujus effinguntur mores, & affectus, mortua sit, vocatur propriè *Idolopœia*; la-

tinè *Veteris simulacri effictio*, ut appellat Priscianus. Exemplum illustre dabit Cicero oratione pro Cœlio, ubi Appium cœcum jam diu mortuum loquentem inducit num. 33. 34. Livio libro 6. *Si ab inferis existat Rex Hiero fidelissimus Imperii Romani cultor, &c.* Virgilius libro 2. ubi Hector occisus Æneam alloquitur: Polydorus eundem in 3. libro Æneid. objurgat.

Si denique rem animæ expertem inducimus loquentem, tanquam si persona esset, vocatur propriè *Prosopopœia*, id est, *Personæ fictio*. Sic Tullius patriam loquentem facit in Catilinam. Ovidius libri 2. *Metamorph.* Terræ sermonem, & querelas contra Jovem graves tribuit S. 7.

PROGYMNASMA V.

De THESI, Et LOCO COMMUNI.

CAPUT I.

De Thesi.

Quid est Thesis? Resp. Est quæstio nullis alligata circumstantiis personæ, loci, temporis, &c. quales vulgò ad deliberan-

berandum, & ad consultandum proponuntur; unde à Græcis positio (id enim sonat vox Græca *Thesis*) vocatur: à Cicerone dicitur propositum, & Consultatio. Ut: An gerendum bellum? an studendum Græcis literis? &c. Quotduplex verò sit Thesis, diximus Parte 1. cap. 2.

Quid differt Thesis ab hypothesi? *R. sp.* Quòd Thesis sit propositio generalis, seu infinita; hypothesis verò sit particularis, & finita, id est, circumscripta adjunctò quòdam, vel personæ, vel loci, vel temporis, &c. v. g. Quæstio hæc, an bellum sit gerendum. Thesis est; quia est universalis, & infinita quæstio. At si quæeratur, an bellum sit gerendum contra Turcas, tali annò, mari, an terrâ, &c. hujusmodi quæstiones omnes finitæ sunt, & proprio nomine dicuntur hypotheses.

Quis est usus Theses, seu propositionis infinitæ? *R. sp.* Maximus: quia, quæ de universo genere dicuntur, valent ad judicium ferendum de singulis; & quæ de toto probantur, de parte etiam probari

neceſſe eſt. Exempli cauſa: Si ſermonem ſim habiturus de diligentiae laudibus, excurram in laudem virtutis: ſi vituperaturus inertiam, vitii generatim ſumpti turpitudinem deſcribam: quod enim de virtute dixerò, id de diligentia; & quod de vitio, id de inertia dici quoq; poterit; quia inertia eſt pars vitii, & diligentia pars, ſeu ſpecies virtutis.

Itaque quoties tibi erit de re quapiam inſtituenda oratio, optimum erit; quæſtionem illam particularem, & finitam, quæ dicitur hypotheſis, traducere ad generalem, & infinitam, quæ Theſis appellatur. Id autem prudenter, & in loco faciendum, ut monuimus cap. 9. Partis primæ.

Quomodo tractanda eſt Theſis? Reſp. Præponendum eſt aliquod exordium, ductum à loco, tempore, & aliis adiunctis: ut, ſi deliberatio inſtituatur in Senatu, ſi coram Principe, &c. Secundò confirmanda eſt, vel infirmanda Theſis ab iis locis, & argumentis, quæ vulgò adhibentur ad ſvadendum, aut diſſvadendum, ut ſunt:

Honestum, legitimum, utile, facile, necessarium; & iis contraria: turpe, injustum, inutile, difficile, impossibile. Non est gerendum bellum; quia res est per se scæda, & homine indigna, inutilis ad Reip. felicitatem: difficilis demum; quia vix fieri potest, vixque accidit, ut benè succedat. Contra gerendum est, quia honestum, utile, &c. Tertiò, solvenda sunt, quæ possunt objici contra illam Theseos partem, quam suscipis propugnandam. Si v. g. affirmas, bellum gerendum esse, respondendum iis erit, qui contrariam tuentur opinionem, qui contendunt, illud esse multorum scelerum fontem, vastitatem provinciarum, &c. Item ex adverso, si gerendum, solvenda erunt argumenta opposita.

CAPUT II.

De Loco Communi.

IN quo differunt Thesis, & Locus Communis? *Resp.* Magnam illis inter se affinitatem esse: hoc tamen differe, quòd locus communis adhibeatur ad amplificandum, & probandū; Thesis ad ornandam,
N5 & illu-

& illustrandam orationem. Rursum Thesis quasi dubia proponitur, & concertatur; Locus Communis, quasi certus, & confusus assumitur: hæc menti, & intelligentiæ datur considerandæ; ille voluntati, ad eam excitandam, & movendam obicitur.

Quomodo Locus Communis definitur? *Resp.* Est oratio, facinus aliquod multis commune laudans, aut vituperans: ut, si avarum, seditiosum, parricidam accuses; justitiam, pietatem, pudicitiam commendes. Hæc enim omnia multis communia sunt.

Quis est ejus locus in oratione? *Resp.* Duplex. Primus in majori propositione argumentationis; ut, si dicas: Omnis proditio est scelerata, maximè, cum amicus, aut dominus proditur. Hæc argumentationis propositio major est; cui minor subditur. Atqui Judas Dominum, amicum, Deum suum prodidit. Alter locus est in amplificatione, quando post rem narratam, & expositam orator invehitur in crimen, illudque nativis depingit coloribus; aut virtutem meritis effert laudibus.

Quo-

Quomodo tractatur Locus Communis?

Resp. Ab iisdem terè capitibus, quæ in Theſi adhibentur: nempe à *legitimo, juſto, utili, poſſibili, honeſto, neceſſario*. Addit Aphthonius iſta capita, à *contrario, comparatione, ſententia, à conjectura, ſive ab antecedentibus, & conſequentibus*: ex quibus nimirum, quid impendeat boni, malivè, conſiciatur. Denique in Epilogo Judices ad ſeveritatem excitantur, excluſâ miſericordiâ; vel auditores ad ſeriam virtutis imitationem accenduntur. Finge te ſeditioſum hominem accuſare, & exagitare apud Judices. Præmiſſo exordiô ſeditionis crimen ſic exaggerabis.

A contrario. Oſtendendo, quale, quantumq; ſit bonum pax, & concordia, quæ antea vigeſcit, & vigeret etiam nunc magnô omnium bonô, niſi nefarius hic ſuis ſeditionibûs illam perturbâſſet, &c.

Ab expoſitione. Exponeſ, non ad docendum (rem enim jam notam eſſe ponimus) ſed ad conſtandam reo majorem invidiam, quô pacto rebus novis ſtudent ſce-

leratus, seditionum procellas excitârit in Republica, multos cives pellexerit in fraudem, & ad suas partes pertraxerit, &c.

A comparatione. Comparabis hoc ejus crimen cum aliis; v. g. cum otio, maledicentia, temulentia: ostendesquē gravio-rem ab illo, quā ab aliis omnibus perniciem inferri Reipublicæ.

A sententia. Hoc est, à consilio, & mente; quô scilicet consiliô, quâ mente turbas moverit, quid sperârit, &c. Voluit videlicet leges rescindere, jura pervertere, occupare summum locum, &c.

A digressionē conjecturali. Digredien- dum erit, & excurrendum in anteaactam ejus vitam; ex ejus præteritis criminibus conjectura capienda de cæteris. Non tunc primū, inquires, cœpit moliri exitium patriæ, ab ipsa infantia sese exercuit in omni flagitiorum genere, &c.

Ab exclusionē misericordiæ. Tantum illud dices esse crimen, ut sinè majori crimine condonari nequeat: nullum veniæ relictū esse locum. Quæ postquam dixeris, impel-

impellendi erunt Judices ad sententiam adversus illum ferendam, ostendendo. *A legitimo.* Nihil esse legibus magis congruum, quàm, ut seditiosus ille puniatur. *Ab justo.* Justum id esse, ut poenam ipse ferat, quam omnib9 impositurus fuisset, &c. *Ab utili.* Id salutis Reip. conducere, &c. *A facili.* Nullò negotiò ejus furorem posse comprimi. *Ab honesto.* Nihil rationi convenientius esse, quàm debitas exigere ab illo poenas, qui, &c. *Ab eventuro.* Ex ejus supplicio eventura civibus bona omnia; Rempublicam revocatum iri in statum felicitatis pristinae, &c. Quod de seditioso diximus, idem de quovis alio facinoroso homine intelligendum est: & quæ capita contra vitium valent, eadem illa valent omnia, si qua virtus est ornanda, singula in contrarium sensum accipiendo.

PROGYMNASMA VI.

De Destructione, Confirmatione, Laude,
& Vituperatione.

CAPUT I.

De

De Destructione, sive Refutatione,
& Confirmatione.

Quid est Destruction, sive Refutatio? Resp.
Est oratio, quā refutamus quidpiam,
& falsum docemus esse.

Quænam destruenda, seu subvertenda
sunt? Ea, quæ neque prorsus manifesta,
neque incredibilia sunt, sed, quæ dubia,
& obscura.

Quanam arte fit ista Destruction?

Primò, reprehendendi sunt, qui illius
rei, quam infirmare, ac labefactare volu-
mus, sunt auctores, dicendo, illos nullius
esse nominis, vel fidei parùm probatæ, vel
in illa re, qua de agitur, non benè versa-
tos, &c. Deinde ipsamet res subruenda
hīs capitibūs, quasi totidem arietibūs: Ob-
scurò, difficilī, indecorò, incredibilī, re-
pugnante, inutilī: Hoc est: probandū erit,
rem illam, primò, obscuro, & incerto ca-
pite manasse in vulgus. Secundò, incre-
dibilem esse, fidemquē superare omnem.
Tertiò, difficilē admodum potuisse fieri.
Quartò, repugnare illam naturæ. Quin-
tò,

tò, decoro pariter, ac rationi. Sextò, inutilem denique esse, aut fuisse.

Confirmatio, seu asseveratio quid est?

Est præpositæ rei comprobatio: sed illa res, uti de destructione modò diximus, nec prorsus incredibilis, nec penitus perspecta esse debet.

Quâ ratione, & quibûs capitibûs confirmanda res est?

Eadem ratione, totidemquæ capitibûs, quibûs destruenda, sed contrariis, omninoquæ oppositis: Videlicet à *manifesto, facili, decente, probabili, convenienti, utili*. Habes exemplum insigne in T. Livio: M. Porcii Catonis orationem ad populum, quâ scædum Bacchanalium morem subvertere nititur. *Nulli unquam concioni, &c.* Libro 49. paulò ante medium. Item alteram, quâ conatur ostendere, mundum, & ornatum muliebrem esse fœminis interdicens. Exempla ejusdem loci habes egregia in Paradoxis Ciceronis, ubi Stoicorum placita confirmat. Loci confirmationis per idoneam argumentationem tractan-

tractandi, & appositis illustrandi figuris Porro hic ordo in proponendis ejusmodi argumentis servabitur, ut priore loco firmitiora collocentur, & in fine; infirmiora in medio: juvabit etiam validiora sæpius inculcare, ut altius infideant animis audientium.

Exempla non congero, quæ in orationibus Tullianis observare potuisti. Perfectam confutationis ideam subministrat oratio pro Roscio Amerino, ubi singulis adversariorum argumentis splendide respondet, *num.* 37. Confirmationis verò in oratione pro Milone. Idem Tullius in partitionibus orationis *num.* 44. præcepta quædam tradidit utilissima: & quædam aperte neganda, vel affirmanda; nonnulla eludenda jocò, & contemptu; alia, tanquam tela, in adversarium retorquenda docet, &c. Erunt etiam usui ad hunc utrumque locum, quæ superius dicta sunt de Chria, Sententia, & Loco Communi.

C A P U T II.

De Laude, & Vituperatione.

Quid

Quid est Laus?

Est oratio, bona alicujus enumerans.

Quibus rebus Laus tribui potest?

Excepto peccato, nihil est in hac rerum universitate, cui non possit aliqua laus concedi. Virtus autem præcipuo quodam jure laudem, tanquam sibi debitam, vindicat. Præter autem virtutem res omnes creatæ laudari possunt, etiam inanimæ: sed præ cæteris homines laudare solemus.

Propter quæ homines laudantur?

Propter bona, quibus ornantur.

Quænam bona illa sunt?

Alia sunt bona fortunæ, ut, opes, potentia, dignitas, patria. Alia bona corporis, scilicet, robur, sanitas, &c. Alia sunt animi bona, ut, scientia, & virtus. Ex his omnibus bonis unicum est, quod semper laude dignum est, nimirum virtus. Reliqua verò eatenus merentur laudem, quatenus iis ad rectè, laudabiliterque vivendum utimur; alioqui vituperationi sunt obnoxia.

Quid igitur est faciendum ei, qui laudare quempiam velit?

I. Bona

I. Bona illa omnia, quæ possidet, enumeranda, & verbis exornanda sunt. II. Contrariorum oppositione augebitur laudatio; si ostendas, eum, quem ornas, immunem esse ab omni labe vitiorum, quæ alios dedecorant. III. Comparatione quoque laus crescet, si cum clarissimis quibusque viris compares, atque etiam, si merebitur, anteponas. Vituperatio ducetur à contrariis capitibus.

C A P U T III.

De variis oratiuncularum formis, & propria singularum tractatione.

Omissimus tria ultima Aphthonii Progymnasmata; de Comparatione; Descriptione, & Legislatione: tum, quia de duabus primis facta jam est mentio pluribus in locis; tum, quia hæc tria non aliò tractanda sunt modò, quàm Chria, Sententia, Communis Locus, & alia superius explicata: è quibus pariter intelliges, quæ ratio sit adhibenda in tractandis quibusdam dicendi formis, quæ ad unum aliquod è tribus generibus revocantur, nempe ad
genus

genus Judiciale, Demonstrativum, aut Deliberativum.

Talis est oratio *Genethliaca*, sive, quæ ortum pueri, & natalem diem celebrat. Exordium ab adjunctis ferè sumitur. In confirmatione laudantur parentes, patria, majores. Peroratio spem facit, fore, ut puer à parentum, & avorum virtute non degeneret: adduntur vota, & omina futuræ laudis, &c. Martialem consule, Statium, Claudianum, in quibus multa reperies huc spectantia. Iisdem ferè coloribus adumbratur *Epithalamium*, celebrandis nuptiis dedicatum. Laudantur sponsi. Epilogus vota continet de suscipienda prole, &c.

Epinicion oratio est celebrandæ dicata victoriæ, cujus laudes prosequitur Orator, necnon ipsius victoris; exponit varios fructus, & præmia victoriæ, difficultatem ejus consequendæ, modum, &c. Opponitur *Gratulatorie* orationi *Nenia*, seu *Trenus*, & *Lessus*, id est, lamentatio, quæ malum deplorat, ejus gravitatem ostendit, maxime, si contigerit immerenti, & innocenti, spem

emer-

emergendi ostendit, &c. Vide Ovidium in Tristibus, & de Ponto.

Eucharistica orationis, quæ gratiarum actio Latinè dicitur, artificium ostendet tibi Tullius in duplici oratione *Post reditum*. Commendari debet beneficium ab adjunctis. In peroratione memorem animum promittimus.

Paranymphæam orationem appellant recentiores Rhetores eam, quæ habetur, cum creantur Doctores, aut Magistratus, &c. Tres vulgò partes continet. Prima rationes explicat, ob quas honore delato dignus videtur Doctor, aut Magistratus. Secunda spem facit honoris & nominis implendi. Tertia continet Parænesim, cohortationem, sive etiam gratiarum actionem illis habendam, qui honorem detulêre.

Dedicatio libri, quem ad modum instituenda sit, docebit te Martialis multis in locis, quos in indice addito ad calcem postremæ, ac purgatæ editionis reperies. Exordium ab ejus persona ferè petendum, cui opus dedicabitur; aut à temporis aliqua
oppor-

opportunitate, &c. Tum explicatur dedicandi causa: postremò patrocinium petitur. Cavenda prolixitas; nihil enim molestius, quàm epistola dedicatoria justo longior: in quo multi peccant, non tamen impunè; Quis enim hæc legit?

Oratio *Monitoria* revocatur ad suasionem, & genus deliberativum. Opus est in exordio singulari prudentiâ, & arte ad conciliandam ejus, qui monetur, benevolentiam; vix enim quemquam reperias, qui animò æquò reprehendi se, ac moneri ferat. Locò narrationis exponetur ipsa res, quæ reprehenditur, & ob quam fit commotio: dabitur opera, ut is, qui monetur, agnoscat erratum, cujus gravitas in confirmatione ostendetur à turpi, inutili, damnis, & periculis consequentibus, &c. In epilogo adhibebitur vel objurgatio gravior, vel mitior adhortatio. Minis vulgò temperandum, nisi certò pactò condiantur.

Commendatio partim est generis demonstrativi: quippe laudamus eum, quem alicui commendatum volumus: partim deliberativa-

berativi; quia svademus, v. g. ut illi beneficium aliquod conferatur. Tam multae occurrunt in Tullio commendatitiae litterae; ut opus non sit plura de hoc orationis genere praecepta congerere.

Non pauciora sunt in iisdem Tullii epistolis exempla orationis *Consolatoriae*, necnon in Senecae libris, & litteris. Post exordium, ab adjunctis ductum, elevare, ac lenire oportet calamitatem, ejus commoda, si quae sunt, ostendere, afferre causas, cur toleranda fortiter sit, remedia subministrare, opem polliceri, &c.

Apologia nihil peculiare, praeter explicata jam variis in locis praecepta defensionis, postulat:

Investiva est gravior infectatio, qualis extat in Pisonem, Catilinam, &c.

Objurgatio est lenior infectatio, seu commonitio gravior. Vide praecepta de accusatione tradita.

Expostulatio est gravis querimonia de accepta injuria.

Exprobratio fit, cum aliquem ingrati animi

animi nomine accusamus. Ea omnia communibûs præceptis paulùm accommodatis ad rem præsentem instruuntur.

Paulò plus artificii requirit oratio, qua Princeps, aut Magistratus excipitur in urbis, aut loci alicujus ingressu: *Isitirion* voce græca vulgò vocant. Ducetur exordium ab expectatione, & votis totius civitatis; ab aliqua occasione, v. g. victoriæ, muneris, &c. Confirmatio explicabit causas publicæ lætitiæ. Epilogus spem ostendet, quam Principis, aut Magistratûs clementia, prudentia, probitasquæ præbent, fore, ut rectè, sapienterq; rem gerat, &c. Lege Martialem Epig. 11. lib. 8. *Pervenisse* --- & Epig. 21. *Phosphore*, &c.

Si quem discedentem prosequaris, quod *Apobatirion* appellant, significabis dolorem de hominis discessu. In confirmatione laudabis spectatas in eo, quem relinquit, loco, ejus virtutes. In Epilogo memorem te fore tam dulcis amici, viri tam probi, &c. profiteberis.

De Oratione funebri nihil est, quod
plura

plura præcipiamus; cum extent passim egregiæ lucubrationes ejus generis, quod ad genus demonstrativum revocatur.

Exempla tam laudis, quàm vituperationis plurima in hoc toto libello sparsa reperies. Si plura cupis, habes unum in volumen collectos panegyricos veterum oratorum: quos inter primas ferunt Plinius, & Pacatus; hic Theodosii laudator, ille Trajani; hujus stylus splendide ambiciosus, illius mirè ingeniosus, & subtilis: uterque nitidus, ornatus, Trajanò denique ac Theodosiò dignus. Nec desunt in Cicerone præstantes hujus laudativi generis loci, præsertim in oratione pro lege Manilia, cujus Orationis secunda pars versatur in laude Pompeji. Hanc, ut facilius intelligas, totam orationem, & alias quasdam Tullianas insigniores exponam, ac suas in partes singillatim digeram.

PARS

PARS SEXTA.

Synopsis, & Partitio selectarum Ciceronis Orationum.

C A P U T I.

Conspectus aliquot Orationum Ciceronis, quæ maximè pertinent ad genus Demonstrativum.

ARTICULUS I.

Analysis Orationis pro lege Manilia.

Hujus Orationis argumentum, & causa hæc est. Grave bellum gerebat Populus Romanus in Asia cum duobus potentissimis Regibus, Mithridate, & Tigra-ne. Lucius Manilius Tribunus plebis legem tulerat, ut ejus belli cura mandaretur Pompejo. Dissentiebant Q. Hortensius, & Q. Catulus. Cicero legem probandam suscipit, ostenditq; bellum Asiaticum Pompejo committendum esse.

Sumit exordium ab adjunctis. I. A sua persona; quippe, qui primum è Rostris plebem alloquatur. II. A loco ipso. III. A Pompejo, pro quo dicturus est, &c. Sub-jicit

jicit exordio brevem narrationem: quia res est nota (num. 4. *Atque, ut inde.*) Confirmationis duas partes facit: in priori docet gerendum strenuè bellum istud Asiaticum: quia est grave, necessarium, periculosum (à num. 5. ad 26.) In posteriori ostendit; præficiendum huic bello Pompejum; quia in eo uno reperiuntur omnes dotes optimi ducis: nempe primò, scientia rei militaris. (num. 27. 28.) quam probat enumeratis bellis plurimis, quæ gessit magna cum laude Pompejus. Secundò, virtus militaris, seu fortitudo. Probat expostis Pompeji rebûs gestis, & Provinciis testibûs ejus triumphorum (num. 24.) Explicat causas hujus bellicæ virtutis; nempe varias virtutes, illius primariæ velut administras, innocentiam vitæ, temperantiam, humanitatem, quas extollit comparatione cum aliis quibusdam Imperatoribus Pompeji dissimilibus (num. 37. 38. usq. ad 43.) ubi tertiam Imperatoris dotem ait esse auctoritatem, quâ plurimum valet Pompejus propter eximiam de illo apud

apud omnes opinionem (*usque ad num.*
47.) De felicitate, quæ dos ultima boni
Imperatoris, modestè, prudenterq; differit
per præteritionem (*num.* 47. 48.) Con-
firmationem claudit (49. 50.) Ergo Pom-
pejo deferendum est hoc bellum. Sequitur
confutatio (*à num.* 51. *ad* 69.) in qua
refellit illorum rationes, qui negabant,
Pompejum huic bello præficiendum. E-
lucet in hac Oratione singularis nitor, &
ordo; tum splendor quidam figurarum,
quibûs maximè movetur populus, ad quem
verba Cicero faciebat. Eundem Pompe-
jum laudat orat: pro Cornelio Balbo, qui
ab eo donatus civitate fuerat: id, quod à
Pompejo ritè factum fuisse, Orator con-
tendit egregio dilemmate: Aut Pompejus
sciebat, licitum non esse donare Balbum
civitate, aut nesciebat: Si scientem fecisse
dicis, non est credibile, virum tanta vir-
tute, ac probitate præditum, fœdera, &
leges scientem, neglexisse. (*O nomen no-*
stri imperii, &c. Illustris Apostrophe, &
exclamatio *numer.* 13.) Si nescientem;
O2 multò

multò minùs credibile est, Pompejum id ignorasse, quod è vulgo nullus ignorat. (*Quasi verò levius sit, &c. numer. 14.*)
Quid enim abest huic homini, &c. n. 9.

ARTICULUS II.

Synopsis Orationis pro Archia Pòëta.

Maxima pars orationis pro Archia Pòëta complectitur illius, & Pòëseos laudes; quamvis oratio sit in genere judiciali. Quærebatur enim, an Archias Civis Romanus esset? Ostendit Cicero, I. Romanū Civem esse: deinde, quamvis non esset Civis Romanus, dignum tamen esse, qui civitate donetur, propter eximiam eruditionem, & Pòëseos facultatem.

Incipit à suo erga præceptorem Archiæ officio; cui cùm multa debeat, defensionem in causa justa, & vera negare non potuit. (Periodus membrorum quatuor: *Si quid est, &c.*) Objicere poterat aliquis, nihil intercedere commercii inter Eloquentiam, quam Cicero profitebatur, & Pòësim cui Archias deditus erat. Hoc negat (*num. 1.*) Deniq; cùm videret, se magnam orationis partem

partem in laudibus Pòeseos consumpturū, ac timeret, ne cui videretur hoc insolens in causa forensi, occurrit huic opinioni (num. 3.) Propositionem, ac distributionem orationis dilucidè subjecit exordio (num. 4.)

Primam partem probat, nempe Archiam Romanum esse civem, hōc syllogismō: Fuit adscriptus in civitatem Heraclienfium, foedere cum populo Romano conjunctam. Porro Silani, & Carbonis lege Cives Romani æquissimō jure dicebantur, quicunque in foederatam civitatem erant adscripti, si domiciliū habuissent Romæ, si apud Prætorem essent professi. (*Quid horum infirmari potest? num. 6. 7. 8.*) Confirmat minorem propositionem testimoniō Luculli, & ejus singulas partes; nempe quòd Archias Romæ domicilium habuerit, quòd apud Prætorem sit professus, &c. Completionem addit numer. 10. (*Quæ cum ita sint, &c.*) Illustrat eandem comparatione à minori ad majus: deniq; nonnulla, quæ objiciebat adversarius, diluit.

Secunda pars orationis conficitur pariter unô syllogismô. Pœtæ docti, & ingeniosi digni sunt, qui adscribantur in Civitatem: Archias Pœta doctus, & ingeniosus est; Ergo est dignus, qui donetur civitate, quamvis non esset revera civis.

Ratiocinatio proponitur per prolepsim, five occupationem. *Quæres à nobis, Gracche, (is accusator erat) cur tantopere hoc homine delectemur.* Respondet: *Quia supeditat nobis, &c. (num. 12.)* Laudat Pœsim. I. à delectatione, quâ molestias gravissimorum negotiorum levat: id, quod (num. 13.) suô testimoniô confirmat. II. Ab utilitate; quia mores utilissimîs præceptis instituit. (num. 24.) Tertiô ab honore, quem illi habuerunt summi viri. (num. 15. & 16.) Minorem propositionem exequitur (num. 18.) (*Quoties ego hunc Archiam vidi? ---*) Complexionem amplificat (num. 19.) à Pœtarum dignitate, quos omnis ætas tanquam divinos homines suspexit, coluitque: id Homeri exemplô docet, testimoniô multorum Impera-

peratorum confirmat, assertique rationem; quia Pœtæ res gestas clarorum virorum æterna laude donant: cujus laudis desiderio flagrare se profitetur, eamque cupiditatem insitam esse præstantibus animis, pulchrè docet (*num. 28. 29. 30.*) Peroratione brevi, & apposita concludit orationem (*num. 37.*) per anacephalæosim, ac deprecationem.

ARTICULUS III.

Oratio pro M. Marcello.

Oratio pro M. Marcello tota ferè versatur in laudibus Cæsaris, cui gratias agit Orator ob Marcellum, qui arma contra Cæsarem tulerat, veniâ donatum, & Romam è Græcia, ubi delitescibat, revocatum.

Exordium. Statuerat Cicero nunquam deinceps verba publicè facere; partim dolore, in tanta temporum acerbitate: partim verecundiâ, quia videbat Cæsarem rerum potiri, contra quem steterat, Pompeji partem secutus: nunc verò negat, posse se tacere, negat, Cæsaris beneficium, & cle-

mentiam silentiô præteriri posse.

Confirmatio propositione unica continetur. *Laudanda est maxime Cæsaris clementia ob restitutum Marcellum.* Argumentum à comparatione ducitur: Majorem ex hac clementia gloriam Cæsar est affecutus, quàm ex omnibus suis victoriis: Nam primò illæ sunt ita propriæ Cæsaris, ut earum quoquè pars ad alios pertineat, nempe ad centuriones, milites, fortunam, &c. (*num. 5. At verò hujus gloriæ --- Socium habes neminem --- num. 7.*) Secundò, difficilius est vincere iracundiam, quàm gentes, etiam immanes, & barbaras. (*Domuisti --- numer. 8.*) Concludit hunc locum præclara expolitione, & sententiarum varietate. (*num. 9. 10.*) Laudat obiter Marcellum, ejusque familiam. (*num. 10.*) Tertiò, hætenus victores alios vicerat Cæsar, nunc seipsum: imò victoriam vicit. (*num. 11. 12.*) Quartò, comparat Cæsarem victorem cum Pompejo, & Pompejanis, si victores exstitissent, quos ait futuros fuisse crudeles, feros, &c. Nonnulla miscet

miscet de bello civili, & eos, qui Pompejum secuti sunt, excusat, errore scilicet lapsos, non odiô, &c. (*à num. 13. ad 19.*)

Sequitur Confutatio. Rogatus à Senatu Cæsar, ut ignosceret Marcello; dixerat se insidias ab aliquibus vereri, & addiderat, se parùm esse de vita sollicitum, quippe, qui satis diu vixisset. Primò igitur Cicero metum insidiarum (*num. 21.*) conatur demere, & locum lubricum mirò artificiô tractat. Mox utitur dilemmate: aut insidias molirentur Cæsariani, aut Pompejanæ in neutros cadere potest hoc scelus: ergo --- Significat deniq; ingens studiũ tuendæ Cæsaris vitæ, &c. Secundò (*num. 26.*) refellit, explicat, & laudat illam Cæsaris vocem, quâ dicebat ille, se satis vixisse. Satis vixisti, vel naturæ, vel gloriæ, non satis patriæ; restant curanda illius vulnera, &c. Hic tuæ gloriæ cumulus addendus. (*num. 28. 29.*) Peroratio est (*num. 34.*)

Non pauciora sunt in Tullio exempla vituperationis, quàm laudationis. Acriter Pisonem insectatur oratione propria, nec

non oratione de Provinciis Consularibus, & aliis pro re nata locis. Invehitur in Clodium, ut in capitalem inimicum, extrema parte orationis pro Milone: vehementius in orationibus pro Domo sua, & de Haruspicum responsis. Antonium totius 14. orationibus exagitat: Catilinam quatuor: Verrem actionibus septem: Vatinius unicâ, sed vehementi.

ARTICULUS IV.

Synopsis Philippicæ II. & orationis pro Domo sua.

INter Ciceronis orationes, quibus improbos insectatur, & vituperat, excellit omnium judicio Philippica II. in qua probat, Antonium esse sceleratum, & hostem Reipublicæ, idque statim in ipso exordio proponit, in quo benevolentiam sibi conciliat, affirmando, neminem sibi ab annis 20. fuisse inimicum, quin idem hostis Reipublicæ fuerit.

Oratio duas partes habet. Prima est refutatio (num. 3. cui prius, &c.) Diluit quædam objecta sibi ab Antonio, qui paucis

cis antè diebùs contra Ciceronem in Senatu declamaverat. Sunt autem hæc: I. de amicitia violata (num. 3. usq. ad 11.) II. de Consulatu crudeliter gesto (num. 11. *Objecit mihi Consulatum meum ---*) III. de nece P. Clodii (num. 21. *P. Clodium meò consiliò interfectum---*) IV. de Pompejo per Ciceronem, à Cæsare alienato (n. 23. *Quod verò dicere ausus es---*) V. de nece Cæsaris (num. 25. *Sed hæc vetera, illud verò recens---*) VI. de castris Pompeji, & Civili bello (n. 37. *Castra mihi---*)

Transit (num. 43.) ad secundam partem orationis, nempe Confirmationem. (*jam enim, quoniam---*) Ejus duas partes facit: In priore breviter describit vitam Antonii privatam; quòd à pueritia flagitiosus, decoctor, & libidinosus fuerit. (à num. 44. *Visne igitur, te inspiciamus à puero---*) In posteriore vitam ejus, quasi publicam, sive gestos improbè Magistratos insectatur. Quæsturam (*Quæstor es factus---*) Tribunatum (num. 51. usque ad 62. *Nam cum L. Lentulo---*) Magisterium equitū.

(num. 62. Accessit ---) Consulatam (num. 79. His igitur--- usque ad numer. 111. Quid ad hæc tandem--- respondebis?) Ibi incipit Peroratio, & numeris octo absolvitur. Tota oratio mirè est eloquens, acris, faceta, omnibûs dicendi luminibûs ornata.

Æquè copiosa, vehemens, & concitata est oratio, quam habuit pro Domo sua. Si unquam in dicendo fuimus aliquid, ait ipse Tullius (*Epist. 2. lib. 4. ad Atticum.*) tum profectò doloris magnitudo vim quãdam nobis dicendi dedit. Quamvis oratio tota pertineat ad genus judiciale, plurimæ tamen illius partes ad genus demonstrativum referuntur, quibûs nimirum, & insectatur Clodium, & suas res ipse laudat. Argumentum orationis est ejusmodi.

Clodius, pulso in exilium Cicerone, illius domum quasi perduellis civis everterat, areamque Libertati dedicaverat; Cicerone postea restitutus, & ab exilio revocatus, domum suam restitui sibi petit. Restituta est.

Ordi-

Orditur à laude Pontificum, apud quos verba faciebat. Clodio constat invidiam, & quædam ejus convicia refellit. (*Can. 1. ad 2. num. 32.*) Confirmatio. Clodius nullo jure domum Ciceronis diruit. Secundò, nulla religione dedicavit. Probat primam partem: Clodii Tribunatus fuit nullus; ergo irritæ sunt omnes ejus actiones, & leges, atque adeò illa, quam tulit de Ciceronis exilio, de domo evertenda. (*à num. 34. ad 42.*) Sed estò fuerit optimo jure Tribunus plebis, legem tamen de meo exilio, & mea domo nullo jure, imò contra jura omnia tulit; quia contra judiciorum formam, per vim, &c. (*à num. 43. usque ad 100.*) Multa de suo discessu, redituque interserit, non minùs ad suam laudem, quàm ad Clodii ignominiam apposita. II. Nulla religione, imò contra religionem omnem domum suam à Clodio dedicatam fuisse ostendit (*à num. 100. usque ad 142.*) quo rem totam splendide concludit.

ARTICULUS V.

Ordo,

*Ordo, & structura Orationis in Pisonem;
nonnullarum in Verrem: duarum post
reditum & triplicis Agrarie.*

O Ratio in Pisonem. Revocatus è Provincia Piso fuerat suadente Cicerone. (*Vide Orationem de Provinciis, Consularibus.*) Romam reversus graviter in Tullium invecus est. Illi respondit Orator eâ, quæ extat, Oratione; cujus pars triplex. I. Piso improbè Consulatum gessit, (*a n. 2. ad 21.*) II. Turpiter, ac nefariè Provinciam Consularem administravit. III. In domestica, & privata vita multa egit nequiter, luxuriosè, crudeliter, & avarè. (*Nunc etiam--num. 64. usque ad 94.*) In peroratione supplicii metum incutit Pisoni longè gravissimi, à conscientia scelerum, & mortalium omnium odio.

Inter Verrinas eminent prima, quarta, & septima. Prima inscribitur Divinatio, seu deliberatio de Verris accusatore constituendo. Verres enim, eloquentiam Tullii reformidans; Cœcilium quendam dari sibi accusatorem postulabat. Siculi causam
à Ci-

à Cicerone suscipi vehementer optabant: ostendit Cicero, se Cœcilio anteponendum, hoc syllogismo. Ille debet constitui accusator, quem maximè volunt ii, quibus facta est injuria, & quem minimè vult is, qui injuriam fecit. Atqui Siculi volunt Ciceronem, nolunt Cœciliū; hunc optat Verres, illum respuit. Ergo, &c. Stilus est subtilis, ac temperatus in sequenti oratione, quæ à nonnullis appellatur prima, ab aliis dicitur secunda; nihil est aliud, quàm præparatio, & quasi vestibulum aliarum, pertinetquæ ad genus deliberativum: In ea quippe quæritur, an nova ratione utendum sit in accusando Verre? Probat Cicero, novam esse adhibendam: nempe non utendum oratione perpetua, sed producendos testes, & illorum perscripta testimonia proferenda; seque ita facturum denuntiat, ob eam maximè causam; quòd Verres duo moliatur: primò, extrahere tempus usque in sequentem annum, quo futuri erant Consules Metellus, & Hortensius, amici Verris. Secundò corrumpe-

rumpere Judices pecuniâ: quod cùm crebrò id temporis accideret, Judices gravî laborabant infamiâ.

Illis oblatam opportunitatem, ait in exordio, dolendi hanc infamiam, & reum insignem, compertumquë, spretâ ejus pecuniâ, insidiisquë, condemnandi. Vanam spem Verris amplificat, ex vita scelerata, & copia criminum, quibûs ille obruitur. (*num. 10. Etenim, quid est - -*) Ejus insidias patêre dicit eorum ipsorum confessione, quibus negotium dederat, ut judices pecuniâ corrumperent. (*num. 16. Quam spem nunc.*)

Alterum argumentum, nempe, quòd elabi conetur Verres Ciceroni, & causam differre in sequentem annum, tractat (*num. 21. Ecce autem illis.*) Metellumquë, & Hortensium reprehendit, qui reo tam improbo patrocinentur. Ipse pollicetur, se diligenter, ac severè dicturum, & nova illa ratione accusandi usurum. Hortatur Judices ad rectè, constanterquë obeundas muneris sui partes, præcipuè M. Glabrio-

onem

onem huic iudicio præpositum. Eadem in peroratione repetit (num. 50. *Quapropter primum.*)

In IV. Verrina Siculos complures à Verre spoliatos bonis, honoribus, & vitâ, non minùs dolenter, quàm eleganter exponit. In VII. disputat contra Hortensium, Verris patronum, qui defendebat illum, eo præsertim nomine, quòd esset bonus Imperator, & bellica virtute præstans. Laudem hanc nequaquam Verri convenire, ostendit à duplici capite, & bello: altero, servorum fugitivorum, in quo Verres Siciliam non modò non defendit, verùm etiam perturbavit avaritiâ suâ, & luxuriâ; altero, prædonum, in quo idem Verres maxima admisit crimina avaritiæ, Majestatis, libidinis, & crudelitatis.

§. I.

Oratio post reditum ad Quirites.

Tullius graves inimicitias gerebat cum P. Clodio, qui nobilitate generis, & amicorum potentiâ florens effecit, ut Cicero in exilium pelleretur, anno ætatis 49. urbis

urbis conditæ 695. eo nomine, quòd in conjuratione Catilinaria multos Proceres, indictâ causâ, necandos curavisset. Profectus est in exilium Cicero: Sed per amicos vicissim revocatus Romam est, decimo post mense. Illis gratias agit primum quasi publicè, ac toti populo; deinde privatim in Senatu. Quæstio est in genere demonstrativo: laudat beneficium, quo affectus est, dum singulari benevolentia populi, & Senatûs ab exilio revocatus fuit abrogatâ Clodii lege.

Ut intelligatur exordium orationis ad Quirites, observandum est, amicos Ciceronis, priusquam in exilium proficisceretur, obtulisse illi sese paratos ad dimicandum, ut in civitate retineretur: Tullium verò metuentem, ne civile bellum excitaretur, non sine populi strage, maluisse in exilium proficisci. Hanc suam erga populum charitatem in exordio commendat, cujus incolumitati caput suum se devovisse, prædicat. (*Quod precatus.*)

Incipit amplificare beneficium (*num. 2.*)

Et si

Eſſi homini - - -) cū affirmat eleganti inductione, jucundiora eſſe ſibi omnia illa bona, quæ recepit à populo revocatus, quàm olim erant, cū iis ante calamitatem frueretur, nempe fortunas, amicos, liberos, honorem, & patriam.

In confirmatione duo capita, duas dotes beneficii explicat. I. Quòd populus calamitatem Ciceroni detraxit. II. Quòd dignitatem auxit. (*num. 5. Quorſum --- & num. 6. Nam in ipſo ---*) Utramque partem probat, primò, comparando redditum ſuum, & ſtudia, conſenſumquè populi in ſe revocando, cum redditu aliorum quorundam illuſtrium civium, qui pariter ab exilio fuerant olim revocati, P. Popilii, Q. Metelli, & C. Marii, quos minore gloria fuiſſe reſtitutos docet --- (*Non enim.*) Secundò, narrando ea, quæ amici, præſertim Lentulus, Milo, Sextius, &c. fecerunt, ut reſtitueretur. (*num. 11.*)

Peroratio. Pollicetur gratum, & memorem animum (*num. 18. En ego - - -*) Deinde fortitudinem in còercendis improbis,

bis, & hostibus Reipublicæ (*num. 19. Quid si quis---*) Eadem repetit. (*num. 21. quam mihi---*) ubi eleganter explicat difficultatem referendæ pro tanto beneficio gratiæ, & (*num. 24. Quapropter ---*) quo totam orationem concludit.

S. II.

Oratio post reditum in Senatu.

IN exordio negat, se parem esse referendis pro accepto beneficio restitutionis suæ gratiis, in quo uno contineri dicit omnia beneficia, quæ Superis, patriæ, parentibus debentur.

In confirmatione profitetur, se immortalitatem quandam à Senatu consecutum esse. Hoc probat inductione. Consules, Tribuni, Prætores, Consulares viri, & Senatûs Principes reditum Ciceronis postulârunt, decreverunt, ornaverunt, & quodam quasi triumpho illum revexerunt; ergo, &c. (*num. 3. Itaque--*)

Invehitur (*num. 9.*) in duos Consules ejus anni, quo pulsus erat in exilium, Gabinium, & Pisonem, quorum invidiâ, & scelere

scelere calamitatem hanc pertulerat. (*Sed fuerunt ---*)

Redit ad laudandos amicos, maximè Tribunos, Milonem, & Sextium (*num. 18. Quid ego--*) tum Prætores (*num. 21. Jam verò Prætores---*) deniq; Lentulū, Metellum, & Pompejum. (*num. 31.*) Causas affert, cur maluerit in exilium ire, quàm se vi defendere (*Quibus ego rebus.*)

Pollicetur in peroratione majus, quàm unquam antea, studium in defendenda Republica, (*num. 35. Quapropter ---*) & suæ restitutionis gloriam immortalem refricat. (*num. 36. Pro me --*)

Inter selectas Tullii Orationes, quæ unum in libellum congestæ fuerunt, reperitur oratio tertia ex illis, quæ Agrariæ vocantur. Ea, cùm sit valde salebrosa, & parùm digna, quæ in selectas orationes referretur, intelligi commodè nequit, nisi priores duæ exponantur: licèt illæ sint in genere deliberativo, hæc in demonstrativo.

S. III.

Oratio Agraria in Senatu.

Consu-

Consule Cicerone, P. Servilius Rullus Tribunus plebis legem Agrariam tulit de agris à Populo Romano ex hoste captis in cives distribuendis. Hanc distributionem penes Decemviros ob eam rem creandos, volebat esse, iisque faciebat potestatem vendendi vectigalia; colonias deducendi, &c. Rulli mens, & consilium duplex erat: primò populum demulcere agrorum largitione; secundò, se, suosq; Decemviros locupletare.

Refutat hanc legem Cicero, & iniquam, inutilemque esse docet. Exordium desideratur. Confirmatio docet, hanc legem damnosam esse Populo Romano, & solis Decemviris utilem. Ingreditur Cicero per egregiam exclamationem, sustentationem, & prosopopœiam (*num. 1. Hæc per Deos immortales ---*) Ostendit I. venditionem vectigalium non posse fieri sinè detrimento populi. II. Item emptionem agrorum. (*num. 14. Videtis jam---*) III. Denique coloniarum deductionem.

Concludit, non tantum agros, & vectigalia,

galia, ſed Rempublicam iſta lege Agraria periclitari. (*numer. 21. Non queror--- Quamobrem per Deos---*)

§. IV.

Oratio Agraria ad populum prima.

EAndem legem Cicero diſſuadet. In exordio benevolentiam populi ſibi maximè conciliat, à quo ſe Conſulatum accepiſſe proſitetur; cùm nulla majorum nobilitate commendaretur. Eam ob rem prædicat, ſe popularem, hoc eſt, populi utilitatibus unicè deditum ſemper fore; quam laudem arrogare ſibi Rullus auctor legis Agrariæ non poteſt, qui oſtentione quadam inſidioſæ largitionis Rempublicam perturbat, & perniciem populi molitur. (*à num. 1. Eſt hoc --- ad 10. Nequè enim ---*) Adverſarios deinde in odium adducit, qui ſua conſilia Ciceronem Conſulem celaverint; qui clàm, & nocte convenerint, &c. quibus è ſignis conjicit, illos contra Rempublicam moliri, (*num. 11. Itaquè, ut initio ---*) Tertiò, removet ſiniſtrum præjudicium: ſuſpicari enim aliquis

quis poterat Ciceronem odiô Rulli ejus
legem dissuadere; cùm sæpè accideret, ut
Consules à Tribunis plebis dissiderent.
(*num. 14. Omni hoc nobis ---*)

Propositio. Lex agraria est iniqua, &
inutilis. (*num. 15. Atque ego---*) Con-
firmatio. Probat, legem hanc esse iniquam,
libertatem quippe populi imminuit crean-
dis Decemviris, quibus potentiam imma-
nem, ac tyrannicam tribuit, privat ma-
gnam populi partem suffragiorû jure, &c.
Expendit singula legis capita, colligitquæ
indè illius iniquitatem. Jam ejus inutilita-
tem demonstrat ex eo, quòd opes populi
non augeat illa lex, sed opes tantùm Rul-
li, & Decem virorum. Expendit pariter,
& insectatur varia legis capita, ut vendi-
tionem agrorum, (*num. 35. Datur igitur
eis ---*) Venditionem locorum etiam
extra Italiam, quæ publica sint facta, (*num.
38. habetis unum ---*) Quo prætextu,
dicit Cicero, dari Decemviris jus, & po-
testatem regna integra, & provincias ven-
dendi. (*Quid Alexandria, num. 41.*)
Veti-

Vestigalium, (num. 46. *Non est satis.*)
venditionem prædarum, & manubiarum,
exceptis tamen manubiis Imperatoris Pom-
peji; quam exceptionem ridet. (num. 58.
Vix jam videtur ---) Deductionem co-
loniarum, præsertim in agrum Campanū,
(num. 71. *Deinde--- num. 75. Etenim*
ager---) Multis probat agrum dividi non
debere, aut alienari (num. 80. *Majores*
nostri --- usque ad num. 95.)

Peroratio incipit num. 97. (*Hæc tu P.*
Rulle---) Profitetur, se contra iniquas le-
ges fortem semper in tuenda Republica,
& popularem in defendenda pace, concor-
dia, commodisque populi futurum.

S. V.

Oratio Agraria ad Populum secunda.

Sylla Dictator, oppressâ Republicâ, re-
rum potitus, multos agros privatos, pu-
blicosque diviserat partium suarum stu-
diosis, eamque ob rem istæ possessiones, quæ
Syllanæ vocabantur, magnâ flagrabant in-
vidiâ. Rullus accusavit Ciceronem, quasi
faveret istis Syllanis possessoribus, eorumque
posse-

possessiones confirmare, ac sancire vellet. Non modò id negat Cicero, verùm etiam culpam in Rullum transfert, eumq; Syllanarum possessionum potiori jure esse defensorem, docet.

In exordio queritur, quòd accusatus sit ab adversariis, cùm abesset; eosq; in præsens certamen vocat. II. Postulat populi benevolentiam, quem subinfectum animadvertat.

Duplici argumentò probat, Rullum tueri Syllanas possessiones. Primò, quia legis ab eo latae quadragesimo capite cavetur, ut, quæ Syllanis temporibus, hoc est, post Marium, & Carbonem Consules, factæ sunt assignationes agrorum, mancant, & eo jure sint, quo privata quæque optimo possunt esse. Secundò, quia Rullus plures, quàm Sylla, & novas possessiones donat, ac dividit, quibus, ipsi placet. Sunt enim agrorum quidam publicati, nemini tamen assignati, quos Rullus lege sua, cui volet, assignabit.

C A P U T II.

Synopsis Orationum aliquot Ciceronis,

in genere praesertim deliberativo.

ARTICULUS I.

Synopsis Philippicae III. IV. V.

Nonnullas ex orationibus Philippicis legendas praeter caeteris hic propono; quia breves, & perspicuae sunt. Porro illarum argumentum hoc est. Interfecto Julio Caesare, M. Antonius Collega ejus in Consulatu perturbabat Rempublicam, & conscripto exercitu tyrannidem affectabat, per causam, & nomen ulciscendae necis Caesaris. Ejus nefarios conatus reprimere Cicero studuit, imitatus Demosthenem, qui Philippum Macedoniae Regem, à quo Graeciae libertas opprimebatur, multis orationibus acriter exagitaverat. Eas orationes Demosthenes Philippicas appellavit, idque nomen suis orationibus imposuit Cicero; quia, ut olim Philippum Orator Graecus, sic ipse Antonium, in simili defendendae libertatis causa, insectabatur. Tertiae Philippicae occasio, & peculiare argumentum est ejusmodi.

M. Antonius, post secundam Philippi-

cam irâ, & pudore incensus, bellum Ciceroni, atque adeò Reipublicæ palàm inferre meditans, copias collegit. C. Octavius Cæsar, qui postea rerum potitus, & Augustus est appellatus, scripto vicissim exercitu veteranorum militum, illi se objecit, eumquæ fugere in Galliam Cisalpinam compulit, quam provinciam obtinebat Decimus Brutus. Is acriter etiam obstitit Antonio, & ab eo Mutinæ obsessus est. Quibûs cognitis, habitus est Senatus, ut de publica re deliberaretur. Cicero sententiam hac oratione dixit, svasitquæ. I. Ut, quæ privato consilio fecerat Octavius, comprobarentur auctoritate publicâ. II. Ut præmia decernerentur legionibus, quæ illum secutæ fuerant. III. Ut Octavius Imperatoris nomine ornaretur. IV. Ut Brutus Provinciam Galliam retineret in Senatus, populiquæ potestate. V. Ut Antonius hostis Reipublicæ judicaretur.

Exordium sumit à circumstantia temporis, queriturquæ; Senatum tardiùs convocatum fuisse in tanto Reipublicæ periculo gaudet tamen, &c.

In

In Confirmatione, singulas partes in argumento expositas persequitur, & variis figuris illustrat. Sub finem invehitur in Antonium, qui Octavio ignobilitatem obiciebat; Antonii edicta quædam, & modum convocandi Senatûs carpit. In peroratione graviter Senatum hortatur ad tuendam libertatem: à persona Antonii, & ejus fratris, à consequentibus, à facilitate victoriæ, &c.

Non deerat & in Senatu, & in populo, qui Antonio faverent, neq; armis cum eo dimicandum, sed mittendis legationibus pacem componendam svaderent. Contra illos disputat Orator, ac Philippicâ IV. probat, agendum esse cum Antonio, tanquam cum aperto Reipublicæ hoste; quia omnium judiciô est hostis declaratus, nempe judiciô populi, Octavii Cæsaris, Senatûs, militum, Decimi Bruti, Galliæ, & ipsorum Deorum.

Exordii sententia hæc est: Frequens concio, & vestrum, Quirites, studium magnam mihi spem affert recuperandæ libertatis.

tatis. Propositio continet antecedens enthymematis, nempe hostem Reipublicæ Antonium esse judicatum. (*Eodem n. 1.*) Confirmatio orationis complectitur probationem antecedentis per distributionem, & eorum enumerationem, qui Antonium hostem Reipublicæ judicârunt: Populi, (*n. 2.*) Octavii, (*num. 3.*) Senatûs, (*num. 5.*) Militum (*num. 4. & 5.*) D. Bruti, (*num. 7.*) Ibi fingit, populum sibi assentiri fausta acclamatione, ac subdit: *Rectè, ac verè negatis, Quirites, &c.* Illustrat dilemmate (*num. 8. Si Consul Antonius, Brutus est hostis, &c.*) Addit iudicium Galliæ (*num. 9.*) Ac denique Deorum ipsorum, (*num. 10.*) Illustrat hæc omnia repetitione crebrâ, subiectione, imprecatione, & aliis figuris.

Peroratio continet complexionem antecedentis: ergo agendum armis cum Antonio, ut cum hoste, non legationibus mittendis, (*à num. 11.*) Estque vehemens cohortatio, & amplificatio ducta à consequentibus, à minori ad majus, ab utili, decoro, necessario, &c.

Phi-

Philippica V. Provinciam Galliae Cisalpinæ Senatus dederat Decimo Bruto: illū, invito Senatu, ex ea depellere tentabat Antonius Bruto infensus, utpote affini illius Bruti, à quo Cæsar fuerat cæsus, ac Mutinam, Galliae citerioris urbem eximiam, obsidebat. Multi censebant, mittendos ad eum Legatos, qui de pace, concordia agerent. Dissuadet Cicero; quia hujusmodi legatio turpis est Senatui, & perniciofa Reipublicæ.

Exordium dicit à circumstantia temporis. Senatus habebatur Kalendis Januarii. Diem hunc diu expetitum serò advenisse, dicit: eundem tamen fortunatum, & optatissimum illuxisse, ait, propter novorū Consulū orationem, & constantiam. Ita captat benevolentiam, & in causam ingreditur.

Propositio habetur (*num. 3.*) Confirmatio primæ partis, nempe (turpis est legatio) petitur à repugnantibus: Repugnat enim, ac turpe est, pacem illi offerre, qui hostis est à Senatu judicatus; Id enim inconstantiae, ac levitatis est signum, neque

eadit in dignitatem Populi Romani. Probat deinde pluribûs verbis, jure hostem esse judicatum Antonium, nec modò Consulis, sed ne civis quidem nomine dignum esse (à num. 6. ad 25.) enumeratis Antonii flagitiis, legibus per vim, & contra auspicia perlatiis, &c. Concludit hanc partem (num. 25.) gravi comparatione ironica, (*Ergo Annibal hostis, civis Antonius? Quid ille fecit hostiliter, quod hic non fecerit, aut non moliatur, & cogitet?*)

Secundam partem confirmationis proponit per occupationem (num. 26. *Quosdam audio dicturos, &c.*) Ostendit perniciosam legationem fore; quia debilitabit militum animos, & impetum belli retardabit. Dissimilem deinde causam esse docet Legatorum olim à Senatu missorū ad Annibalem, & eorum, quos idem Senatus mitteret ad Antonium (num. 27.) Tertio urget dilemmate: Aut Legatis parebit Antonius, aut non parebit: Si pacem volet, si parebit, si Romam redibit; quis illum animò æquò videre poterit? quis vacabit metu?

Si

Si non parebit, ut certò ſcio; quid opus eſt Legatos mittere? Oſtendit, Legatos ab Antonio contemptum iri, & rejectum (*n. 28. 29.*) Subjicit concluſionem. (*num. 30.*) *Numer. 35.* & ſequentibus agit de honoribus decernendis Octavio Cæſari, & aliis benè de Republica meritis. Idem argumentum tractat Philippicâ IV. ſed in ea populum alloquitur; cùm priorem orationem habuiſſet in ſenatu.

ARTICULUS II.

Ordo, & partitio Philip: VII. & VIII.

Philippicâ VII. pacem cùm Antonio faciendam eſſe, negat; quia turpis, quia periculofa, quia impoſſibilis.

In exordio conciliat attentionem, cùm ait, ſe, omiſſis levioribûs negotiis, de quibus Senatus conſulebatur, rem graviffimâ proponere. Conciliat benevolentiam, cùm proficitur ſe publicæ tranquillitati ſtudere, ac dignitati Pop. Rom. in eoque fungi officio viri Conſularis, & Cæſarum Paſſam Conſulem imitari. Adducit in odium amicos Antonii, qui pacem cum eo faciendam

esse, putabant. Effugere conatur invidiam, quâ vulgò laborant oſores pacis: affirmat, se auctorem semper fuiſſe pacis, nunc autem se invitum facere, ut illam diſſvadeat. Hæc munera boni exordii exequitur (*num. 1. ad 9.*) Partitio orationis per interrogationem. (*num. 9. Cur igitur pacem nolo? Quia turpis est, quia periculosa, quia eſſe non poteſt.*)

Primam partem tractat per ratiocinationem, ſive ſyllogiſmum oratorium. Inconſtantia turpis eſt Senatui, atqui ſummæ levitatis eſt agere cum illo de pace, quem Senatus hoſtem Reipublicæ declaravit. Probat hanc minorem propoſitionem, ſive aſſumptionem, ut Rhetores loquuntur, enumerandis decretis à Senatu factis contra Antonium. (*Locus ab antecedentibus: figura, crebra interrogatio, & vebemens: item repetitio, &c.*) Solvit egregiè id, quod objici poterat: Miſſi ſunt ad Antonium Legati; ergo turpe non eſt agere de pace (*n. 14. At Legatos miſimus? Heu me miſerum! cur Senatum cogor, quem lauda-*

laudavi, reprehendere? &c.) Vide, ut blandè arguit, & offendere Senatum cavet. Nihil esse turpius hac ipsa legatione contendit, & ad pristinam severitatem rependendam hortatur. Addit (*à consequentibus*) summam fore turpitudinem, si admittatur in Senatum Antonius, ejus scelera per elegantissimam congeriem oculis subjicit.

Secundam partem aggreditur (*n. 16.*) & tractat Enthymemate. Orietur ex pace, quæ fiet cum Antonio, bellum gravissimum: ergo pax est periculosa. Probat antecedens ab Antonii, & ejus gregalium potentia, superbia, & libidine. Insectatur præ cæteris L. Antonium, Marci Antonii affinem. (*O Dii, quis ejus potentiam poterit sustinere? num. 17.*) Adhibet comparisonem cum Gracchis. Tractat consequens antecedentis per communicationem, & cohortationem. Operam suam perlicetur. (*num. 19. & 20.*)

Tertiò: Pax esse nulla cum Antonio potest; quia, inquit, omnes illum averſantur, & oderunt, & ille omnes. In hac discordia,

dia, & alienatione voluntatū pax esse nulla potest. (à num. 21. ad 26. Omnia videbitis plena odiorū; dolete igitur id velle, quod fieri non potest, & cavete, &c.)

Peroratio incipit (num. 26. Quorsum hæc omnis spectat oratio, &c. Libertas agitur Populi Romani --- Auctoritas vestra, &c.) Idem argumentum de repudianda cum Antonio pace tractat priori parte orationis XIII.

Philippica VIII. Post exordium, in quo Pansam Consulem nimiae lenitatis accusat, illos reprehendit, qui bellum cum Antonio susceptum vocari tumultū malebant, quàm bellum: ostendit, tumultum finè bello, & quidem gravi esse non posse, ac docet, verū bellum geri cum Antonio, ab effectis, & signis belli. (Brutus oppugnatur, non est bellum? Mutina obsidetur, ne hoc quidem est bellum? &c. Gallia vastatur, quæ potest pax esse certior? Vides ironiam, conversionem, &c. (n. 7.) Comparat hoc bellum Antonianum cum aliis. (num. 8.)

In secunda orationis parte invehitur in
Cale-

Calenum Antonii patronum; quòd pacem
svadet. Pugnat maximè exemplis clarissi-
morum virorum, & ejus rationes acutè,
graviterq; confutat (à num. 12. ad 20.)

In tertia orationis parte illos reprehen-
dit, qui de mittendis iterum Legatis agi-
tabant. (*Dolenter hoc potiùs dicam, quàm
contumeliosè: deserti, deserti, inquam,
sumus --- Prob Dii immortales! ubi est
ille mos, virtusque majorum?*)

ARTICULUS III.

*Synopsis, & argumentum Philippicæ
IX. & XII.*

Philippica IX. Argumentum bellissimæ
hujus Orationis hoc est: Serviô Sulpi-
tiô, in legatione ad Antonium mortuô,
honor statuæ tribuendus est. *Vellem* (in-
quit eleganter in exordio) *Dii immorta-
les fecissent, ut vivo potiùs Serv. Sul-
pitio gratias ageremus, quàm mortuo
honores quæreremus ---*

Confirmatio tota unicô nititur argumē-
tô. Illi honor statuæ tribuendus est, cui
legatio ipsa, quam Reipublicæ causâ su-
scepe-

sceperat, mortem attulit; Atqui S. Sulpitio legatio mortem attulit; ergo illi erigenda statua.

Initium statim ducit ab ipsa ratiocinationis assumptione, & probat, legationem mortis causam attulisse Sulpitio, (num. 2. *Non illum vis hyemis, non nives --- non longitudo itineris retardavit, &c.*) Subdit maiorem propositionem (n. 3.) eamq; probat interpretando majorum mentem, & exemplis ab historia petitis illustrando. Redit (n. 5.) ad minorem propositionem, & egregiâ hypotyposi exponit, quemadmodum Sulpitius morbo, & amicorû precibus deterreri à suscipienda legatione non potuerit. *Vos, Patres conscripti, (grave dictu est, sed dicendum tamen) vos, inquam, Serv. Sulpitium vitâ privastis; quem cum videretis se morbo magis, quàm oratione excusantem, &c. Reddite igitur ei vitam, cui vitam ademistis: vita enim mortuorum in memoria vivorum est posita, &c. (num. 8. 9. 10.) non indigere Sulpitiû ejusmodi statuâ, & honore; quippe*

pe cujus vita multīs fuerit, præclarīſque monumentīs ad omnem memoriam commendata, (*digreditur hīs pauliſſer in ejus laudes*) tamen hæc erit ſtatua monumentum honeſtæ mortis, & grati Senatūs, ac demum ſolatium afflicti filii. Sub orationis finem, quænam eſſe ſtatua debeat, quod Senatūs de illa ponenda decretū, ſingillatim exponit.

Philippica XII. Paſſa Conſul retulerat de Legatis iterum mittendis ad Antonium. Legati decreti erant P. Servilius, & M. Tullius Cicero. Confirmatio duas partes habet. Prima, Legati de pace ad Antonium mittendi non ſunt. Secunda, minime verò omnium Cicero.

Post exordium, in quo ſuum, ac Senatūs errorem excuſat, qui Legatis ſpem pacis afferentibus crediderit, deponendum affirmat. Ac primò quidem negat, mittendam legationem; quippe, quæ non modò inutilis erit, verum etiam pernicioſa; quia ſpem, & conatū recuperandæ libertatis infringet, (*num. 7. Quid enim poteſt*
Rei-

Reipublicæ prodesse nostra legatio? Prodesse dico? Quid si etiam obfutura est? Quid si jam obfuit? an putatis, &c. Probat hoc antecedens per dubitationem; enumerando illos, qui, auditâ legationis, & pacis mentione, curam, & spem tuendæ Reipublicæ, ac libertatis abjicient. (n. 9. Quid autem hoc---) Concludit (num. 11. His igitur omnibus --)

Eandem primam partem confirmationis probat; quia dignitas agitur Populi Romani. Repudiavit Antonius propositas pacis condiciones; facta sunt contra illum plurima Senatûs-Consulta, & decreta; imminet belli, & servitutis periculum; ergo, &c. (num. 11. 12. 13. 15. Quid si ne potest quidem ulla esse honesta legatio? quid censetis? Ponite ante oculos?--Ubi sunt?--)

Secundum caput confirmationis. Cicero mittendus ad Antonium Legatus non est, agitur ejus dignitas, & fama. Quia prævaricator, & inconstans existimabitur, si pacem Antonio svasurus mittatur, qui legationem, & pacem semper dissuasit.

(Quo

(*Quo aspectu videre potero?-- num. 19.*)

Altero argumento probat, se nequaquam mittendū: nempe, quia salus ipsius agitur, & vita; dubitari enim non potest, quin illi struantur ab Antonio insidiæ. Auget à minori ad majus. In ipsa urbe vix tutus est ab Antonii satellitibus, quantò minùs in ipso itinere? Amplificat dilemmate: vel congregietur cum Antonio in ipsis ejus castris, vel extra castra; utrobiq; periculum, nulla utilitas, &c. (*à num. 21. ad 29. 30.*) In peroratione tamen denuntiat, se paratum ad omnia pericula, & ad necem ipsam subeundam, si Reipublicæ inter sit. Eo pacto mirè conciliat animos, & cò, quò vult, perducit.

ARTICULUS IV.

Oratio in Catilinam prima.

Catilina vitiiis, & egestate oppressus Romanam diripere, imò Romanum Imperiū exscindere conjuravit, ascitis in conjurationis consilium Romanis aliquot Proceribus. (*Lege Florum lib. 4. cap. 1. Sallustium de conjuratione Catiline.*) Cicero
nefaria

nefaria consilia detexit, & ad Senatum detulit. Senatores in duas abiêre sententias, alii necandû continuò Catilinam cum sociis censiebant: Cicero, & alii ducebant, lenitate utendum tantisper, dum se ipse proderet, nondum enim planè convictus habebatur: imò aderat in Senatu, cùm hanc orationem Tullius Consul, tanquam eloquentiæ maturæ fulmen, in eum vibraret.

Suadet igitur Catilinæ Cicero, ut ex urbe discedat in voluntarium exilium, & paratam pœnam fugiat; aut in castra Manlii unius è conjuratis proficiscatur, & bellum indicat Reipublicæ palàm, & sinè detrimento civitatis opprimendus. Timebat Cicero, ne, si conjurati vastarent, incenderentq; Romam, ipse primus omniû necaretur; itaq; per causam publicæ utilitatis sibi consulit. Duæ sunt partes orationis. In prima docet, esse utile, ac jucundû Catilinæ, ut ex urbe discedat: in secunda probat, non esse utile Reipublicæ, ut interficiatur.

In exordium, quod abruptum, ac plenû iracundiæ, & indignationis est, ipsum Catilinam

tilinam præsentem acriter compellat, statimque propositionem Orationis subjicit, hortaturque, ut ex urbe discedat. Primò, quia patet ejus conjuratio, propter quam, & propter anteaetæ vitæ flagitia omnibus odio est. (*Etenim quid est? num. 6. Recognosce tandem num. 8.*) Omnia conjuratorum consilia, deliberationes, conventicula enumerat. (*Quæ cum ita sint---num. 10.*) Negat, se fugam illi svadere, privato periculò territum, sed publicò. (*num. 11.*) Insectatur deinde vitam ejus, & flagitia tum privata. (*Quid enim est? num. 13.*) Tum publica. (*Potestne tibi---*) Addit comparisonem triplicem à minoribus, & prosopopœiam patriæ hortantis Catilinam, ut discedat (*numer. 17. 18.*) Hanc esse mentem Senatûs, Equitû, civium reliquorum, affirmat. (*num. 20. 21. Neque hi solùm---* Et suam. (*Quanquam quid---* *num. 22.* Ut injucunda debeat esse Catilinæ omnis in urbe mora (quod erat primum argumentum) sic jucundus debet esse illi discessus ad Manlii castra, ubi bello, &

lo, & cædibus indulgebit. Hæc est secunda ratio, cur discedere debeat. (*Quamobrem, ut sæpè --- num. 23.*)

Secunda pars orationis. Non est è Republica, ut Catilina interficiatur. Id enim si fiat, conjurati remanebunt in urbe, neque, nisi eâ vastatâ, eversâque, conquiescent. (*Nunc ita me --- numer. 27.*) Id confirmat exemplô summorû virorû (*n. 29. His ergo.*) Illustrat egregia similitudine à morbis sumpta. (*num. 31. Ut sæpè.*)

Peroratio triplicem complectitur Apostrophen. I. ad Senatores, quibus omne suum studium pollicetur ad extinguendam conjurationem. II. Ad Catilinam. III. Ad Jovem, ut patriam tueatur contra cives nefarios. (*Polliceor vobis, &c.*)

Motus hac oratione Catilina, discessit ex urbe. Cicero suum populo gaudium significat secunda oratione, probatque, optandum Reipublicæ, & utilem conjuratorum discessum fuisse.

Primò. Quia magis in urbe timendi erant, quàm extra urbem. Quod confirmat
enu-

enumerando illorum scelera per exclamationem, ethopœiam, congeriem, & alias triumphantis eloquentiæ figuras. Quo in loco digreditur ad eos refellendos, qui Tullii severitatem in ejiciendo Catilina incubabant. (*num. 12. At etiam sunt ---*)

Secundò. Quia facilè impiorum conatus, & arma opprimuntur ab exercitu Reipublicæ. Id ostendit eleganti comparatione copiarum, & militum Catilinæ, qui omnes obærat, parricidæ, ficarii, &c. cum copiis populi Romani. (*Exponam vobis --- num. 17.*) tum (*n. 18. Primum genus est ---*) (*num. 24. Instruite nunc.*)

In peroratione hortatur cives ad patriæ custodiam. II. Deorum auxilium promittit.--- (*Quæ cum ita sint. num. 26.*)

ARTICULUS V.

Tertia Catilinaria.

Cicero laudat suam in detegenda, & extinguenda conjuratione diligentiam, & conservatam à se Rempublicam prædicat: quod beneficium tamen cum referat acceptum superis, gratias illis agendas, & hunc

hunc diem solemnī supplicatione celebrandum svadet. Primam partem, & suam diligentiam, prudentiamquē declarat, enumeratīs splendidē variīs circumstantiīs detectæ conjurationis. Secundam ostendit, enumerando manifesta divinæ tutelæ in hoc negotio documenta.

ARTICULUS VI.

Quarta Catilinaria.

Comprehensi fuerant in urbe præcipui quidam conjurati, & in carcerem conjecti. Cæsar censebat, illos mitiore afficiendos poenâ: Silanus, morte mulcandos. Hujus sententiam Cicero amplectitur, & persvadet hoc argumento. Æquum est, cives convictos infandi sceleris, & cum Reipublicæ periculo summo conjunctos, morte mulcari. Duo poterant objici. Unum, esse crudelitatis, primarios cives necare. Alterum, difficile esse, viros nobilissimos extremô afficere suppliciô. Primum refellit, ac docet, improbos cives è medio tollere, non esse crudelitatis, sed lenitatis potius. Quod alterû caput spectat, ostendit,

dit, rem sibi facillimam fore. Tota oratio insigni artificiō tractatur, ne offendatur Cæsar; & Orator suas laudes cum patriæ charitate subtiliter miscet. Vicit ejus sententia: necati sunt in carcere conjurati.

C A P U T III.

Synopsis aliquot aliarum Ciceronis Orationum, præsertim in genere judiciali.

A R T I C U L U S I.

Oratio pro Rege Dejotaro.

Dejotarus, Rex Gallo-Græciæ, partes Pompeji secutus fuerat bellō civili. Victō Pompejō, rediit in gratiam cum Cæsare, quem tamen voluisse per insidias interficere, accusatur à Castore suo nepote, & Philippo Medico, Dejotari servo. Defenditur à Cicerone.

Callidè incipit à timore suo, & perturbatione, cujus causas affert; novitatem judicii de capite Regis, accusatorum indignitatem, quorū unus est Dejotari nepos, alter servus; Cæsaris personam, qui judex in suo periculo: deniq; ipsum locum; non enim agitur hæc in foro causa, ubi magnam

gnam Oratori fiduciam, & alacritatem præbet concursus populi, sed intrâ domesticos parietes, & in ædibus Cæsaris. (*num. 1. ad 7.*) Admiscet singulis per verbis aliquam Cæsaris laudem. Ita benevolentiam, & attentionem captat. Tertii exordii munus est, ut odium struatur in adversarios; id præstat (*à num. 7. ad 15.*) allatis causis, quibûs illos impulsos ad accusandum fuisse docet. Cæsaris denique fidem, & clementiam implorat, & inimicitias ejus priores, atque iram in Dejotarum sapienter mitigat.

Exordio subjicit narrationem, seu refutationem præjudicii gravis; nempe: quod in bello civili tulisset arma Dejotarus contra Cæsarem. Id quomodo gestum sit, narrat singulari artificiô, & excusat Regem. Primò, quia Senatui Pompejanas partes amplexo parendum putavit. (*numer. 11. Cum audisset.*) Secundò, deceptus est rumoribûs. Tertiò, cessit auctoritati Pompeji, qui cæteros omnes ante Cæsarem rerum gestarum gloriâ superavit. (*n. 12.*)

Quartò

Quartò discessit à Pompejo post Pharsalicum praeliū, opem Cæsari multis in rebus tulit, pro eo dimicavit, &c. (*num. 13. 14.*)

Confirmatio quatuor partes habet. (*Is igitur, &c. num. 15.*) In prima ostendit Orator, Dejotarum non struxisse insidias Cæsari. Primò, à persona Dejotari, qui nec tam sceleratus est, nec tam ingratus, nec tam demens, ut id consilii caperet. (*At credo. à num. 16.*) II. Ab ipso crimine, quod neq; aptè ad suspicionem movendam, neq; probabiliter confictum est. (*At quàm non modò, non credibiliter. Quàm festivè crimen contexitur! num. 19.*) III. Ab ipsa Dejotari, & servorum modestia, quiete --- (*num. 20. Obsecro, C. Cæsar, repete temporis illius memoriam. ---*)

Secunda pars confirmationis. Dejotarus contra Cæsarem exercitū non comparavit. (*num. 22. Reliqua pars accusationis.*)

Tertia. Non fuit alienò animò à Cæsare. (*num. 24.*) Probat à repugnantibus: pecuniam dedit Cæsari, ejus exercitum
Q
aluit,

aluit, excepit hospitio, &c. In triplici demum bello, Alexandrino, Pontico, & Africano, nulla re illi defuit. Refellit (n. 25.) quod adversarii jaebant Dejotarum verum quemdam protulisse in odium Cæsaris, imò adversis de eo rumoribus gestientem in convivio saltavisse. (*Quid deinde furcifer? quò progreditur? num. 16.*)

Quarta pars. Insectatio est adversariorum, quorum describit impudentiam, impietatem, crudelitatem, avaritiam; quorū calumnias refellit. (*num. 27. 28. usq. ad num. 35.*) Illud præcipuè deplorat, quod servi testimonium audiatur, & à comparatione amplificat. (*num. 30. 31. 32.*) Peroratio (*num. 35. ad. 43.*) tota in eo est, ut Cæsar Dejotaro concilietur.

ARTICULUS II.

Oratio pro Milone.

Gerebant inimicitias Milo, & Clodius. Obviā facti non procul Romā, pugnam iniērent, in qua cæsus Clodius. Milo accusatus fuit: quasi per insidias, & ex composito Clodium adortus, illum interfecisset.

fecisset. Cicero contrà ostendit, Clodium insidiatum esse Miloni, non Milonem Clodio. Cùm timeretur, ne quis tumultus existeret propter Clodii, & Milonis amicos, ad vim, & pugnam paratos, Pompejus à publicæ curam gerere à Senatu jussus, armatos milites in foro collocavit, quorū spectu Cicero vehementer est perturbatus. Hinc sumit exordium, & eos militesovere causæ suæ proficitur, hortaturque iudices, ut magno animo sint. Mox præiudicia quædam refellit, quibus Milo videbatur jam condemnatus à Senatu, & à Pompejo, imò populi voce, qui negabat, absolvi posse illum, qui hominem à se occisum fateretur. (*à num. 7. ad 24.*) Sequitur narratio. (*à num. 24. ad 32.*)

Confirmatio duas partes habet. Prima: Jure interfecit Clodium Milo, à quo sibi videbat insidias, & necem strui. Secunda: Cum laude interfecit; ergo est absolvendus, imò donandus præmiō.

Jure interfectus est Clodius: quia insidias Miloni struxit; non Milo ipsi, qui

neque insidiandi voluntatem habuit, neque facultatem: quippe nulla utilitate, neque odiō, neque indole ad vim comparata, fui impulsus ad cædem Clodii; cum Clodius istas omnes causas habuerit, ac præterea spem impunitatis. Denique ipse palam iactavit. Milonem brevè periturum. Deinde Clodius magnam habuit facultatem fruendi infidias, Milo nullam. Respondet tribus capitibus, quæ objici poterant: *Cui ergo victus est? Ec.* ac demum concludit (*num. 68.*)

Secunda pars confirmationis. Milo dignus est laude, qui Clodium interfecerit hominem videlicet sceleratissimum, pestem Reipublicæ. Ejus scelera enumerat: ampliat odium, quò illum populus prosequabatur adeò, ut excitare Clodium, non ab inferis, si fas, velit. Exemplis Græcorum complexionem ornat; ac demum divinæ providentiæ casum illum salutarem Reipublicæ assignat. Peroratio tota ad misericordiam composita; videtur in eam Tullius triumphare. Neque Milo multo
 Status

Status fuisset exiliô, si, quemadmodum est hæc oratio scripta, sic recitata fuisset. Verùm Orator, metu militum perculsus, titubanter, ac timidè dixit.

ARTICULUS III.

Oratio pro P. Quintio, & pro Sexto Roscio Amerino.

S. I.

Oratio pro P. Quintio.

Sextus Nævius, homo fraudulentus, & avarus, cùm pecuniæ summam non levem deberi sibi à Publio Quintio contenderet, eum vadatus est apud Prætozem. Diu vadimoniũ distulit Prætor, & Quintius interim itineris necessarii causâ, Romam discessit, relicto procuratore, qui vadimonium obiret. Nævius, absente Quintio, vadimonium præstat, postulatquẽ à Prætoze, ut condemnetur, tanquam vadimonii deserti reus, & ejus prædium, ac fortunas invadit ex edicto Prætoris, ut aiebat.

Cicero tria ostendit. Primũ, non debuisse Nævium postulare à Prætoze, ut

bona Quintii possideret; quia falsum est, debitam Nævio esse pecuniam, quam à Quintio repetit: Deinde; quia falsum est desertum fuisse à Quintio vadimonium. Secundum docet, bona Quintii ex edicto Prætoris non potuisse possideri; quia non fuit Quintius edicto Prætoris comprehensus. Tertiò probat, Nævium bona Quintii ex edicto Prætoris revera non possedisse; quia in ejus prædiū involavit prius, quàm edictum à Prætore pronuntiatum fuisset. Causa est in genere judiciali: quæritur enim, an Nævius Quintii bona ex edicto Prætoris possederit?

In Exordio, quod numeris decem absolvitur, deplorat Orator Quintii calamitatem, qui gratiâ Nævii, & Hortensii eloquentiâ opprimatur; implorat opem Judicum; queritur, quòd ipse priori loco, ac brevissimo temporis spatio cogatur perorare, &c. Exordio subjungit Narrationem (num. 11. Id, quò facilius--) Narrationi propositionem, & distributionem orationis (num. 36. Negamus, Ostendam primum, causam non fuisse, cur, &c.) Con-

Confirmationis prima pars. Nulla fuit causa, cur Nævius postularet à Prætorè, ut liceret possidere bona Quintii; quia nihil debuit Nævio Quintius; ab eo enim anno toto, & amplius nihil postulavit. An credibile est, hominem avarum, cui deberetur magna pecuniæ summa, tam diu fuisse tam quietum, tam modestum, tam sui juris immemorem, non ausum esse appellare Quintium, cujus nunc jugulum, & caput petit? Hoc miris modis facete amplificat. (*Quis tam dissolutus--- num. 37. Appellandi tempus non erat, &c.*) Urget dilemmate. (*num. 41. Restat ut--*) Probat secundò eandē partem; quia Quintius vadimonium non deseruit, quippe, qui ob iter necessarium Romā tunc abesset, ut multi testantur (*Ait esse num. 57.*) Insectatur pluribūs verbis Nævii crudelitatem, qui socium, &c. exuere bonis voluerit. (*Quid si debuisset, numer. 48.*) Amplificat graviter hunc locum à consuetudine proborum civium, &c. ab innocentia, & simplicitate Quintii.

Secunda pars confirmationis. Nævius non potuit bona Quintii possidere ex edicto Prætoris. Expendit Cicero, post idoneam transitionem, edicti verba singula, negatque, iis Quintium contineri; quippe, qui non latuerit, non solum verterit, &c. qui denique à suo procuratore defensus fuerit. (*Docui, quod primum pollicitus sum --- num. 60.*) Solitudinem, & inopiam Quintii dolenter exponit. (*num. 71. Quod si tum ---*)

Tertia pars confirmationis per dialogismum exponitur. Nævius bona Quintii non possedit ex edicto. (*Diffidebam --- num. 77.*) Probatur dilemmate. Si ex edicto possedit, necesse est, ut nuntius, qui lictores admonuit, ut dejiceretur de prædio Quintius, confecerit triduò sexcenta passuum millia; hoc enim intervallo Quintii prædium Româ distat; aut nuntius à Nævio missus fuerit ante edictum. Primum est impossibile, alterum improbum. Urget acriter adversarium: atque, ut in re manifesta, triumphat.

Pero-

Peroratio duas partes habet: enumerationem, five anacephalæosim in qua repetit argumenta, & probationes allatas (n. 86. *Ostendi, quàm multa.*) II. Affectum in sericordiæ erga P. Quintium, odii erga adversarios. Concludit obtestando Judicem (num. 99. *Itaque &c.*) Insignis est hac in oratione varietas, & copia figurarum, quarum nomina, usum, exempla protulimus in tertia hujus libri parte, cap. 2. & quas peritus Magister Candidatis Eloquentiæ singillatim edisseret.

§. II.

Oratio pro Sexto Roscio Amerino.

Occisus fuit Romæ Sextus Roscius Sexti hujus Roscii pater. Ejus bona proscripita, & empta sunt à Chrysogono, nobili, potente, & avaro cive. Erucius Caufidicus Sextum Rosciū accusavit patricidii; defendit Cicero, nec modò innocentem probavit esse, verum etiam reos accusatores. Quæstio judicialis est, an Sextus Roscius patrem occiderit?

Exordium. Excusat audaciam suam

Q5

Cicero,

Cicero, qui contra opes, & potentiam Chryfogoni Roscium defendendum suscipiat, dum tot alii Oratores egregii tacent, cum ipse neque ætate provectus, neq; in foro, causisque sit versatus. Vocat in invidiam adversarios, Judices reo conciliat: quæ munera sunt exordii.

Narratio ducitur (*a num. 14. Atque ut-*) Exponit (*num. 27.*) Consilium adversariorum de accusando S. Roscio parricidii, (*Quod is simul---*) Et eorum crudelitatem graviter insectatur (*num. 29. Quid primum---*) Auget comparatione cum facto Caji Fimbriæ.

Confirmationis prima pars. Sextus Roscius non occidit patrem: tractatur per argumentationē. Ille non occidit patrem, qui nullam habuit causam occidendi patris. Probatio propositionis. Quia tantum scelus sinè gravi causa suscipi non potest. Atqui nullam habuit causam parricidii Sextus Roscius, neq; ex parte sua, qui non est sceleratus, audax, libidinosus, &c. neque ex parte patris, cui non erat invisus.

Solvit

Solvit nonnulla, quæ objiciebat accuſator, qui Roſcium patri inviſum ideo probabat eſſe; quia illum ruri diſtinebat, & removebat ab urbe; quia illum exhæredare cogitabat. (*Occidiſſe Patrem n. 37.*) Ridet ineptiam accuſatoris, qui tam futilibus utatur argumentis (*Nemo noſtrum eſt--- num. 55.*) Complexionem ratiocinationis aſſert (*num. 61. De parricidio---*) & multa de parricidii gravitate diſſerit. Exornat hunc locum communem exclamatione, diſtributione, &c. (*Quanto majores noſtri, num. 70.*)

Eandem primam confirmationis partem altero probat argumento, quod explicat per dilemma oratorium. Non occidit patrem S. Roſcius; quia nullam ejus occidendi facultatem habuit. Transiſſio per conſeſſionem (*num. 73. Eſto cauſam---*) Dilemma eſt ejusmodi. Vel per ſe occidit, vel per ſervos, aut ſicarios: neutrum dici poteſt. Per ſe non occidit, quia Romæ non erat. Non per ſicarios, quos non novit homo ruri aſſiduus, & frugi: non per

servos, quos in quæstionem dari ultro postulat, & obtinere per adversarios non potest. (*Reliquum est--- num. 77.*)

Confirmationis altera pars. Adversarii Sextum Roscium occiderunt; quia occidendi magnam causam habuerunt, nempe utilitatem. Ratiocinationem Cicero sic informat. Illi dicendi sunt potius occidisse Roscium, qui magnas ex ejus nece utilitates adepti sunt. Propositionem probat celebrî dictô Cassii (*num. 84. L. Cassius---*) Assumptionem ostendit enumerando tum opes S. Roscii, quibus inhiabant; tum eorum avaritiam, & audaciam. (*In hac enim. numer. 86.*) Complexionem ornat antithesi (*Restat Judices--- num. 88.*)

Eandem secundam confirmationis partem probat eleganti inductione rerû, quæ eadem Roscii consecutæ sunt; ex quibus concludit, majorem occidendi facultatem adversariis fuisse, quàm ipsi Sexto Roscio. (*Videamus nunc--- num. 92.*) Sunt autem illæ res; prima, audacia T. Roscii, unius ex adversariis, qui palàm cum accusatore sedebat.

sedebat. Secunda nuntius cædis magna celeritate factus Roscio Capitoni (*num. 96. Quis primus---*) Tertio, Capitonis perfidia in fallendis legatis ad Syllam missis (*num. 109. Venit in decem.*) Quarto, quaestio de servis (*num. 119. Dixi jam antea.*) Quinto, Chrysogoni potentia, & avaritia, quem ita insectatur, & Syllam, ut utrumque gravius lædere caveat.

Peroratio incipit (*num. 142. Verum hæc.*) In ea & odium in adversarios, & commiserationem in Roscium egregie struit.

ARTICULUS IV.

Oratio pro Q. Ligario.

Oratio pro Q. Ligario tota subtiliter, & acutè tractatur. Causa quippe lubrica, & difficilis, in qua Cæsar ipse de injuria, quæ dicitur illi facta, Judex est. Q. Ligarius præerat Africæ, cùm ortum est civile bellum inter Pompejum, & Cæsarem. Pompeji partes amplexus, repulit ex Africa Q. Tiberonem, qui profitebatur, in eam se venire, ut eandem Cæsari traderet. Accusatur à Tiberone: Primò, quòd

quòd repulsus injustè fuerit ab Africa per Ligarium. Secundò, quòd Ligarius Pompeji partes fuerit secutus. Tertiò, quòd infensus fuerit Cæsari.

Concedit Cicero, Ligarium in Africa fuisse, idq; in exordio statim profitetur; at nihil ab eo factum iniquè in Africa ostendit in narratione (n. 2. *Q. gitur Ligarius.*)

Confirmatio. Nihil contra Cæsarem molitus est Q. Ligarius, sive cùm in Africam Legatus profectus est, sive cùm eam administravit, sive postquam civile bellum exarsit, & Varus contra Cæsarem Africam occupavit. Retorquet crimen in ipsum Tuberonem; qui potiore jure dicendus est infensus fuisse Cæsari, quàm Ligarius; quippe, qui & in acie Pharsalica contra Cæsarem pugnaverit, & exclusus Africâ, suas querelas ad Pompejum detulerit.

Ejus crudelitatem multiis verbis exagitat, & à Cæsaris clementia amplificat. Hæc potior, & præcipua pars confirmationis est. Tertiam, nempe quòd Pompeji
partes

partes secutus fuerit Ligarius, insigni artificio tractat (*num. 17. Ac primus aditus---*) Pompejum, & Pompejanos excusando, Cæsaris clementiam, & moderationem victoriæ commendando, id quod in peroratione illustrius, acriusq; facit (*num. 29. Itaque num tibi---*) Profert illustrissimos viros, qui pro Ligario deprecantur (*num. 34. Videsne---*) Vicit Cicero, & causam obtinuit.

ARTICULUS V.

Oratio pro Cnejo Plancio.

CUM Ædilitatem simul peterent Plancius, & Laterensis, Plancius eam adeptus est, rejectus Laterensis, qui ratus, injuriam sibi factam, accusavit Plancium, quòd largitione populum corrupisset. Quæstio igitur est in genere judiciali: an Plancius reus sit ambitus, an populi suffragia malis artibus venatus fuerit.

In exordio conciliat benevolentiam Judicum Plancio, laudatque ejus in se ipso Cicerone tutando, cum exularet, fidem, tum integritatem vitæ, &c. Adulatur obi-

ter

ter Laterensî, cujus amicitiam retinere se velle profitetur (*n. 2. Sed mihi in causa--*)

Confirmationis duæ sunt partes. Prima: Rectè, ac jure obtinuit Plancius Ædilitatem, quamvis nobilitate sit inferior Laterensî. Primò, quia in comitiis non semper dignitas candidatorum spectatur; sed populus, quibus collibitum est, favet, ac sæpè gratiâ, precibus, temeritate, non judiciò, & veritate ducitur (*Non enim comitiis --- num. 9.*) breviterq; carpit Laterensis negligentiam, & superbiam in hoc Magistratu petendos. Secundò, quia Plancius est Equestris Ordinis, cui Ordini semper Ædilitas patuit. (*n. 17. Quid si populi ---*) & certis de causis, quas enumerat, (*num. 19.*) plura tulit meritò, ac facile suffragia Plancius, quàm Laterensis. Addit varias virtutes Plancii, & egregias dotes, quibus populum jure sibi devinxit, modestiam in licentia militari (*num. 17. Vitia mehercule---*) Prudentiam, & æquitatem in tribunatu, & Quæstura (*num. 28. In Macedonia ---*) Item in urbe. (*Tribunus ple-*

plebis---) Item domi (*Omitto illa---*) Deniq; levia quædam refellit, quibûs Plancium Ædilitate indignum probare Latentis contendebat. (*Hunc tu vitæ---num. 30. Pater verò---num. 31. Asperius, inquit---num. 33.*)

Secunda pars confirmationis. Adversarius crimen ambitûs probare non potest. Accusat enim Plancium lege Liciniâ, quæ in eos candidatos lata est, qui sodalitia conflaverint, & coitiones, ac cœtus tribulium, quorum suffragiis niterentur ad honorem obtinendum; at nihil eorum probat à Plancio factum esse. Abutitur autem eâ lege; quia dat illa potestatem accusatori eligendi, ex quacunque libuerit tribu, Judices, quod est acerbissimum. Debebant, inquit Cicero, sumi Judices ex tribu Terentina, cui probè notus est Plancius, non ex aliis tribubus, quibus est ignotus. (*Ego Plancium. num. 46.*) Confirmat hoc ipsum, docetque bonis artibûs, & civilibûs officiis devinctas à Plancio tribus; quia binis comitiis Ædilis est factus, &c. (*num.*

50. *Venio jam--*) Refellit varia crimina, quæ Cassius accusatorum alter objiciebat Ciceroni, & Plancio (*usque ad num. 72.*) quô refutat quædam sibi objecta privatim à Laterensi, & suas laudes libenter, ac liberaliter admiscet (*Respondebo tibi---*) Ad extremum operam sibi à Plancio navatam prædicat, cùm Româ pulsus fugit in Macedoniam, ubi eum Plancius omnî officiô prosecutus est. Inde arripit occasionem obtestandi Judices in peroratione, quæ plena est affectûs suavissimi, & sinè lacrymis audiri non potuit, ac ne legi etiamnû potest. (*O excubias tuas! --n. 107.*)

ARTICULUS VI.

Oratio pro L. Muræna.

CUM L. Muræna designatus fuisset Consul in sequentem annum, accusatus est de ambitu à Sèrvio Sulpitio Murænæ competitore, & repulsam passio: item à Marco Porcio Catone; demum à Cnejo Posthumio: defensus est ab Hortensio, & Cicerone.

Exordium. Consul Cicero Murænam,
amicum

amicum suum, & Consulem designatum, quem Superis commendavit, nunc accusatum, commendat Judicibus. (*Quod precatus sum---* num. 1.) ubi capiat præclarè Judicum benevolentiam, eorum potestatem comparando cum Deorū potestate. Altera pars Exordii versatur in refutandis adversariis, qui negabant, Murænam à Cicerone defendendum esse. Non est re-
ctum, inquiebat Cato, defendi Consulem reum ambitus à Cicerone Consule, qui legem de ambitu prudentissimam tulit, qui tam severè Consulatum gessit. Huic respondet (num. 3. *Et primum---* usque ad num. 7.) quo lenire conatur Sulpitium graviter conquerentem, quòd oblitus amicitiae Cicero Murænam contra se defendat. Ubi observa Oratoris artem; cujus est amoliri statim omnia, quæ minus attentos, aut benevolos facere possunt auditores.

Tria in Muræna reprehendebant accusatores; vitam Murænae, dignitatem, & ambitum. Iisdem vestigijs insistens Tullius,

Ilus, docet L. Murænam in vita reprehendendum non esse, cujus probitatem maximè in Asia, pietatem erga parentes, labores, triumphũ commemorat; ac præcipuè diluit conviciũ eidem objectum à Catone, qui saltatorem illum appellaverat. (*num. 13.*)

II. Docet, non esse contemnendam Murænae dignitatem, parem illam esse nobilitati Sulpitii (*num. 14. Nihil igitur-*) Parem ambo Quæsturā sortiti sunt. (*Quæsturam unā ---*) Imo superior est Muræna, & vincit Sulpitium arte, & professione. Sulpitius est Jurisconsultus, Muræna in bellis versatus; ars verò militaris longè præstat juri civili, & ad Consulatum obtinendum multò est utilior (*numer. 19. Reliqui temporis --- Et num. 30. Duæ sunt ---*) Artem utramque, & scientiam belli, ac juris lepidè comparat. Addit (*n. 37.*) nonnulla, quæ Murænae profuerunt in petitione Consulatus, ut suffragia militum. (*Sed tamen---*) Ludorum magnificentia (*num. 39.*) Administratio Provinciæ

vinciæ (num. 41. *Sed hæc sanè.*) Deniq;
ratio ipsa petendi Consulatus (num. 43.
Et quoniam.)

Tertia pars Confirmationis. Nihil com-
misit Muræna contra legem ambitûs (n.
54. *Nunc mihi totius - - -*) In ea parte
festivè Catonem exagitat, præmissâ ejus
laude, (num. 58.) & petitâ quasi à Ju-
dicibus veniâ liberius dicendi. Hæc præ-
fatus, jocatur bellè in Catonis austerita-
tem, ac totam Stoicorum disciplinam, ne-
gatque, idcirco reum esse ambitûs Muræ-
nam, quòd habuerit Sectatores, ediderit
spectacula, prandia populo præbuerit, &c.
(à num. 58. ad 78.) ibi, velut amotò
jocò, Judices monet de nefario Catilinæ
consilio, cui ut fortem, & strenuum Con-
sulem opponant, hortatur. (num. 85.
Quid tandem fiet--)

Talem futurum Murænam pollicetur
in peroratione, in qua etiam excitat Judi-
ces ad commiserationem ab adjunctis, &c.
(à num. 86. ad 90.)

ARTI-

Synopsis Orationum
ARTICULUS VII.

Oratio pro P. Sylla.

Accusabat Syllam L. Torquatus, quòd in patriam cum Catilina conjurasset: defendit illum Cicero, redditq; in exordio rationem, cur, cum alios conjuratos accusaverit, Syllam defendat, quem scilicet non esse conjurationis reum comperit.

Confirmatio duas partes habet. Primã; non conjuravit Sylla; quia id nullò idoneò probatur argumentò. Tractatur per inductionem, sive enumerationem argumentorum, quibûs probare conabantur adversarii, Syllam conjurasse. Primum est, Testimonium Allobrogum: refellitur subjectione, & dialogismò (*numer. 36. Ab Allobrogibus nominatum.*) II. De tabulis publicis corruptis (*num. 40. Exclusus--*) Paulisper digreditur (*num. 47.*) objurgatq; acriùs Torquatum (*Fero ego te--*) ac statim oratione mitiori placat. (*num. 48. Neque verò.*) III. Judicium Cornelii. IV. De Cincio in Hispaniam misso, ut eam perturbaret. (*At enim Cincius,*

olus. numer. 56.) V. De Pompejanis ad
conjuratorem impulsis à Sylla, (*n. 60.*
Jam verò.) VI. De Cæcilio, fratre Syllæ,
qui cum videret ereptum fratri à Torqua-
to Consulatum, rogationem tulerit de eo
in Consulatum restituendo. (*At enim n.*
67.) VII. Argumentum, quod in sua qua-
dam epistola Cicero numeraverit Syllam
inter conjuratos, ironica responsione elu-
ditur. (*Hic tu epistolam -- num. 67.)*

Secunda pars Confirmationis. Non con-
juravit Sylla: quia ejus mores, & ante-
acta vita repugnant tanto sceleri. Tracta-
tur per ratiocinationem. Qui conjurat in
patriam, consentaneos tanto crimini mo-
res habet. (*Neque enim --- num. 69.)*
probat propositionem exemplis (*num. 70.*
Circumspicite) Atqui Syllæ mores, &
vita repugnant huic sceleri. Probatur as-
sumptio enumeratione illius virtutum.
(*Agedum, conferte. num. 72.)* Comple-
xio habetur (*num. 75. Non, inquam, ca-*
dit ---) Subjungit Confirmationi Refuta-
tionem geminam: unam, de quæstionibus,

ac tormentis fervorum, quæ minitatur adversarius; alteram, de accusatis Confularibus, &c.

Peroratio egregia est, in eaque calamitatem Syllæ, crudelitatem adversariorum amplificat. (*Quamobrem vos, num. 86.*)

PARS SEPTIMA

De modo scribendæ Epistolæ.

CAPUT I.

Dotes, & Partes Epistolæ.

INter Epistolæ dotes non immerito recensetur brevitās prudens, & argumentō consentanea. Deinde forma dicendi pressior, & magis concisa, finē periodorū ambitu numeroso. Denique sermo familiaris, & quotidiano propior, nativo quodam lepore conditus, absque pigmentis, & oratorio fuco.

Partes Epistolæ sunt eadem, quæ Orationis cujuslibet; verū breviores, & quædam occultæ: Exordium, Confirmatio, Refutatio, & Epilogus. Interdum adhibetur narratio, si res postulat, ipsiq; exordio inseritur, aut subicitur.

Exord.

Exordium ferme ducendum ab aliqua circumstantia temporis, loci, personæ, ac potissimum rei, & causæ, propter quam scribitur. Nonnunquam est abruptum, nempe in vehementiore aliquo affectu doloris, gaudii, admirationis, &c.

Cum Epistolæ omnes revocentur ad unum aliquod è tribus dicendi generibus, Confirmatio peti debet ab iis locis, qui proprii sunt generis demonstrativi, judicialis, aut deliberativi, de quibus totò istò libellò fusè dictum est. Recensuimus Parte. VI. Progymnasmate VI. varias Orationum formas, & classes, ad quas vulgò revocari possunt Epistolæ: quæ ferè sunt gratulatoriæ, consolatoriæ, monitoriæ, ob- jurgatoriæ, commendatitiæ, apologetiæ, &c. singulis ejusmodi generibus quænam convenient argumenta, quæ structura sit adhibenda, diximus eodem locò. Restat, ut exempla quædam è Tullio, Plinio, Seneca proferamus.

C A P U T II.

Exempla Epistolarum è Tullio sumpta.

R

Ne

NE mole nimia laboret hic libellus, cujus pretium non leve brevitatis est in tanta rerum copia, satis habebimus exempla quædam Epistolarum decerpere ex primis Libris Epistolarum Ciceronis ad Familiares, & earum structuram paucis indicare.

Primus Liber Epistolas ad P. Lentulum continet, easque ferè omnes unius generis, & modi, nempe *narratorias*, sive *nuntiatorias*. Rex Ægypti fuerat pulsus regnò à sorore: Roma restituendum censuit. Lentulus, & Pompejus ambiebant hanc Regis restituendi provinciam. Cicero favebat Lentulo, cui multum debere se profitetur initio primæ Epistolæ: (*Ego omni officio, &c.*) Tertia Epistola est commendatitia. (*Aulo Trebonio.*) Exorditur à causis, quibus adductus fuit ad commendandum Trebonium. In clausula patrocinium Lentuli amico petit. Quinta excusationem habet, quòd Lentuli negotia parùm promoveat: deinde consolationem, & cohortationem, ut fortè animò sit; pollicetur,

licetur, se nullò locò ipsi defuturum (*Tamet si ---*) Sexta idem argumentum, sed majori brevitate, prosequitur. (*Quæ gerantur.*) Initiò septimæ excusat se Lentulo, quòd rariùs ad eum scribat: mox variis Lentuli litteris respondet. (*Legi tuas litteras.*)

Secundi Libri Epistola prima duas partes habet: prior excusationem continet, quòd rariùs ad Curionem scribat: posterior cohortationem ad studium virtutis, & gloriæ. (*Quamquam me---*) Epistola secunda tribùs continetur partibùs: in prima consolatur Curionem de morte patris, significando suum de illa dolorem: (*Gravitate---*) In secunda (quam partem nonnulli dividunt à prima, & peculiarem, tertiamque esse volunt Epistolam) eidem svadet, ne munera gladiatoria edat in patris funere. In tertia cohortatur illum ad virtutem. Sexta Epistola, (*Nondum erat auditum---*) est petitoria, sive commendatitia, sed paulò accuratior, & in qua partes omnes bonæ epistolæ rebùs ordine

dispositis, observare licet. Petit à Curione, ut Milonem creandum Consulem curret. In exordio causam affert, cur citò miserit epistolam: (*Magnitudo rei fecit, &c.*) Sic attentionem excitat, & animum Curionis præparat. Deinde benevolentiam ejusdem aucupatur eleganter modestiâ petendi, & verecundiâ, (*Grave est---*) & à suo remunerandi studio, (*Neque enim.*) Subjicit propositionem & argumentum epistolæ (*Ego omnia---*) Petitionis causas affert. Primò rei, quam petit, honestatem. (*Neq. verò cuiquam---*) Secundò facilitatem rei conficiendæ. (*Hunc te unum--*) Tertiò, æquitatem petitionis. (*Si me memorem---*) Quartò, gratum animum, & suum, & Milonis. Concludit hīs verbis. (*Unum sic habeto.*)

Præclara quoq; est ejusdem Libri epistola decima sexta (*Magno dolore---*) Quâ respondet M. Cœlio, cujus Epistola ultimam libri octavi proximè antecedit, ab his ducta verbis: (*Exanimatus sum.*) Victus fuerat à Cæsare Pompejus acie
Phar-

Pharsalica. Cicero dicebatur velle Pompejum, licet victum, sequi, relicto Cæsare, ac bellum urgere. Idem cum Coelius audivisset, illum hortatus orat gravissimis litteris, ne faceret, utque ab armis discederet, svaserat in ea, quam diximus, epistola octavi libri. Respondet Cicero, sibi planè ita deliberatum esse, ac rumores de se dissipatos acriter confutat, & cur pacem amplecti statuerit, explicat.

In decima octava svadet Thermo, ne decedens provinciâ, eam relinquat gubernandâ legatis suis potius, quàm suo Quæstori. Rationes duas potissimum affert. Primò, quia erit ea gravis ignominia Quæstoris, si videat sibi præferri legatos. Secundò, quia nocere multum Thermo nobilis Quæstor, licet adolescens, potest. Exordium ad captandam benevolentiam bellè comparatum est. (*Officium meum--*) Concludit, amicitiam significando, quâ impulsus scripsit. (*Quæ mihi---*)

Tertii libri epistola prima continet maximè laudes Phariæ cujusdam, quem Ap-

pio commendat: ipsumque Appium non parcè laudat. Est commendatitia: (*Si ipsa Resp.*) Epistola secunda, quæ incipit, (*Cum & contra---*) in magna brevitæ multum elegantiae, ac perspicuitatis habet. Successurus erat Appio in regenda provincia; petit ab eo, ut eam sibi tradat quàm maximè aptam, & explicatam. Post exordium, in quo suam erga Appium amicitiam profitetur, propositionem epistolæ, & petitionem suam exponit. (*A te maximo-pere---*) Rationes ducit ab honesto, utili, necessario. Gratum in epilogo animum, & sua vicissim officia promittit.

Scripserat Appius ad Ciceronem durioribus verbis, & quædam illi objecerat. Ea refellit Cicero epistolâ ejusdem tertij libri septimâ, cujus initium est: (*Pluribus verbis ad te---*) Quædam excusat mollior, alia graviter, & liberè arguit: nonnulla eruditè, sapienterquè diluit. Idem argumentum, idem stylus est octavæ: at in nona (*Vix tandem legi, &c.*) superiorum litterarum acerbicatem quandam excusat,
& ma-

& magnam reconciliatæ gratiæ significationem habet. Quædam sub finem ab Appio humaniter petit. In decima consolatur Appium permanentem de triumpho ipsi negato. (*Cum est ad nos allatum---*) usque ad hæc verba (*Illud pugna--*) Ac primò quidem suum dolorem de Appii molestia significat. Subjicit spem ulciscendæ injuriæ: deniquè promittit singulare studium in Appii dignitate defendenda.

In altera ejusdem epistolæ parte purgat se de suspitione quadam Appii, cui persuasum fuerat impeditam à Cicerone fuisse legationem, quæ Romam ad laudem Appii mittebatur. (*Significatur in tuis litteris---*) Refellit accuratè hanc suspitionem à præteritis suis erga Appium officiis, ab ejus persona, ab absurdo, & repugnante, ab inutili, & pernicioso, à necessaria, quam habere debet cum Appio, conjunctione, à Pompeji persona, cujus filius habebat uxorem filiam Appii. Utitur maximè duplici dilemmate: aut clam impedivi rogationem, & inimicum tibi

me sum professus, aut palàm, atqui, &c. Tum: vel me virum probum esse censes, vel nequam, & astutum? Si probum, nihil in me perfidiosum, & fallax in amicitia debes agnoscere: sin autem me astutum, & callidum libet fingere, &c.

Initium epistolæ undecimæ (*Cùm essem in castris.*) est plenum suavissimæ gratulationis. Lætatur Appiô absolutô, quem inimici crimine Majestatis, & ambitûs accusaverant. Idem argumentum tractat Epistolâ 12. (*Gratulabor.*) Sub finem excusat sese, quòd passus sit filiam suam Tulliolam collocatam esse Dolabellæ, inimico Appii. Id verò affirmat absente se, & insciente factum: & arte multa delinire, ac placare amicum studet. Liber quartus insigniores epistolas sex habet, duas consolatorias: tertiam nempe, (*Vehementer te esse, &c.*) & quintam (*Posteaquam.*) illam Ciceronis, hanc Servii Sulpitii, elaboratam perquam affabrè, ac per omnes consolandi locos accurate ductam, adeò, ut vix de Latinitatis elegantia concedat ipsi Tullianæ. Ter-

Tertia ejusdem generis est ordine decima tertia ad P. Nigidium Figulū, quem consolatur, quòd patriā careat. (*Querenti mihi, quid---*) Sequentes epistolæ svaforiæ sunt magnam partem, & hortatoriæ ad M. Marcellum scriptæ, cui persvadere conatur, ut Romam redeat, ac victoris Cæsaris clementiā fruatur. Præcipuæ sunt, septima, (*Etsi eo te, &c.*) Item nona, in qua eundem urget, ut Romam veniat quamprimū. Secutus Ciceronis consiliū Marcellus Romam properabat, cū in urbe Græciæ interfectus est ab amico proditore, ut Ciceroni Sulpitius narrat epistolâ 12. (*Etsi scio non ----*)

Libri quinti prima epistola Metelli est ad Ciceronem atrox, & eò acerbior, quò brevior, cui Tullius respondet pluribûs verbis humanioribûs in epistola secunda, quâ planè se purgat, ac vacare culpâ docet. (*Si tu, &c. scribis ad me---*) Haud minùs impigrè, ac sedulò commendat se, ac sua officia Crasso in epistola octava, (*Quantum meum---*) ejusque varias su-

spiciones, & criminationes diluit, ac suam in amicitia tuenda constantiam pollicetur.

Commendaverat ei, nescio, quid Vatinus, cujus est epistola ordine decima: respondet sequentibus litteris breviter, amicè, candidè. (*Grata tibi---*) Epistolam 12. ipse Cicero laudat, ac sanè digna est, quæ laudetur, & legatur tota, nam longior est, quàm ut exscribatur. Misit illam ad L. Lucejum, celebrem id temporis historicum, quem rogat, ut res à se in Consulatu gestas memoriæ, ac posteritati prodat. (*Coram me tecum---*)

Epistola 13. pulcherrimis verbis, & sententiis abundat. Respondet Lucejo Tullius, cujus litteras consolatorias acceperat. (*Quanquam ipsa ---*) Pulcherrima quoque, & omnibus Eloquentiæ pigmentis culta est, quæ sequitur, (*Etsi unus---*) in qua Titium consolatur de filii morte. In decima quinta consolatur Sestium de irrogato ipsi exilio, utq; casum hunc fortiter ferat, hortetur. Eandem constantiam in exilio fortiter tolerando syadet Fabio
Epi-

Epistolâ 16. (*Etsi egomet--*) Hortatur in decima septima Rufum, ut partes Pompeji sequatur: & in ultima Mescinium, ut literarum studiô tædium malorum præsentium leniat. (*Gratæ mihi---*) Sunt illæ omnes litteræ plenæ rerum, & sententiarum, quales è Stoicorum disciplina Tullius hauserat, à Christianis moribus, & præceptis longè disjunctas.

Operæ pretium foret proferre nonnullas Plinii, nec non Senecæ epistolas, in quibus Romana spirat amoenitas, & elegantia pari eruditione conjuncta, si operam hanc Typographi festinatio, & istius libelli brevitās ferre posset. Satis nobis in præsentia fuerit digitum quasi ad fontes intendisse. Intelliget Rhetoricæ Candidatus impiger ex hoc veluti specimine, de Tullianis litteris sumpto, quæ sit ars, & ratio Epistolæ conscribendæ, sin verò inducat animum è reliquis Tullii libris aliquot selectas id genus epistolas in patrium sermonem vertere, deinde, spatiô interpositô, easdem latinè reddere: næ ille Tul-

lianam elegantiam, ac nitorem brevissimo tempore assequetur. Quòd si earundem literarum conficiat analysim, & summa capita, sententiasquæ exordii, confirmationis, & perorationis, ordine digerat, deinde materiam hanc informem, & ossæam veluti compagem verbis idoneis, tanquam carne, vestiatur: demum, quod ipse scripserit, cum Epistola Tulliana, & exemplari suo comparet, Ciceronianum paulatim combibet stylum, & aliis, à quibus doceatur, magistris, ac libris facile carebit.

C A P U T III.

Formulæ varii generis Epistolarum.

Suadendi Formulæ.

Quanquam te pro animi tui akitudine non arbitror monitis & præceptis egere, ut tamen me quoq; de dignitate tua cogitare intelligeres, putavi hæc pauca ad te scribi oportere. Quod certè amore impulsus feci, non quo prudentiam tibi ostentarem meam, quod esse arrogantis videri

deri possit, sed potius ut meae erga te observantiae, ac voluntatis significationem aliquam facerem. Nam & dignitati tuae quam honestissimis optimarum artium studiis parasti, mirabiliter faveo, & nullum meum in te officium praeteriri sine gravi culpae reprehensione posse mihi persvasdeo, &c.

Quod Alexander Rex *inviētissimus* sibi permisit, qui cum munera sua sperni à Zenocrate Philosopho intelligeret, respondisse fertur: Zenocrati quidem Regis Alexandri munificentiam opus non esse, sibi tamen propè esse necessarium, ut liberalis in Zenocratem videatur. Idem mihi vel ad gratiam, vel ad hujus temeritatis veniam profuturum puto, ut quanquam nullis meis consiliis egeatis, ego tamen officii mei putem, quæ ad dignitatem Reipublicæ pertinebunt, vos commonstrare.

Etsi consilium facilius capere, quam aliis dare possum, vereorq; tibi homini summam prudentiam, summò in eniò prædicto quidquam aut suadere, aut dissuadere, re,
cum

cùm amorì in te meo sim obsecutus, tuo videar iudicio diffidere, malo tamen pueriliter curiosus videri, quàm ulla in officiorum parte negligens, quo faciliùs qui cursus rerum, qui exitus futurus sit, ex me quoq; scire possis.

Si ad aliorũ consilia rationes tuas conformare velis, hoc tibi agendum censeo, ut omnia quæ dignitatis, quæ laudis, quæ gloriæ plenissima sunt, tibi in hoc vitæ curriculo non solùm imitanda, sed & percipienda proponas.

Non dubito quin ipse ad omnem animi prudentiam cùm natura, tum studio satis sis informatus, tibi tamen svadeo, vel etiã moneo, &c.

Ego quanquam non modo nihil mihi assumam, in quo dissentire tu à me possis, sed etiam, si à te quidquam mihi concedatur planè remittam: hoc tamen tibi svadere audeo, &c.

Dissuadendi Formulae.

Cum omnes benevolentiae comparandæ causa benefici esse debeamus, facis incivi-

civiliter qui nullâ operâ, nullis commoditatibus laboranti amico opitulari velis.

Si prudentis est hominis in loco & tempore ad aliorum se voluntates conformare, vide an liberaliter agas, qui ab optimi & fidelissimi hominis gratia nulla iusta odii causâ impulsus deflectas.

Imprudenter tu quidem & inciviler agis, si in amicitia colenda eam habes rationem, ut utilitatem potius, quàm officia spectare videaris; & proinde in retinenda amicitia semel constituta sis negligentior.

Sejunge te, quaeso, aliquando ab iis, quibus te non tuum iudiciû, sed temporum vincula conjunxerunt.

Hortandi Formulæ.

TE hortor, ut omnia gubernes, & moderare prudentiâ tuâ, ne te auferant aliorum consilia; Nemo est, qui tibi sapientius suadere possit, te ipso: nunquam labere, si te audies. Non scribo hæc temerè, cui scribam video.

Quamobrem omnibus officiis amicitiae diligenter à me, sancteq; servatis, nè hoc
quidem

quidem prætermittendum esse duxi, te ut adhortarer, rogaremq; &c.

Illud te extremum & oro & exhortor, ut tanquam Poëtæ boni, & actores industrii solent, sic tu in extrema parte & conclusione muneris, ac negotii tui diligentissimus sis.

Oro, obtestorq; te pro nostra vetere conjunctione ac necessitudine, proq; summa mea in te benevolentia, & tua in me pariter, ut &c.

Tu velim animo sapienti, fortiq; sis, ut tua moderatio, & gravitas aliorum infamet injuriam.

+ Te ipsum moneo (quanquam non eges consiliò, quò vales plurimum: tamen & summi gubernatores in magnis tempestatibus à vectoribus admoneri solent) hunc tuum apparatus, tamq; præclarum, nè ad nihilum recidere patiâre.

Quid sit forti atq; sapienti homine dignum, quid gravitas, quid altitudo animi, quid ante acta vita tua, quid studia, quid artes, quibus à pueritia floruisti, à te flagitent, tu videbis.

Hor-

*Hortandi ad mittendum literas**Formule.*

TU tamen velim, nè intermittas, quo ad ejus facere poteris, scribere ad me, etiam si rem, de qua scribas, non habebis, semper enim aliquid afferunt tuæ literæ.

Tu ad me velim, quàm sæpissimè scribas, atque magis, quod præterea nemo scribit, ac si omnes, tuas tamen maximè expectarem. Tu mihi etiam si nihil erit, quod scribas, tamen, id ipsum scribas velim, dummodò nè his verbis.

Velim quàm sæpissimè tecum per literas colloquâre, etiam si rem, de qua scribas, non habebis.

Quoties habebis, cui ad me des literas, nolim prætermittas.

Cum imprimis tuas literas desiderem, noli committere, ut excusatione potius expleas officium scribendi, quàm assiduitate literarum.

Dehortandi Formule.

PER fortunas tuas, per liberos te oro, atque obsecro, nè quid gravius de salute & incolumitate tua consulas. Rogo

Rogo ad extremum, nè usq; eo auctoritatem meam despicias, gratiamq; nostram contempnas, nevè injuriis afficias.

Nolite animum meum debilitare tum luctu, tum etiam metu commutatae vestrae voluntatis erga me.

Hanc, quaeso, pro singulari animi tui sapientia reprime famam, atque effice, nè, quod non curas, curare videaris.

Consolandi Formula.

E St omninò difficilè non graviter id ferre; Sed tamen animos nostros maximis in rebus gerendis, & sustinendis exercitatos frangi, & debilitari molestiâ non oportet. Quoniam molestissimè homines ferre debent, quæ ipsorum culpa contracta sunt.

Ego tibi hoc confirmo, etsi, levis est consolatio ex miseriis aliorum, nihilo te nunc majore in discrimine esse, quàm quævis aut aliorum, qui discesserint, aut eum, qui remanserint. Sed hæc consolatio levis, illa gravior, quâ te uti spero, ego certè utor. Nec enim dum ero angar ulla re,
cum

cum omni vacem culpâ: & si non ero, sensu omni carebo.

Tu fac habeas fortem animum, quem semper habuisti. Primum ob eas causas, quas scripsi: Deinde quod ea de Republica semper voluisti, atq; sensisti, ut non modo secunda sperare debeas, sed etiam si omnia adversa essent, tamen conscientia & factorum, & consiliorum tuorum, quæcunq; acciderint, fortissimô & maximô animô ferre deberes.

Et si unus ex omnibus minimè sum ad te consolandum accommodatus, quod tantum ex tuis molestiis cepi doloris, ut consolatione ipse egerem, tamen cum longius à summi luctus acerbitate meus abesset dolor, quam tuus, statui nostræ necessitudinis esse, meæq; in te benevolentiae, non tacere tanto in tuo mœrore tamdiu, sed adhibere aliquam modicam consolationem, quæ levare dolorem tuum posset, si minùs sanare potuisset.

Est consolatio pervulgata illa quidem maximè, quam semper in ore, atq; in animo habere

habere debemus, homines nos esse meminerimus ea lege natos, ut omnibus fortunæ telis proposita sit vita nostra, neq; esse recusandum quo minùs eâ, quâ nati sumus, conditione vivamus, neq; tam graviter eos casus feramus, quos nullo consilio vitare possumus, eventisq; aliorum memoria repetendis, nihil accidisse nobis rovi cogitemus.

Quod allatura est ipsa diuturnitas, quæ maximos luctûs vetustate tollit, id nos præcipere consiliô, prudentiâq; debemus.

Videor augere dolo rem tuam, quem consolando minuere debebam, fateor me communium malorum consolationem invenire nullam, præter illam, quæ tamen si posses eam suscipere maxima est, quâq; ego quotidie magis utar, conscientiam rectè voluntatis maximam consolationem esse rerum incommodarum, nec esse, ullum magnum malum, præter culpam.

Nihil est quod uxoris tuæ lectissimæ foeminae mortem tam impotenter feras, nisi tu quidem partam felicitatem illi invideas,

videas, & ex labore ad quietem, ex dolore ad indolentiam, ex morbo ad sanitatem, ab exilio hoc misero ad beatissimam patriam eam præcessisse ægrè ac molestè feras.

Hunc mœrorem, qui tibi jucunditatis sensum nunc omnem adimit, ex animo depone atq; absterge, cogitaq; cum multa & varia mortis pericula quotidie homini impendeant, iis tamen omnibus filium exemptum perpetua felicitate perfrui.

Istum ego tuum, quo mihi confectus propè modum videris mœrorem levarem, teq; à nimio isto luctu deterrerem, nisi illiberale esse mihi persvaderem, quod tu in communium temporum casibus, & miseriis humanæ vitæ conditionibus tam prudenter aliis præcipere soles, hoc ipsum me in te viro gravissimo, & longo humanitatis exercendæ usu instructissimo desiderare: & qui mœrore debilitatos jacentesq; aliorum animos consolatione excitare soleas, meis te literis consolari.

*Ad Consolatoriam Respondendi
Formulæ.*

Quod

Quod me sæpè accusas, cur hunc meum casum tam graviter feram! debes ignoscere, cum ita me afflictum videas, ut neminem unquam nec videris, nec audieris, &c.

Nolo commemorare, quibus rebus sim spoliatus, non solum quia non ignoras, sed etiam nè scindam dolorem meum: hæc confirmo: neq; tantis bonis privatum esse quenquam, neq; in tantas misérias incidisse; dies autem non modò non levat luctum hunc, sed etiam auget: nam cæteri dolores mitigantur vetustate, hic non potest non & sensu præsentis miseriæ, & recordatione præteritæ quotidie augeri, desidero enim non mea solum, neq; meos, sed me ipsum, &c.

Ego verò accepto nuncio de obitu filii mei, ita sum perturbatus, ut me tamen hominem esse meminerim, & illum hanc vitam tanquam hospitium, ita esse ingressum, ut accitu summi DEI æternum illud celeste domicilium petiturus, aliquando discederet. Quod si me casus iste non opinatus

tus ita perculisset, ut omninò jacerem: excitarer tamen prudentiâ literarum tuarum, in quibus de luctu minuendo disputas egregiè, tuamq; declaras tum homine Christiano dignam bonitatem, tum erga me benevolentiam singularem. Verùm ego multis jam infortuniis hoc sum affecutus, ut fortunam ipsam didicerim contemnere, quæ mihi ut eripiat reliqua, nunquam adimit, ea, quæ nec ipsa dedit, nec dare cuiquam potest, rectam mentem optima studia, pietatem in DEUM. Præclarè actum opinor cum filio meo; fruitur conspectu & consuetudine cœlestium animorum, non angitur curis, non spe ducitur, nihil timet adversum, at nos qui dicimur vivere, quibus hac falsæ lucis usurâ nihil est carius, quàm multa exercent, &c.&c.

Petendi Formulæ.

A Te etiam atq; etiam pro summa nostra conjunctione, proq; tua in me perpetua & magna benevolentia, majorem in modum peto, atq; contendo.

A te magnoperè pro nostra summa conjunctione-

junctione, tuaquē singulari humanitate, etiam atq; etiam peto, & quæso, ut quibuscunq; rebus potes, (potes autem plurimis) provideas, & consulas rationibus meis.

Amicitiae nostrae fiducia à te peto, ut absentem me quibuscunq; in rebus opus fuerit, tueare, si nullum officium tuum apud me inter morituum existimas.

Non dubitavi à te per literas petere, quod mihi omnium esset maximum, maximèq; necessarium, &c.

Si de tua in me voluntate dubitarem, multis à te verbis peterem, ut dignitatem meam tuerere, sed profectò est ita, ut mihi persuasi, me tibi esse curae, &c.

Grave est homini pudenti petere aliquid ab eo, de quo se benè meritum putet, nè id, quod petit, exigere magis, quam rogare, & in mercedis potius, quam beneficii loco numerare videatur: sed quia tua in me vel nota omnibus, vel ipsa novitate temporum meorum clarissima, & maxima beneficia exstiterunt, estq; animi ingenui cui multum debeas, ei plurimum velle debere,
non

non dubitavi id à te per literas petere, quod mihi omnium esset maximum maximèq; necessarium. Nequè enim sum veritus ne sustinere tua in me, vel innumerabilia beneficia non possem, cum præsertim considerem, nullam esse gratiam tantam, quàm non animus vel in accipiendo capere, vel in remunerando, cumulandoquè illustrare possit.

*Ad Petitionem Respondendi
Formule.*

NEquè negare audeo tibi homini eruditissimo, cujus ego plurimi semper amicitiam feci, neq; si pollicear, præstare possum id, quod à me petis. Premor enim domesticis oneribus, ut vix sustineam. Peto igitur abs te, ut meis occupationibus ignoscas, & voluntatem in te propensam licet absit re, tamen ames.

Quod mecum per literas agis unam ob causam mallem coram egisses. Non enim solum ex oratione, sed etiam ex vultu & oculis, & fronte (ut ajunt) meum erga te amorem perspicere potuisses. Nam

cum te semper amavi, primum tuo studio post etiam beneficio provocatus: tum his temporibus Reipublicæ te mihi ita commendasti, ut chariorem habeam neminem. Literæ verò tuæ tum amantissimè, tum honorificentissimè scriptæ, sic me affecerunt, ut non dare tibi beneficium, sed accipere viderer, &c.

Excusarem me profectò vel fratri hoc sanè tempore, sed arctior est amicitia nostra, quam ut ullam patiatur exceptionem, quoties alterius seria res agitur. Amo te quod verecundè petis, sed istam tuam verecundiam posthàc abjice, obsecro, si quid aliquando mecum ages. Nescis apud me quo loco sis, & quo ego apud te esse cupiam. Quod si nescis, aut etiam si dubitas, injuriam facis utriq; nostrum.

Commendandæ alios Formula.

Omnium tuorum officiorum, quæ & multa & magna sunt, mihi gratissimum fuerit, si hunc nostrum ita tractaris, ut sciat, ut sentiat, ut intelligat & se à me, & me à te amari.

Te

Te etiam atque etiam rogo, ut omnia illius negotia mea putes esse, curesque, ut intelligat, hanc meam commendationem maximo sibi usui fuisse, hoc mihi gratius nihil facere poteris.

Gratissimum mihi feceris si Manlium quam maximè quibuscunque honestè ac pro tua dignitate poteris, juveris atque ornaveris. Ex ipsius præterea gratissimis & humanissimis moribus confirmo tibi, cum te, quem soles fructum à bonorum virorum officiis expectare esse capturum.

Hoc homine multos annos familiariter utor. Is cum antea semper & suo splendore, & nostra cæterorumque commendatione gratissimus fuit, tum hoc tempore propter tuum in nos amorem, nostramque necessitudinem vehementer confidit, his meis literis se apud te gratiosum fore. Quæ ne spes eum fallat, vehementer rogo, omnibusque rebus eum ita tractes, ut intelligat hanc nostram commendationem non vulgarem fuisse.

Quaquam quidem à te cumulatiissime

satis fit & mihi, & meis omnibus; tamen velim existimes, hanc familiam & hos, quos tibi commendo, maximè nobis conjunctos vetustate, officiis, & benevolentia. Quamobrem abs te majorem in modum peto, ut his omnibus in rebus, quod finè implestia tua facere possis, quantumq; tua dignitas fidesq; patietur, commodes. Id si feceris, erit mihi vehementissimè gratum.

Commendo tibi majorem in modum adolescentes omnibus optimis artibus ornatos, meos pernecessarios tuâ amicitia dignissimos. Si ulla apud te mea commendatio valuit, quod scio multas plurimum valuisse, hæc ut valeat rogo: quod si eos honorificè liberaliterq; tractâris, & tibi gratissimos, optimosq; adolescentes adjunxeris, & mihi gratissimum feceris.

Hic cum intelligeret in aliqua me gratia atq; auctoritate apud te esse, voluit meis quoq; literis tibi fieri commendatio; quare ut cum tuis opibus, studiis, atq; auctoritate, quâ apud omnes plurimum vales, augeas, atq; gratiâ, contendo: hoc tuum officium

officium ita mihi gratum erit, ut majus mihi à te beneficium dari posse non sperem. Hunc tibi sic commendo, ut quidquid in te amoris erga me tui residet, ac benevolentiae, id totum in illum, cujus gloriae ac fortunis mirabiliter faveo, conferas: quod te facturum & meâ & illius causâ confido.

Commendandi seipsam Formulæ.

Tibi velim persvadeas nihil mihi diligentiore cura, studio majore, animo cupidiorè à te petere, nihil te mihi vel gratius, vel honorificentius facere posse, quam si opibus tuis, atq; suffragationibus in consulatûs petitione me juveris: quod ut studio tibi esse velis, pro mea perpetua in te benevolentia rogo.

Quæ in provincia habeo negotia, summô studiô commendo, tibiq; persvadeas velim: omne meum perfugium in his afflictæ fortunæ reliquiis, in tuo positum esse præsidio.

Magnoperè à te peto, ut ad illam voluntatem, quam in me amicam & benevolam

conferre consuevisti, quā maximus nunc in hoc negotio suscipiendo cumulus accedat.

*Ad Commendationem Respondendi
Formulae.*

Numerium libenter accepi in amicitia, & hominem gravem & prudentem, & dignum tua commendatione cognovi.

Cratoni re & verbis ostendi, quid tua commendatio ponderis haberet. Itaque in intimis est meis cū antea notus non fuisset.

Qui mihi tuas attulit literas, ei ego meam omnem, si qua in re veller uti, atque omnino quidquid valeo, tuā causā detuli, meam amicitiam visus est plurimi fatere, & à me præter eam nihil expetere, quod illi facillimum fuit impetrare. Nam cum omnibus naturā pareo, tum verò qui à te diliguntur, amore meo nunquā excluduntur.

*Communicatoriis Epistolis servientes
Formulae.*

Magna de te consultatio mihi suscipienda est, quam tibi literis his exponere volui, cum coram tecum agendi facultas non concedatur.

Nemo

Nemo est omnium, qui cum mihi potius quam tecum communicandum putet, neq; enim clarissimorum Virorum, quorum similes esse debemus, exempla, neq; doctissimorum, quos semper coluisti, praecepta te fugiunt.

Ego tuum consilium propter singulare animi tui de virtute-judiciū audire desidero.

Fratri tua humanitate, quod verissimum nobis videbitur, de eo, quod ad nos scripsisti, tibi consilium dabimus: quod, si non fuerit prudens, at certē ab optimo animo proficiſcetur.

Tibi autem id consilii dō, quod mihi-met ipsi; ut vitemus oculos hominum, si lingvas minūſ facile possumus.

Mandandi Formulæ.

NON minimā quidem moram interponēs, quin quamprimū jussū mea exequaris.

Tu fac, ut quemadmodum soles, & æquum est, officio tuo fungāre, erit apud me diligentiae tuæ præmium.

Si qua in re sedulō tuo functus es officio, fac hoc in negotio omnem fidem, in-

dustriam, diligentiam, ingenium expedias.

Et si ante dies non ita pluribus ad te, quid fieri velim, scripserim; tamen in præsentia, oblatô hoc tabellariô, eadem mihi paucis repetenda putavi: non quod tua apud me diligentia in dubium venerit: sed quia rei magnitudo me ita anxium sollicitumq; reddit, ut nisi eâ expeditâ, tranquillô sedatôq; animô esse nequeam.

Accusandi & expostulandi Formule.

EXistimaveram pro mutuo inter nos animo & pro conciliata gratia, nec absentem ludibrio læsum iri me, nec Metellum Fratrem obdictum capite, ac fortunis per te oppugnatum iri. Nunc video illum circumventum, me desertum, à quibus minimè conveniebat. Te tam mobili in me meosq; animo esse non sperabam.

Vix adduci possum, ut credam, quod mihi de te ab auctoribus alioquin minimè vanis adfertur. Est enim & à mea de te existimatione, & à tuis moribus pristinis longè alienum.

Ego verò tibi vehementer irascerer, qui
toties

toties tam accuratè monitus à nobis non auscultâris, nisi &c.

Arcanum quod nuper tibi commisi, utpotè ei, quem nihil unquam celare solebam, id audio jam prolatum in lucem quotidie ad plures serpere. Te rumoris hujus auctorem esse necessè est, quando ipse mihi sum conscius, cum nemine illud, præter te unum mortalium communicâsse, quod si falsò est mihi obnuntiatum, est quod vehementer gaudeam. Malim enim in illis vanitatem accusare, quàm in te, amici fidem desiderare: sin verè: haud te dignum fecisti. Quid enim tam perfidum, quàm amicorum arcana prodere? Res est non tam expostulatione, quàm acri reprehensione digna. Sed nondum de tua fide diffido. Tu fac hoc scrupulo me quamprimùm leves.

Charior mihi es, quàm ut tibi possim irasci, sed tamen vehementer & miror, & doleo, quod contemptò meò consiliò & fideli & salutari, in tantum periculum te conjeceris. Tantus in te meus amor, ut

nullâ exhauriri possit injuriâ, sed tamen non commoveri non possum.

Accusationi Respondendi Formulæ.

Nihil equidem feci, cur me tam graviter accuses. Quare velim nihil sinistri de me suspiceris. Non te decet calumniæ fidem habere mendaci famæ: Belli enim mater est calumnia.

Quod me scribis rationibus tuis obstare sic velim existimes, nihil me unquam aut contra rem tuam, aut existimationem fecisse, voluntatemq; tuam commodis meis omnibus anteposuisse, sed tamen in communibus nostris negotiis conficiendis, magis secutum esse, quod fides me & dignitas, ut facerem, cœgit, quam tua, quæ mihi non mala nimia visa est cupiditas.

Suspicio quædam significatur in tuis literis & dubitatio tua, de qua alienum est mihi tempus expostulandi: purgandi autem mei necessarium, ubi enim ego cuiquâ legationi fui impedimento, quo minus Romam ad tuam laudem mitteretur, &c.

Nec in te ut scribis animo fui mobili,
sed

sed ita stabili, ut in mea erga te voluntate, etiam desertus ab officiis tuis permanerem.

Quodsi toties sim tibi literis purgandus, quoties illi falso infimulabunt, & ego scribendo, & tu legendo defatigaberis.

Ais te fecisse amicô animô; sed meâ quid refert, utrû amicè jugules, an inimicè?

Quod mandata tua ita, ut jusseras, & ego receperam, nondum peregi: facultas mihi hætenus de fuit non voluntas.

*Literarum silentium excusandi
Formule.*

DE literarum intermissione sinè causa abs te accusor, nunquam enim ab ullo certior factus sum, esse cui literas dare possem; porrò autem neq; mihi accidit, ut haberem, qui ad te proficisceretur.

Quod tam temporis longô intervallô nihil ad te literarum dederim, excusationem accipe non peccati, sed silentii. Pudet quidem me tamdiu nihil scripsisse: sed profectô si scias quantis hæc distinear occupationibus, facile habeas silentio veniam.

Diu est, quod nihil ad te dedi literarum,

non oblivione amicitiae nostrae, sed quod cum nihil haberem, quod scriberem, tuâ lectione dignum, nullas volui potius, quàm inanes esse meas literas: Nunc verò cum se mihi occasio & propè necessitas quaedam obtulerit scribendi ad te, libenter hac opportunitate usus sum.

Quod Epistolæ tuæ non responderim, mi Celse, non voluntas in causa fuit, quæ est erga te, ut potuisti cognoscere profectò summa, sed valetudo adversa mea, quæ per ingentes dolores tum corporis, tum animi, vires valde afflixit.

Deprecationis Formule.

Abs te peto, ut mihi hoc ignoscas, & me existimes humanitate esse prohibitum, nè contra amici summam estimationem miserrimo hoc tempore venirem, cum is omnia sua studia & officia in me contulisset.

Nunquam putavi fore, ut ad te supplex venirem, sed herculè patior datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Atticum quanti faciam, scis: amabo te da mihi hoc: obliviscere meâ causâ, illum aliquando suo fami-

familiari adversario tuo voluisse consultum, cum illius existimatio ageretur: hoc primum ignoscere, est humanitatis tuæ. Deinde, si me amas, omitte Atticum Ciceroni tuo, quem quanti facias præ te soles ferre. Totum hoc, ut quod semper existimavi nunc planè intelligam me à te amari.

Tantum mihi dolorem cruciatumq; attulerunt errata ætatis meæ, ut non solum animus à factis, sed aures quoq; à commemoratione abhorreant.

Excusationem accipiendi Formule.

Accipio tuam de intermissione literarum excusationem, sed ea demùm lege, ut me tibi eodẽ nomine purgatũ esse velis:&c.

Excusationem angustiarum tuĩ temporis accipio, scio enim quā soleas esse occupatus.

Etsi literarum tuarũ semper incredibili desiderio teneor, propterea quod mihi ex eruditione fructus, ex elegantia voluptas, ex autoritate summus honos conciliatur; facile tamen id ego differri nonnunquam patior, vel nè te à studiis avocem porioribus, vel certè ut exemplum mihi tuum
sexce-

sexcentas jam debenti Epistolas patrocine-
tur. Tu verò adeò nihil mihi debes aut
silentii, aut officii alicujus erga me tui no-
mine, ut mihi literæ tuæ magno etiam
rubori fuerint, qui negligentiam meam
pro tua deprecaris apud me, cùm utrumq;
apud te quacunquē mercede prius à me
redimi debuerit.

Excusationis non necessariae Formulæ.

ANtè tibi nonnihil irascebar, nunc sum
vehementer iratus nec injuriâ: hæc
tua tam diligens purgatio effecit, ut vide-
aris, aut parum nosse meum ingenium, aut
certè de amicissimo homine non amicissi-
mè sentire.

Quod cessationem tuam tam religiosè
excusas, facis tu quidem humaniter, sed
nihil sanè ut te mihi purgatum velles, o-
pus erat, qui mihi negligentiae nomine
suspectus nunquam fueris.

Excusationem rejiciendi Formulæ.

ETsi justa & idonea usus es excusatione
intermissionis literarum tuarum: tamen
id nè sæpius facias rogo. Nam etsi de Re-
publi-

publica rumoribus & nuntiis certior fio, & de tua in me voluntate semper ad me perscribit pater, tamen de quavis minima re scripta à te ad me Epistola semper fuit gratissima. Quare cum imprimis tuas literas desiderem; noli committere, ut excusatione potius expleas officium scribendi, quàm assiduitate literarum. Illam partem excusationis nec agnosco, nec probo, &c.

Querendi Formula.

Non possum tibi quales uterq; volumus Epistolas mittere, cum nihil rerum omnium ex sententiâ procedat. Sed quid ego te meis querelis exanimo, nisi quod juvat apud familiarissimū amicum graves animi mei curas deponere. Credo & superos in meā perniciem conjurasse; ita ubi hoc malū vix effugi, succedit aliud multò acerbius.

Quid vel maximis vel minimis in rebus à me tentatum est, quid tam dextero consilio institutum, quod non infelicissimè evenerit? O me omnium, qui sunt, quique fuerunt, infortunatissimum! &c.

Qui sit omnium rerum status noster, vides,

des, nihil est mali, quod non & sustineam
& expectem. Quarū rerum eò gravior est
dolor, quò culpa major. Plura scribere non
possum, ita sum animò perculsò & dejectò.

Ego & sæpiùs ad te, & plura scriberem,
nisi mihi dolor meus, cum omnes partes
mentis, tum maximè hujus generis facul-
tatem ademisset.

Comminandi Formulæ.

SI pergas maledictis me provocare, con-
tumeliarumq; in me aculeos excutere,
ita vicissim mea in te tela conjicientur, in
tuis ut pulmonibus & visceribus adhæreāt.

Invitus facio, ut ad tuam impudentiam,
nequitiam, furorem, animi mei abjiciam
moderationem: sed nisi humanitate potius
mecum, quàm injuriis certare velis, cogar
& ipse in te violentior esse, quàm vel usus
meus, vel natura postulat.

Non fugit nos tuum facinus, quod per-
petrasti; multa enim certa signa habemus
etiāsi abnegas, maximè autem eos, qui
tibi conscii fuerunt atq; ipsius facti socii.
Nunquam hujus culpæ pœnam effugies.

Permit.

Permitto aliquid iracundiæ tuæ, do adolescentiæ, cedo amicitiae, sed nisi tibi aliquem modum vitæ constitueris, coges oblitum me nostræ amicitiae habere rationem dignitatis meæ.

Nuntiandi Formule.

Mitto librum, quem desideras: seriùs tamen, quàm & tu voluisti, & ego debebam. Ita distringor occupationibus, ut ne respirandi quidem sit locus.

Coram me tecum eadem hæc agere sæpè conantem, deterruit pudor quidam subrusticus, nunc exponam absens aut tacitus: Epistola enim non erubescit.

De omnibus rebus, quæ ad te pertinent quid actum, quid constitutum sit, quid Pompejus susceperit, optimè ex Eupatorio cognosces, qui non solum interfuit his rebus, sed etiam præfuit, neq; ullum officium erga te hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi prætermisit.

Hæc res quomodo ceciderit, & tota res, quo loco sit, velim ad me scribas, & ita ut instituisti, nam ista veritas etiamsi jucunda non est, mihi tamen grata est. *Ad*

Ad nuntiatorias respondendi Formulae.

C Ratum mihi est, quod me de his, quæ in Galliis publicè privatimq; geruntur, accuratè facis certiores. Literas tuas, mi Fabrici, dici non potest, quàm acceperim cupidè, quibus ad me scribis, &c.

Accepi perbreves literas tuas, quibus id, quod scire cupiebam, cognoscere non potui, cognovi autem id, quod mihi dubium minimè fuit. Pergratum mihi est, quod crebrò per te certior fio de rebus, quæ isthic geruntur, & tuam erga me benevolentiam facillè perspicio.

Et si antea certior factus eram nuntiis, literis, famâ deniq; ipsâ, tamen eadem lætiora fecerunt mihi tuæ literæ: non solum quia plenius loquebantur & uberius, quàm vulgi sermo, sed etiam, &c.

Quod ad me quasi formam communium temporū, & totius Reipublicæ misisti expressam, prudentia literarū tuarū valdè est mihi grata: video enim & pericula leviora, quàm metuebam & majora præsidia.

Gratias agendi Formulae.

Gra-

GRatum mihi fuit tuum munusculum,
gratior Epistola, gratissimus animus.

Immortales ago tibi gratias, agamq; dum
vivam, nam relaturum me affirmare non
possum. Tantis enim tuis officiis non vi-
deor mihi respondere posse, nisi fortè ita
sensurus es, ut me referre gratiam putes,
cum memoriâ tenebo.

Etsi nulla oratione par tuis meritis gra-
tia haberi potest, malo tamen tuis me be-
neficiis victum confiteri, quam eorum, quæ
acceperim, dissimulatione haberi ingratus.

Si Parentes charissimos habere debemus,
quod ab iis nobis vita tradita sit, debeo tibi
quoq; plurimum, cujus beneficiô in am-
plissimum honoris gradum sum adductus.
Nam neq; gratior cuquam vita quàm ho-
nor esse debet, sinè quo omnis ignobilis,
obscura, & ingrata est vivendi ratio.

In referenda gratia hoc tibi repromitto,
semperq; præstabo, mihi neq; in rebus tuis
agendis diligentiam, neq; in periculis pro-
pulsandis animû, neq; in negotiis industriâ,
neq; in amicitia constantiam, fidemq; tibi
defuturam meam.

Sulpe-

Suspecta quædam res est verbis beneficium rependere: tu si mei in te animi periculum facere velis, aliquid vicissim, oneris impone, nullam sarcinam tam gravem tam molestâ injeceris, quæ mihi tua causa non levissima, non etiam jucunda videatur.

Ad Gratiarum actionem Respondendi Formulæ.

MAjor est nostra necessitudo, quàm ut vel tu mihi, vel ego tibi pro ullo officio debeam gratias agere.

Quod grata tibi mea erga te studia scribis esse, facis tu quidem abundantia quâdam amoris, ut etiam grata sint ea, quæ prætermitti sine nefario scelere non possunt.

Non est, cur mihi gratias agas, si pro tuis in me beneficiis hoc officii rependi.

Gratulandi Formulæ.

Nuntius neq; optatior, neq; jucundior afferri potuit, quàm qui nuper est de nova dignitate tua allatus.

Literæ tuæ suavissimæ, quibus te novis honoribus ornatum nuntias, tantâ me lætitiâ impleverunt, ut prorsus dubitem, cui potiss-

potissimum gratulari debeam: tibi nē, cui tanta dignitas nec petenti, nec cogitanti obtigerit: an Patriæ, quæ talem sit Præsulē habitura: an Principi qui talem Consiliarium, an mihi potius, qui tuis fortunis perinde ac meis delector?

Ego absuisse te jam diu à nobis & doleo, quod carui fructu jucundissimæ consuetudinis tuæ: Et lætor, quod absens omnia cum maxima dignitate es assecutus; quodq; in omnibus rebus tuis, meis optatis fortuna responderet.

Quod ex itinere difficillimo, & diuturna peregrinatione patriæ sis redditus incolūmis, tuo nomine ex animo gaudeo.

Lucium tibi generum obtigisse majorem in modum gaudeo: speroq; & opto istam conjunctionem tibi & voluptati, & ornamento fore.

*Ad Gratulationem Respondendi
Formule.*

Gratulatio tua etsi mihi probatissima, quod ab optimo animo, tamen hoc mihi multò jucundius est & gratius, quod
in

in summa propinquorum ac necessariorum, qui meritò meae salutis faverent frequentia, te cupidissimum mei singularemque mihi benevolentiam praestitisse cognovi.

Quod mihi de nostro statu gratularis, minimè miramur, de tuis te ut egregium artificem praecclaris operibus laetari.

Quod nos in Italiam salvos venisse gaudes, perpetuò gaudeas velim.

Quod mihi de filia & de Crassipede gratularis, agnosco humanitatem tuam, speroque, & opto nobis hanc conjunctionem voluptati fore.

Laudandi Formule.

CUm ipsum Furnium per se vidi libentissimè, tum hoc libentius, quod illum audiens te videar audire. Nam & in re militari virtutem, & in administranda provincia justitiam, & in omni genere, prudentiam mihi tuam exposuit: & praeterea mihi non ignotam in consuetudine & familiaritate suavitatem tuam adjunxit: praeterea summam erga te liberalitatem. Quae omnia mihi jucunda, hoc extremum etiam mihi gratum fuit. Mo-

Moveor talî amicô orbatus, qualis, ut arbitror, nunquam erit, & ut confirmare possum, nemo certê fuit, &c.

Est in illo summa probitas, summa virtus, summa in hospites liberalitas, & observantia, mequê præ cæteris & colit, & observat, & diligit.

Hunc quidem cognovi cûm doctum (quod mihi erat jam ante notum) tum sanctum, plenum officii, studiosum etiam meæ laudis, frugi hominem ac planê virû bonum, studiosum omnium virtutum.

Audio facillimos esse aditus ad te, parere aures tuas querelis omnium, nullius inopiâ ac sollicitudinem non modò populari accessu ac tribunali, sed nè domo quidem tuâ & cubiculô exclusam esse, &c.

Nemo hoc adolescente nobilitate, nemo multarum rerum peritiâ, nemo optimarum artium studiô, nemo ullo laudis genere illô præstantior.

Ad

M. D. T. O. M.
Gloriam.

IN-

✠ ✠ ✠ ✠ ✠

I N D E X.

P A R S P R I M A

C omplectens elementa Rhetor: ad primam Eloquentiæ partem, sive ad oratoriam inventionem spectantia, pag.	1
Caput I. Definitio Rhetoricæ, - Ibid	
Caput II. De Rhetoricæ materia, -	3
Caput III. De triplici causarū genere, -	5
Caput IV. De partibus Eloquentiæ, -	6
Cap. V. Modus optimus Auth. imitan. -	8
Caput VI. De Locis Oratoriis, -	10
Cap. VII. De Locis intrins. Definit. -	11
Enumeratio partium, - -	12
Notatio, & Conjugata, - -	13
Genus, & Forma, - -	14
Similitudo, & Dissimilitudo, - Ibidem	
Contraria, seu Opposita, - -	15
Adjuncta, seu rei Circumstantiæ, -	16
Cause, & Effecta, - - -	17
Comparatio, - - -	19
Cap. VIII. De Locis extrinsecis, -	21
Cap. IX. Exempla Locorum intrin. -	22
Articulus I. Exempla Loci à definitione & notatione nominis, 23.	Art

Artic. II. <i>Exempla Loci à partium enumeratione, & loci à Conjugatis,</i>	28.
Art. III. <i>Exem. loci à genere, & specie,</i>	32.
Articulus IV. <i>Exempla loci à similitudine, & dissimilitudine,</i>	34.
Articulus V. <i>Exempla loci ab oppositis, relatis, &c.</i>	39.
Articulus VI. <i>Exempla loci ab adjunctis, ab antecedentibus, & consequentibus,</i>	41.
Articulus VII. <i>Exempla loci à causis, effectis, & comparatione,</i>	44.
Cap. X. <i>Exempla locorum extrinsecorum,</i>	46.
Articulus I. <i>Locus à præjudiciis, fama, & Tabulis,</i>	Ibid.
Articulus II. <i>Exempla locorum à jurejurando, questionibus, & testibus,</i>	48.
Articulus III. <i>De familiari locorum oratoriorum usu,</i>	51.

PARS SECUNDA

DE <i>secunda parte Eloquentiæ, sive de Dispositione Oratoria,</i>	54.
Caput I. <i>De Exordio Orationis,</i>	Ibid.
Caput II. <i>De Confirmatione,</i>	56.
T	Caput

Caput III. De argumentationis specie-	
bus. Ratiocinatio, - / -	58.
Entbymema, - - -	60.
Sorites, & Dilemma, - -	62.
Caput IV. De Peroratione, -	63.
Caput V. Quædam observanda in sin-	
gulis partibus Orationis, -	64.
Artic. I. De Propositione Orationis, Ibid.	
Articul. II. De Divisione Orationis,	66.
Articulus III. De Argumentorum	
delectu, - - -	69.
Articulus IV. De compositione, & stru-	
ctura Orationis, - -	72.
Artic. V. Locus duplex refutationis,	74.
Articulus VI. Quid in oratione scri-	
benda peccari vulgò soleat, -	76.
Articulus VII. De Pronuntiatione:	
sive ars vocis, & gestûs, - -	78.
P A R S T E R T I A	
D E Oratoria Elocutione, -	83.
Caput I. De Periodo, -	Ibid.
Articulus I. Definitio, partes, & usus	
Periodi, - - -	Ibid.
Artic. II. Ars Periodi contexende,	88.
Artic. III. Exempla Periodorum,	94.
Caput	

Caput III. De Figuris,	-	-	99.
Articul. I. De Figuris Verborum,			100.
§. I. De Tropis,	-	-	101.
Metaphora,	102.	Synecdoche,	Ibid.
Metonymia,	Ibid.	Antonomasia,	103.
Onomatopœia,	Ibid.	Catachresis,	Ibid.
Metalepsis,	Ibid.	Allegoria,	104.
Periphrasis,	Ibid.	Hyperbaton,	Ibidem.
Hyperbole,	-	-	Ibid.
§. II. De aliis Figuris verborum,			Ibid.
Figura per additionem,	-		105.
Repetitio,	Ibid.	Conversio,	106.
Complexio,	Ibid.	Conduplicatio,	107.
Traductio,	Ibid.	Gradatio, siue Cli-	
max,	-	-	108.
Synonymia,	Ibid.	Polysynheton,	Ibid.
Figura per detractionem,	-		Ibid.
Synecdoche,	109.	Adjunctio,	Ibid.
Disjunctio,	-	-	110.
Figura per similitudinem,	-		Ibid.
Paronomasia,	Ibid.	Similiter cadens,	Ibid.
Similiter desinens,	Ibid.	Ifocolon,	111.
Articul. II. De Figuris sententiarū,			Ibid.
Allegoria,	Ibid.	Antithesis,	112.
Apostrophe,	114.	Communicatio,	116.
T2		Con-	

Concessio,	117.	Corrēctio,	Ibid.	Depre-	
catio,	118.	Distributio,	119.	Dubi-	
tatio,	120.	Exclamatio,	122.	Expo-	
litio,	Ibid.	Gradatio,	Ibid.	Hypoty-	
posis,	123.	Imprecatio,	124.	Inter-	
pretatio,	Ibid.	Interrogatio,	125.		
Ironia,	-	-	-	-	126.
Laus Ironica,	-	-	-	-	127.
Licentia,	132.	Præteritio,	133.	Occu-	
patio,	134.	Prosopopœia,	138.	Re-	
ticientia,	140.	Sermocinatio,	Ibid.		
Subiectio,	142.	Sustentatio,	-		144.
Transitio,	-	-	-	-	147.

PARS QUARTA

DE Amplificatione,	-	-	149.
Caput I. Amplificandi I. ratio,	150.		
Caput II. Amplificandi rationes aliæ,	154.		
Adjectiva ad laudem pertinentia,	155.		
Substantiva ad laudem spectantia,	Ibid.		
Adjectiva vituperii,	-	-	156.
Substantiva vituperationis,	-		Ibid.
Adjectiva communia,	-	-	157.
Substantiva communia,	-	-	Ibid.
Caput III. Figure Amplificationi præ-			
cæteris idoneæ,	-	-	Ibid.

Sim.

<i>Simpliciter, & sine exornatione, per</i>		
<i>trimembrem periodum,</i>	-	158.
<i>Per interrogationem simplicem,</i>		Ibid.
<i>Per interrogationem objurgatoriā,</i>		Ibid.
<i>Per interrogationē, & Apostrophē,</i>		Ibid.
<i>Per Apostrophē,</i>	-	159.
<i>Per Apostrophē ad peccantes,</i>		Ibid.
<i>Per Apostrophē, & Exclamationē,</i>		Ibid.
<i>Per Apostrophē, & deprecationem ad</i>		
<i>DEUM,</i>	160.	
<i>Per Apostrophē, &</i>		
<i>Imprecationem ad DEUM,</i>		Ibid.
<i>Per Communicationem,</i>	-	161.
<i>Per Exclamationem,</i>	-	Ibid.
<i>Per Præteritionem vehementiorē,</i>		162.
<i>Per Hypotyposin malorū hujus vitæ,</i>		Ibid.
<i>Per Hypotyposin alterius vitæ,</i>		163.
<i>Per Subjectionem ab Effectis,</i>	-	Ibid.
<i>Per Subjectionem ab Adjunctis,</i>		164.
<i>Per Subjectionem à Definitione,</i>		Ibid.
<i>Per Prosopopœiā,</i>	165.	
<i>Per Antith:</i>		Ibid.
<i>Per Antitheses & Comparisonem,</i>		166.
<i>Per Concessionem,</i>	-	Ibid.
<i>Per Distributionem,</i>	167.	
<i>Per Incre-</i>		
<i>pationem,</i>	-	Ibid.
<i>Per Dubitationem, & gradationem,</i>		Ibid.

Per Gradationē, & interrogationē,	168.
Per Ironiam,	Ibid.
Per Expositionem à simili,	169.
Per Synonyma à dissimili,	Ibid.
Per Deprecationem,	170.
Per Cohortationem,	Ibid.

Caput IV. Fontes, & exempla quedam graviorum Amplificationum,	171.
--	------

P A R S Q U I N T A.

A phthonii Progymnasmata,	183.
Progymnasma I. De Fabula,	Ibid.

Caput I. De Narratione generatim sumpta,	184.
---	------

Caput II. De fabulosa Narratione,	191.
-----------------------------------	------

Caput III. Exempla narrationum, ac præsertim fabulosarum,	197.
--	------

Agnus, & Lupus, Ibid. Eadem stylo or- native, 198. de Corvo, & Vulpe,	199.
--	------

Eadem stylo comptiore,	200.
------------------------	------

Mus agrestis, & urbanus,	201.
--------------------------	------

Eadem Horatianò stylò,	202.
------------------------	------

Ebrius festivè emendatus,	206.
---------------------------	------

Eadē narratio stylo paulò venustiore,	Ib.
---------------------------------------	-----

Et stylò magis oratoriò,	208.
--------------------------	------

Progymnasma II. De Cbria,	212.
---------------------------	------

Cap.

Cap. I. Quid sit Chria, & quotdupl:	Ibid.
Caput II. Chrie Partes,	- 215.
Caput III. De primo Chrie capite, sive exordio, & auctoris commen-	- - - 218.
Laus Ciceronis, à definitionibus conglo-	-
batis, 219. Laus Virgilii, à partium	-
enumeratione, per concessionem, 220.	-
Laus Aristotelis, à notatione nom: 221.	-
Laus Senecæ, à genere, & forma, 222.	-
Laus Cesaris, à comparatione, &	-
contrario, - - -	223.
Exordiū in Q. Curtii laudē, à simili, 225.	-
In laudē Severini Bòetii, ab effectis, 226.	-
In laudem S. Hieronymi, per conge-	-
riem sententiarum, - - -	227.
In laudem S. Ambrosii, per interro-	-
gationem, & auxesin, - - -	228.
In laudem Diogenis, per congeriem,	-
& antitheses, - - -	229.
Laus Senecæ, per antonomasiam, 230.	-
Laus Sallustii, per exclamationem, Ibid.	-
Laus Quintiliani, per repetitionem, 231.	-
Laus Theophrasti, per apostrophē, Ibid.	-
Laus Demosthenis, per sustentationē, 232.	-

Caput IV. De secundo <i>Cbria</i> capite, Paraphrasi, - - -	233.
Caput V. Transitiones ad connecten- das <i>Cbria</i> partes, - -	236.
Transitiones à paraphrastico ad cau- sam, - - -	237.
A causa ad contrarium, -	Ibid.
A contrario ad simile, -	238.
A simili ad exemplum, -	239.
Ab exemplo ad testimonium, -	240.
Epilogorum formulæ, - -	241.
Caput VI. Exempla <i>Cbriarum</i> , -	242.
<i>Cbria</i> verbalis, in hæc Regis Salomonis verba: Stultorū infinitus est numerus: 243.	
<i>Cbria</i> ætiva: S. Franciscus factis con- cionaturus, non verbis, urbem totam obit cum socio, - -	249.
<i>Cbria</i> mixta: Diogenes, accensâ la- ternâ, frequentissimô forô, hominem quærit, - - -	256.
Cap. VII. <i>Cbriarū</i> argumenta varia, -	258.
I. <i>Cbria</i> verbalis, in hanc sententiam: Invia virtuti nulla est via, -	Ibid.
II. <i>Cbria</i> verbalis: Etiam sinè Magistro vitia discuntur, - -	261.
III.	

- III. Principes nunquam soli peccant, 262.
- IV. *Cbria verbalis*: Voluptas esca ma-
lorum est, - - - 264.
- I. *Cbria mixta*: Omnia mea mecum
porto, - - - 266.
- II. *Cbria mixta*: Concordiâ parvæ
res crescunt, discordiâ maximæ di-
labuntur, - - - 268.
- III. *Cbria mixta*: Amici diē perdidī, 270.
- IV. *Cbria mixta*: Vox Augusti mo-
rientis, *Plaudite*, - - - 272.
- I. *Cbria activa*: Lingvâ nihil pejus, 274.
- II. *Cbria activa*: Lingvâ nihil melius, 276.
- Progymnasma III. *De Sententia*, 277.
- Exemplum Sententiæ ab omnibus locis
tractatæ*: Adolescens juxta viam su-
am etiam cū senuerit, non recedet
ab ea, - - - 278.
- Progymnasma IV. *De Ethopœia*, 282.
- Medea de matrandis, quos ex Jafone
susceperat, liberis deliberans*, 283.
- Beata Virgo Puerum Jesum Hiero-
solymis amissum requirit*, - 284.
- Mater occisū in bello filiū deplorat*, 285.
- Diocletianus nomen Christianum delere
statuit.*

<i>statuit. Imitatio Senecæ, Act. 1.</i>	
<i>Herculis furentis, Sc. 1.</i>	- 287.
<i>Roma, post victos ab Augusto Antonium,</i>	
<i>Et Cleopatram,</i>	- - 289.
<i>Progymnasma V. De Thesi, Et Loco</i>	
<i>Communi,</i>	- - - 294.
<i>Caput I. De Thesi,</i>	- - Ibid.
<i>Caput II. De Loco Communi,</i>	297.
<i>Progymnasma VI. De destructione,</i>	
<i>Et confirmatione, laude, Et vitu-</i>	
<i>peratione,</i>	- - - 301.
<i>Caput I. De destructione, sive refu-</i>	
<i>tatione, Et confirmatione,</i>	- Ibid.
<i>Caput II. De laude, Et vituperatione,</i>	304.
<i>Caput III. De variis Oratiuncularum</i>	
<i>formis, Et earum tractatione,</i>	306.
<i>Oratio Genethliaca,</i>	- - 307.
<i>Epithalamium,</i>	- - - Ibid.
<i>Epinicion,</i>	- - - Ibid.
<i>Nenia,</i>	- - - Ibid.
<i>Eucharistica oratio, sive gratiarum</i>	
<i>actio,</i>	- - - 308.
<i>Paranymphæa,</i>	- - - Ibid.
<i>Deiicatoria,</i>	- - - Ibid.
<i>Monitoria,</i>	- - - 309.
	Com-

Commendatitia,	-	-	Ibid.
Consolatoria,	310.	Apologia,	- Ibid.
Inveſtiva,	Objurgatio,	Expoſtulatſo,	
Exprobratio,	Ibid.	Iſtitution,	311.
Apobativion,	Ibid.	Orat. funebr.	Ibid.

P A R S S E X T A.

Synopſis, & partitio ſelectarum			
Ciceronis Orationum,	-		313.
Caput I. Conſpectus Orationum, quæ			
maximè pertinent ad genus demon-			
ſtrativum,	-	-	Ibid.
Articulus I. Analyſis Orationis pro			
Lege Manilia,	-	-	Ibid.
Articulus II. Synopſis Orationis pro			
Archia Pœta,	-	-	316.
Artic. III. Oratio pro M. Marcello,			319.
Articulus IV. Synopſis Philippiæ II.			
& Orationis pro domo ſua,	-		322.
Articulus V. Ordo, & ſtructura Ora-			
tionis in Piſonem,	-	-	325.
Orationum in Verrem,	-		326.
S. I. Orationis poſt reditū ad Quirit.			329.
S. II. Poſt reditum in Senatu,			332.
S. III. Agrariæ Orat.	333. 335. &		337.
Caput II. Synopſis Oratſonū aliquot Cice-			
ronis			

<i>ronis in genere præsertim deliber:</i>	338.
Artic. I. <i>Synopsis Philip: III. IV. V.</i>	339.
Artic. II. <i>Philippicæ VII. & VIII.</i>	345.
Artic. III. <i>Philippicæ IX. & XII.</i>	349.
Artic. IV. <i>Oratio in Catilinā prima,</i>	353.
<i>Oratio in Catilinam secunda, -</i>	356.
Articulus V. <i>Tertia Catilinaria,</i>	357.
Articulus VI. <i>Quarta Catilinaria,</i>	358.
Cap. III. <i>Synopsis aliquot aliarū Ciceronis</i>	
<i>Orat. præsertim in genere judic.</i>	359.
Artic. I. <i>Oratio pro Rege Dejotaro, Ib.</i>	
Artic. II. <i>Oratio pro Milone, -</i>	362.
Artic. III. <i>Oratio pro P. Quintio, & pro</i>	
<i>Sexto Roscio Amerino, -</i>	365.
Artic. IV. <i>Oratio pro Q. Ligario,</i>	373.
Artic. V. <i>Oratio pro Cnejo Plancio,</i>	375.
Artic. VI. <i>Oratio pro L. Muræna,</i>	378.
Artic. VII. <i>Oratio pro P. Sylla,</i>	382.

PARS SEPTIMA

D E modo scribendæ Epistolæ,	384.
Cap. I. <i>Dotes, & Partes Epist: Ibid.</i>	
Caput II. <i>Exempla Epistolarum è Tul-</i>	
<i>lio sumpta, - - -</i>	385.
Caput III. <i>Formulæ varii generis</i>	
<i>Epistolarum, - - -</i>	386.

KSIĘGOWNIA B I O R
MARCINA ZAMOYSKIEGO

1848 -K7

Laudet, Iesus Christus,
in secula seculorum Amen.

1591-KZ

